

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

Georgian Technical University

Грузинский технический университет

განათლება №2

Ganatileba №2

Ганатлеба №2

თბილისი Tbilisi Тбилиси
2011

ჟურნალი გამოდის საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სარედაქციო-საგამომცემლო საბჭოს 2010 წლის 16 დეკემბრის დადგენილებით (ოქმი №7)

სარედაქციო საბჭო:

ბორის იმნაძე – სრ. პროფესორი, მთავარი რედაქტორი

თეიმურაზ ჯაგოდნიშვილი – სრ. პროფესორი, რედაქტორის მოადგილე

ელისაბედ კოზლოვა - ასოც. პროფესორი, პასუხისმგებელი მდივანი

ჟანეტა გარძელაშვილი – თსუ, პედაგოგი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი

ჩინგიზ ბედალოვი – პროფესორი

კონსტანტინე რამიშვილი – პროფესორი, სემ აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი

გოჩა მიქიაშვილი – პროფესორი, სტუ არქიტექტურის ფაქულტეტის დეკანი

ანზორ შავგულიძე – სრ. პროფესორი

ზურაბ ჩაჩხიანი – სრ. პროფესორი

ელისაბედ ხახუტაშვილი – ასოც. პროფესორი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

რედაქციის მისამართი: 0108, თბილისი, ზანდუკელის ქ. 1

e-mail: boris151132@rambler.ru

web-გვერდის მისამართი: <http://newsletters.gtu.ge>

ფასი სახელშეკრულებო
ტირაჟი 500

ISSN №1512-102X

სარჩევი/ Content /Оглавление

<i>თემურ ჯაგოდნიშვილი.</i> გახსენება მეცნიერისა ქსენია სიხარულიძე – 100	10
<i>Т.И. Джагоднишвили.</i> Ксения Сихарулидзе – 100	
<i>T. Jagodnishvili.</i> Ksenia Sixarulidze – 100	

პედაგოგია – Pedagogics – Педагогика

<i>ზოია ადამია.</i> კითხვა, როგორც კომუნიკაციის საშუალება	15
<i>Зоя Адамия.</i> Чтение как средство коммуникации	
<i>Zoia Adamia.</i> Reading as a means of communication	

<i>გ. ბასილაია, ნ. ოთხოზორია.</i> საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიები განათლებაში	17
<i>Н.Отхозория, Г.Басилаия.</i> Информационно - коммуникационные технологии в образовании	
<i>G.Basilaiia, N.Otkhozoria.</i> Information - Communication Technologies in Education	

<i>მახირ ბაირამოვი.</i> ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიური მიდგომის ტექნოლოგია სტუდენტების პროფესიონალურ-პიროვნული განვითარებისათვის	20
<i>Махир Байрамов.</i> Технология психолого-педагогического сопровождения	
<i>Makhir Bairamov.</i> The technology of psychological-pedagogical accompaniment of professional-personal development of students	

<i>სალეხ ისმაილოვი.</i> შემოქმედი პიროვნება: განსაზღვრება და ჩამოყალიბება	23
<i>Салех Исмаилов.</i> Творческая личность: определение и становление	
<i>Salekh Ismailov.</i> Creative personality: determination and formation	

<i>მანანა კიკნაძე.</i> ინგლისური ენის ზოგიერთი სირთულეები	27
<i>Манана Кикнадзе.</i> Некоторые сложности Английского языка	
<i>Manana Kiknadze.</i> Some difficulties of an English language	

<i>ე. კოზლოვა.</i> ტესტირება, როგორც უცხო ენის სწავლების შეფასების კონტროლის საშუალება	33
<i>Козлова Е.П.</i> Тестирование как форма оценки и контроля в процессе обучения иностранным языкам в вузе	
<i>E. Kozlova.</i> Testing as a form of assessment and control in the process of teaching foreign languages in high school	

<i>სიდამონიძე ვანდა, სიდამონიძე ლიანა.</i> წერითი მეტყველების როლი რუსული ენის, როგორც უცხო ენის შესწავლაში	38
<i>Сидамонидзе Ванда, Сидамонидзе Лиана.</i> Роль письменной речи в овладении русским языком как иностранным	
<i>Sidamonidze Wanda, Sidamonidze Liana.</i> Role of written speech in mastering the Russian language as a foreign language	

<i>ნათელა ფარცხალია.</i> თეორიული დიდაქტიკა პედაგოგიური ტექნოლოგიების ძირითადი პარამეტრების შესახებ	42
<i>Natela Partshalaya.</i> Теоретическая дидактика о основных параметрах педагогических технологий	
<i>Natela Partshalaya.</i> The theoretical didactics of the main parameters of educational technologies	
<i>ნათელა ფარცხალია.</i> აქსიოლოგიური მიდგომა პედაგოგიური ტექნოლოგიების მიმართ	45
<i>Natela Partshalaya.</i> Аксиологический подход к оценке педагогических технологий	
<i>Natela Partshalaya.</i> Axiological approach to the assessment of teaching technology	
<i>გიორგი ჩიკოიძე, ბორის იმნაძე.</i> ენის სწავლების კომპიუტერული მხარდაჭერა	49
<i>Георгий Чикойдзе, Борис Имнадзе.</i> Компьютерная поддержка обучения языку ...	
<i>George Chikoidze, Boris Imnadze.</i> The Computer Support For Language Teaching	
<i>სვეტლანა ჩუპრინინა.</i> რუსულის, როგორც უცხო ენის სწავლების რამოდენიმე პრობლემა	59
<i>Чупринина Светлана.</i> Некоторые проблемы обучения русскому языку как иностранному	
<i>Chuprinina Svetlana.</i> Several Problems of Teaching Russian as a Foreign Language	
<i>მაზახირ ხალილოვი.</i> პროგნოზირება პედაგოგიურ თეორიასა და პრაქტიკაში	63
<i>Мазахир Халилов.</i> Прогнозирование в педагогической теории и практике	
<i>Mazakhir Khalilov.</i> Foreseeing in Pedagogical Theory and Practice	
<u>საზოგადოებრივი მეცნიერებანი – Social sciences –</u> <u>Общественные дисциплины</u>	
<i>ზურაბ გამეზარდაშვილი.</i> მსოფლიო წესრიგის სტრუქტურის ტიპოლოგია	67
<i>Зураб Гамезардашвили.</i> Типология структур мирового порядка	
<i>Zurab Gamezardashvili.</i> Typology of the structure of the World Order	
<i>ზურაბ გამეზარდაშვილი.</i> საზღვრები	69
<i>Зураб Гамезардашвили.</i> Границы	
<i>Zurab Gamezardashvili.</i> Boundaries	
<i>ელჩუ ბაირამოვი.</i> ზოგადსაკაცობრიო ფასეულობანი	72
<i>Елчу Байрамов.</i> Общечеловеческие ценности: исторический подход	
<i>Elchu Bairamov.</i> Universal values: historical approach	

<i>ე. ხახუტაშვილი, ლ. კაპანაძე.</i> საქართველოს მსუბუქი მრეწველობის სამეწარმეო მენეჯმენტის თანამედროვე ფილოსოფია	75
<i>E. Khakhutashvili, L. Kapanadze.</i> Современная философия менеджмента предпринимательства легкой промышленности Грузии	
<i>E. Khakhutashvili, L. Kapanadze.</i> The modern enterprise management philosophy of Georgian light industry	

<i>ჩიტორელიძე სოფიო.</i> მოდერნის სტილი ორი საუკუნის მიჯნის (XIX-XXსს) რუსულ მხატვრულ კერამიკულ ხელოვნებაში	79
<i>Читорелидзе С.</i> Стилль Модерн в русском художественном керамическом искусстве на стыке двух веков (XIX-XX в.в.)	
<i>Chitorelidze S.</i> Modern Style at the Boundary of Two Centuries (XIX-XX) In Russian Art Ceramics	

საბუნებისმეტყველო დისციპლინები – Science –
Естествоведческие дисциплины

<i>მერაბ ახოზაძე, თათარ ზუმბურიძე, დავით ყიფშიძე.</i> ურბანული სისტემა და ზოგადსისტემური კანონზომიერებები	85
<i>Аховадзе М., Зумбуридзе О., Кипшидзе Д.</i> Урбанистические системы и общие системные закономерности	
<i>Axobadze M., Zumburidze O., Kipshidze D.</i> Urban Systems and General Systemic Regularities	

<i>ბექა გაბეხაძე, ლევან ინჯია, მარინა ქურდაძე.</i> კომპიუტერული ქსელის სადიაგნოსტიკო-საკონტროლო საშუალებების კლასიფიკაცია	90
<i>Б. Габехадзе, Л. Инджия, М. Курдадзе.</i> Классификация контрольно - диагностических средств компьютерных сетей	
<i>B. Gabekhadze, L. Injia, M. Kurdadze.</i> Classification control - diagnostic means of computer networks	

<i>მ. დარჩიაშვილი.</i> ნიკელით ლეგირების გავლენა β-ბორის ელექტროფიზიკურ და მექანიკურ მახასიათებლებზე	94
<i>М. Дарчиашвили.</i> Влияние легирования никелем на электрофизические и механические характеристики β-бора	
<i>M. Darchiashvili.</i> Influence of Ni doping on the electrophysical and mechanical characteristics of β-boron	

<i>მზია წულუკიძე.</i> სასურსათო პროდუქციის იდენტიფიკაცია	98
<i>Цулукидзе М. А.</i> Идентификация пищевых продуктов	
<i>Tsulukidze M. A.</i> Food Identification	

<i>ანზორ ხაბეიშვილი.</i> სხვადასხვა სიხისტის კოეფიციენტის მქონე ელემენტებისაგან შედგენილი დრეკადი სისტემის განივ დარტყმაზე გაანგარიშება	103
<i>А.Д. Хабейшвили.</i> Расчет упругих систем, составленных из элементов с разными жесткостями, на поперечный удар	
<i>A. Khabeishvili.</i> Calculation of the System composed of the Elements of Various Stiffness Coefficients on the Longitudinal Shock	

<i>ირინე ჯანჯღავა, ლალი ჩაგელიშვილი.</i> ფიზიკური გარდაქმნები – დნობა და გამყარება	108
<i>И. Джанджгава, Л. Чагелишвили.</i> Физические преобразования – таяние и отвердевание	
<i>I. Djandjgava, L. Chagelishvili.</i> Physical transformations - thawing and solidification ..	

ჟურნალისტიკა – Journalism – Журналистика

<i>ქ. გიორგობიანი.</i> რუპერტ მერდოკი – უდიდესი ავსტრალიელი მედიამაგნატი და მისი საგაზეთო იმპერია	112
<i>К. Гиоргобуани.</i> Руперт Мердок - выдающийся австралийский медиамагнат и его газетная империя	
<i>К. Giorgobiani.</i> Rupert Murdoch – the Greatest Australian Media Magnate and his news-empire	

<i>ინგა ზოიძე.</i> აჭარის რეგიონულ მედიაში არსებული ხარვეზების საზოგადოების ცნობიერებაზე გავლენა	115
<i>И. Зоидзе.</i> Влияние на общественное сознание, имеющих в аджарском регионе недостатков	
<i>I. Zoidze.</i> Influence on the public consciousness, available in Adjara region of lacks	

<i>ბ. იმნაძე.</i> ი.ა. ბოდუენ დე კურტენე მასობრივი ინფორმაციის ცნების – ლექსიკა-სემანტიკური სისტემების ტიპოლოგიის შესახებ	118
<i>Б.Л. Имнадзе.</i> И.А.Бодуэн де Куртене о типологии лексико-семантических систем языков массовой информации	
<i>B. L. Imnadze.</i> M. A. B. de Courtenay About the Typology of Lexico-Semantical Systems of Mass Information	

<i>გოჩა ტყეშელაშვილი.</i> მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა პედაგოგიური პოტენციალი და მისი რეალიზაციის სამეცნიერო მეთოდური საფუძვლები	120
<i>Гоча Ткешелашвили.</i> Педагогический потенциал СМИ и научно-методические основы его реализации	
<i>Gocha Tkeshelashvili.</i> Pedagogical potential of the media and the scientific and methodological basis of its implementation	

<i>ივანე ჯაგოდნიშვილი.</i> ინტრიგა, როგორც ვერბალური კომუნიკაციის სახეობა	124
<i>И. Т. Джагоднишвили.</i> Интрига, как специфическая форма вербальной коммуникации	
<i>Iv. Jagodnishvili.</i> Intrigue, as specifical form of verbal-communication	

ფილოლოგია – Филология – Philology

<i>ნანა ადამია-ხურცილავა.</i> ფრ. ჰოლდერლინის სინთეზური ენის სტრუქტურები და „პარატაქტიკული“ ენა	128
<i>Нана Адамия-Хурцилава.</i> Структуры синтетного языка и „паратактический“ язык Ф. Гёлдерлина	
<i>Nana Adamia-Khurtsilava.</i> Frdrikh Holderlins synthetical language structures and „paratactical“ language	
<i>თ. ბონდარენკო.</i> კონცეპტი „დუმილი“ ანდრეი ბელის შემოქმედებაში	132
<i>Бондаренко Тамара.</i> Концепт «молчание» в творчестве А. Белого	
<i>T. Bondarenko.</i> The concept of "silence" in the prose of Andrei Bely	
<i>ასმათ ევსაია.</i> უსრული წინადადებები დიალოგში	135
<i>Асмаг Евсаиа.</i> Неполные предложения в диалогической речи	
<i>Asmat Evsaia.</i> Uncompleted sentences in the conversations	
<i>ჯანეტა ვარძელაშვილი.</i> ენა და სამყაროს აღქმა	138
<i>Жанетта Вардзелашвили.</i> Язык и восприятие мира	
<i>Jannetta Vardzelashvili.</i> Language and perception of the World	
<i>გურამიშვილი ზაირა.</i> სტილების „შერევა“ მხატვრულ ლიტერატურაში	144
<i>Гурамишвили З.</i> «Смешение» стилей в художественной литературе	
<i>Guramishvili Zaira.</i> Styles “mixing” in Literature	
<i>თამარ ნატროშვილი.</i> ინტერტექსტუალობა პოლიტიკურ დებატებში	147
<i>Тамар Натрошвили.</i> Интертекстуальность в политических дебатах	
<i>Tamar Natroshvili.</i> Intertextuality in Political Debates	
<i>ოთარ ონიანი.</i> ქალღმერთი დალის ბუნების ტრანსფორმაციის გზები და საფეხურები	152
<i>Отар Ониани.</i> Пути и ступени трансформации природы богини Дали	
<i>Otar Oniani.</i> Paths and steps of transforming the nature of the goddess Dali	
<i>ოთარ ონიანი.</i> ზღაპრის კლასიფიკაციის საკითხი ქართულ ფოლკლორისტიკაში	158
<i>Отар Ониани.</i> Вопрос о классификации сказки в грузинской фольклористике	
<i>Otar Oniani.</i> The question of classifying tales of Georgian folklore	
<i>თ. პეტრიაშვილი.</i> ფრეიმი, მისი ბუნება, მნიშვნელობა და ზოგადი დახასიათება	162
<i>Т. Петриашвили.</i> Фрейм, его природа, значение и общая характеристика	
<i>T. Petriashvili.</i> Frame, its nature, means and common characteristics	
<i>ეკატერინე შაკიაშვილი.</i> გიორგი ლეონიძის მხატვრული ენის შესწავლის ისტორიიდან	168
<i>Э. Шакиашвили.</i> Из истории изучения поэтического языка Георгия Леонидзе	
<i>E. Shakiashvili.</i> From the history of the study of poetic language George Leonidze	

<i>კატერინე შაკიაშვილი. გიორგი ლეონიძის შემოქმედება ბესარიონ ჯორბენაძის თვალთახედვით</i>	172
<i>Е. Шакиашвили. Видение художественной речи Г. Леонидзе в работах Б. Джорбенадзе</i>	
<i>E. Shakiashvili. The apparition artistic sermons G. Leonidze when in use</i> B. Jorbenadze	
<i>მარიამ შონია, მანანა ჩხარტიშვილი, ნატალია დოლიძე. სამეცნიერო პროზის ზოგიერთი თავისებურებანი</i>	175
<i>М. Шония, М. Чхартишвили, Н. Дolidze. Некоторые особенности стиля научной прозы</i>	
<i>M. Shonia, M. Chkhartishvili, N. Dolidze. Some Peculiarities of Scientific Prose Style</i>	
<i>მარიამ შონია, მანანა ჩხარტიშვილი, ნატალია დოლიძე. ემოციურ-სუბიექტური შეფასების გამოხატვის ლექსიკური საშუალებები სამეცნიერო პროზაში</i>	180
<i>М. Шония, М. Чхартишвили, Н. Дolidze. Лексические средства выражения эмоционально-субъективной оценки в стиле научной прозы</i>	
<i>M. Shonia, M. Chkhartishvili, N. Dolidze. Lexical Means of Expressing Emotional Appraisal in Scientific Prose</i>	
<i>გ. ჩიკოიძე. “ადრესატის” (AD) როლის სემანტიკა (ქართული ზმნური სუპერ-პარადიგმის კონტექსტში)</i>	186
<i>Г.Б. Чикoidze. Семантика роли «адресата» (AD) (в контексте грузинской глагольной супер-парадигмы)</i>	
<i>G. Chikoidze. The semantics of “addressee” role (AD) (in the context of Georgian verbal super-paradigm)</i>	

არქიტექტურა – Architectura – Архитектура

<i>მ. დავითაია. კონტექსტუალიზმის პრობლემა ქართულ არქიტექტურულ რეალობაში</i>	194
<i>Майя Давитая. Проблема контекстуализма в грузинской архитектурной реальности</i>	
<i>Maia Davitaia. The Problem of Contextualizm in Reality of Georgian Architecture</i>	
<i>ნინო იმნაძე. ახალი ფორმადწარმომქმნელი პრინციპების ძიება თანამედროვე არქიტექტურაში (ნაწილი პირველი: “კინეტიკური არქიტექტურა”)</i>	199
<i>Имнадзе Н. Поиски новых формообразующих прииципов в современной архитектуре (часть первая: “Кинетическая архитектура”)</i>	
<i>Imnadze N. The search of the new form princips in contemporary architecture (part one: “Kinetic architecture)</i>	

<i>მედეა მელქაძე. თანამედროვე მასალები და კონსტრუქციები – უნიფიცირებული არქიტექტურა</i>	206
<i>Мелкадзе М. Современные материалы и конструкции –унифицированная архитектура</i>	
<i>Melkadze M. Modern Materials and Structures – The Unified Architecture</i>	
<i>მაია ძიძიგური, თეონა ეპიტაშვილი. არქიტექტურის იდენტიფიცირება ეთნიკური რეგიონის სოციალურ მახსოვრობასთან მიმართებაში მესტიის მუზეუმის მაგალითზე</i>	211
<i>М. Дзидзигури, Т. Эпиташвили. Идентификация архитектуры по отношению социальной памяти этнического региона на примере местийского музея</i>	
<i>M.Dzidziguri, T. Epitashvili. The identification of architecture to sotial memory of the ethnic regionon the example of Mestia muzeum</i>	

ბახსენება მეცნიერისა ქსენია სიხარულიძე – 100

*თემურ ჯაგოდნიშვილი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77*

ასი წელი შესრულდა ცნობილი ქართველი ფოლკლორისტის, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორის, პროფესორ ქსენია სიხარულიძის დაბადებიდან.

ქს. სიხარულიძე XX საუკუნის ქართველი ფოლკლორისტების მეორე თაობის თვალსაჩინო წარმომადგენელია. ეს თაობა ამ საუკუნის 40-იან წლებში გამოვიდა სამეცნიერო სარბიელზე და ფილოლოგიის მეცნიერებათა სამი დოქტორით იყო წარმოდგენილი (ე. ვირსალაძე, ქს. სიხარულიძე, მ. ჩიქოვანი). ამ თაობას გამორჩეული ბედი ერგო იმ თვალსაზრისით, რომ საბჭოური ქართული ფოლკლორისტიკის მესაძირკვლეობაც დაეკისრა და XX საუკუნის დასაწყისის ქართული ფოლკლორისტიკის აკადემიური მეცნიერული ტრადიციების შემკვიდრებაც. ამ გარემოებამ განსაზღვრა ამ თაობისა და მათ შორის ქს. სიხარულიძის ფოლკლორისტიკის არსი: მართალია, აღნიშნული თვალსაზრისით ამ თაობას თითქოს ჰყავდა წინამორბედები, მაგრამ ეს მორბედობა უფრო ფორმალური იყო, რადგან მათი წინაპრები საბჭოურის წინარე დროის აკადემიურ მეცნიერულ ტრადიციებზე იყვნენ აღზრდილნი. მათი ფოლკლორისტული კვლევებიც ტრადიციათა ანგარიშგაწვევის კვალს შეიცავს.

XX საუკუნის დასაწყისის ქართულ ფოლკლორისტიკაში განუზომლად დიდად მოხანან ნიკო მარი, აკაკი შანიძე, ვახტანგ კოტეტიშვილი. იმ დროის მეცნიერული კვლევების სტანდარტების შესაბამისობით სწორედ ნიკო მარის სკოლა გამოირჩა, რომელსაც მიეკუთვნება აკაკი შანიძეც. კვლევაშიებითი ინტერესებითა და პრინციპებით ამ სკოლას თამამად უსწორდება მხარს ვახტანგ კოტეტიშვილი. მართალია, ფორმალურად და ვიწრო გაგებით, ისინი არ იყვნენ ფოლკლორისტები, მაგრამ, თავისი დროის მეცნიერული ტრადიციებიდან გამომდინარე, ზეპირსიტყვიერების კვლევას ფილოლოგიის განუყოფელ ნაწილად მოიაზრებდნენ. ამიტომ ფოლკლორისადმი ინტერესის ენათმეცნიერულ-ლიტერატურათმცოდნეობით პრობლემათა უნისონში გააზრება-გადაწყვეტის მიუხედავად, ამ თაობამ შექმნა სწორედ XX საუკუნის აკადემიური მეცნიერული ფოლკლორისტიკის საუბვლები. ამიტომაც უწოდეს მათ XX საუკუნის ქართველ ფოლკლორისტთა პირველი თაობა (მ. ჩიქოვანი).

ფოლკლორისადმი ინტერესის მრავალმხრივობით ამ თაობაში ვ. კოტეტიშვილი გამოირჩა, რადგან მან არა მარტო იკვლია ზეპირსიტყვიერება, არამედ მისი შემსწავლელი მეცნიერული ცენტრიც დაარსა საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმში, ფოლკლორის განყოფილების სახით.

ქს. სიხარულიძე სწორედ ამ განყოფილებაში შეუდგა ფოლკლორის მსახურების დიდ გზას. მართალია, მას დიდხანს არ დასცაღდა ვ. კოტეტიშვილთან მუშაობა, მაგრამ ბოლომდე მაინც მის მიმდევრად დარჩა, მიუხედავად იმისა, რომ სხვადასხვა წლებში სერიოზული სტაჟირება გაიარა ლენინგრადში, პუშკინის სახლის ფოლკლორის განყოფილებაში მარკ აზა-დოვსკის, ნიკოლაი ანდრეევისა და გარკვეულწილად ვლადიმირ პროპის მეთვალყურეობით.

ქს. სიხარულიძემ საბჭოთა სწავლულის ცხოვრების ტიპური გზა განვლო: დაიბადა 1911 წლის 20 ივნისს, ჩოხატაურის რაიონის სოფელ გოგოლესუბანში, დაწყებითი განათლება ჩოხატაურში მიიღო, საშუალო – ბათუმის ჰუმანიტარულ ტექნიკუმში. მოსწავლეობის წლებში სერიოზულად ყოფილა გატაცებული მათემატიკით, იმდენად, რომ თბილისის უნივერსიტეტში მისაღებ გამოცდებზე ნიკო მუსხელიშვილის ყურადღებაც კი მიუქცევია. მაშინ მათემატიკურ საგნებს ჰუმანიტარულ დარგებზე შემსვლელნიც აბარებდნენ.

სტუდენტობის წლებში ქს. სიხარულიძე ნიკო ბერძენიშვილს, მოსე გოგიბერიძეს და მიხეილ ზანდუკელს დაუახლოვდა. უნივერსიტეტის დასრულების შემდეგ მან თბილისში მასწავლებლობა დაიწყო, თუმცა მალე ნიკო ბერძენიშვილის რეკომენდაციით ვახტანგ კოტეტიშვილთან დაიწყო მუშაობა საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის ფოლკლორის განყოფილებაში. პარალელურად მუშაობდა საქართველოს სამეცნიერო-პედაგოგიური ინსტიტუტის საბავშვო ლიტერატურის კაბინეტში. სწორედ იქ ყოფნამ აღუძრა მას ინტერესი საბავშვო ფოლკლორისადმი, რაც შემდგომში მისი მეცნიერული კვლევების ერთ მიმართულებას დაედო საფუძვლად და იმავდროულად საბავშვო მწერლობაში ძალების მოსინჯვის იმპულსიც შეიქმნა. ამ დროიდან დაწყებული ფოლკლორისტმა ქს. სიხარულიძემ საბავშვო ფოლკლორის არა ერთი პრობლემა გამოიკვლია, ასპირანტიც მოამზადა – ფიქრია ზანდუკელი, შემდგომში აღიარებული მკვლევარი; მწერალმა ქს. სიხარულიძემ კი საბავშვო ლექსებისა და მოთხრობების ჟურნალ „ოქტომბრელისა“ და „პიონერში“ ბეჭდვით მიიტაცია მკითხველისა და სალიტერატურო კრიტიკის ყურადღება.

1936 წელს საქართველოს მუზეუმის ფოლკლორის განყოფილება შოთა რუსთაველის სახელობის ლიტერატურის ინსტიტუტში გადმოიტანეს. ქს. სიხარულიძე ამ ინსტიტუტის თანამშრომელი გახდა და ეს თანამშრომლობა სიცოცხლის ბოლომდე არ შეუწყვეტია, მიუხედავად იმისა, რომ 1968 წლიდან თბილისის უნივერსიტეტის ფოლკლორისტიკის კათედრას ედგა სათავეში.

1937 წელს ვ. კოტეტიშვილის ამქვეყნიდან ძალადობრივად წასვლის გამო, ქს. სიხარულიძე – ფოლკლორისტი, ფაქტობრივ, უხელმძღვანელოდ დარჩა. ამიტომ იგი 1938 წელს ლენინგრადში მიავლინეს საკანდიდატო დისერტაციის გასასრულებლად. მას ამ დროისათვის უკვე გამოქვეყნებული ჰქონდა ორი სერიოზული ფოლკლორული კრებული: „საბავშვო ფოლკლორი“ (1938), „ქართული ზღაპრები“ (1938), შესავალი წერილებითა და შენიშვნაკომენტარებით. ამას გარდა, გამოქვეყნებული ჰქონდა რამდენიმე ფოლკლორისტული ნაშრომიც, რომელთაგან გამოირჩეოდა „ქართული ხალხური ლირიკის სიმბოლიკის საკითხები“ („მნათობი“ 1938, №6). საკანდიდატო დისერტაცია ქს. სიხარულიძემ 1939 წელს დაიცვა, 1940 წლიდან კი პედაგოგიურ საქმიანობას შეუდგა გორის პედაგოგიკის ინსტიტუტში, კითხულობდა ლექციებს ქართულსა და რუსულ ფოლკლორში.

1945 წელს ქს. სიხარულიძე კვლავ ლენინგრადში მიავლინეს, ამჯამად სადოქტორო დისერტაციაზე სამუშაოდ. მას სადიესერტაციო თემად შერჩეული ჰქონდა „ქართული ხალხური საგმირო-საისტორიო სიტყვიერება“, კონსულტანტობას უწევდნენ მარკ აზადოვსკი და ვლადიმერ პროპი. ამ ფაქტზე დამყარებით ქს. სიხარულიძეს ჩვენში ლენინგრადის ფოლკლორისტული სკოლის წარმომადგენლად მიიჩნევენ (აპ. ცანავა), თუმცა მისი ნაწერები და კვლევის მანერა უფრო ვ. კოტეტიშვილის მიმდევრობას ცხადყოფს. ამასვე ადასტურებს მის ნაწერებში ვ. კოტეტიშვილის ციტირების კოეფიციენტი (ინდექსი), განსაკუთრებით მის ბოლო დროის ნაშრომებში. მან სადოქტორო

დისერტაცია 1948 წელს დაიცვა, ერთი წლის შემდეგ კი ნაშრომი ცალკე წიგნად გამოსცა.

1954 წელს მოიპოვა პროფესორის წოდება, ხოლო 1960 წელს მიენიჭა მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის საპატიო წოდება; გამოაქვეყნა 200-ზე მეტი სამეცნიერო ნაშრომი, რომელთაგან 25 წიგნი, მონოგრაფია და სახელმძღვანელოა.

საბჭოური მეცნიერული შემფასებლური შკალით ქს. სიხარულიძის პიროვნება და ნაღვაწი მის სიცოცხლეშივე ასეთნაირად შეფასდა: „ქს. სიხარულიძის მთელი შეგნებული ცხოვრება, მისი სამეცნიერო, პედაგოგიური და საზოგადოებრივი მოღვაწეობა მშობელი ქვეყნისადმი უანგარო, უმწიკვლო და თავდადებული სამსახურის შესანიშნავი დადასტურებაა” (აპ. ცანავა, „ქსენია სიხარულიძე“, „მეცნიერება“, 1971, გვ. 3). მან ფეხით შემოიარა მთელი საქართველო, მოიძია უამრავი ზეპირსიტყვიერი ტექსტი და გამოსცა კრებულების სახით, თბილისის უნივერსიტეტში დაარსა ფოლკლორისტიკის კათედრა და ფოლკლორისტული არქივი.

ქს. სიხარულიძის ფოლკლორისტული კვლევები, ცხადია, თავისი დროის მეცნიერული ტრადიციების კვალს შეიცავს. კვლევებში იგი უპირატესად საკუთრად მოპოვებულ ფოლკლორული მასალით სარგებლობდა. კვლევები შედგებოდა წერილების, სტატიების ნარკვევების ფორმით ჯერ მეცნიერულ პერიოდიკაში აქვეყნებდა, შემდეგ თავისი ნაშრომების კრებულებსა და მონოგრაფიებშიც შეჰქონდა, არაიშვიათად სამეცნიერო ფორუმებზედაც კითხულობდა მოხსენებათა სახით.

ქს. სიხარულიძის მეცნიერული ნაღვაწი მის ფოლკლორისტურ ინტერესთა მუდმივობას და მყარობას ცხადყოფს და საკვლევი პრობლემების ნაირგვარი ასპექტების სხვადასხვა დროს კვლევაში ვლინდება. მაგალითად, ხალხური ზღაპრის სოციალური ასპექტებისადმი ინტერესი, რაც თავიდან მის საკანდიდატო დისერტაციაში გამჟღავნდა, მუდმივი დაკვირვებების ობიექტს წარმოადგენდა და მის ერთ-ერთ ბოლო წიგნშიც გამოვლინდა, რომელიც „ქართული ფოლკლორის თეორიისა და ისტორიის საკითხების” სახელწოდებით არის ცნობილი. აქ გამოკვლეულია ზღაპრის დასაწყისისა და დასასრულის ტრადიციული ფორმულები. ამ კვლევაში იკვეთება ვ. პროპის გავლენაც მხატვრულ ტექსტში პერსონაჟთა ფუნქციების, როგორც მოცემულობების წინწამოწევის სისტემურ-სტრუქტურული ანარეკლის თვალსაზრისით. თუმცა ეს გავლენა არ არის გადაზრდილი მის მიმდევრობაში, რადგან არაა აქცენირებული პერსონაჟთა ფუნქციების ძიება.

ქს. სიხარულიძის ფოლკლორისტულ კვლევებში ერთ დიდ თემატურ-პრობლემურ მიმართულებას ქმნის მწერლისა და ფოლკლორის ურთიერთ-მიმართუ-ბათა კვლევა. აქ აშკარად ორი ასპექტია გამოკვეთილი:

- ქართველ მწერალთა შემოქმედების ხალხური წყაროების ძიება;
- ზეპირსიტყვიერებისათვის მწერლობის როლის რკვევა.

აღნიშნული მიმართულებებით შეისწავლა ქს. სიხარულიძემ მოსე ხონელის, შოთა რუსთაველის, სულხან-საბას, რაფ. ერისთავის, ილიას, აკაკის, ვაჟას, ე. ნინოშვილის, გ. ტაბიძის, კ. გამსახურდიას, გ. ლეონიძის შემოქმედებანი, შედგებოდა ჯერ მეცნიერულ პერიოდიკაში აქვეყნებდა, შემდეგ თავის ორტომეულში შეჰქონდა: „ქართველი მწერლები და ხალხური შემოქმედება” (წიგნი I – 1956, გამომც. „სახელგამი”, წიგნი II – 1966, გამომც. „საბჭოთა საქართველო”). ამას გარდა, ამ პრობლემებისადმი ინტერესი მის ბოლო წიგნშიც დაფიქსირდა, სადაც ფოლკლორთან სიახლოვის თვალსაზრისით

განხილულია ვაჟა-ფშაველასა და გიორგი ლეონიძის ცალკეული მხატვრული ტექსტები.

ქს. სიხარულიძის ფოლკლორისტულ კვლევებში ყველაზე მასშტაბურ და მეცნიერულად წონიან მიმართულებას ქმნის ქართული საგმირო-საისტორიო სიტყვიერების შესწავლა. ამას მხოლოდ მისი სადოქტორო დისერტაცია როდი ადასტურებს. ქს. სიხარულიძემ, ერთი მხრივ, ცოცხალ ზეპირსიტყვიერ გარემოში გამოავლინა ამ ჟანრის ფოლკლორული ტექსტები, შემდეგ შეუდარა წინამორბედთა ჩაწერილებს, დააღაგა და სამ ტომად გამოსცა „ქართული ხალხური საისტორიო სიტყვიერების“ სახელწოდებით (ტ. I – 1961; II – 1964; III – 1967, გამომც. „მცნიერება“). მანამდე მას უკვე გამოქვეყნებული ჰქონდა „ქართული ხალხური საგმირო-საისტორიო სიტყვიერება“ (1949, თსუ გამომც.) და „ქართველი სახალხო გმირები“ (1952, საბლიტგამი); მოგვიანებით მათ მიუმატა გამოკვლევა „ქართული ხალხური საგმირო პოეზიის საკითხები“ (1970). ამას გარდა, საგმირო-საისტორიო ჟანრის ტექსტები თითქმის ყველა თავის ფოლკლორულ კრებულში შეიტანა, ისინი კი რაოდენობრივად ცოტა არაა. ქს. სიხარულიძეს სხვა რომ არაფერი გაეკუთებინა, ამ სფეროში ნაღვაწითაც დაიმკვიდრებდა გამორჩეულ ადგილს ქართული ფოლკლორისტიკის ისტორიაში. მარტო ის ფაქტი რად ღირს, რომ მან ქართული ხალხური პოეზიის მრავალტომეულისათვის შეადგინა 50 თაბახის მოცულობის კრებული ქართული ხალხური საგმირო ლექსებისა. 1963 წელს ბუდაპეშტის საერთაშორისო კონფერენციაზეც წარსდგა მოხსენებით „საგმირო პოეზიის ტრადიცია საქართველოში“ (შემდეგ ეს მოხსენება უნგრულ, ინგლისურ და რუსულ ენებზეც დაიქცა), სიმწიფის ასაკში კი შექმნა საინტერესო ნარკვევი „არის თუ არა თორღვა სახალხო გმირი“, რომელიც გამოქვეყნდა მის წიგნში „ქართული ფოლკლორის თეორიის და ისტორიის საკითხები“ (1976).

ქს. სიხარულიძის ფოლკლორისტულ კვლევებში ერთ დიდ თემატურ წრეს ქმნის ზეპირსიტყვიერებაში ბუნების განცდის, გრძნობისა თუ ფუნქციის პრობლემა. შემოქმედებითი სიმწიფის ასაკში ბუნების პეიზაჟების ფუნქციის რკვევა ფოლკლორული სიმბოლიკის კვლევებს შეეთანადა. მაგალითად, 1938 წელს „მნათობში“ (№6) მან გამოაქვეყნა „ქართული ხალხური ღირიკის სიმბოლიკის საკითხები“, 1969 წელს კრებულში „ქართული ფოლკლორი“ (ტ. III) დაიბეჭდა მისი ნარკვევი „მცენარეთა სიმბოლიკა ქართულ ხალხურ პოეზიასა და „ვეფხისტყაოსანში“, 1971 წელს თბილისის უნივერსიტეტის შრომებში (ჰუმანიტარული მეცნიერებების სერიაში B, 6) გამოყვეყნდა „პირფასი ქვებისა და თვალთა პატიოსანთა სიმბოლიკა ქართულ ხალხურ პოეზიასა და „ვეფხისტყაოსანში“. სიმბოლიკაში ყველგან მოიაზრება მხატვრული ფუნქციის შესიტყვებები და გამონათქვამები. ქს. სიხარულიძე სიმბოლიკაში ფსიქოლოგიური პარალელიზმის არსის რკვევით იყო დაინტერესებული.

ქს. სიხარულიძის ფოლკლორიზმი მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრულია მისი საველე პრაქტიკული სქმიანობით. ამ სქმიანობას საფუძვლად ედო საქართველოში ცოცხალი ფოლკლორული ტრადიციების მქონე კუთხეების არსებობის რწმენა. 1939 წლიდან დაწყებული სიცოცხლის ბოლომდე იშვიათად ყოფილა ისეთი წელიწადი, რომ ფოლკლორულ ექსპედიციაში არ ყოფილიყოს ან როგორც ხელმძღვანელი, ან როგორც წევრი. ამ მხრივ მისი მეცნიერული ბიოგრაფია არა ერთ საინტერესო ფაქტს შეიცავს.

ქს. სიხარულიძე უდავოდ ნიჭიერი მკვლევარი იყო. მან არა მხოლოდ ქართული ფოლკლორის ურთულესი პრობლემები იკვლია, არამედ დავიწყებას გადააარჩინა არა ერთი ზეპირსიტყვიერი ტექსტი; გამოსცა სამეცნიერო და

სასწავლო დანიშნულების საინტერესო ფოლკლორული კრებულები, აღზარდა ფოლკლორისტთა თაობები, რომელთაგან ბევრი შემდგომში სახელოვანი მეცნიერი გახდა, მაგალითად: ეთერ არჯევანიძე, დავით გოგოჭური, ფიქრია ზანდუკელი, ოთარ ონიანი, ომარ გოგინაიშვილი, ლალი ბერძენიშვილი, თემურ ქურდოვანიძე, მარინე ბაკურიძე, სარიეტ აუტლევა, მარტონ იმტვანოვიჩი და სხვები.

ქს. სიხარულიძემ ბევრს მიაღწია, მაგრამ მისი ნაღვაწი რაოდენობრივი მაჩვენებლით მაინც არ განიზომება. მისი ღირსების საზომი უფრო მოღვაწეობის დრო-ჟამია, ტლანქი იდეოლოგიური ინტენციით კვეთილი, დრო-ჟამი, რომელიც ასეთ რამესაც ათქმევინებდა: „ნოველების, ანდაზების, სიტყვის მასალებისა და სხვა ჟანრის ნაწარმოებთა მხატვრული მეთოდიც უახლოვდება კრიტიკულ რეალიზმს“. ამგვარი აზროვნებისა თუ თეორიულ-მეთოდოლოგიური წანამძღვრების ანგარიშგაწევის აუცილებლობამ, ცხადია, თავისი დადი დაასვა მის მეცნიერულ კვლევებს, მაგრამ რომ იტყვიან, შუბი ხალთაში ვერ დაიფარა. მისმა მეცნიერულმა ნაღვაწმა მკაფიოდ დაგვანახა ავტორის ხალხური სიტყვით გულწრფელი აღტაცების ნიჭი და სახიერებითა და სულიერებით უმშვენირესი მანდილოსნისა და მეცნიერის სახეობაც. ამ ღირსებებით არის განსაზღვრული ქს. სიხარულიძის ადგილი ქართული ფოლკლორისტიკის ისტორიაში.

Ксения Сихарулидзе - 100

Проф. Т.И. Джагоднишвили

В статье изложены факты жизненного пути и фолклористической деятельности профессора К. А. Сихарулидзе которой, 20 июня 2011 года исполняется 100-летия со дня рождения. В работе оценено значение ее достижений в области грузинской фолклористики.

Ksenia Sixarulidze - 100

T. Jagodnishvili

The article presents the way of life and scientific activity of the professor Sixarulidze. The article reflects the significance of her scientific activity in the field of Georgian folk studies.

პედაგოგია – Pedagogics – Педагогика

Чтение как средство коммуникации

Зоя Адамия

В традиционной методике – эта форма работы называлась литературным чтением, что зафиксировано даже в толковых словарях русского языка. Современная методика предпочитает термин «коммуникация». Что такое термин коммуникация? Термин восходит к латинскому языку, в настоящее время имеет очень широкое понимание и в целом обозначает связь, общение. Возникает вопрос, а какая может быть логическая связь между чтением и коммуникацией? В академическом толковом словаре в 4-х томах говорится, что чтение - это имя от глагола читать, т.е. зрительное или слуховое восприятие печатного текста. Чтение в жизни грамотного человека занимает огромное место и преследует разные цели. От желания просто узнать какое-то сообщение и до стремления вникнуть в суть прочитанного. Методика давно обратила внимание на то, что через чтение, понимается, правильно организованное человеческая память быстро и плодотворно обогащается и в информационном плане и в эстетическом. Ведь неслучайно, в процессе изучения языка как родного, так и неродного важное место занимает заучивание поэтических текстов.

В наших условиях преподавание русского языка в грузинской аудитории, где роль языкового окружения не очень велика, большое значение имеет хорошо построенная методика «чтения текста». Преподаватель все время должен иметь в виду, что такое «чтение», вернее желание такого чтения, идет не от слушателя, а от преподавателя. И интерес слушателя к этому тексту возникнет только тогда, когда преподаватель подаст нужный текст так, чтобы интерес к нему у слушателя стал неформальным, ненавязчивым, не посторонним, а своим.

Такое мы считаем - аналитическое чтение. Для успеха аналитического чтения большое значение имеет подбор предлагаемого текста. Содержание текста должно задеть любопытство слушателя, которое должно быстро перерасти в интеллектуальную заинтересованность.

Известно, что у Л.Н. Толстого была своя школа для крестьянских детей. Почувствовав на практике, что обычные литературные тексты для этого не очень подходят, Толстой написал несколько маленьких рассказов, которые были настолько интересны и психологически правильно рассчитаны, что сразу после опубликования прочно заняли место в учебном процессе. Возьмем для примера один из таких рассказов «Лев и собачка».

Сюжет всем вам хорошо знаком, прост и по-человечески интересен. Маленькая собачка, у которой отняли щенка, приютила и выкормила своим молоком львенка, который остался сиротой. Эта история конечно трогательна, но не в этом глубинное значение. Когда собака околела, т. е. умерла, львенок обхватил ее лапами и никого не подпускал. Сам же совершенно отказался от приема корма, отощал и то же околел. Вот глубинное значение этого события. Грозный зверь, лев так привязался к своей приемной матери, что умер от тоски. Это огромное внушение для подрастающего поколения. Если зверь может проявить такое благородство, то от человека (нормального) требуется куда больше. Действительно, столетняя практика изучения этого рассказа свидетельствует о том, что интерес слушателя был однозначно высок. История собачки и льва будила добрейшие чувства в человеке и что очень важно быстро и прочно усваивалась задействованная в рассказе лексика. До недавнего прошлого это называлось - литературным чтением, а сейчас называется - чтением как средство коммуникации.

В настоящее время, к сожалению, хорошо отшлифованные приемы методики капитально забыты и мы наивно считаем, что если лекции русского языка насытим, скажем, компьютерной терминологией мы уже работаем по-новому.

Разумеется, в век компьютера, компьютерная терминология крайне необходима, и слушателей необходимо приобщить к ней. Но делать это надо в меру, с учетом интересов и возможностей слушателя. Например, вся современная компьютерная лексика полностью заимствована из английского языка, но мало кто интересуется, почему англичане, вернее англоязычные люди, в качестве терминов суперсовременной науки избрали такие слова как: мышь, хвост, крючок, бег, и т.д. И почему наша молодежь предпочитает пользоваться заимствованной, а не искусственно создаваемой терминологией. При обучении русскому языку иногда мы забываем, что современные студенты по своим интеллектуальным возможностям такие же, как были двести лет назад и надо учитывать то, что человеческие интересы у них очень похожи на интересы их предков. Не надо спорить о том, что выражение язык науки, слово язык, использовано условно - такого языка нет. Есть какой-то национальный язык, обслуживающий интересы человека в научном, в бытовом и в культурном отношениях. В этом национальном языке, определенное место занимает научная терминология, которая обслуживает функционирование языка в данной науке. При этом доля научной терминологии неодинакова в разных науках. Есть науки, где эта доля велика, например: в математике, физике, химии, астрономии. И есть науки, где доля терминологии незначительна или роль терминов играют обычные слова.

Исходя из собственного опыта мы убедились, что при обучении неродному языку, большую психологическую роль играет предельное

активизирование интереса слушателя. Еще великий педагог Якоб Гогибашвили говорил, что учебный процесс во многом выигрывает, когда учащиеся интересуются тем, чему их учат. Литературное чтение или как мы сейчас называем - чтение как средство коммуникации, создает выгодные для педагога и в целом для учебного процесса условия, так построить учебный процесс, чтобы скука и безразличие не томили бы наших слушателей.

Литература

1. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам. М, 2000.
2. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация, М., 2000.
3. Шукин А.Н. Методика преподавания русского как иностранного. М., « Высшая школа», 2003.

Reading as a means of communication

Zoia Adamia

The paper deals with reading as a means of communication. The method of teaching - reading-built correctly gives good results.

კითხვა როგორც კომუნიკაციის საშუალება

ზოია ადამია

სტატიაში განიხილება კითხვა როგორც კომუნიკაციის საშუალება. სწორად აგებული სწავლების მეთოდი კარგ შედეგებს გვაძლევს.

საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიები განათლებაში

გ. ბასილაია, ნ. თხოზორია
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

თანამედროვე პერიოდში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება განათლების სფეროში საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების გამოყენებას. განათლების ინფორმატიზაციას გააჩნია ორი მიმართულება: საინფორმაციო ტექნოლოგიების დანერგვა უშუალოდ სასწავლო პროცესში და განათლების სისტემის მართვის ინფორმატიზაცია. განათლების სისტემის მოდერნიზაციის, სასწავლო პროცესის ორგანიზაციის ფორმისა და შინაარსის განახლების პირობებში საგანმანათლებლო ინფორმაციული გარემოს შექმნისთვის პრიორიტეტულ მიმართულებას წარმოადგენს განათლების მართვის სრულყოფილი ინფორმაციული ტექნოლოგიების საფუძველზე. უკანასკნელ პერიოდში განათლების ინფორმატიზაციის მაღალი ტემპის მიუხედავად საინფორმაციო ტექნოლოგიების ფართო და ეფექტური გამოყენება არ ხდება. ნაწილობრივ ეს

განპირობებულია განათლების მართვის სფეროში პროგრამული საშუალებების არასაკმარისი განვითარების დონით.

განათლების მართვის ინფორმატიზაციის სფეროში პრიორიტეტული მიმართულებების შემუშავება და დასაბუთება შესაძლებელია მხოლოდ ამ სფეროს მუშაობის ანალიზის საფუძველზე.

განათლების სფეროს სხვადასხვა სპეციალისტები და საგანმანათლებლო დაწესებულებები მმართველი გადაწყვეტილებების მისაღებად ცდილობენ გადაწყვეტილება მიიღონ ინფორმაციული ტექნოლოგიების დახმარებით. უფრო ხშირად რუტინული ოპერაციების ავტომატიზაცია ხდება. ანალიზისა და მონაცემების შეგროვებისათვის ძირითადად ტიპურ საოფისე პაკეტებს (Microsoft Word, Microsoft Excel) იყენებენ. თუმცა მონაცემთა ფრაგმენტულობის, შეტანისა და განახლების სირთულის გამო ასეთი ცდები ნაკლებად ეფექტურია. ართვითი ოპერაციების გადასაწყვეტად მნიშვნელოვანია სპეციალიზირებული პროგრამული პროდუქტების გამოყენება.

თანამედროვე პირობებში დასამუშავებელი ინფორმაციის რაოდენობა და მოცულობა მნიშვნელოვნად დიდია.

განათლების სისტემაში მიზანშეწონილია ამოცანის ორ ნაწილად დაყოფა: განათლების ადმინისტრირება და საგანმანათლებლო დაწესებულებებში სასწავლო პროცესის მართვა. პირველ ეტაპზე პრიორიტეტულ მიმართულებას წარმოადგენს საგანმანათლებლო დაწესებულებების საქმიანობის მონიტორინგის, ბიუჯეტირების და დაგეგმვის ინფორმაციული მხარდაჭერა.

უპირველეს ყოვლისა რეგიონში განათლების მართვის სფეროში უნდა შეიქმნას პირველადი ინფორმაციის მოდელი, რომელიც უზრუნველყოფს გარკვეული სტანდარტით მონაცემების შეტანის და საქმიანობის ელექტრონულად წარმოებას, გადაცემას და დამუშავებას.

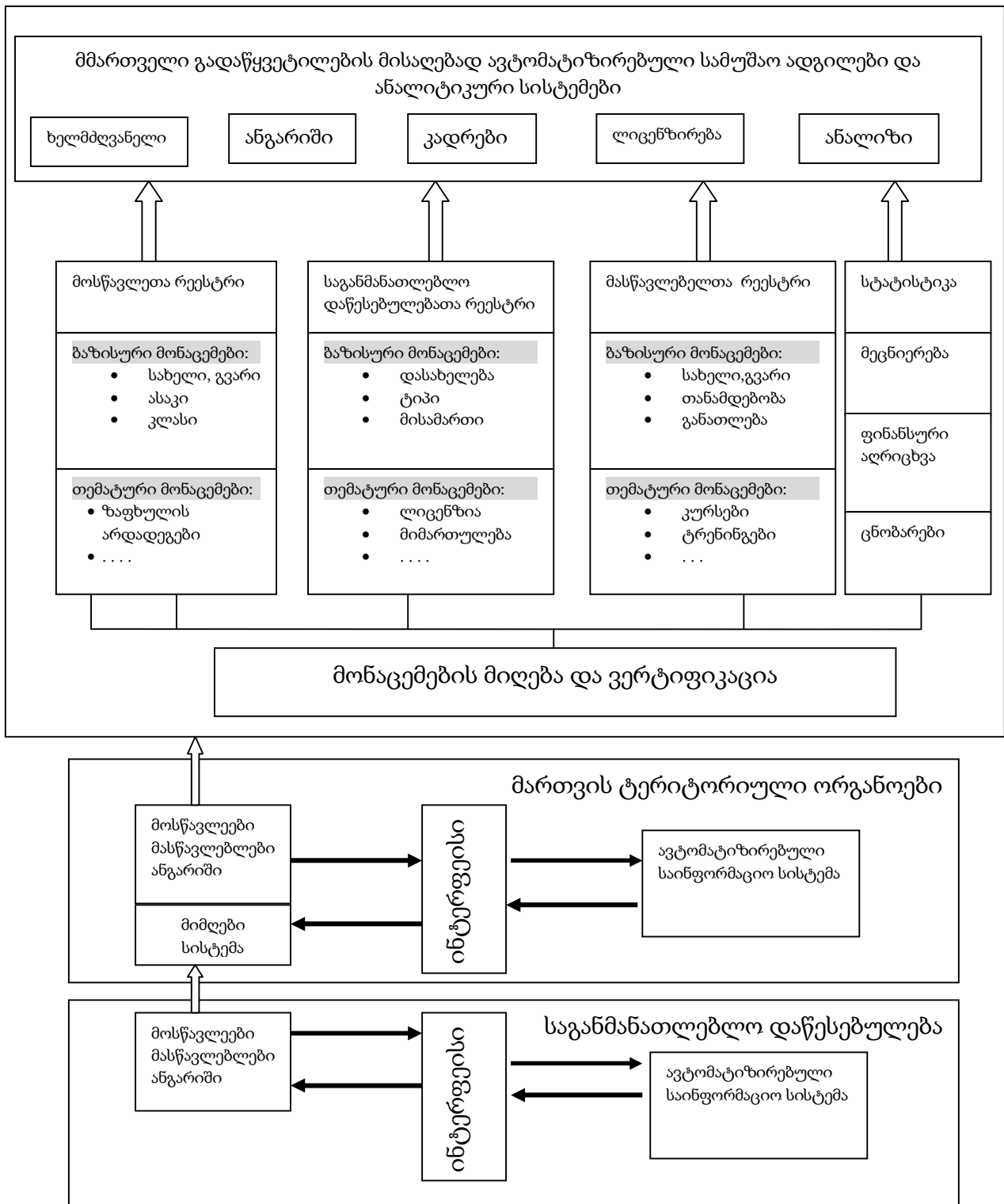
რეგიონალური სისტემის საინფორმაციო უზრუნველყოფა უნდა აიგოს განათლების მართვის ძირითადი სუბიექტების ინფორმაციული და ორგანიზაციული ურთიერთქმედების ბაზაზე: განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო, რაიონული და რეგიონული რესურს-ცენტრები, საგანმანათლებლო დაწესებულებები (ნახ. 1).

მონაცემების ერთიანობის უზრუნველყოფის ბაზისს წარმოადგენს ელექტრონული ინფორმაციული რეესტრი, რომელშიც შედის საგანმანათლებლო დაწესებულებები, მოსწავლეთა პერსონიფიცირებული აღრიცხვა, პედაგოგიური შემაღენლობა.

რეესტრი წარმოადგენს მოცემული ობიექტის ინფორმაციულ სისტემას, რომელიც უზრუნველყოფს აქტუალური და ჭეშმარიტი ინფორმაციის შეგროვებას, დამუშავებას და მთლიანობას.

რეესტრების ფორმირება უზრუნველყოფს:

ერთნაირი მოთხოვნების მიხედვით (საერთო კლასიფიკატორი, კატალოგი, საცნობარო სისტემა, ლექსიკონი და მონაცემთა კოდიფიკაციის სისტემები) ინფორმაციული რესურსის აგებას, ინფორმაციის გაცვლას და ურთიერთობას სხვა სისტემებთან.



ნახ 1

საინფორმაციო ტექნოლოგიების ეფექტურობას უპირველესად უზრუნველყოფს ადამიანური რესურსების მზადყოფნა ახალი ტექნოლოგიების გამოსაყენებლად. აუცილებელია სპეციალისტების საბაზისო კომპიუტერული მომზადება, სპეციალიზირებული პროგრამების მუშაობის თავისებურებების გათვალისწინებით.

Информационно - коммуникационные технологии в образовании

Н.Отхзория, Г.Басилаия

Анализируется современное состояние дел в области информатизации управления сферой образования, формулируются задачи информационного обеспечения функций администрирования образованием в регионе.

Information - Communication Technologies in Education

G.Basilaia, N.Otkhзорia

The article considers state of the art regarding informatization of administration in the field of education, defining problems of information support for administrating education in the region.

Технология психолого-педагогического сопровождения профессионально-личностного развития студентов

Махир Байрамов
Директор алгетского лицея

Болонская Декларация ориентирует систему высшего образования на развитие личности современного профессионала и конкурентоспособности специалиста. В процессе работы необходимо учитывать соответствие между объективными требованиями, предъявленными к человеку со стороны общества и рынка труда, и его субъективными потребностями в развитии и адаптации к меняющимся условиям социума, способностями находить гармонию внешних и внутренних запросов, проявляя самостоятельность, ответственность, творческую активность, гибкость и мобильность, а также способность к самоактуализации, саморазвитию и совершенствованию.

Сейчас, когда большое внимание уделяется реформированию образовательного процесса высшей школы, необходимо усилить внедрение в него положительных результатов и исследований в сфере педагогики и психологии, объективная необходимость сосуществования этих знаний, их взаимодополняемость для формирования высококвалифицированных специалистов определяется современными условиями обучения. Для того, чтобы эта связь, как отмечал С. Рубинштейн, была эффективной, надо принять ее с двух сторон. Надо органически включить психологическую науку в решение жизненных проблем - это с одной стороны, но с другой, надо в самой теории создать внутренние предпосылки для этого, чтобы связь эта была реальной и действенной.

Такой «внутренней» предпосылкой является психологическое содержание учебной деятельности студентов, в то время как методика, в том числе методы и технологии, условия обучения отражают ее педагогическое содержание.

Таким образом, актуальность психолого-педагогического сопровождения образовательного процесса высшей школы определяется потребностью практики в новых психотехнологиях совершенствования этого процесса.

Анализ имеющихся публикаций по проблеме психолого-педагогического сопровождения показывает, что их авторы (Г.Безюлева, К.Азаришвили, А.Горбатюк, Л.Исламова, Е.Тихомирова, Т. Скуднова) уже вычленили основные категории сопровождения:

- проблемы профессионального и личностного развития субъектов в образовательном пространстве;
- этапы сопровождения профессионального самоопределения студентов;
- уровни взаимодействия участников сопровождения (педагогов и психологов);
- условия, обеспечивающие качество психолого-педагогического сопровождения.

Определен круг основных проблем, решение которых зависит от организации целенаправленной, комплексной психолого-педагогической работы на основе интеграции форм и методов групповой и индивидуальной поддержки профессионального самоопределения студентов в образовательном процессе и за его пределами.

Профессиональное самоопределение начинается с выбора профессии и продолжается в течение всей жизни: в ходе профессионального обучения, на этапе специализации, при определении путей повышения квалификации и направлений самореализации.

По мнению Л.Выготского, выбор профессии может быть правильным только при высоком уровне зрелости личности. Это активный поиск своего предназначения, который необходимо рассматривать с двух сторон: со стороны самого субъекта, его интересов, способностей, возможностей, индивидуальных особенностей и требований профессии, предъявленных специалисту.

Молодого человека, поступившего в профессиональное учебное заведение, необходимо научить анализировать свою будущую карьеру, проводить самооценку своих способностей, качеств, интересов и потребностей. Само понятие «самоопределение» предполагает самостоятельность, внутреннюю активность человека. Внутренняя активность связана с продуктивным использованием собственных ресурсов, готовностью к самостоятельным действиям, инициативой, личностным развитием, продуктивностью, в то время, как внешняя имеет адаптивный, отчужденный, личностно пассивный характер.

Основными целями психолого-педагогического сопровождения профессионального самоопределения студентов является: максимальное их включение в социально-образовательную и трудовую среду; расширение рамок социальной независимости, осознанное выстраивание профессиональной перспективы, быть конкурентоспособными в реальных экономических условиях, готовыми к самореализации.

Задачи психолого-педагогического сопровождения:

- помощь в процессе профессиональной ориентации и первичного профессионального самоопределения;

- помощь в эффективном овладении общеучебными умениями и навыками, способами рациональной организации своей познавательной учебной деятельности;
- содействие успешной адаптации в учебном заведении с учетом особенностей организации профессионального обучения;
- предоставление возможностей самореализации в образовательном процессе;
- помощь в подготовке и прохождении производственной практики.

Этапы психолого-педагогического сопровождения студентов

I этап	II этап	III этап
Первичное профессиональное самоопределение	Профессиональное Обучение	Определение дальнейшей профессиональной перспективы

Первый этап включает помощь в формировании готовности к определению профессии. Он ориентирован на расширение информационного пространства (тематические беседы, лекции, «Дни открытых дверей», выставки проектных студенческих работ). Помимо этого, проводятся индивидуальные и групповые консультации, направленные на повышение осознанности профессионального выбора.

Второй этап включает социально-профессиональную адаптацию студентов в образовательном процессе; организацию совместной общественно и профессионально значимой групповой и индивидуальной деятельности в целях расширения социального и профессионального опыта, самореализации, проявления творческой активности и самостоятельности студентов; ориентацию студентов на построение деловых отношений, расширения социальных и профессиональных контактов в образовательном учреждении и вне его. Студентам предоставляется возможность для участия в тренингах и факультативных занятиях по развитию делового общения, самопознания, волевой саморегуляции, деловому имиджу.

Третий этап направлен на подготовку студентов к профессиональной адаптации и дальнейшему профессиональному самоопределению, выбору направления профессиональной самореализации. С этой целью проводится прогностическая оценка выпускников, определяются перспективы трудоустройства и адаптации на рабочих местах.

В заключение отметим, что философским основанием сопровождения человека является концепция свободного выбора, как условия развития. Исходным положением для формирования теории и методов психолого-педагогического сопровождения стал системно-организационный подход, в логике которого развитие понимается как выбор и освоение субъектом тех или иных инноваций. Естественно, каждая ситуация выбора порождает множественность вариантов решения, опосредованных некоторым ориентированным полем. Сопровождение есть помощь субъекту в формировании ориентационного поля развития, ответственность за действия в котором несет он сам.

Литература

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология. М., 1991
2. Безюлева Г.В. Комплексное психолого-педагогическое сопровождение профессионального самоопределения студентов колледжей и ВУЗов //Известия Академии педагогических и социальных наук. Часть II, XII, М., 2008.
3. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. Ростов на/Дону., 1996.
4. Основы разработки педагогических технологий и инноваций. Астрахань, 1998.
5. Храмова Г.М., Буянова И.Б., Святкина Н.А. Роль психолого-педагогического сопровождения в становлении личности //Известия Академии педагогических и социальных наук. Часть I, XII, М., 2008

ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიური მიდგომის ტექნოლოგია სტუდენტების პროფესიონალურ-პიროვნული განვითარებისთვის

მახირ ბაირამოვი

ნაშრომის ავტორი აანალიზებს და ასაბუთებს ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიური მიდგომის ტექნოლოგიის უპირატესობას სტუდენტთა პიროვნული განვითარებისა და მათი პროფესიონალურად ჩამოყალიბების პერიოდში.

The technology of psychological-pedagogical accompaniment of professional-personal development of students

Makhir Bairamov

Based on the achievements of high school pedagogics, the author analyses and uncovers the advantage of technology of psychological-pedagogical accompaniment of students, having the greatest importance in the period of formation and development of professional personality. The given technology provides the creation of conditions to take optimal decisions in the different situations of professional choice, promotes the optimization of mental state, effective adaptation and progressive selfdevelopment. The main accompaniments trend - is a teaching method to make choice to create of tentative ground of development.

Творческая личность: определение и становление

Салех Исмаилов

Телавский государственный университет

Потребность понять природу творчества возникла как следствие необходимости воздействовать на творческую деятельность с целью повышения ее эффективности. Еще древнегреческие философы стремились в своих системах обучения применять методы, которые развивали бы в учениках творческое мышление. В

дальнейшем начались поиски более активных форм воздействия на человеческую психику, которые позволили бы управлять творческой деятельностью.

До середины 20-го века психология связывала творческие способности с умственным развитием. Потребность определять интеллектуальные способности привела к созданию IQ – tests – тестов на умственную одаренность. Однако исследования психологов (Дж. Гилфорд, П. Торренс, С. Рубинштейн, Я. Пономарев, О. Тихомиров и др.) показали отсутствие прямой зависимости творческих способностей от интеллекта и суммы знаний, т.е. корреляции между коэффициентом интеллекта и способностью создавать новое – креативностью.

Становление креативной личности, отмечает М.Зиновкина, можно определить как формирование и развитие личности адекватной выполняемой творческой деятельности и получаемым творческим результатам. Темп и траектория этого процесса детерминируется биологическими и социальным факторам, собственной активностью личности и ее креативными качествами, а также обстоятельствами, жизненно важными событиями и профессионально обусловленными факторами.

Что же такое творческая личность? Какие качества необходимо развивать человеку, чтобы из него получилась творческая личность?

Для начала следует развести понятия креативной и творческой личности.

Креативная личность – это личность, способная к субъективному и объективному творчеству как процессу и результату. Человека при этом называют креативом, он склонен к нестандартным способам решения задач, способен к оригинальным действиям, открытию нового.

Творческая личность – это личность, успешно реализованная в объективном творчестве как процессе и имеющая объективные творческие результаты. Человека при этом называют творцом.

Различие между этими понятиями очевидно. Оно аналогично различию между: 1) потенциальной возможностью (способностью) и успешной реализацией этой возможности, т.е. практической деятельностью человека и условиями ее осуществления; 2) креативностью, субъективным и объективным творчеством (как процессом и результатом).

Здесь же напомним, что специалисты под творчеством объективным понимают деятельность или результат деятельности человека, новизна, значимость, полезность которых получили общее признание, а под творчеством субъективным, когда эта деятельность полезна и значима только для него, или ограниченного количества людей.

Можно отметить взаимосвязь между понятиями креативной и творческой личности, определяя второе как производное от первого. В то же время в практике креативного образования и профессионально-творческой деятельности имеется немало примеров проявления творческой личности людей, ранее не считавшихся креативами.

Изучением личности креативов и творцов занимались многие зарубежные исследователи. В качестве примера, приведем выводы ряда ученых.

1. З.Фрейд – Творческая активность – результат сублимации (смещения) полового

влечения на другую сферу деятельности.

2. А. Адлер – Творчество - способ компенсации комплекса недостаточности (не путать с неполноценностью).
3. Г. Олпорт – Первоначальный источник творчества – мотивация личностного роста.
4. А. Маслоу – Первоначальный источник творчества - это потребность в самоактуализации, полной и свободной реализации своих способностей и жизненных возможностей.

В. Дружинин в монографии «Психология общих способностей» (2002) перечисляет личностные черты, присущие креативам: независимость, открытость ума, критичность мышления, развитое эстетическое чувство, уверенность в свои способности, широта категоризации, высокая толерантность (терпимость) к неопределенным и неразрешимым ситуациям, конструктивная активность в этих ситуациях.

А. Лук, А. Матюшкин, В. Сластенин предлагают другие варианты: интерес к парадоксам, острота мысли, развитое воображение, интуиция, широкий кругозор и эрудиция, логическая строгость, способность пользоваться различными формами доказательств.

По Р. Стернбергу креативные проявления детерминируются шестью основными факторами: 1) интеллектом как способностью; 2) знанием; 3) стилем мышления; 4) индивидуальными чертами; 5) мотивацией; 6) внешней средой.

Таким образом в традиционной педагогике и психологии креативность рассматривается как личностная категория, а дискуссии возникают лишь по поводу уточнения ее трактовок. При этом считается, что главное в творчестве не внешняя активность, а внутренняя – акт создания «идеала».

С середины прошлого столетия научные взгляды на доминирование в творчестве внутренней активности стали изменяться. Многочисленные исследования показали, что в реальных условиях осуществления объективного творчества как процесса и результата происходит подавление креативных свойств индивидуума. Это объяснялось тем, что креативность предполагает независимое поведение, сотворение нового, в то время как социум заинтересован во внутренней стабильности и непрерывном воспроизведении уже существующих форм отношений, продуктов и т.д.

С другой стороны, среда, в которой креативность могла бы актуализироваться, обладает высокой степенью неопределенности, противоречивости и потенциальной многовариантностью (богатством вариантов и возможностью). Противоречивость инициирует необходимость работы в проблемном пространстве; неопределенность стимулирует поиск собственных ориентиров, а не принятие готовых; многовариантность обеспечивает возможность их нахождения.

Кроме того, объективное творчество требовало (особенно в технике, бизнесе и др.) проявления достаточной внешней активности со стороны субъекта, например, получение творческого решения предполагало начало борьбы за его внедрение. Надо самому поверить в идею, увидеть ее перспективу, убедить других. Все это

требовало времени (порой годы), сил и соответствующих творческих качеств личности.

Эти проблемы творческой личности наиболее четко проявились с зарождением и бурным развитием теории решения изобретательских задач - ТРИЗ. Новая методология, разработанная Г.Альтшуллером, основанная на системных подходах и хорошо разработанном аппарате парадоксальной логики, позволила «брать» очень сложные задачи, которые ранее казались неразрешимыми. ТРИЗ включает в себя: 1) механизм преобразования проблемы, позволяющий постепенно и планомерно строить образ мышления; обширный информационный фонд - концентрированный опыт решения проблем; 3) механизмы подавления психологической инерции, препятствующей нахождению оригинальных решений.

Г. Альтшуллер четко обозначил выводы: теория - катализатор творческого решения проблем; знание - инструмент, основа творческой интуиции; творческими способностями наделен каждый; надо постоянно, целеустремленно обучать творческой деятельности.

Отметим, что методы ТРИЗ (метод аналогий, метод «Оператор РВС», метод каталога и др.) первоначально родились и использовались как мыслительные инструменты для анализа технических систем продуцирования новых изобретательских задач. Однако практика использования этих методов обучения учащихся показала их эффективность для формирования и развития способности к интеллектуальному творчеству.

Опора на исследования П. Энгельмейера, А. Лука, В. Андреева, Г. Альтшуллера, И. Верткина, М. Зиновкиной позволила нам выявить основные качества творческой личности:

- 1) устойчивые увлеченность, мотивации и направленность на объективное творчество;
- 2) эффективное владение методологией творческой деятельности;
- 3) достаточно развитое творческое выражение и фантазия;
- 4) высокий уровень развития творческого мышления;
- 5) достаточная совокупность личностных черт, необходимых для объективного творчества;
- 6) развитые творческие способности;
- 7) устойчивое стремление к творческой самоактуализации (саморазвитию, самореализации).

Обеспечение условий становления творческой личности - это главная, стратегическая цель системы многоуровневого непрерывного креативного образования. Существенной особенностью этой системы является способность целостно (неразрывно), непрерывно и преемственно осуществлять основные функции креативного образования: обучение, воспитание и развитие творческой личности.

Назрела необходимость выделения новой отрасли педагогики - креативной педагогики или педагогики креативного образования.

Общая цель креативной педагогики определяется ее предметом - изучением и описанием психолого-педагогических особенностей, закономерностей и механизмов

креативного обучения и воспитания личности в процессе ее профессионального становления и самоактуализации.

Литература

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. //Основы педагогики творчества. Казань, 1988.
2. Альтшуллер Г.С. Творчество как точная наука. Петрозаводск, 2004.
3. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. СПб., 2002.
4. Зиновкина М.М. Педагогическое творчество. М., 2008.
5. Морозов А.В., Чернилевский Д.В. Креативная педагогика и психология. М., 2004.

შემოქმედი პიროვნება: განსაზღვრება და ჩამოყალიბება

სალეხ ისმაილოვი

ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიკურ მეცნიერებაზე დაყრდნობით ავტორი იძლევა შემოქმედი პიროვნების დეფინიციას, განმარტავს მისი ჩამოყალიბების პირობებს, როგორც მრავალდარგოვანი, უწყვეტი, კრეატიული განათლების მიზანსწრაფვას.

Creative personality: determination and formation

Salekh Ismailov

Based on the achievements of psychological-pedagogical science, the author opens the sense of the creative personality, determines the conditions of its becoming as strategic purpose of multilevel continuous creative education. The main lines of a creative personality is a motivation reason and orientation to the objective creative work; to know the methodology of creative activity; high level of development of creative mentality; developed creative ability; aspiration to creative selfactualization.

ინგლისური ენის ზოგიერთი სირთულეები

მანანა კიკნაძე

*მარნეულის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
რუსთაველის 1ა*

განათლების რეფორმა დაბეჯითებით კარნახობს სწავლების ხარისხის გაზრდის აუცილებლობას, სასწავლო პროცესში ნოვაციის შინაარსობლივ და პროცესუალური კომპონენტების შეტანას, რაც უნდა ეხმარებოდეს სასწავლო მოღვაწეობის ინტენსიფიკაციის ორიენტაციით, სწავლების მეთოდოლოგიაში სტერეო-ტიპების დაძლევას.

მკითხველისათვის შეთავაზებულ სტატიაში, ინგლისური ენის შესწავლის მაგალითზე, ჩვენ ვაანალიზებთ სირთულეების გადალახვას პრაქტიკით, ვითვალისწინებთ რა ამ ენის შესწავლის სფეროში და თავისებურებებს.

უამრავი სახის სირთულეები, გამონაკლისები და თავისებურებები გვხვდება უცხო ენის, კერძოდ ინგლისური ენის შესწავლის დროს. სირთულეებია როგორც გრამატიკული ისე ლექსიკური სახის და როგორც პრაქტიკა გვიჩვენებს ენის შესწავლის მსურველებისათვის ხშირად გვევლინება ენაში დაშვებული შეცდომების მიზეზად.

ინგლისურ ენაში ფლექსიის სიმცირის გამო, სიტყვათა წყობა წინადადებაში პირველადი მნიშვნელობისაა, სიტყვათა არეული წყობის გამო წინადადებამ შეიძლება დაკარგოს მნიშვნელობა, მაგრამ სიტყვათა ნორმალური წყობა წინადადებაში ზოგჯერ შეცვლილია განსაკუთრებული მნიშვნელობის მინიჭებისათვის მაგ:

Money you shall have.

Mice I detest.

ჩვენ ვიცით, რომ ინგლისურ ენაში ზმნა უნდა ეთანხმებოდეს ქვემდებარეს პირსა და რიცხვში, მაგრამ ხშირად ზმნა დგას არსებითი სახელის გვერდით (თავისი საკუთარი) ქვემდებარის ნაცვლად:

The quality of oranges was not good.

ორი ან მეტი არსებითი ან ნაცვალსახელი მხოლოდით რიცხვში მოითხოვს ზმნას, მრავლობით რიცხვში მაგ:

Fire and water do not agree.

ლინგვისტები წინათ რეკომენდაციას იძლეოდნენ, რომ ზმნა to be-ის დამატება როდესაც იგი გამოხატულია ნაცვალსახელით, უნდა იყოს სახელობით ბრუნვაში. დღეს ვიყენებთ ობიექტურ ფორმას; მაგ:

It's me [Rare: It's I].

It was him.

რომელი ნაცვალსახელი უნდა გამოიყენებოდეს **anybody, everybody, everyone, anyone, each**-ის შესაბამისად, მაშინ როცა სქესი არ არის განსაზღვრული?

ზოგიერთი ლინგვისტის რჩევით მამრობითი სქესის ნაცვალსახელი უნდა გამოიყენებოდეს მესამე პირის მხოლოდითი ნაცვალსახელის არ არსებობის შემთხვევაში, რომელიც არ მიუთითებს არც მამრობით არც მდედრობით სქესს მაგ:

anybody can do it if he tries.

Everyone ran as fast as he could.

დღევანდელ უნგლისურში **anybody, everyone**-ს და ასე შემდეგ, ხშირად მოჰყვება მრავლობითი მდგომი ნაცვალსახელი (**they/them/their**), ძალიან ფორმალური საუბრისა და წერის გარდა.

anybody can do it if he tries.

Everyone ran as fast as he could.

ზედსართვი სახელი

Older და **oldest** შეიძლება ვიხმართ როგორც პიროვნებებთან ისე საგნებთან, მაშინ როცა **elder** და **eldest**-ს ვხმარობთ მხოლოდ პიროვნებებთან და გარდა ამისა ზუსტად რომ ვთქვათ, ეხება ერთი ოჯახის წევრებს:

Gladstone was older than Morley.

He will succeed the title in the event of his elder brother.

Patricia is the eldest of the Vicar's family.

Old Farmer Giles is the oldest inhabitant in our village.

The two First, რომლის განმარტებითაც ორი საგანი შეიძლება იყოს პირველი, ჩვენ უნდა ვთქვათ ასე "The First two"

The First two chapters of the novel are rather dull.

The First two boys were awarded gold medals.

Few და a few-ს აქვს სხვადასხვა მნიშვნელობები

Few ყარყოფითია და არ არსებობს მისი ეკვივალენტი ანუ, თითქმის არ არსებობს.

a few დადებითია და ეკვივალენტია some.

Few persons can keep a secret.

A few words spoken in earnest will convince him.

აგრეთვე little = not much, a little = some, though not much.

There is little hope of his recovery.

A little tact would have saved the situation.

Latter - ხშირად არასწორად იხმარება last - თან მიმართებაში, გამოიყენეთ latter როდესაც მხოლოდ ორ საგანზეა ლაპარაკი, ხოლო last ორზე მეტ საგანზე.

Of the three, tea, coffee and cocoa, the last (not latter) is his favorite.

ზეპირ ფორმებში ხშირად არასწორად გამოიყენება.

Verbal ნიშნავს "სიტყვების შესაბამისს", oral ნიშნავს "ზეპირს" და არა წერიტის, მაშადადამე წერიტის საპირისპიროა oral და არა verbal:

His written statement differs in several important respects from his oral (not verbal) statement.

The lad was sent with an oral message to the doctor.

არ იხმაროთ "our mutual friend". სათანადო გამოთქმაა "our common friend".

They were introduced to each other by a common (not mutual) friend.

We happened to meet at the house of a common friend.

ყურადღებით უნდა შეგეძლოთ განასხვავოთ ზმნები lay და lie, ზმნა lay გარდამავალია და ყოველთვის მოსდევს დამატებას, ზმნა lie გარდაუვალია და არ ახლავს მას დამატება.

Lay, laid, laid:

Lay the child down to sleep.

I laid the book on the table.

The hen has laid an egg.

Lie, lay, lain:

Let me lie here.

He lay under that pipal-tree.

ინფინიტივი უნდა იყოს აწმყო დროში თუ იგი არ ასრულებს ისეთ მოქმედებას, რომელიც წინ უსწრებს მმართველ ზმნას:

I should have liked to go (not to have gone).

მაგრამ სწორი გამოთქმაა:

He seems to have enjoyed his stay Paris.

საერთო შეცდომად ითვლება მიმღეობის დატოვება შეთანხმების გარეშე:

Sitting on the gate, a scorpion stung him.

აქ სიტყვა "scorpion" რომელთა მიმართებაშიცაა მიმღეობა "ჯდომა - sitting" გრამატიკულად შეწყობილი არ არის ის რითაც იგულისხმება აზრობრივი კავშირი, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მიმღეობა რჩება სათანადო შეთანხმების გარეშე.

უნდა შევცვალოთ შემდეგნაირად:

Sitting on the gate, he was stung by a scorpion.

[Or: While he was sitting on the gate, a scorpion stung him.

წაკითხეთ შემდეგი წინადადება. სადაც მიმღეობა დარჩენილია შეთანხმების გარეშე:

Being a very hot day, I remained in my tent.

აღსანიშნავია, რომ თითოეულ წინადადებაში გამოუხატავი ქვემდებარე განუსაზღვრელია. თუმცა:

Taking everything into consideration = if one should take everything into consideration.

აწმყო მიმღეობა არ უნდა ვიხმართ მოქმედების გამოსახატავად, რომელიც არ ხდება მთავარი ზმნის მოქმედებასთან ერთად.

შემდეგი წინადადება არასწორია: **He sailed for New York on Monday, arriving there on Saturday.**

კავშირებითი კილი ზოგჯერ არასწორად გამოიყენება მიმართებასთან როდესაც **if, though**-თი ნაწარმოება შეტყობინება აქტუალურ ფაქტს წარმოადგენს, ან სავარაუდოა როგორც ფაქტი, გამოყენებული სათანადო კილო მიმართებითია და არა კავშირებითი.

Though the war is over, there is much discontent.

If he was there, he must have heard the talk.

ზმნა **make** მოყვება არსებით სახელს /ნაცვალსახელს + ჩვეულებრივი ინფინიტივი (ინფინიტივი **to**-ს გარეშე). სტუდენტების უმრავლესობა არასწორედ იყენებს მას **to** ინფინიტივის თახმლებით.

She made the boy do the whole work. (not: to do the whole work).

როდესაც ვიყენებთ ვნებითში, **make**-ს მოყვება ინფინიტივი **to** ნაწილაკით.

The boy was made to do the whole work.

შემდეგი ზმნები ხშირად არასწორადაა ნახმარი **to** ინფინიტივთან.

enjoy, avoid, miss, postpone, suggest. ისინი ხშირად გამოიყენება გერუნდივთან.

He enjoys swimming (not: to swim).

She avoids meeting people (not: to meet).

We missed seeing the Prime Minister (not: to see).

ზმნისზედები ისე უნდა მოთავსდეს წინადადებაში, რომ ნათელი გახადოს თუ რომელი სიტყვაა სახეშეცვლილი. მაშასადამე ზმნისზედა უნდა მოჰყვებოდეს იმ სიტყვებს, რომელთაც სახეს უცვლის იგი:

He had got almost to the top when there rope broke.

ზოგადი წესის მიხედვით, **only** უნდა მოთავსდეს იმ სიტყვების წინ, რომელსაც იგი სახეს უცვლის:

I worked only two sums.

სასაუბრო ინგლისურში, იგი ჩვეულებრივ დაისმის ზმნის წინ. სასურველ მნიშვნელობას იძენს სიტყვაზე მახვილის დასმის მიხედვით რომელსაც **only** სახეს უცვლის **I only worked sums.**

ზმნისზედები **ever, never, scarcely,** ხშირად იცვლის ადგილს, როგორც მოცემულია შემდეგ წინადადებაში:

Quite the most remarkable article we ever remember to have read.

[Say: we remember ever...]

ორი უარყოფა ერთად არ შეიძლება. მაშასადამე ორი უარყოფა ერთად არ უნდა იხმაროთ ერთსა და იმავე წინადადებაში, თუ მტკიცება არ გვინდა ვაწარმოოთ ჩვენ უნდა ვთქვათ:

I have not got any (not none).

I could not find it anywhere (not nowhere).

I can't see any (not no) with here.

ზედსართავი უნდა გამოიყენებოდეს ზმნისზედებთან. უნდა ვთქვათ: **We ate the sweets greedily (greedy)**

He will pay dearly (not dear) for his mistake.

Ever ზოგჯერ არასწორადაა ნახმარი **never** -ის ნაცვლად **We seldom or never (not ever) see those forsaken who trust in God.**

შენიშვნა - **Seldom or never** და **seldom if ever** ორივე სწორი ფორმაა, მაგრამ **Seldom or ever** არასწორია.

Else უნდა მოსდევდეს **but**-ს

It is nothing else but (not that) pride

სიტყვა **never** -ის ხმარება უარყოფით ნაწილაკ **not**-თან შეცდომაა.

Kipling was never born in London [Say: Kipling was not born]

საუბრის გარდა, - **so** - როგორც ხარისხის ზმნისზედა საერთოდ არ უნდა იხმარებოდეს (ესე იგი კორელატის გარეშე) უნდა ვთქვათ ასე:

That არ უნდა ვიხმაროთ - **so**-ს მაგივრად, როგორც ზმნისზედა, უნდა ვთქვათ ასე:

He went only so (not that) far.

ზმნისზედა, **too** ნიშნავს “**more that enough**” და არ უნდა ვიხმაროთ **very** ან **much**-ის ნაცვლად, შემდეგ წინადადებაში **too** გამოიყენება სწორად:

The news is too good to be true.

Of course ხშირად თავისუფლად იხმარება სიტყვებთან **certainly, undoubtedly.** ზედმიწევნით საუბრის დროს, **Of course** უნდა გამოიყენებოდეს **natural** ან **inevitable** შედეგის მისათითებლად. **Does she sing well? – Certainly (not of course) she does.**

განვიხილოთ ლექსიკური სახის ზოგიერთი სირთულეები ალფავიტის მიხედვით: ავილოთ სიტყვები:

Ability, capacity

Ability -ს აქვს მნიშვნელობა - უნარის ქონა გააკეთოს, შეასრულოს რამე; რომელიც პოულობს გამოხატულებას მოქმედებაში, იხმარება ყოველთვის ინფინიტივთან: **Ability to learn;**

Capacity - აღნიშნავს პოტენციურ უნარს და მზადყოფნას მოქმედებისთვის, მაგრამ აუცილებელი არ არის გამოიხატოს მოქმედებაში: **Capacity for Learn**

ამგვარად **Ability to work** განსხვავდება **Capacity for work**- ისაგან; **Ability to work** - გულისხმობს ფიზიკური ძალის ქონას, სპეციალურ ცოდნას, კვალიფიკაციას და ა.შ. რომ შეასრულო ესა თუ ის სამუშაო; **Capacity for work**- აღნიშნავს მზადყოფნას და სურვილს იმუშაოს - **ability to sing** - აღნიშნავს და მხედველობაში აქვს მუსიკალური სმენის და სიმღერის ხმის ქონა. **Capacity for singing** - აღნიშნავს სიმღერისადმი მიდრეკილებას (შეიძლება სმენის და ხმის არ ქონის დროს) შევადაროთ: მას შეუძლია ანუ ნიჭი აქვს სიმღერის **ability to sing**, მას შეუძლია მთელი დღე იმღეროს (მაგრამ ხმა არ აქვს) **Capacity for singing**

Abnormal და **Subnormal**-ს აქვს მნიშვნელობა: ნორმიდან გადახრა. (არანორმალური)

მაგრამ **Abnormal**-ს ხშირად აქვს მნიშვნელობა - ნორმაზე მეტი, არაჩვეულებრივი და შეიძლება ქონდეს დადებითი შეფასების ემოციური შეფერილობა **e.g. Abnormal energy**.

Subnormal-ს აქვს მნიშვნელობა ნორმაზე ნაკლები ან ნორმალურზე ნაკლები, უარყოფითი შეფასების ემოციური შეფერილობა, მაგ: **Subnormal Conditions**.

Absent-minded, Abstracted = დაბნეული, უყურადღებო.

Absent-minded - ის ხმარების დროს ჩვენ მხედველობაში გვაქვს ხასიათის თვისება, მუდმივად, თავისდაუნებურად უყურადღებობა.

Abstracted-ს აქვს მნიშვნელობა-გამოყენებული, ჩაფიქრებული, ჩაფლული, ადამიანის მდგომარეობის რაღაც გარკვეულ მომენტში.

Absent-minded Professor - დაბნეული პროფესორი

Abstracted look - განყენებული, ჩაფიქრებული მზერა

Absorbed by, in - ზუსტი თარგმანია -

შემწოვი, შთანთქმული, დიდი ყურადღებით გაკეთებული.

მეტაფორულად - **Absorbed in reading** - ჩაფლული კითხვაში.

Absorbed by water - შეწოვილი, შესრუტული წყლით

Abundant in - Abundance of

ზედსართავი სახელი **abundant in** - უხვი, მდიდრული რაღაცით და არსებითი სახელი **abundance of** - სიუხვე, სიმდიდრე.

abundant in food - უხვი, მდიდარი საჭმელებით

Abundance of fruit - ხილის სიმდიდრე:

რა საკირველია ამ სტატიას არ აქვს პრეტენზია თუნდაც მიახლოებით ამომწურავი სისრულით მიაწოდოს მკითხველს ის ინფორმაცია, რაც სტატიის სათაურშიც არის მითითებული "ინგლისური ენის ზოგიერთი სირთულეები", მაგრამ იმედია შემდეგ სტატიებში გავაგრძელებთ ამ თემაზე საუბარს.

ლიტერატურა:

1. The Oxford English Dictionary, Oxford University. London 1982
2. Miller C.A. Grammar of Modern English for Foreign Students. London-New-York 2004
3. Collins V.H. "Right word, wrong word". London 2000
4. Эльянова Н.М. Ленн М.Д. Некоторые трудности Английского языка. Petersburg 1999
5. Wren and Martin – English Grammar and Compositions. New Delhi

ინგლისური ენის ზოგიერთი სირთულეები

მანანა კიკნაძე

სტატიაში განიხილება ზოგიერთი გრამატიკული და ლექსიკური თავისებურებები, რომლებსაც ენის შემსწავლელებმა უნდა მიაქციონ განსაკუთრებული ყურადღება.

ბუნებრივია ენის შესწავლის დროს ვაანალიზებთ გრამატიკულ და ლექსიკურ თავისებურებებს რათა ჩავწვდეთ ინგლისური ენის შესწავლის სიღრმეებს, მაგრამ ამავე დროს დიდი ყურადღება უნდა მივაქციოთ წესებიდან გამონაკლის სირთულეებს, რომ ავირიდოთ მოსალონდელი შეცდომები.

Some difficulties of an English language

Manana Kiknadze

In the article some grammatical and lexical peculiarities are considered to what language learners the special attention must be payed.

While language learning, it is natural to panatrate the depth an English language, but at the same time we must pay special attention to difficulties of exeptions from the Rules in order to avoid possible mistakes.

Тестирование как форма оценки и контроля в процессе обучения иностранным языкам в вузе

Козлова Е.П.

*Грузинский технический университет,
Тбилиси, Костава,77*

Переход человечества от постиндустриального к информационному обществу ставит перед образовательной средой глобальную проблему - увеличение количества и повышение качества учебной информации при оставшемся прежнем учебном времени, за которое должна быть эта информация усвоена. Одним из путей, обеспечивающих разрешение этого противоречия, является применение тестирования, как части многих педагогических инноваций.

В развитых странах создаются национальные службы для контроля над результатами образования и мониторинга его качества. Контроль является неотъемлемой частью учебного процесса в университете, и от его правильной организации на всех этапах обучения во многом зависит качество знаний студентов. Составляющими контроля являются:

-оценивание как процесс, во время которого производится наблюдение за действиями учащегося и сравнение с образцом (эталоном) или установленными показателями, и какрезультат - выставление оценки;

-პროვჩერკარეზულტატოვ ობუჩენი (პრავილნი ილი ნეპრავილნი) ი იხ იზმერენი (ვ სოოტვესტვიი ს პრინიყთმი ვ ვიბრანიი სისტემე ინდიკატორამი).

კონტროლ ვიპოლნიყთ ვ პროცესე ობუჩენი ტრი ოსოვნყე ფუნქციი:

1. უპრავლყთ პროცესოვ ოსოენიი ზნანიი, დავყ ვოზმოჟნოყ ვიდეტყ ოშიბკი, ოცენიყ რეზულტყ ობუჩენი, ოსოყვესტვი კორექციი ზნანიი, ომენიი ი ნავყოვ;
2. ვოსპიყვყთ პოზნავატელნიყ მოტივაციი სტიმულირყთ ტვორჩესკიყ დეყტელნიყ;
3. პოვოლყთ პოვყსიყ ოტვესტვნიყ ზა რეზულტყ ობუჩენი (პოლუჩენი ბოლეს ვყსოყი ოცენიი), სპოსობვყთ სტრემლენიყ კ ცელენაპრავლენნიყ რყბოტე პო ისპრავლენიყ ოშიბოკ.

კ სისტემე კონტროლ ტრადიციონნი პრედყვლყიყთ ოპრედელენნიყ ტრებოვანიყ:

1. ობყექტივნიყ- ყვლყყთ ოსოვნყ ტრებოვანიყ ი პრინციპო დყ ორგანიზაციი კონტროლ. ონა ზაკლუყყთ ვ ტომ, ყო სისტემე კონტროლ დოლჟნა ბყტყ დრუჟესტვნიყ პო ოტნოშენიყ კ ოყყსიყმყ. ვოპროყსყ, ზადანიყ, ზადყცი დოლჟნყ ბყტყ ობოსოვნყნი, ა კრიტერიი ოცენიი ზნანიი ადეკვატნი ტრებოვანიყ, ორვნიო პოდგოტოვკი ი ვოვრყსტვნიყ ოსობენნიყმყ სტუდენტოვ.

2. ოტკრყვყ ტეხნოლოგიყ- ზაკლუყყთ ვ ტომ, ყო ოცენკა ზნანიი სტუდენტოვ ოსოყვესტვლყყთ პო ოდინყმ კრიტერიამ, ყოტორყ დოლჟნყ ბყტყ ობოსოვნყნი, იზვესტნი ზარანეს ი პონყტნი ყაკდომუ ობუყყემომუ.

3. სისტემნიყ, ყოტორყ ვ სვოყ ოყრედყ რყსმყტრყვლყყთ ს პყტი პოზიციი:

- კონტროლ დოლჟნ ბყტყ ნეპრერყვნიყმ ი ოსოყვესტვლყყთ ს სყმოყ ნყჩლყ ობუყენი დო ოგო ზავერშენიი;
- კონტროლ დოლჟნ ბყტყ ოსოტვესტვნიყმყტყ ოპროცესე ობუყენიი;
- სისტემე კონტროლ დოლჟნა ობლადატყ პრეემსტვნიყმყ;
- სრედსტვყ, მეთოდყ, ფორმყ კონტროლ, სპოსობყ ოცენიივანიი ი ინტერპრეტაციი რეზულტატოვ დოლჟნყ პოდყინყტყ ს ოდინოყ ცელი;
- ვსე ობუყყემოყ კონკრეტნი ობრავოვატელნი ოყრედენიი დოლჟნყ პოდყინყტყ ს ოდინყმ პრინციპამ ი ტრებოვანიყმ, ყოტორყ პოლოჟენყ ვ ოსოვნყ რყვოვრტოვანიი მოდელი.

ვსე ვყშესყკჟნიყ გოვორიყ ვ პოლყვყ ისპოლყვოვანიი ტყკოვ სპოსობყ კონტროლ ნად ობუყენიყ ინოვრყსტვნიყმ ზყკყმ, ყაკიყ ყვლყყთ ტესტიროვანიყ. ტესტყ პოვოლყთ პოლუჩენიყ ობყექტივნიყ ოცენკა ორვნიო ზნანიი, ომენიი, ნავყოვ ი პრედსტავლენიი, ვყყვიყტყ პრობელი ვ პოდგოტოვკე. ტესტყ პოვოლყთ პერეიტი კ ადჟპტივნიყ ობუყენიყ ი კონტროლ ზნანიი ნაიბოლეს ეფექტივნიყმ სპოსობოვ. ტესტყ პროყეს პრევიდყ კ ნეკომუ ოდინოობრავიო ვ პლანე სოვყსტენიი, პოჟტაპნი ოსოლჟნენიი, კრიტერიეი ოცენიი ი იხ ინტერპრეტაციი. ვპროყმ, ოსტყ ი რყდ სოლჟნოყსტყ, ყაკ ობყექტივნიო (ოტსუტვესტვიე ნეობყდოვნიი ტეხნიკი, ნაპრყმერ), ტყკ სუბყექტივნიო (პოვერყნოშნოყ ოტნოშენიყ კ სოვყსტენიო რყვოვნიი ტესტოვ პრეპოდჟავატელყმი) პლანე.

ვ პოსლედნეევრემყ ტესტიროვანიყ პრეობრელო შიროკიყ მყსშტჟბ ვ მნოგყ სტრყნყ მირა, ვ ტომ ყილყ ი ვ გრუიი. პოდტვერჟდენი ტომუ– ვსტუპიტელნიყ ეკჟჟმენყ, ყოტორყ ვოტ ოყე ნესოლყო ლეტ პროვოდყტყ ნა ოსოვნე ტესტიროვანიი აბიტურიენტოვ,

сертификационные экзамены специалистов разного профиля, а с текущего года и выпускные экзамены учеников средних школ. Над тестами для всех вышеперечисленных категорий граждан тесты разрабатываются по единым стандартам разными экспертными группами Национального экзаменационного центра страны. Что касается вузов, то здесь создание тестов для всех видов текущего и заключительного контроля отдано в полное распоряжение преподавателей разных дисциплин учебного плана вуза. Поэтому столь насущной представляется проблема соответствия многовариантных видов тестов, составляемых многочисленной армией преподавателей разных университетов страны, требованиям, которые современная наука предъявляет им.

Ведущими специалистами мира (из Голландии, Великобритании, США), традиционно занимающимися систематическими научными исследованиями в области педагогических измерений, доказано, что тесты лучше всего позволяют провести объективную оценку достигнутого уровня знаний, умений и навыков при массовой их проверке. Собственно возникновение тестологических процедур было обусловлено потребностью сопоставления (сравнения, дифференциации и ранжирования) индивидов по уровню развития или степени выраженности различных психологических качеств. Широкому распространению, развитию и совершенствованию тестов способствовал целый ряд преимуществ, которые даёт этот метод. Тесты позволяют дать оценку индивида в соответствии с поставленной целью исследования; обеспечивают возможность получения количественной оценки на основе определения и оценки качественных параметров личности и удобство математической обработки; являются относительно оперативным способом оценки большого числа неизвестных лиц; способствуют объективности оценок, не зависящих от субъективных установок лица, проводящего исследование; обеспечивают сопоставимость информации, полученной разными исследователями на разных испытуемых.

К тестам традиционно предъявляют следующие требования:

- строгая формализация всех этапов тестирования,
- стандартизация заданий и условий их выполнения,
- обработка полученных результатов и их структурирование по заданной программе,
- интерпретация результатов на основе предварительно полученного распределения по изучаемому признаку.

Каждый тест, соответствующий перечисленным выше критериям, кроме набора заданий должен включать и следующие компоненты:

1. стандартная инструкция для испытуемого о цели и правилах выполнения заданий;
2. кодировочный ключ, позволяющий подсчитать, сколько баллов вносит в шкалу тот или иной вариант ответа;
3. ключ интерпретации полученного ответа, представляющий собой данные нормы, с которыми соотносится полученный результат.

Традиционно тесты делят на гомогенные, гетерогенные, интегративные и адаптивные. Гомогенный тест представляет собой систему заданий возрастающей трудности, специфической формы и определённого содержания. Эта система создаётся с целью

объективного, качественного, и эффективного метода оценки уровня подготовленности учащихся по одной учебной дисциплине. Такие тесты используют в своей практике и преподаватели иностранных языков.

Гетерогенный тест представляет собой систему заданий возрастающей трудности, специфической формы и определённого содержания - система, создаваемая с целью объективного, качественного, и эффективного метода оценки структуры и измерения уровня подготовленности учащихся по нескольким учебным дисциплинам. Обычно гетерогенные тесты используются для комплексной оценки выпускника школ, оценки личности при приёме на работу и др.

Интегративные тесты. Интегративным можно назвать тест, состоящий из системы заданий, отвечающих требованиям интегративного содержания, нацеленных на обобщённую итоговую диагностику подготовленности выпускника образовательного учреждения по нескольким учебным дисциплинам.

Адаптивные тесты. Целесообразность адаптивного контроля вытекает из необходимости рационализации традиционного тестирования. Каждый преподаватель понимает, что хорошо подготовленному студенту нет необходимости давать лёгкие задания. Потому что слишком высока вероятность правильного решения. К тому же, лёгкие материалы не обладают заметным развивающим потенциалом. Симметрично, из-за высокой вероятности неправильного решения нет смысла давать трудные задания слабому студенту. Известно, что трудные и очень трудные задания снижают учебную мотивацию многих учащихся. Нужно найти сопоставимую, в одной шкале, меру трудности заданий и меру уровня знаний. Этому и способствует система адаптивных тестов.

Классифицируя виды тестов, чаще всего говорят о двух типах заданий: задания на выбор одного или нескольких правильных ответов (их иначе называют заданиями множественного выбора или закрытые вопросы) и задания в открытой форме или открытые вопросы. Рассмотрим подробно каждую форму заданий.

Задания на выбор одного или нескольких правильных ответов для быстрого (или компьютерного, если позволяет техническая база) контроля знаний подходят больше всего. Инструкцией для этой формы заданий служит предложение: «Обведите (отметьте, укажите) номер правильного ответа». Содержание задания формулируется как можно яснее и как можно короче. Краткость обеспечивается тщательным подбором слов, символов, графиков, позволяющих минимумом средств добиваться максимума ясности смысла задания. Необходимо полностью исключить повторы слов, использование малопонятных, редко употребляемых, а также неизвестных учащимся символов, затрудняющих восприятие смысла. Ещё лучше, когда короткими являются и задание и ответ. Неправильный, но правдоподобный ответ в тестовой литературе называется словом дистрактор (от английского глагола todistract - отвлекать). Чем лучше подобраны дистракторы, тем лучше бывает и задание. Талант разработчика проявляется в первую очередь в разработке эффективных дистракторов. Обычно считают, что чем выше доля выбора неправильного ответа, тем он лучше сформулирован. Следует отметить, что это верно только до известного предела; в погоне за привлекательностью дистракторов нередко теряется чувство меры.

Вместе с тем, задания с выбором одного или нескольких ответов являются и самой критикуемой формой. Многие считают, что по-настоящему проверить знания можно только в процессе непосредственного общения со студентом (задавая ему уточняющие вопросы можно лучше прояснить подлинную глубину, прочность и обоснованность знаний). Другое возражение: тестовое задание с выбором одного или нескольких правильных ответов годится только для оценки знаний так называемого низшего уровня. С подобными утверждениями можно согласиться. Однако есть ещё вопросы экономии труда преподавателей и студентов и проблемы повышения эффективности образовательного процесса. И самое главное, оценивание результатов тестов носит более объективный характер и не зависит от профессиональных и личностных качеств преподавателя.

В заданиях открытой формы готовые ответы не даются: их должен придумать или получить сам тестируемый. Этот ответ может быть различным по длине, начиная от одного или нескольких слов и кончая развёрнутой аргументацией в виде сочинения. Иногда вместо термина «задания открытой формы» используют термины: «задания на дополнение» или «задания с конструируемым ответом». Задания этого типа не имеют никаких ограничений на содержание и форму представления ответов. За определённое время учащийся может писать что угодно и как угодно. Однако тщательная формулировка подобных заданий предполагает наличие эталона, в качестве которого обычно выступает наиболее правильный ответ с описывающими его характеристиками и признаками качества.

Выбор форм заданий определяется многими весьма противоречивыми факторами, в числе которых - особенности содержания, цели тестирования, а также специфика контингента испытуемых. При использовании заданий закрытой формы проще проверка, однако такие задания менее информативны. Задания открытой формы более информативны, но сложнее организовать их проверку.

Итак, при всех ограничениях и недостатках грамотно организованная тестовая технология является самым быстрым и надёжным способом проверки уровня и степени подготовки студентов на разных этапах обучения. Тестовая технология позволяет собирать статистический материал, который может накапливаться и храниться в памяти компьютера. Преимуществом тестирования является возможность охвата материала по всем разделам. Оценивание результатов носит более объективный характер и не зависит от профессиональных и личностных качеств учителя. В результате учащийся может продемонстрировать свои учебные достижения на более широком содержательном поле. И все это на фоне сокращения временных затрат на проверку знаний.

Литература:

1. *Линда Крокер и Джеймс Алгина* Введение в классическую и современную теорию тестов – М., Логос, 2010 г.
2. *Майоров А.Н.* Теория и практика создания тестов для системы образования М., 2001

ტესტირება, როგორც უცხო ენის სწავლების შეფასების კონტროლის საშუალება

ე. კოზლოვა

სტატიაში განხილულია სწავლების პროცესში ტესტების გამოყენების საკითხი. ტესტების გამოყენების უპირატესობა გამოიხატება იმაში, რომ იგი მთლიანად მოიცავს სასწავლო პროცესს

Testing as a form of assessment and control in the process of teaching foreign languages in high school

E. Kozlova

*The Georgian Technical University,
Kostava str. 77, Tbilisi, Georgia*

Properly organized test technology is the fastest and most reliable way to test students' knowledge at different stages of training. The advantage is the ability to test the coverage of the material in all sections. Evaluation of results is more objective and not dependent on the professional and personal qualities of teachers.

Роль письменной речи в овладении русским языком как иностранным

Сидамонидзе Ванда

*Грузинский технический университет
Тбилиси, Костава 77*

Сидамонидзе Лиана

ИВ-МТИЭБИ, Пекина 34

Письмо и письменная речь в методике обучения иностранному языку выступают не только как средство обучения, но всё более как цель обучения иностранному языку. Письмо – это технический компонент письменной речи. Письменная речь наряду с говорением представляет собой экспрессивный вид речевой деятельности и выражается в фиксации определённого содержания графическими знаками. Психофизической основой письменной речи является взаимодействие зрительного и слухо-речемоторного аппаратов. По данным психологов, услышанный материал усваивается на 10%, увиденный на 20%, записанный на 50%, при проговаривании на 70%.

Психологи считают, что базой письменной речи является устная речь. «И говорение, и письмо можно проследить от замысла (что говорить) к отбору необходимых средств (какие необходимы слова, как их сочетать в высказывании) и до реализации замысла средствами языка устно или письменно»[1, 44].

Роль письменной речи в обучении иностранному языку велика, так как она позволяет сохранить языковые и фонетические знания, служит надёжным инструментом мышления, стимулирует говорение, слушание и чтение на иностранном языке. Изучением проблем формирования коммуникативной компетенции при

обучении письменной речи занимались такие известные методисты, как Т.П. Леонтьева, В.Н. Филатов, Е.И. Пассов, И.Д. Гальскова, Р.П. Мильруд, П.К. Бабинская, Я.М. Колкер, М.В. Гамезо, И.В. Головань, Е.С. Устинова, И.Ю. Кулагина, А.А. Утробина, А.Н. Щукин и многие др.

При обучении письменной речи очень важна тренировка воображения. Овладение письменной речью на иностранном языке долгие годы не являлось целью обучения в тбилисском техническом университете, ему придавалось второстепенное значение в силу доминирующего положения устной речи в программах и, соответственно, не было выражено в грузинских учебно-методических пособиях по иностранному языку. Хотим напомнить, что письменная речь выступала лишь как средство обучения другим видам речевой деятельности, позволяющее учащимся лучше усвоить программный языковой материал, и как средство контроля уровня речевых навыков и умений обучающихся.

Однако в последнее время вопрос формирования коммуникативной компетенции в письменной речи при обучении иностранному языку стал очень актуальным. Актуальность заключается в том, что «языковые умения и навыки формируются только в речи» [1,23] и никакого другого пути овладения языком на современном этапе не существует. В устной речи реализуется меньшая часть потенциала языка. Значит, большая часть потенциала языка заключена в письменной речи.

Мы считаем, что для наиболее успешного обучения иностранному языку необходимо формировать умения и навыки письменной речи. «Письменная фиксация» [1, 26] помогает учащимся закрепить навыки и умения устной речи, эффективней овладеть графической системой языка. Поэтому, на наш взгляд, необходимо более активно работать над практическим применением письменной речи, тем более, что ведение документации на иностранном языке, подписание договоров становятся реалиями нашей жизни.

Так, при написании писем, открыток не все умеют правильно оформлять такие тексты. Поэтому, обучая умению писать тексты эпистолярного жанра (письма, открытки), необходимо обращать внимание на правила оформления этих текстов, принятых в стране изучаемого языка.

Заметим, что формирование коммуникативной компетенции при обучении письменной речи на иностранном языке будет эффективным при соблюдении следующих условий:

- ◆ учет психологического аспекта в обучении письменной речи;
- ◆ методически верная организация процесса обучения письменной речи;
- ◆ способы формирования коммуникативной компетенции.

Надо отметить, что в методике под письмом понимается овладение учащимися графической и орфографической системами иностранного языка для фиксации языкового и речевого материала в целях его лучшего запоминания.

Обучение письменной речи может быть как целью, так и средством обучения, так как этот процесс помогает овладеть монологической речью, отрабатывая такие ее характеристики, как развернутость, последовательность и логичность.

Обобщая, можно сказать, что письменная речь - процесс выражения мыслей в графической форме. Это продуктивный вид речевой деятельности. Базой письменной речи является устная речь, в частности, говорение, связанное с письмом самими механизмами порождения высказывания.

Если правильно определить цели обучения письму и письменной речи, учитывать роль письма в развитии других умений, использовать упражнения, полностью соответствующие цели, выполнять эти упражнения на подходящем этапе обучения, то устная речь постепенно становится богаче и логичнее.

Вспомогательную роль письмо выполняет при выработке грамматического навыка, при выполнении письменных заданий от простого списывания до заданий, требующих творческого подхода, что создаёт необходимые условия для запоминания. Без опоры на письмо обучающимся трудно удержать в памяти лексический и грамматический материал.

Вся система языковых и условно-речевых упражнений, выполняемых в письменной форме, относится к учебной письменной речи. Письменные изложения, сочинения, творческие диктанты, составление планов и тезисов для сообщения на заданную тему, написание личного или делового письма, то есть письменные рассказы по заданным ситуациям, относятся к коммуникативной письменной речи. Другими словами – это письменное речевое упражнение по изученной или смежной теме разговорной практики.

Письменная речь рассматривается в качестве «творческого коммуникативного умения, понимаемого как способность изложить в письменной форме свои мысли». Для этого надо владеть орфографическими и каллиграфическими навыками, умением композиционно построить и оформить в письменном виде речевое произведение, составленное во внутренней речи, а также умением выбрать адекватные лексические и грамматические единицы.

Обучение письменной речи включает различного рода речевые упражнения: речевые упражнения для обучения составлению письменного сообщения; письменно-речевые упражнения для работы с печатным текстом; письменно-речевые упражнения, обусловленные процессом чтения, аудирования и устного общения.

Письменно-речевые упражнения для работы с печатным текстом, помимо известных всем упражнений, могут содержать, как считает Е.А. Маслыко [2, 73], следующие:

- ◆ перепишите текст, исключая из него второстепенные слова и предложения;
- ◆ составьте письменное сообщение потенциальному, реальному или воображаемому адресату, используя содержание письма;
- ◆ подготовьте план-конспект устного выступления, используя подборку текстов по теме или проблеме.

При чтении (просмотровом, ознакомительном, изучающем) интерес представляют, по мнению Е.А. Маслыко, письменные упражнения типа:

- ◆ найдите в тексте и выпишите необходимую информацию;
- ◆ сделайте письменный обзор по теме или проблеме, используя при этом различные источники на иностранном языке;
- ◆ составьте аннотации по статьям специального журнала (сборника);

Письмо в методическом плане длительное время считалось ««золушкой методики» и было почти полностью устранено из процесса обучения, что, по мнению Е.И. Пассова, было стратегическим просчётом» [3, 92].

В последние годы роль письма в обучении иностранному языку постепенно повышается, и, в некотором смысле, письмо начинают рассматривать как определенный резерв в повышении эффективности обучения иностранному языку.

Кроме того, нельзя не учитывать и практическую значимость письменного речевого общения в свете современных средств коммуникации, таких как электронная почта, Интернет и т.п. В последнем случае письмо как вид речевого общения развивается на основе только аутентичного материала. Зарубежные стажировки студентов, аспирантов и молодых учёных предполагают умение делать записи на иностранном языке, составлять и заполнять анкету, отвечать на вопросы анкеты, писать заявление о приёме на учёбу или работу, писать краткую или развёрнутую автобиографию, писать личные или деловые письма, употребляя нужную форму речевого этикета носителей языка, в том числе и форму делового этикета.

Таким образом, научить фиксировать устную речь, в том числе научить писать личные и деловые письма, заполнять анкеты, писать краткую и развернутую автобиографию, заявление о приеме на работу или учебу и т.п. – все это составляет основные цели обучения письму, выполняющего к тому же вспомогательную роль при обучении чтению, устной речи, грамматике, лексике.

Список используемой литературы:

1. Бим И.Л., Пассов Е.И. Книга для учителя. – М., 1996.
2. Маслыко Е.А. Настольная книга преподавателя иностранного языка. – Минск, 2004.
3. Пассов Е.И. Беседы об уроке иностранного языка. – СПб., 1991.

წერიითი მეტყველების როლი რუსული ენის, როგორც უცხო ენის შესწავლაში

სიდამონიძე ვანდა
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
თბილისი, კოსტავას 77

სიდამონიძე ლიანა
IB-მთიები
თბილისი, პეკინის 34

წერიითი მეტყველების როლი რუსული ენის, როგორც უცხო ენის შესწავლაში, დიდია. ის გვაძლევს ლინგვისტურისა და ფონეტიკური ცოდნის შენარჩუნების საშუალებას, ასტიმულირებს საუბარს, მოსმენასა და კითხვას უცხო ენაზე.

წერიითი მეტყველების შესწავლა შეიძლება იყოს როგორც მიზანი, ასევე შესწავლის მეთოდი. ეს პროცესი გვეხმარება დავეუფლოთ მონოლოგიურ მეტყველებას.

წერიითი მეტყველების აქტუალურობა მდგომარეობს ენობრივი შესაძლებლობების ფორმირებაში და ზეპირი მეტყველების უნარის დაფიქსირებაში. ზუსტად ამაში მდგომარეობს ენის პოტენციალის დიდი ფუნქცია.

Role of written speech in mastering the Russian language as a foreign language

Sidamonidze Wanda
Georgian Technical University
Tbilisi, Kostava 77

Sidamonidze Liana
IB-MTHIEBI
Tbilisi, Pekina 34

Role of written speech in the foreign language acquisition is great as long as it allows to preserve the linguistic and phonetic knowledge, serves as an effective instrument of thinking, stimulates the process of speaking, listening and reading in the foreign language.

The process of written speech teaching may be an objective or a tool of education because it assists to master the monologue speech.

Actuality of written speech lies in the formation of the language skills and habits of the oral speech because the latter contains the most part of the actual speaking potential.

Теоретическая дидактика о основных параметрах педагогических технологий

ნათელა პარიჭალაია

Технологизация – одно из фундаментальных общенаучных понятий нашего времени. Научно-технический прогресс к концу XX столетия обусловил технологизацию не только многочисленных отраслей производства, но и неумолимо вторгся в сферу культуры, гуманитарных областей знаний, в том числе педагогического.

Говоря о технологии, ученые имеют в виду систему действий, реализуемых в соответствии с имманентным законом объекта, необходимо приводящую к ожидаемому результату.

Широкий интерес ученых-педагогов к проблеме технологизации учебного процесса вызван разными мотивами: одни традиционно действуют модному направлению, другие озабочены состоянием образования и видят в технологизации очередную панацею от всех бед, третьи считают, что технологизация – объективный процесс, подготовивший этап эволюции образования для решения качественного решения новых задач.

Анализ педагогической литературы приводит к выводу, что понятие педагогическая технология особенно широко распространение получило в теории обучения (в дидактике). Именно в этом смысле термин «технология» и его вариации («технология», «образовательная технология», «технологии в обучении», «технологии в образовании») стали использоваться в педагогической литературе и получил множество формулировок в зависимости от того, как авторы представляют структуру и составляющие образовательно-технологического процесса. Так, М. Вульман, утверждает, что технологизация образования – это целенаправленное использование в комплексе или отдельно предметов, приемов, средств, событий или отношений для повышения эффективности учебного процесса. В. Беспалько определяет педагогическую технологию как содержательную технику реализации учебного процесса. Сугубо дидактическим смыслом наполнен термин «педагогическая технология». И. Дмитрик, он считает, что педагогическая технология – это система педагогических знаний, необходимых учителю для решения стратегических, тактических, а также процедурных задач в организации учебного процесса в школе. В. Монахов вводит определение «методической технологии» как совокупности определенных подходов, приемов, способов в работе учителя на уроке, направленной на достижение программных требований по обучению и воспитанию учащихся. Учет таких требований, как системность, преемственность, эффективность, во взаимодействии с такими фундаментальными целями, как повышение качества обучения, реализации методики полного усвоения, при определенных условиях приводит к методической технологии.

Эти и другие подходы к понятию «педагогическая технология» - свидетельство о его эволюции, суть которого, по мнению В. Сериков, в последовательном расширении его объема: от технологии как элемента, «технического приспособления» в деятельности учителя до качественно нового понимания педагогической деятельности как системно организованной, технологизируемой социальной сферы. Технология обучения, как указывает в этой связи С. Сполдинг, «включает целостный процесс постановки целей, постоянное обновление учебных материалов, оценивание педагогических систем в целом и установление целей заного, как только становится известной новая информация об эффективности системы». Технология обучения рассматривается

как организация предметной деятельности обучаемых через адекватное варьирование учебных ситуаций.

Необходимо отметить, что выход понятия «технология» за пределы элементарных обучающих операций порождает ряд методологических проблем, связанных с установлением природы педагогической деятельности и научного знания о ней, о применимости к педагогическому знанию таких критериев научности, как точность, однозначность, воспроизводимость.

Словом существуют различные воззрения на возможность технологизации педагогической деятельности. При этом спорным является вопрос о том, какое место в структуре педагогического действия занимает личность педагога. По мнению В. Беспалько, «в каждой профессиональной деятельности свойствами личности опосредуется технология работы, но только опосредуется, и не определяется». Вследствие этого, считает он, надо «свести к минимуму эксперименты и встать на путь предварительного проектирования».

Зарубежные дидакты: С. Гибсон, М. Жилетт (США), П. Митчелл, Ф. Персиваль, Г. Элингтон (Великобритания), Х. Платте, Г. Гаттерман (Германия), В. Монахов, В. Загвязинский, М. Кларин (Россия) и др., отмечают, что педагогическая технология – это способ систематического планирования, применения и оценивание всего процесса обучения».

Технологии основываются на некоторых моделях педагогической деятельности. Для того что бы она приводила к ожидаемым результатам, в ее основе должны лежать необходимые характеристики целостной дидактической ситуации, т. е. технология должна быть рассматриваема и конструируема через призму таких категорий, как содержательное и процессуальное, предметное и коммуникативное, дескриптивное и технологическое, как взаиморазвитие деятельности ученика и учителя. Использование данных категорий позволяет по мнению дидактов удерживать конструирование педагогической технологии в рамках педагогической деятельности, т.е. получить систему рекомендаций, пригодных

для работы учителя.

Конструирование педагогических технологий, как отмечают дидакты Ф. Персиваль, Г. Элингтон, Г. Селевко и другие, имеет в своей основе системную методологию, позволяющую синтезировать педагогический опыт на основе таких различных областей знания, как психология, социология, профессиональный менеджмент, системный анализ в сочетании с усовершенствованиями в технологических областях.

Если представить конструирование педагогической технологии как построение системы операций, ведущих к разрешению некоторого противоречия, то логика построения соответствующей педагогической системы (технологии) принимает следующий вид:

- Анализ противоречия в педагогической практике как источника проблемы;
- Определение дидактической цели и критериев ее достижения;
- Выявление психолого-педагогического механизма ожидаемых новообразований в личности ученика;
- Проектирование модели педагогической ситуации (ее содержательного и процессуального аспектов), способной обеспечить функционирование данного механизма;
- Управленческое (информационное), методическое, психологическое обеспечение соответствующего вида педагогической деятельности.

Особо следует подчеркнуть, что большинство описаний педагогических систем, существующих в настоящее время, не отвечает технологическим требованиям,

особенно таким, как однозначности, соответствие процедур и результата, воспроизводимости и др. Е. Машбиц справедливо говорит, что по сути отсутствует технологическое описание метода обучения ... и различия в результативности обучения, осуществленного одним и тем же методом, нередко оказываются столько же значительны, как и при обучении разными методами.

Возникает вопрос: откуда берутся те различия, о которых ведет речь Е. Машбиц? Вероятно, в большинстве случаев имеет место описание внешних процедур совместной деятельности обучающего и обучаемого, тогда как суть педагогического взаимодействия во внутрисмысловом коммуникативно-психологическом аспекте этой деятельности. Его как правило, не описывают, поскольку он вообще не может быть однозначно задан для субъектов учебного процесса.

По мнению В. Сериева, возникает парадоксальное по методологической сущности задача: как технилогизировать, представить в виде алгоритма деятельность учителя по формированию, принципиально неалгоритмируемой индивидуально-личностной сферы воспитанника? В данном случае, подчеркивает он, «технология» будет связана с построением некоторых инвариантных компонентов личностно-формирующей ситуации, своеобразных общезакономерных характеристик индивидуально-неповторимого.

Неоднозначность и неалгоритмируемость – естественное свойство педагогической деятельности, считает В. Загвязинский. Педагогическая импровизация не случайное явление, а закономерный, неотъемлемый и очень выжный компонент творческой обучающей деятельности учителя, выступающий как эффективный способ оптимального воплощения и задуманного и средство оперативной корректировки педагогического замысла в соответствии с изменившимися обстоятельствами и креативной деятельностью педагога.

С учетом изложенного выше можно сформулировать следующее общее требования к педагогической технологии:

1. Трансформация содержания обучения в целостный проект деятельности, которой должны овладеть обучаемые; этот проект включает в себя характеристику ориентировочной основы деятельности (понятия, принципы), ее мотивационно-психологическое и операционное обеспечение.
2. Представление в эксплицированной форме способов решения задач из данной сферы.
3. Построение обучения в виде достаточно жесткой последовательности обучающих и учебных действий, учебных ситуаций, которые произвольно нельзя поменять местами.
4. Выявление способов взаимодействия участников учебного процесса, их функций, ролей, связей, сюжетно-игровых линий, развертывающихся на протяжении технилогизируемого фрагмента учебного процесса.
5. Мотивационное обеспечение технологии на основе создания возможностей самореализации участников учебного процесса.
6. Использование материальнотехнических факторов, информационных средств, способствующих эффективному развитию учебно-воспитательной ситуации.

В заключении отметим, что среди приоритетных педагогических технологий можно назвать: диалоговую, дистанционную, технологию укрепления дидактических единиц, технологию основанную на деятельностном подходе. В основе этих и других технологий мы выделяем технологический инвариант: цель – средства – условия – результат.

Литература

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. М., 1989.
2. Боголюбов В.И. Педагогическая технология: Эволюция понятия // Педагогика, 1991, №9
3. Кларин М.В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках. М., 1994.
4. Маштбиц Е.И. Психологические основы управления учебной деятельностью. М., 1994.
5. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. М., 1998.
6. Сериков В.И. Личностно ориентированное образование. М., 2001.
7. Теория педагогических технологий и инноваций // Основные разработки педагогический технологий и инноваций. Астрахань, 1998.

თეორიული დიდაქტიკა პედაგოგიური ტექნოლოგიების ძირითადი პარამეტრების შესახებ

*ნ. ფარცხალაია
სასწავლო უნივერსიტეტი “რეალი”*

სტატიაში განიხილება პედაგოგიური ტექნოლოგიების ძირითადი პარამეტრები. პედაგოგიური ტექნოლოგია მიიხნევა როგორც დიდაქტიკური სისტემის ძირითადი პროცესუალური ნაწილი, ხოლო პედაგოგიური ტექნოლოგიების საგნად მასწავლებელთა და მოსწავლეთა კონკრეტული პედაგოგიური ურთიერთობანი.

The theoretical didactics of the main parameters of educational technologies

Natela Partshalaya

The article deals with the basic parameters of educational technologies.

Аксиологический подход к оценке педагогических технологий

Натела Парцхалая

Разнообразные инновационные технологии обучения, появившиеся за последние годы, устраняют, по мнению их создателей, многие недостатки традиционной школы. При этом само понятие педагогической технологии, не говоря уже о механизмах экспертизы, освоения и развития технологии, нельзя еще считать вполне определенным. Более того, многие теоретики и методологи педагогики вообще считают употребление термина «технологизация» в педагогике неправильным. Такая позиция не выдерживает критики, ибо под технологизацией образования нельзя понимать его техническое перевооружение, информатизацию, телекоммуникационные ресурсы. Технологизация образования содержит в себе как минимум три основных направления: инфраструктурное, управленческое, технологизацию собственно педагогического процесса. Мы полностью разделяем вывод ученых-педагогов (М. Кларин, В. Загвязинский, Г. Селевко, Д. Левитес и др.), что педагогическая технология функционирует и в качестве науки, исследующей наиболее рациональные пути обучения, и в качестве

системы способов, принципов и регулятивов, применяемых в обучении, и в качестве реального учебного процесса.

Анализ новейшей педагогической литературы свидетельствует, что до сих пор однозначного определения понятия «педагогическая технология» нет (дают о себе знать педагогические и методические стереотипы). В качестве иллюстрации приведем ряд определений со стороны ученых-педагогов.

- В. Беспалько – «Педагогическая технология – это содержательная техника реализации учебного процесса».
- В. Волков – «Педагогическая технология – это описание процесса достижения планируемых результатов обучения».
- В. Шепель – «Технология – это искусство, мастерство, умение, совокупность методов обработки, изменения состояния».
- М. Чошанов – «Технология обучения – это составная процессуальная часть дидактической системы».
- В. Монахов – «Педагогическая технология – это продуманная во всех деталях модель совместной педагогической деятельности по проектированию, организации и проведению учебного процесса».

Многие зарубежные педагоги определяют педагогическую технологию как сферу знания, предназначенную для облегчения путем систематического выявления, развития организации и использования всего комплекса обучающих средств, а также путем управления этими средствами.

Заслуживает внимания позиция грузинских ученых-педагогов (Н. Васадзе, К. Рамишвили, Г. Чачанидзе, И. Басиладзе, М. Ахвледиани, Ц. Гордзениани) рассматривающих технологический подход как радикальное обновление инструментальных и методологических средств педагогики и методики при условии сохранения преемственности в развитии педагогической науки и практики учебных заведений.

Суммируя подходы ученых-педагогов к определению сущности педагогической технологии, считаем исключительно важным обозначить основные аспекты технологического обновления образования:

- 1) Этот перевод педагогического замысла в технологическую цепочку педагогических воздействий, операционно-выстраиваемых строго в соответствии с целевыми установками, переводимыми в форму конкретного ожидаемого результата;
- 2) Это функционирование педагогической технологии как взаимосвязанной деятельности педагога и учащихся на договорной основе с учетом принципов индивидуализации, дифференциации, оптимальной реализации человеческих и технических ресурсов;
- 3) Это поэтапное проектирование и последующая реализация элементов педагогической технологии воспроизводимых любым педагогом и гарантированность достижений планируемых результатов обучения всеми учащимися;
- 4) Это включение в педагогическую технологию диагностических процедур, содержащих параметры, критерии, инструментарий измерения результатов деятельности.

Сегодня, когда еще многие педагоги и руководители школ не видят различия между методикой и технологией, важен аксиологический подход к их назначению и использованию, к осознанию роли и функций технологизации образования.

Прежде всего надо уяснить, что если методика в большинстве случаев – это совокупность рекомендаций по организации и проведению учебного процесса, то педагогическую технологию отличает два принципиальных момента:

1. Технология – это гарантированность конечного результата.
2. Технология – это проект будущего учебного процесса.

Педагогическая технология отличается от метода тем, что представляет собой цепь действий по доведению до исходного состояния до такого, в котором предмет обладает новым качеством – сформированным умением, навыком или целостным знанием об определенной предметной области. Технология как бы «доводит» метод до конкретных средств, условий, заложенных механизмов его реализации до последовательности процедур и операций. Так, например, Н. Нечаев считает, что учебный процесс в целом можно рассматривать как смену, сочетание различных технологий, обеспечивающих реализацию ряда методов, взаимодополняющих друг друга.

История и генезис развития педагогических технологий, отмечает В. Монахов, фактически моделирует механизм инновационной деятельности. Ибо попытка школ выйти на какую-либо педагогическую технологию направляет их педагогические коллективы на основе новых компонентов профессиональной деятельности. Однако здесь важно, на наш взгляд, не угадывать эти компоненты, а последовательно и взаимодополняюще осваивать технологическую целостность, которая должна вбирать в себя параметры прогрессивной образовательной политики.

Педагогические технологии, как конкретные инструменты деятельности педагога, могут отличаться одна от другой многими параметрами. В их числе и широта применения к преподаванию различных предметов. По этому признаку среди технологий обучения можно выделить:

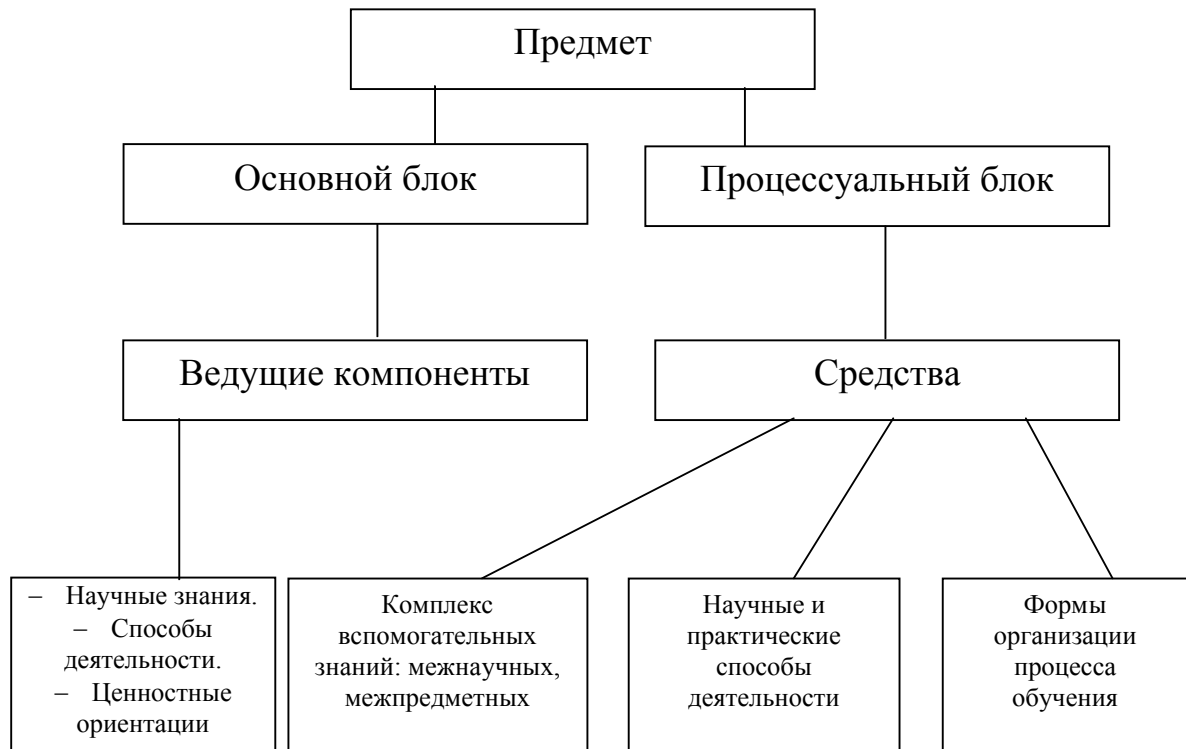
- a) универсальные, то есть пригодные для преподавания почти любого предмета;
- b) ограниченные (локальные) – для преподавания нескольких предметов;
- c) специфические – для одного-двух предметов или лишь отдельных тем и даже фрагментов тем одного предмета (В. Гузеев);

Ведущий компонент предметного содержания (научные знания, способы деятельности или ценностные ориентации) может существенно влиять на педагогическую технологию, делая ее ограниченной или специфической. Учебный процесс включает не только содержание обучения с его компонентами, но и процессуальную сторону, в которую входят технологические элементы – в частности, методы и организационные формы. Это позволяет построить в некотором приближении дидактическую модель учебного процесса, изображенную на приведенной ниже схеме.

Коснувшись предметной сферы, нельзя оставить без внимания классификацию педагогических технологий Д. Левитесом. Одна из ее групп представлена предметно-ориентированными технологиями, которые довольно полно охарактеризованы в диссертационном труде Н. Гамкрелидзе «Теоретические основы технологического подхода к организации учебного процесса в школе» (2009). Среди предметно-ориентированных технологий: технология полного усвоения, технология уровневой дифференциации, технология модульного и проблемно-модульного обучения, технология концентрированного обучения.

С позиции аксиологического подхода к выбору педагогической технологии (ее ценностных параметров) рассмотрим одну из них, а именно технологию уровневой дифференциации.

В данной технологии предлагается введение двух стандартов: для обучения (уровень, который должна обеспечивать школа интересующемуся, способному и трудолюбивому выпускнику) и стандарта обязательной общеобразовательной подготовки (уровня, который должен достичь каждый).



Каковы концептуальные положения технологии уровневой дифференциации?

1. Базовый уровень нельзя представить в виде «суммы знаний», предназначенных для изучения в школе. Существенно не только, что изучалось, сколько то, что реально усвоено учеником.
2. Обязательность базового уровня для всех учащихся означает, что совокупность планируемых обязательных результатов обучения должна быть реально выполнена, то есть посильна и доступна школьником.
3. Будучи основным механизмом новой технологии обучения базовый уровень должен обеспечить ее гибкость и адаптивность, возможность для эволюционного развития.
4. Предупредить, а не наказывать знание.
5. Прежняя установка учителя: «ученик обязан выучить все, что дает ему учитель», новая психологическая установка для учащегося: «возьми столько, сколько можешь, но не меньше обязательного».

Особенности методики преподавателя:

- Блочная подача материала;
- Работа с малыми группами на нескольких уровнях усвоения;
- Наличие учебно-методического комплекса: банк заданий обязательного уровня, система специальных дидактических материалов, выделение обязательного материала в учебниках, заданий обязательного уровня в задачниках.

Основное условие уровневой дифференциации – система повседневной работы по предупреждению и ликвидации пробелов путем организации передачи зачетов. Главное заключается в соблюдении принципа данной технологии к личности ученика и создание оптимальных условий для усвоения новых знаний.

В заключении о экспертизе педагогической технологии, которая многоаспективна и нуждается в своеобразной «ступенчатости».

Ее концептуальная часть должна рассматриваться с позиции инновационности, альтернативности, гуманизма и современности.

Содержание образования в рамках технологии рассматривается с позиций современных теорий образования, стандартов образования, принципов системности, идей развивающего обучения и социального заказа.

В процессуальной характеристике определяется целесообразность и оптимальность отдельных элементов, комплексность всехметодических средств, управляемость, адекватность содержанию образования и контингенту обучаемых.

Программно-методическое обеспечение должно удовлетворять требованиям научности, технологичности, достаточной полноты и реальности осуществления.

Главным критерием оценки педагогической технологии является ее эффективность и результативность.

Литература

1. Гузеев В.В. Планирование результатов обучения и образовательные технологии. М., 2001.
2. Левитес Д.Г. Образовательные технологии: теория, классификация, обзор, конструирование. Мурманск. 2011.
3. Основные разработки педагогических технологий и инноваций. Астрахань, 1998.
4. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. М., 1998.
5. Фирсов В.В. Дифференциация обучения на основе обязательных результатов. М., 1994.
6. Монахов В.М. Аксиоматический подход к проектированию педагогической технологии // Педагогика, 1997, №6.

აქსიოლოგიური მიდგომა პედაგოგიური ტექნოლოგიების მიმართ

ნათელა ფარცხალია

სტატიაში განხილულია აქსიოლოგიური მიდგომის სხვადასხვა პედაგოგიური ტექნოლოგიები

Axiological approach to the assessment of teaching technology

Natela Partshalaya

The article discusses the various axiological approaches in teaching technology

ენის სწავლების კომპიუტერული მხარდაჭერა

გიორგი ჩიკოიძე

*არჩილ ელიაშვილის მართვის სისტემების ინსტიტუტი
თბილისი, მინდელის ქ. №10*

ბორის იმნაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

ენის სწავლება წარმოადგენს განათლების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ნაწილს. უცხო ენების ცოდნის საფუძველზე ყალიბდება და წარმოიშვება საერთაშორისო კონტაქტები კულტურულ, პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და საერ-

თოდ ნებისმიერ სოციალურ სფეროში. ამ საერთაშორისო ურთიერთობების გარეშე ძნელია, პრაქტიკულად შეუძლებელიცაა სათანადო ღირსეული ადგილის მოპოვება თანამედროვე ცივილიზებულ სამყაროში, როგორც მთლიანად სახელმწიფოსთვის, ისე მისი ცალკეული წარმომადგენლისთვის, მისი მოქალაქისთვის.

ამავე დროს, ისიც უნდა გვახსოვდეს, რომ ამ საერთაშორისო კავშირების ფონზე არ უნდა იკარგებოდეს ეროვნული კულტურა, რომლის უდიდეს და უძვირფასეს ნაწილს სწორედ მშობლიური ენა წარმოადგენს. განვითარების და დანარჩენ ცივილიზებულ სამყაროსთან გარკვეული მისადაგების პროცესში არც ეროვნული კულტურის ერთობლიობამ, არც მისმა საიმედო საფუძველმა მშობლიურმა ენამ, არ უნდა დაკარგონ თავისი უნიკალური სტილი, თავისებურება და ელფერი (რისი ნიშნებიც, სამწუხაროდ, უკვე შეიმჩნევა ჩვენ საზოგადოებაში).

ამ მნიშვნელოვანი პირობების დასაკმაყოფილებლად საჭიროა პირველ რიგში, გავაუმჯობესოთ ენის სწავლების პროცესი, მაქსიმალურად გავუადვილოთ ამ ურთულესი მიზნის მიღწევა როგორც პედაგოგებს, ისე მოსწავლეებს/მსმენელებს და თანაც უზრუნველყოთ ამ პროცესის უფრო მაღალი ეფექტიანობა, ანუ როგორც სწავლების პერიოდის შემცირება, ისე საბოლოოდ მიღწეული ენის ცოდნის დონის ამაღლება.

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ენის, ამ ურთულესი და უზარმაზარი ბუნებრივი ინტელექტუალური სისტემის, სრულყოფილი დაუფლება ნებისმიერი სრულფასოვანი კურსის გავლის შედეგად თითქმის შეუძლებელია, რის გამოც მიღებული ცოდნის შემდგომი გამოყენება, როგორც წესი, მოითხოვს დამატებით რეგულარულ დახმარებას ზოგადად მის კორექტირებასა და დახვეწაში. ამ დახმარებას კი კითხვის ან წერის შემთხვევაში ახორციელებს ჩვეულებრივი ორენოვანი ლექსიკონი, უფრო სწორედ, ამ ლექსიკონთა წყვილი: ერთი – უცხოენოვანი ტექსტის კითხვისას, მეორე – ამ უცხოენოვანი ტექსტის შექმნისას, ანუ ამ უცხო ენაზე წერის დროს. ცხადია, რომ ადრე მიღებული ცოდნის სრულყოფის და პრაქტიკული გამოყენების პროცესი საჭიროებს გარკვეულ გაადვილებას, დაჩქარებას, სრულყოფას, მითუმეტეს, რომ შედარებით რთული ტექსტების წერა-კითხვისას ლექსიკონების ინტენსიური გამოყენება ხშირ შემთხვევაში უშედეგოცაა.

ცივილიზაციის, და კერძოდ, ტექნიკის განვითარების დღევანდელ ეტაპზე კომპიუტერის მეშვეობით მრავალი ინტელექტუალური სისტემაა შექმნილი და რეალიზებული. მათ შორის საპატიო ადგილი უკავია კომპიუტერული ლინგვისტიკის სისტემებსაც, რომელთა დრმა თეორიულ საფუძველს წარმოადგენს ენის მოდელირება, ანუ ისეთი ხელოვნური სისტემების შექმნა, რომლებიც გაიმეორებენ ენობრივი ქცევის ძირითად ასპექტებს: ენის ცოდნას (Chomsky 1957), ამ ცოდნის გამოყენებას გამონათქვამების ანალიზი-სინთეზისთვის (Мельчук 1974) და ამ ცოდნის შექმნას. სწორედ ამ უკანასკნელი ასპექტის პრაქტიკულ რეალიზაციაზეა ორიენტირებული ეს ნაშრომი.

ამ სამივე ასპექტის მოდელირების ცდა ერთობლივი სისტემის ფარგლებში მოცემულია (Chikoidze et al. 2009)-ში, საიდანაც ნათლად ჩანს, რომ სამივე ასპექტის საერთო საფუძველს და ამ ერთობლივი სისტემის “ხერხემალს” წარმოადგენს ლექსიკონი, რომლის წამყვანი როლი ენის ბუნებრივი ათვისებისა და მიღებული ცოდნის გამოყენების პროცესში ზემოთ უკვე იყო აღნიშნული, რაც გარკვეულ სტიმულს გვაძლევს, რომ ენის სწავლების კომპიუტერული სისტემის აგების ამოსავალ პუნქტად სწორედ ლექსიკონის კომპიუტერიზაცია გამოვიყენოთ.

ამგვარად, ჩვენი მიზანი დაიყვანება ლექსიკონის სრულყოფასა და დასმულ ამოცანასთან მის მისადაგებაზე. მიუხედავად იმისა, რათა ჩვეულებრივი (“წიგნური”) ლექსიკონები წარმოადგენენ ამ ამოცანის გადაწყვეტის მეტად ფასეულ საშუალებას, მათ ორი სერიოზული ნაკლი გააჩნიათ: ინფორმაციის ნაკლებობა და “პასიურობა”.

პირველი ხარვეზის მარტივ მაგალითად გამოდგება მორფოლოგიის სფერო. აღსანიშნავია, რომ ჩვეულებრივ ლექსიკონში ყოველი ერთეული მონიშნულია შესაბამისი პარადიგმის ერთადერთი (“საწყისი”, “ლექსიკონური”) სიტყვაფორმით, რომელსაც, როგორც წესი, არასაკმარისი მორფოლოგიური ინფორმაცია ახლავს სრული პარადიგმის ასაწყობად, მითუმეტეს “რიგითი” მომხმარებლისთვის და არა სპეციალისტი ლინგვისტისთვის (თუმცა ზოგჯერ მისთვისაც). ამ ხარვეზს ფარავს გრამატიკული ლექსიკონი, კერძოდ, რუსული ენისთვის (Зализняк 1977), რომელიც საფუძვლად დაედო მრავალ მორფოლოგიურ პროცესორს (მათ შორის (Чикойдзе 2004)-ში აღწერილ მორფოლოგიურ გენერატორსაც), მაგრამ თავისთავად ეს ლექსიკონი ცალკე წიგნს წარმოადგენს, რომელიც ძირითადად ორიენტირებულია პროფესიონალებზე და, პირველ რიგში, გამოიყენება კომპიუტერული ლინგვისტიკის სფეროში.

ლინგვისტიკურ მოდელებში, ენობრივ პროცესორებში ხდება ლექსიკონური ინფორმაციის გამდიდრება და დაზუსტება, მათი ინფორმაციული ღირებულება უტოლდება გრამატიკულ ლექსიკონს და ზოგ შემთხვევაში კიდევაც აჭარბებს მას, რადგანაც ამომწურავი მონაცემების გარეშე კომპიუტერულ სისტემას სწორი მოქმედება არ შეუძლია, მისი ფუნქციონირების სისწორე კი მოწმდება ხანგრძლივი და დაწვრილებითი ტესტირების პროცესში და ყოველ მის ბიჯზე აღმოჩენილი შეცდომა იწვევს შესწორებების და დამატებების შეტანას ლექსიკონურ ინფორმაციაში.

ეს სამხსრივი ურთიერთობა (მომხმარებელი, ლექსიკონი, ოპერაციული კომპონენტი, ანუ ალგორითმი) დაიყვანება აქტიურ დიალოგზე სისტემის ნორმალური ფუნქციონირებისას. ასე, მაგალითად, მორფოლოგიური ანალიზის პროცესში ოპერაციული კომპონენტი (ალგორითმი) წარუდგენს ლექსიკონს მორიგ ტექსტურ სიტყვაფორმას და პასუხად იღებს ამ შესავლის შესაბამის სავარაუდო საწყის ფორმას იმ მორფოლოგიური მონაცემებითურთ, რომლებიც უზრუნველყოფენ გასაანალიზებელი სიტყვაფორმის გამოკვლევის გაგრძელებას. ეს გაგრძელება კი შეიძლება იყოს აგებული სხვადასხვა სქემების მიხედვით: მაგალითად, (Chikoidze et al. 2008) გვთავაზობს ამ ეტაპზე სრული პარადიგმის გენერირებას და მასში შესული ფორმის ადგილის მოძებნას, რაც ტოლია მისი გრამატიკული მახასიათებლების დადგენისა. შესაძლებელია სხვა ვარიანტებიც, მაგრამ ნებისმიერ შემთხვევაში ამ მეორე ბიჯის წარუმატებლობის შედეგად სისტემა ისევ მიმართავს ლექსიკონს სწორი საწყისი ფორმის და მისი შესაბამისი ინფორმაციის დასადგენად.

ეს მჭიდრო კავშირი ლექსიკონსა და მორფოლოგიურ პროცესორს შორის გარკვეულ სტიმულს გვაძლევს ამ კომპონენტების გაერთიანებისათვის, ანუ ლექსიკონთან მორფოლოგიური გენერატორის მიერთებისთვის. მითუმეტეს, რომ ასეთი ერთობლივი სისტემა უნდა იქნეს განხილული როგორც გრამატიკული ლექსიკონის განვითარება და მისი საბოლოო მიზნის მიღწევაც კი: ნებისმიერ ლექსემას, მის საწყის ფორმას, როგორც შესავალს ეს სისტემა უპასუხებს არამარტო მისი პარადიგმის მახასიათებლებით, არამედ თავად ამ პარადიგმის ფორმების სრული სიის გამონათებით. შეიძლება ითქვას, რომ ასეთი ლექსიკონი ასახავს არამარტო ენის ლექსემების (მათი საწყისი ფორმების საშუალებით), არამედ ენის სიტყვაფორმათა მთელ მრავალმილიონიან

სიმრავლეს (ამ ტიპის სისტემა წარმოდგენილია Чикоидзе 2004-ში რუსული მორფოლოგიური გენერატორის სახით).

ასეთი ტიპის ლექსიკონის განვითარების მიყვანა გარკვეულ ლოგიკურ დასასრულამდე მოითხოვს მასში იმ კომპონენტების ჩართვასაც, რომლებიც უზრუნველყოფენ ლექსემის საწყისი ფორმის იდენტიფიკაციას მისი პარადიგმის ნებისმიერი ფორმიდან ამოსვლით, რაც უზრუნველყოფს თითოეული ტექსტური სიტყვაფორმისთვის მისი შესაბამისი სალექსიკონო ერთეულის მოძებნას (მთელი თანმხლები ინფორმაციითურთ). ასეთი დასრულებული გრამატიკული ლექსიკონის მონახაზი მოცემულია Chikoidze et al. 2008-ში, სადაც ეს ერთობლივი სისტემა (მორფოლოგიურ დონეზე) განიხილება როგორც ენის ცოდნის წარმოდგენის საშუალება.

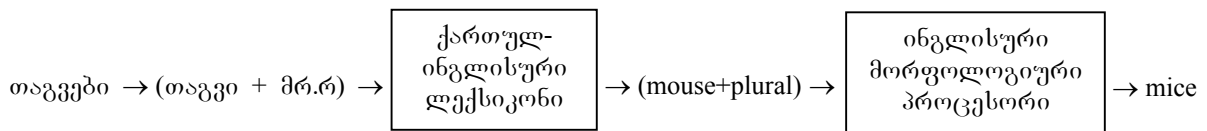
ამ ერთობლივი სისტემის მიერთება ჩვეულებრივ ორენოვან ლექსიკონთან უადვილებს მომხმარებელს უცხო ენაზე წერა-კითხვას.

1) კითხვის დროს მისთვის შესაძლებელი ხდება ნებისმიერ უცნობ ფორმას მოუძებნოს შესაბამისი ლექსემა, ე.ი. მისი ლექსიკონური ერთეული, რომლის თარგმანი “მშობლიურ” ენაზე ამ უკანასკნელს უნდა ახლდეს ორენოვან ლექსიკონში; ამ განმარტებით ინფორმაციას მოჰყვება აგრეთვე შესავალი ტექსტური სიტყვაფორმის გრამატიკული მახასიათებლებიც (ზოგ შემთხვევაში კი, მომხმარებლის სურვილის შესაბამისად, ამ ტექსტური სიტყვაფორმის შემცველი მთელი პარადიგმაც). ასე, მაგალითად, ინგლისურ ტექსტურ სიტყვაფორმას “bought” მორფოლოგიურმა პროცესორმა უნდა მოუძებნოს მისი საწყისი ფორმა “to buy” და ამ უკანასკნელის საშუალებით ორენოვან ინგლისურ-ქართულ ლექსიკონში მისი შესატყვისი – “ყიდვა”; ამავე დროს შესავალი ტექსტური ფორმის ანალიზის შედეგად მორფოლოგიურმა პროცესორმა უნდა მიაყლოს მას სავარაუდო გრამატიკული მახასიათებლებიც (მოცემულ შემთხვევაში – Past Indefinite/Past Participle/Perfect); ამ უკანასკნელი მონაცემების გარჩევა და დაზუსტება “ევალება” ენის ზედა დონეებს (სინტაქსს, სემანტიკას, პრაგმატიკას) უფრო ფართო კონსტრუქტზე დაყრდნობით. რაც შეეხება “იზოლირებულ” მორფოლოგიურ დონეს, მას შეუძლია მხოლოდ სავარაუდო შესატყვისი მახასიათებლების სიის მიცემა: მაგ., მოცემულ შემთხვევაში: უწყვეტი/წყვეტილი/I თურმეობითი.

2) პროცესის საპირისპირო მიმართულება უკავშირდება წერას, ანუ უცხოენოვანი ტექსტის შექმნას. ბუნებრივია, როცა დამწერი ამ პროცესში წააწყდება ცნებას, რომლის გამოსატყულება უცხო ენაზე მისთვის უცნობია, ის მიმართავს “მშობლიური” ენის შესაბამის ლექსემას, პოულობს სათანადო სალექსიკონო ერთეულს ორენოვან ლექსიკონში, რის შედეგადაც პოულობს უცხო ენის მოსაძებნი სიტყვაფორმის პარადიგმის საწყის (ლექსიკონურ) ფორმას, რომელიც მიეწოდება მორფოლოგიური პროცესორის შესავალზე გრამატიკული მახასიათებლებითურთ ან მათ გარეშე: პირველ შემთხვევაში პროცესორი “უპასუხებს” ერთადერთი სიტყვაფორმით, რომელიც წარმოადგენს პროცესის საბოლოო მიზანს; მეორე შემთხვევაში ეკრანზე გამონათდება დადგენილი ლექსემის მთელი პარადიგმა და მომხმარებელმა (ცოდნის ან ინტუიციის საფუძველზე) უნდა თვითონ აირჩიოს წევრი, რომელიც შეესაბამება მის მოთხოვნებს. სქემის მეორე ვარიანტის საილუსტრაციოდ განვიხილოთ შემთხვევა, როცა დამწერისთვის უცნობია ქართული სიტყვა “თაგვის” ინგლისური შესატყვისობა და, კერძოდ, მისი მრავლობითი ფორმა (“თაგვები”). ამ ამოცანის ამოხსნის გზას იძლევა ნახ. 1-ზე მოყვანილი სქემა.

ამ სქემაში წარმოდგენილი “ინგლისური მორფოლოგიური პროცესორის” ფუნქცია შეიძლება შეასრულოს (Chikoidze et al. 1998)-ში აღწერილმა ორმიმარ-

თულებიანმა ინგლისურმა მორფოლოგიურმა პროცესორმა. ამ სისტემის ორმიმართულებიანობა (სინთეზი/ანალიზი ერთობლივი სისტემის ფარგლებში) გვაძლევს მისი გამოყენების საშუალებას საპირისპირო მიმართულების პროცესშიც, ანუ ინგლისური ტექსტის წაკითხვისას; თანაც, თუ ამ კითხვას ახლავს შესატყვისი ქართული ტექსტის აგება, ანუ ინგლისურ-ქართული თარგმნის პროცესი, მაშინ ეს უკანასკნელი შეიძლება დაჩქარდეს და გაადვილდეს (პირველ რიგში, არაქართულენოვანი მთარგმნელისთვის) ქართული მორფოლოგიური სინთეზატორის საშუალებით (L. Margvelani et al. 1997).



ნახ. 1 “თავები” – სიტყვაფორმის ინგლისური შესატყვისობის დადგენის სქემა; პროცესი ეყრდნობა ქართულ-ინგლისური ლექსიკონის და ინგლისური მორფოლოგიური პროცესორის გამოყენებას.

ამკარაა, რომ ენის დაუფლებისთვის, განსაკუთრებით ამ პროცესის დასაწყის ეტაპზე, სასურველი და აუცილებელიცაა როგორც ზოგადი ინფორმაციის მიღება შესასწავლი ენის შესახებ, ისე ამ ზოგადი ინფორმაციის საილუსტრაციოდ ყოველი მნიშვნელოვანი კერძო შემთხვევის სათანადო კომენტირება. ასეთია, მაგალითად, ზოგადი ცნობები ინგლისური მორფოლოგიის სიმწირის, მისი თითქმის ანალიტიკური ხასიათის შესახებ, და ამავე დროს, ქართული მორფოლოგიის სირთულის, მისი აგლუტინაციურობის შესახებ. სამაგიეროდ შეიძლება აღინიშნოს ისიც, რომ ინგლისურში ხშირად გვხვდება საკმაოდ ძლიერი გადახრები სიტყვაფორმების ძირითადი, “რეგულარული” სტრუქტურიდან (ნიმუშები: mouse-mice, buy-bought და სხვა). ქართული მორფოლოგიის სირთულე შეიძლება დაზუსტდეს და დაკონკრეტდეს სხვადასხვა მეტყველების ნაწილთა პარადიგმების ზოგადი მიმოხილვით, რომლის საილუსტრაციო მასალად შეიძლება იქნეს გამოყენებული არსებითის შედარებით მარტივი პარადიგმებიც კი (თავი-თავები-თავნი; თავიც, თავიდა...; თავში, თავზე, თავისთვის, ... და ა.შ.).

ეს ზოგადი კურსი შეიძლება დაერთოს კომპიუტერულ ლექსიკონს და გახდეს მისაწვდომი მომხმარებლისთვის, კერძოდ, სათანადო სარჩევის “შუამდგომლობით”, რომელიც კურსის პუნქტების აღრიცხვასთან ერთად იძლევა შესაბამისი პუნქტების შინაარსის მოკლე დახასიათებასაც. ამ პუნქტებს კი, თავის მხრივ, შეიძლება ახლდეს მისი შინაარსის შესაბამისი ვარჯიშებიც, რომელთა შესრულების ხარისხის თანახმად შეიძლება შეფასდეს ამა თუ იმ “მოსწავლის” მიმდინარე ცოდნის დონე და ა.შ.

ამას თუ დაემატება მოცემული ლექსიკონის სტრუქტურის აღწერა და მისი ხმარების ინსტრუქციები, ამ დანართის როლი გაუტოლდება “კლასიკური” (Зализняк 1977) გრამატიკული ლექსიკონის შესწავლის როლს. სამაგიეროდ, ჩვენ მიერ ნაგარაუდებმა ლექსიკონმა უნდა უზრუნველყოს მომხმარებელი უფრო დეტალური და ფართო ინფორმაციით ყოველ კონკრეტულ, პირველ რიგში კი, განსაკუთრებულ შემთხვევაში. ასე, მაგალითად ინგლისურ სიტყვაფორმას “mice” შეიძლება მოჰყვეს შეტყობინება ამ მრავლობითის ფორმის უნიკალობის შესახებ; ამას შეიძლება დაემატოს მრავლობითის წარმო-

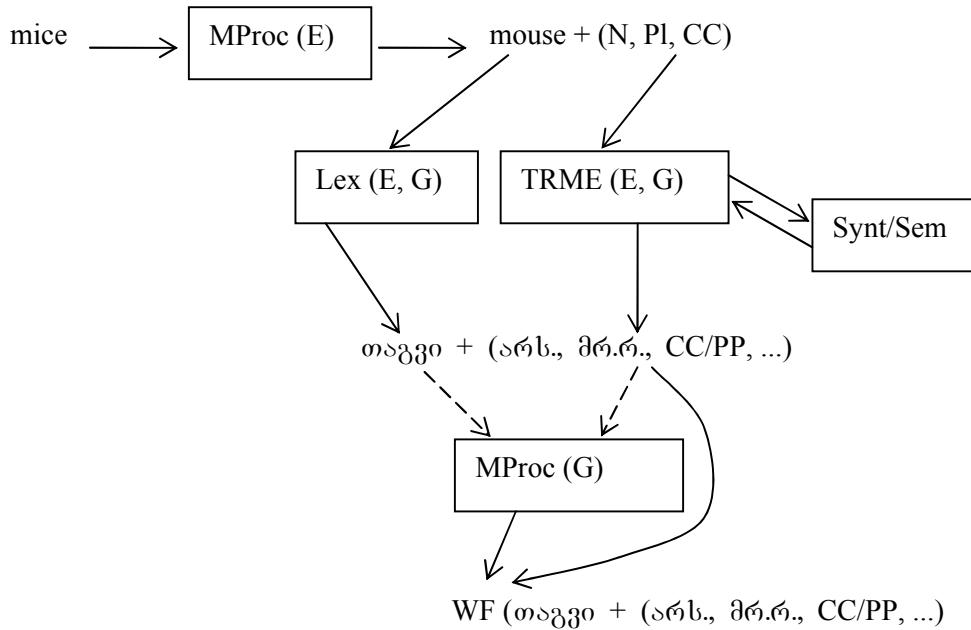
ების სხვა მაგალითებიც (“feet”, “geese” და სხვა), ერთი მხრივ, და იმავე მრავლობითის რეგულარული წარმოების განსაზღვრა და ნიმუშები (“dogs”, “tables”, “churches”, “Negroes” და სხვა). ეს ახსნა-განმარტებები შეიძლება დასრულდეს სათანადო ვარჯიშების შემოთავაზებით მიღებული ცოდნის დასაზუსტებლად და განსამტკიცებლად.

სასურველია ისიც, რომ პედაგოგს მიეცეს ამ “კურსის” ზოგი დეტალების თავისებურად არჩევის და გამოყენების საშუალება: ყველაზე მარტივ, მაგრამ საკმაოდ მნიშვნელოვან მაგალითს წარმოადგენს ახლახან სსენებული ვარჯიშების ვარირება პედაგოგის “გემოვნების” და გამოცდილების თანახმად. უფრო რთულ, მაგრამ არანაკლებ მნიშვნელოვან შემთხვევას წარმოადგენს ლექსიკონში კომენტარების გარკვეული დეტალების და მათი განაწილების ცვლილების შესაძლებლობა (ისევე პედაგოგის თვალსაზრისის თანახმად). მაგალითად, ადრე განხილული ნიმუშების ფარგლებში შეიძლება წარმოიშვას განსხვავებული აზრი იმის თაობაზე, ღირს თუ არა “mice”-ის მსგავს ფორმებთან მრავლობითის არარეგულარობის იმ განსაკუთრებული შემთხვევების სსენება, რომლებიც ახასიათებენ ზოგ ლათინურიდან ნასესხებ ფორმებს (symposium-symposia და მრავალი სხვა), თუ ჯობია კომენტარების ამ კომპონენტის დაკავშირება უშუალოდ ამ ლათინურ ფორმებთან.

რა თქმა უნდა, კომენტარების ასეთი ორგანიზაცია გამოიწვევს დამატებით პროგრამულ “ხარჯებს” და მათ შორის საჭირო მეხსიერების მოცულობის ზრდას. ამ უკანასკნელი დანაკლისის შესამცირებლად მიზანშეწონილია კერძო კომენტარების გაერთიანება და მიერთება ლექსიკონის შესავალთან დანართის სახით, რომლის შესაბამის პუნქტებს მიმართავენ ის სალექსიკონო ერთეულები, რომლებსაც ეხება ამ პუნქტის კომენტარები. ანალოგიური სტრუქტურა შეიძლება მიეცეს თავად შესავლის ძირითად ნაწილსაც: ის შეიძლება დაიყოს პარაგრაფებად, რომლებსაც მიმართავენ ის ერთეულები, რომლებიც საჭიროებენ შესაბამის ზოგად ახსნა-განმარტებას.

ზემოთ გამოთქმული მოსაზრებები ინიცირებულია სინთეზური პროცესის (“წერის”) “უხეში” მონახაზით (ნახ. 1). არსებითად უფრო რთულია საპირისპირო მიმართულების პროცესის, ანუ უცხოენოვანი ტექსტის “კითხვის” სტრუქტურა, რომლის მონახაზს იძლევა ნახ. 2. ამ სქემის მოცულობის შესაკუმშად გამოყენებულია აბრევიატურები, წარმოდგენილი ლათინური ასოებით, რომელთა ახსნა-განმარტებები ახლავს პროცესის განხილვის გზას. ამ ორი პროცესის (ნახ. 1, 2) დაპირისპირებაც და მჭიდრო კავშირიც ხაზგასმულია ორივე შემთხვევაში ერთი და იმავე ნიმუშის გამოყენებით (თაგვები - mice), ოღონდაც ანალიზური (“კითხვის”) პროცესის შემთხვევაში შესავალს წარმოადგენს უცხოენოვანი სიტყვაფორმა – mice.

ეს ფორმა უშუალოდ მიეწოდება ინგლისურ (E) მორფოლოგიურ პროცესორს (MProc), რომლის გამოსავალზე პასუხად გამოჩნდება შესავალი სიტყვაფორმის (mice) საწყისი, ლექსიკონური ფორმა (mouse) შესავალი სიტყვაფორმის გრამატიკული მახასიათებლების დამატებით: N(oun) – არსებითი სახელი, Pl(ural) – მრავლობითი რიცხვი, C(ommon) C(ase) – ზოგადი ბრუნვა. ამ ბლოკის (MProc(E)), რეალიზაცია შეიძლება განხორციელდეს (Chikoidze 1998)-ში აღწერილი ორმიმართულებიანი სისტემის საფუძველზე, სახელდობრ, ამ სისტემის ფუნქციონირება ანალიზური მიმართულებით ცალსახად პასუხობს ამოცანას, რომელიც განკუთვნილია MProc(E) ბლოკისთვის.



ნახ. 2 ქართული შესატყვისობის დადგენა ინგლისური სიტყვაფორმისთვის (mice). პროცესი ასახავს უცხოენოვანი ტექსტის “წაკითხვის” (და არა “წერის”, როგორც ნახ.1) ცალკეულ ბიჯს. კომენტარები ტექსტში.

ამ პირველ ეტაპზე მიღებული შედეგის მარცხენა კომპონენტი, საწყისი ფორმა – mouse, ბუნებრივ შესავალს წარმოადგენს ორენოვანი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონისთვის (Lex(E,G)). ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ მორფოლოგიური პროცესორის ფუნქციონირების მსვლელობისას შესაბამისი სალექსიკონო ერთეული უკვე მოინიშნება ისე, რომ მიმდინარე ბლოკის ამოცანას წარმოადგენს მხოლოდ შესაბამისი ლექსიკური ინფორმაციის ამოკრეფა, რომლის ერთ-ერთ მთავარ ნაწილს წარმოადგენს სწორედ ქართული საწყისი ფორმის დადგენა, რომელიც შეესატყვისება შესავალი სიტყვაფორმის ლექსემას ამ შემთხვევაში ჩვენ გვექნება ქართული თარგმანი – “თავი”.

გაცილებით უფრო რთულ ამოცანას წარმოადგენს ინგლისური გრამატიკული მახასიათებლებისთვის ქართული შესატყვისობების დადგენა. სათანადო ბლოკი მონიშნულია როგორც ინგლისური (E) მორფოლოგიური მახასიათებლების (M(orphologic) F(eatures)) გარდამქმნელი (TR(ansformer)) ქართულ (G) მორფოლოგიურ მახასიათებლებლად, ანუ საბოლოო ჯამში, - TRMF(E,G) სიმბოლური ფორმულით.

ზოგ შემთხვევაში ეს შესატყვისობები მეტნაკლებად ცალსახა და საიმედოა ყოველგვარი დამატებითი პირობების გამოკვლევის გარეშე. ჩვენი მაგალითის (mice) შემთხვევაში ასეთია მეტყველების ნაწილის და რიცხვის კატეგორიები: ორივე ინარჩუნებს თავის საწყის მნიშვნელობას: N – არს. და Pl – მრ. რ. (მხოლოდ სიმბოლიკის შეცვლით ხაზი გავუსვით იმას, რომ სწორედ ინგლისურმა მახასიათებლებმა განიცადეს ტრანსფორმაცია იდენტური აზრის ქართულ მახასიათებლებში).

სამაგიეროდ სერიოზული გართულებები ახლავს იმ კატეგორიების მნიშვნელობათა დადგენას, რომლებიც განსაზღვრავენ ქართული არსებითი სახელის დანარჩენ (რიცხვის გარდა) გაფორმებას: სქემაში ნახსენებია ორი მათგანი: ბრუნვა (C) და თანდებული (PP), თუმცა ამ ორის გარდა ქართულ

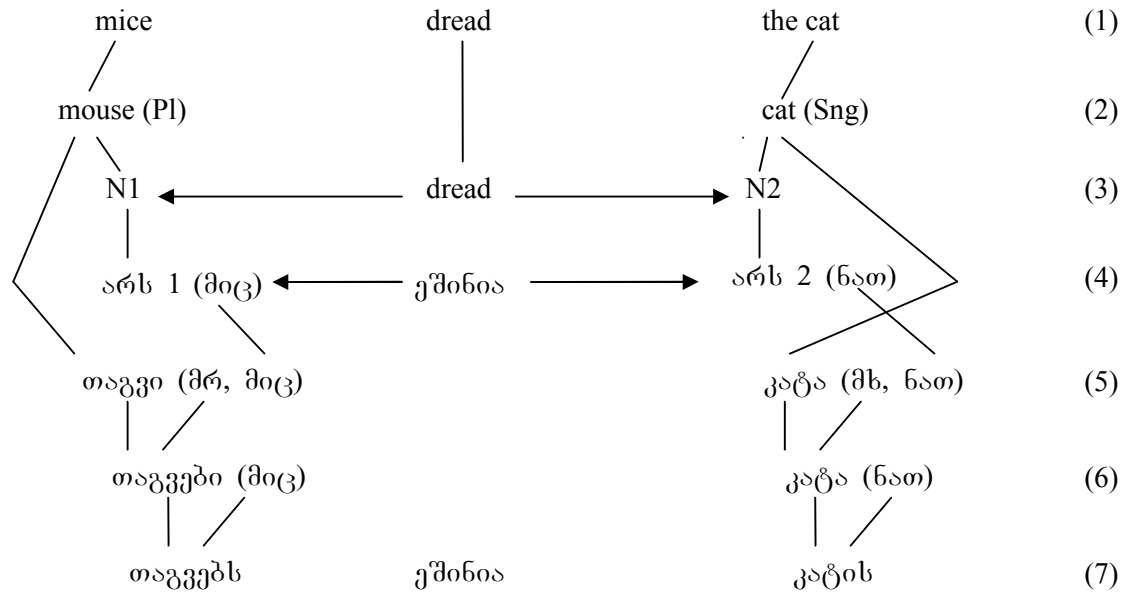
სახელურ ფორმებში შეიძლება იყოს ასახული ნაწილაკიც, პრედიკატული სუფიქსიც (-ა) და ე.წ. ემფატიკური ა-სუფიქსიც. ყველა ამ მახვენებლების ასარჩევად საჭიროა მივმართოთ ინგლისური გამონათქვამის უფრო ფართო, სინტაქსურ (Synt) და სემანტიკურ (Sem), კონტექსტს, რაც ასახულია Synt/Sem ბლოკის საშუალებით და მისი ურთიერთმიმართებით წინა (TRMF) ბლოკთან.

რა თქმა უნდა, ამ ამოცანის “იდეალურ” ავტომატურ გადაწყვეტილებას უზრუნველყოფდა ინგლისურ-ქართული თარგმნის სრულყოფილი კომპიუტერული სისტემა, რომლის ინგლისური ნაწილი (ანალიზი) დაადგენდა, კერძოდ, შესავალი სიტყვაფორმის სემანტიკურ როლს და სინტაქსურ ფუნქციას (Synt/Sem) და გადასცემდა ამ ინფორმაციას ქართულ კომპონენტს (სინთეზს), სადაც აგრეთვე დადგინდებოდა ინგლისური შესავლის ქართული შესატყვისობის (თაგვები) მორფოლოგიური მახასიათებლებიც (მოცემული გამონათქვამის კონტექსტში) და მოხდებოდა ამ მახასიათებლების თანახმად მისი სრული მორფოლოგიური გაფორმება. ამ მრავალი თვალსაზრისით მეტად ფასეული სისტემის შექმნა სასურველიცაა და, საბოლოო ჯამში, აუცილებელიც, კერძოდ, როგორც ენის სწავლების ყველაზე საიმედო კომპიუტერული საფუძვლისა, თუმცა ამ უკანასკნელი ამოცანის ფარგლებში შესაძლებელია ვცადოთ ამ ურთულესი და უზარმაზარი მოცულობის თარგმნის კომპონენტი შევცვალოთ გაცილებით უფრო მოკრძალებული სირთულის და მოცულობის ინტერაქტიური ურთიერთობით მომხმარებლებსა (“პედაგოგი”, “მოსწავლე”) და კომპიუტერულ ლექსიკონს შორის.

ასე, მაგალითად, ქართული არსებითის გასაფორმებლად კომპიუტერულმა სისტემამ შეიძლება დაუსვას “მოსწავლეს” კითხვები ზმნის და თანდებულების შესახებ, რომლებიც სავარაუდოდ მართავენ ინგლისურ არსებითს და განსაზღვრავენ მის სინტაქსურ და სემანტიკურ ფუნქციებს; ამ უკანასკნელებმა კი უნდა განსაზღვრონ არსებითის ადგილი ქართული ზმნის ვალენტობების სპექტრში, რაც საბოლოოდ განსაზღვრავს ამ არსებითის მორფოლოგიურ მახასიათებლებსაც და მათ საფუძველზე თვით არსებითის გაფორმებასაც.

ნახ. 3 იძლევა ამ პროცესის მონახაზს უმარტივესი წინადადებისათვის, რომელიც მოიცავს წინა სქემებში (ნახ. 1, 2) საილუსტრაციოდ გამოყენებულ სიტყვაფორმას (mice). ეს წინადადება მოცემულია ნახ. 3-ის (1) სტრიქონში, როგორც ამ სქემის შესავალი. შემდეგი სამი სტრიქონი (2)-(4) ასახავს ნახ. 2 სქემის პირველი ორი ბლოკის (MProc, Lex) ფუნქციონირების შედეგს, კერძოდ, ისიც იგულისხმება, რომ ლექსიკონმა ლექსიკური შესატყვისობების გარდა უნდა უზრუნველყოს შემასმენლის (dread) ვალენტობების “გადმოქართულება”, რის შედეგად (5) სტრიქონში ჩნდება მომავალი ქართული თარგმანის სინტაქსური სტრუქტურა, რაც (ჩვენი უმარტივესი ნიმუშის შემთხვევაში) ამოწურავს (Synt/Sem) ბლოკის სავარაუდო დანიშნულებას. იმავე (5) სტრიქონში ეს სინტაქსური სტრუქტურა იძენს (ლექსიკონის საშუალებით) ქართული ზმნის აქტანტობის საწყის (ლექსიკონურ) ფორმებსაც, რომლებსაც ახლავს (სავარაუდოდ უცვლელი) გრამატიკული რიცხვის და ბრუნვის (სინტაქსური სტრუქტურის შესაბამისი) მნიშვნელობები. ამ უკანასკნელი მონაცემების თანახმად ბოლო ორ სტრიქონში (6, 7) ხდება არსებითი სახელების საბოლოო გაფორმება (თაგვების, კატის). ეს მონაცემები, ერთი მხრივ, საკმარისია ქართული მორფოლოგიური პროცესორის (MProc(G)) შესაბამისი ფორმების გენერირებისთვის, მეორე მხრივ კი, მათ საფუძველზე შესაძლებელია მიმართვა უშუალოდ მომხმარებელთან ისეთი კითხვით, რომლის პასუხი უნდა უდრიდეს საბოლოოდ დასადგენ ფორმას:

- ვის/რას ეშინია ... ? – თაგვებს;
- ვისი/რისი ეშინია ... ? – კატის.



ნახ. 3 ეს სქემა გვიჩვენებს ნახ. 2-ის სინტაქსური ბლოკის (Synt/Sem) ადგილს და ფუნქციონირების ხასიათს ნახ. 2-ის სქემით ასახული პროცესის ფარგლებში. კომენტარები ტექსტში.

ამ კითხვების აგება კი შეიძლება მოხდეს ყოველი სალექსიკონო ერთეულისთვის (პირველ რიგში, ზმნისთვის) მისი აქტანტების ბრუნვების, ანუ მისი ვალენტობების სპექტრის საფუძველზე და ამგვარად არ მოითხოვს რაიმე ინფორმაციის ჩამატებას სალექსიკონო ერთეულში.

ამ ორი ვარიანტის არსებობის შესაძლებლობა ასახულია ნახ. 2-ში იმ წყვილი ხაზებით, რომლებსაც მიჰყავთ ფინალურ ფორმამდე: ერთი მათგანი აღწევს ამ ბოლო შედეგს MProc(G) ბლოკის გავლით, სადაც ავტომატურად უნდა მოხდეს საბოლოო ფორმის გენერირება, მეორე კი პირდაპირ მიწვდება დასკვნით პუნქტს, რაც გულისხმობს ამ ამოცანის გადაწყვეტას თავად მომხმარებლის მიერ, კერძოდ, ზემოთ მოყვანილ კითხვებზე პასუხის გაცემის საშუალებით.

ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ პირველი (ავტომატური) ვარიანტი აუცილებელია თარგმნის სისტემებში, სადაც მას საფუძველად თანაც უნდა დაედოს სრულყოფილი და რთული Synt/Sem ანალიზის პროცესორი, მეორე კი (ინტერაქტიური) არ მოითხოვს არავითარ სერიოზულ გართულებებს და თანაც უფრო მისაღები და სასარგებლო უნდა იყოს სწავლების პროცესისთვის, თუნდაც იმის გამო, რომ ამ ნაწილობრივად კომპიუტერიზებულ პროცესს ამსგავსებს ჩვეულებრივ მიმართებებს “პედაგოგსა” და “მოსწავლეს” შორის.

სამაგიეროდ, პირველი (ავტომატური) ვარიანტი აუცილებელია უცხოენოვანი მომხმარებლისთვის, რომელიც სწავლობს ქართულს. საერთოდ, ამ ნაშრომში მოცემული ზოგადი მონახაზები (ნახ. 1, 2, 3) გამოსადეგი უნდა იყოს არამარტო ქართულისა და ინგლისურის შემთხვევაში, არამედ მრავალ

სხვა ენათა წყვილებისთვის იმ პირობით, რომ ერთ-ერთი მათგანი “მშობლიურია” (Native) მომხმარებლისთვის, მეორე კი – “უცხო” (Foreign).

ლიტერატურა

1. Chomsky 1957. Syntactic Structures s’ Gravenhage.
2. Мельчук 1974. Опыт теории лингвистических моделей “Смысл↔Текст”, изд. “Наука”, Москва.
3. Чикоидзе 2004. Сетевое представление морфологических процессоров. Институт Систем Управления им. А. И. Элиашвили Груз. АН (типография «Интеллекти»), Тбилиси.
4. Chikoidze et al, 2008. Co-authors : N. Javashvili, E. Dokvadze, L. Lortkipanidze. Three Aspects of Language Modeling. Proceedings of Institute of Control Systems, N12, Tbilisi.
5. Chikoidze 1998. Bi-functional English Morphologic Processor. Proceedings of Institute of Control Systems, N8, Tbilisi.
6. Margvelani et al. 1997. Co-authors : N. Javashvili, L. Lortkipanidze. Computer Aid for Georgian Morphology Teaching. Proceedings of the 2th Tbilisi International Symposium on Language, Logic and Computation. Ed. R. Cooper, Th. Gamkrelidze, Tbilisi.
7. Зализняк 1977. Грамматический словарь русского языка. Изд. «Русский язык», Москва.

The Computer Support For Language Teaching.

George Chikoidze

*Eliashvili Institute of Control Systems
10, Mindeli str., Tbilisi, Georgia*

Boris Imnadze

Georgian Technical University

Here is given a possible scheme of computer system for support of language teaching. The system implies both directions of language use: analysis/synthesis, particularly, reading/writing of the text in the foreign language. The main part of the system is a dictionary, to which are added the morphologic processors and on the basis of the latter is built a sketch of semantic and syntactic levels.

The functioning of the system is illustrated by example of Georgian-English languages.

Компьютерная поддержка обучения языку

Георгий Чикоидзе

*Институт Систем Управления им. А. Элиашвили
ул. Миндели 10, Тбилиси, Грузия*

Борис Имнадзе

Грузинский технический университет

Предложена схема компьютерной системы, которая должна способствовать процессу обучения иностранному языку. Система предполагает оба направления функционирования языка: анализ/синтез и, в частности, чтение/написание текста. Основа системы представлена двуязычным словарем и подчиненными ему морфологическими процессорами. Дается также набросок высших уровней системы (синтаксис, семантика).

Функционирование системы иллюстрируется на примере грузинского и английского языков.

Некоторые проблемы обучения русскому языку как иностранному

Чуприна Светлана

*Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77*

Методика преподавания русского языка как иностранного, несмотря на свою специфику, связанную главным образом с особенностями русского языка как языковой системы, является частью общей методики преподавания ино-странных языков, и, следовательно, основные проблемы, которые рассматриваются общей методикой, актуальны и для нее.

Обучение иностранному языку, как и всякое другое, опирается на общие принципы дидактики: 1) принцип наглядности обучения; 2) принцип сознательности обучения; 3) принцип связи теории и практики в процессе обучения; 4) принцип системности и последовательности в обучении; 5) принцип доступности обучения; 6) принцип учета индивидуальных особенностей студентов и некоторые другие.

Принцип наглядности означает, что всякое обучение проходит эффективнее, если каждое теоретическое положение или правило иллюстрируется примером. Применительно к изучению иностранного языка это значит, что каждое новое иностранное слово будет лучше усвоено, если студент услышит его отдельно или в контексте, если каждый конкретный предмет, соответствующий новому иностранному слову, будет показан непосредственно или хотя бы на рисунке, а каждое трудное языковое явление станет более понятным, если его пояснить с помощью таблицы или схемы.

Принцип сознательности обучения означает, что обучение проходит успешнее, если студент хорошо понимает смысл того, что учит, а не повторяет новый материал механически.

Принцип связи теории и практики в процессе обучения применительно к изучению иностранного языка означает, что для успешного овладения языком необходим минимум теории, которая должна быть сформулирована в виде кратких правил, и максимум практических коммуникативных упражнений.

Принцип последовательности и системности обучения означает, что материал, предлагаемый студентам, должен располагаться по степени возрастания трудности, последующий учебный материал должен быть логически связан с предыдущим, представляя собой не разрозненные сведения, а определенную систему знаний.

Принцип доступности обучения означает, что учебный материал не должен быть слишком труден для студента, иначе он не только не усвоит его, но может потерять интерес к учению вообще.

Последний из названных принципов — учета индивидуальных особенностей студентов — означает, что в процессе обучения необходимо помнить о возрасте студентов, об особенностях их памяти, об уровне общего развития и лингвистическом опыте.

Процесс обучения любому иностранному языку опирается на законы психологии, так как это процесс обучения определенной умственной деятельности. В основе обучения русскому языку как иностранному лежит общая теория деятельности, разработанная Л. С. Выготским и его школой: А. Н. Леонтьевым, С. Л. Рубинштейном, А. Р. Лурия и др., и теория поэтапного формирования умственных действий, разработанная П. Я. Гальпериным.

По мнению психологов, всякая деятельность, в том числе и речевая, складывается из отдельных действий, а каждое действие — из отдельных операций. В речевой деятельности, как и в отдельном речевом действии, можно выделить четыре

основных этапа: 1) этап ориентировки; 2) этап выработки плана на основе ориентировки; 3) этап реализации плана; 4) этап контроля.

Рассмотрим пример одного речевого действия, или акта.

У иностранца появилась необходимость что-то сказать: сообщить или спросить, попросить кого-то о чем-то, согласиться с чем-то или отказаться от чего-то. Например, он хочет сказать: «Мне надо купить эту книгу». Если он начал изучать русский язык недавно, ему трудно произнести это сразу.

Сначала он подберет необходимые слова: я, надо, купить, эта, книга. Затем вспомнит правила употребления слов и морфологических форм, правила построения предложения и правила русского произношения и интонирования, которые являются ориентировочной основой для выполняемых им операций. Это первый этап, или этап ориентировки.

Вспомнив нужные правила, он мысленно оформит свое высказывание в виде предложения. Это второй этап, или этап планирования на основе ориентировки.

Затем он должен произнести эту фразу в правильной форме, с правильной артикуляцией звуков и соответствующей интонацией. Это третий этап, или этап реализации плана.

В заключение, если он может, он должен проверить себя. Это четвертый этап, или этап контроля.

Человек, недостаточно владеющий речью на иностранном языке, выполняет речевое действие (построение отдельного высказывания) в замедленном темпе, с осознанием каждой отдельной операции (подбор слов и оформление синтаксической конструкции предложения, произнесение высказывания и самоконтроль).

По мере овладения иностранным языком промежуточные операции автоматизируются и перестают осознаваться говорящим. Действие становится свернутым, сокращенным, а темп речи на иностранном языке ускоряется и постепенно приближается к нормальному. Способность строить высказывание в заданном темпе определяет уровень сформированности речевого навыка.

Речевая деятельность возникает тогда, когда отдельные высказывания объединяются в простейшие диалоги и краткие монологические высказывания. Способность производить такое объединение определяет уровень сформированности речевого умения.

Очевидно, способность строить простейшие диалогические единства, состоящие из реплики-стимула и реплики-реакции, краткие диалоги из 4—6 реплик или небольшие монологические тексты из 7—10 предложений и следует считать максимальным пределом в овладении иноязычной речевой деятельностью на начальном этапе обучения.

Понятие «речевая деятельность» тесно связано с такими понятиями, как «речевой навык» и «речевое умение», широко употребляемыми в психологии и методике преподавания иностранных языков. Опираясь на определение умения и навыка вообще, данное А. А. Леонтьевым (Леонтьев.М.,1970), можно предложить следующее определение речевого навыка и речевого умения.

Речевой навык — это способность осуществлять оптимальным образом то или иное речевое действие, базирующееся на автоматизированных операциях.

Речевое умение — это способность осуществлять тот или иной вид речевой деятельности по оптимальным параметрам этой деятельности, т.е. наилучшим способом, который соответствует цели и условиям ее протекания.

Формирование речевых навыков и умений может быть успешным только в том случае, если система упражнений при обучении речевой деятельности будет

максимально соответствовать этапам формирования умственных действий и максимально учитывать особенности того или иного вида речевой деятельности.

Обычно выделяются четыре вида речевой деятельности: аудирование (слушание), говорение, чтение и письмо. В практике обучения иностранному языку они тесно связаны между собой и дополняют друг друга, но в методической литературе для того, чтобы лучше показать их особенности, каждый вид рассматривается отдельно.

При аудировании и чтении на иностранном языке студент воспринимает на слух или зрительно чужую речь, лишь осознавая полученную информацию, поэтому аудирование и чтение называют рецептивными видами речевой деятельности. Если человек, изучающий иностранный язык, говорит или пишет на нем, он создает свое собственное речевое произведение, и поэтому говорение и письмо называют продуктивными видами речевой деятельности.

Для овладения языком как инструментом общения необходим хотя бы минимум сведений об этом языке, поэтому процесс обучения иностранному языку непосредственно связан с лингвистической наукой.

Языковой материал всех уровней (фонетика и интонация, морфология и синтаксис, лексика и фразеология) должен быть тщательно отобран, минимизирован, особым образом сгруппирован, описан и подан на занятиях так, чтобы теоретические сведения стали или ориентировочной основой для речевой деятельности или речевой практики.

Описание языка в целях его преподавания как иностранного должно показать студентам, как то или иное явление языка употребляется в живой речи или в тексте среди других языковых явлений и во взаимодействии с ними. Такое описание называется функциональным. Идея создания функциональной грамматики впервые была высказана Л. В. Щербой (Л.В.Щерба. М.,1958)

Одним из основных признаков функционального подхода к описанию языка является анализ языковых явлений в направлении от их функции в речи к форме выражения или от значения к форме. Например, если указать, что в русском языке регулярная повторяемость действий во времени передается несколькими способами (Каждый вечер он смотрит телевизор; По вечерам он смотрит телевизор; Вечерами он смотрит телевизор), то такая организация и такое описание языкового материала будут функциональными. Если же сказать, что синтаксическая конструкция «предлог из+существительное в родительном падеже» означает: 1)признак предмета по материалу (сумка из кожи); 2)исходную точку движения (приехал из города); 3) причину (сделал из страха) - это будет соответствовать линейному описанию языка при котором последовательно описываются отдельные морфологические категории (существительное, прилагательное, глагол и т. д.) и отдельные синтаксические конструкции, а анализ их ведется от формы к смыслу.

Линейное описание используется в учебниках по языку, когда этот язык является родным для студентов и они им практически владеют.

Функциональный подход к описанию языка проявляется и в особой группировке языкового материала, основанной на разграничении противоположных и сходных явлений внутри системы изучаемого языка, в данном случае русского, например при сопоставлении употребления предлогов через и после в предложениях Приду через два часа; Приду после обеда; или глаголов начать — начаться, продолжать — продолжаться, кончать — кончаться в предложениях Преподаватель начал лекцию в 9 часов утра; Лекция началась в 9 часов утра.

Функциональный подход отражается в том, что явления русского языка группируются с учетом особенностей родного языка учащихся. Например, в некоторых языках не дифференцируется значение таких глаголов, как знать — уметь — мочь, в

других языках — только знать и уметь. Соответственно описание употребления этих глаголов в русском языке для носителей разных языков надо строить по-разному.

Функциональный подход к описанию языка проявляется и в учете стилевой соотнесенности того или иного языкового явления, например при сопоставлении употребления в речи таких глаголов и словосочетаний, как быть где-либо, навестить кого-либо, посетить кого-либо, что-либо, нанести визит кому-либо, относящихся к разговорно-бытовому и к официально-деловому стилю речи.

Итак, обучение иностранным языкам и русскому как иностранному являются обучением одной из разновидностей умственной деятельности, или деятельности речевой. Речевая деятельность состоит из ряда речевых действий, а они, в свою очередь, — из ряда операций, в основе которых лежат специальные правила, отражающие функциональный подход к описанию языка и являющиеся ориентировочной основой речевых действий.

Чтобы успешно овладеть речевой деятельностью на иностранном языке, студенты должны твердо усвоить фонетические, грамматические и лексические правила, т.е. ориентировочную основу речевых действий, и максимально автоматизировать операции, из которых складывается каждое отдельное речевое действие. Для этого в процессе обучения используются специальные упражнения, которые в методической литературе иногда называют тренировочными, а чаще — языковыми. Упражнения, задания которых приближают студентов к условиям реального общения на иностранном языке, называются предречевыми и речевыми или упражнениями с коммуникативной направленностью.

Уже давно замечено, что обучение взрослых, идет успешнее, если они овладевают предметом сознательно, а не запоминают материал механически. Психологи, создавшие теорию деятельности, подчеркивали важность этапа ориентировки, или ориентировочной основы, т. е. правила, указывающего, как рационально эту деятельность осуществлять. Чтобы лучше понять необходимость ориентировочной основы деятельности, можно представить себе двух людей, которые выполняют одинаковую работу. Один из них знает, как ее надо выполнять, а другой не знает, т. е. не имеет ориентировочной основы. Ясно, что первый будет работать быстрее и лучше, чем второй. То же происходит и при овладении иностранным языком. Отобранный минимум теоретических сведений о языке — специально обработанных правил — значительно облегчает этот процесс.

Правила, служащие ориентировочной основой речевой деятельности на иностранном языке, должны быть операционными правилами, или краткими инструкциями (подобный учебник-справочник находится в процессе разработки), чтобы сообщение теории на лекции не занимало более 15% времени, а остальное время было посвящено практике.

Минимум теоретических сведений об изучаемом иностранном языке позволяет студенту составить представление о его системе и на этой основе совершенствовать владение языком, перенося сформированные речевые навыки и умения в несколько измененные условия.

Опора на сознательность особенно важна при овладении таким иностранным языком, как русский, с его развитой морфологической системой и множеством нерегулярных изменений. Изучая английский язык с относительно простой грамматической системой, основное внимание можно обратить на расширение лексического запаса и почти исключить теорию, полагаясь главным образом на память. Но при овладении русским языком минимум теории необходим, даже на начальном этапе, иначе процесс обучения превратится в механическое заучивание нескольких стандартных диалогов,

которые невозможно будет использовать даже при незначительном изменении ситуации общения.

Литература

1. Щерба Л.В. Избранные работы по языкознанию и фонетике. Л., 1958.

Several Problems of Teaching Russian as a Foreign Language

Chuprinina Svetlana

The article deals with the specific issues of the Russian language teaching as a Foreign language, based on general principles of didactic strategies, (1. visual teaching 2. concept teaching 3. teaching based on the theory together with practice 4. the graded progression and sequence in teaching 5. take into account learner styles, etc.)

რუსულის, როგორც უცხო ენის სწავლების რამოდენიმე პრობლემა

სვეტლანა ჩუპრინინა

სტატიაში განხილულია რუსულის, როგორც უცხო ენის სწავლების სპეციფიკა, რომელიც ეფუძნება დიდაქტიკის ზოგად პრინციპებს (1. ვიზუალური სწავლება 2. გაცნობიერებული სწავლება 3. სისტემურობა და თანმიმდევრულობა 4. მისაწვდომობა სწავლებაში 5. სტუდენტთა ინდივიდუალური შესაძლებლობების გათვალისწინება და სხვა.)

Прогнозирование в педагогической теории и практике

Мазахир Халилов

Телавский государственный университет

На протяжении двух последних десятилетий вышло в свет немало работ, где дан исторический обзор опыта научного предвидения, методологические и технологические основы социального прогнозирования с акцентом на сферу педагогических явлений и процессов (Б. Гершунский, Г. Гончаров, Ф. Зиятдинова, В. Кутьев, В. Полонский, Я. Турбовский и др.). Разработаны структурно-функциональная модель, сущностные и содержательные характеристики и результаты прогнозирования развития воспитательных систем на основе оригинальной социально-педагогической парадигмы общественного развития (Л. Никитина, И. Лапский, С. Щеглова, Г. Наместникова и др.). Раскрыты этапы и процедуры разработки программы прогностического исследования, совокупность методов прогнозирования, содержание поискового и нормативного прогнозирования развития педагогических систем, процедура верификации, понятийный аппарат и структура прогнозного сценария (С. Попов, Ю. Сидельников, В. Ярская и др.).

Ученые единодушно в том, что сфера социального прогнозирования развития педагогических систем трудна, ибо в результате трансформации общества изме-

ნაიანთა პრედავანთა ლუდთა ვოობრე о სუბსთანთა ვოსპითანთა. ტრუდნოთა ი ვ თოთ, ჩოთ ვოსპითანთა ჩაქო მექანთაზმ ჩაქო ვსეო პრთმენთაქოთა კ ტრანზთთვთანთა, პოსთანთო მენთაქომუსოთა ობჟექტო - რებენკო, მოლოდოო ჩოლოვოქო, თ.ე. ჩოლოვოქო ვ ნეპრერთვნოო მო რავთთთთ. ესთუნთვნო, ჩოთ ვ რეზულთათო თაქოო როდა ჯადაქო სოვასთენთა პროგნოზა ტრებუქოთა ოცენთა რეზულთათო რავთთთთ სთსთემო პო რავთთთთ ლთქონთთ.

ოპთრათა სო ტრადთცთონთო თთპოლოგთო პროგნოზოვ, მოქო პრედავთთ ვექტორო ნაუნთოო პოთსქო ნაპრავლენთთ ტრანსფორმაციო სთსთემო ვოსპითანთა:

1. პოთსქოო პროგნოზ - ოპრედალენთა ვოქოქონთა სოვასთენთა ვოსპითათუნთა სთსთემო ვ ბუდუქთო. ონ ოთვეჩათ ნა ვოპროს, ჩოთ ვეროქთუნთო ვსეო პროთქოქოთა პრთ ოსოვთთთი სოქონრანთა სუბსთანთაქოთა ტენდენთთთ, ი სთოთრთა ნა ოპრედალენთა შკალე ვოქოქონთათ, ნა კოთოროთა ჯათე მუსანთვლთათა სთენთ ვეროქთუნთი პროგნოზთრუქოოქოოთა ევლენთა.
2. ნორმათვნთო პროგნოზ სმოქე ოპრედალენთა პუთთ ი სროკთ დოსთთქენთა ვოქოქონთა სოვასთენთა ევლენთა, პრთნთმათეოთა ვ კაქთენთ ელთ ნა ოსოვო ჯარანე ჯადანთა ნორმ, იდეალოვ, სთთმულოვ.
3. ელთეოო პროგნოზ სოვსთენთო ელათეოოთა სოვასთენთა დოქენ ოთვეჩათ ნა ვოპროს: ჩოთ იმენთო ელათელთოთა ი პოქოქო?
4. პროგრამნთო პროგნოზ. ესთ ვეროქთუნთანთა გთპოთეზა ო ვოქოქონთა ვთათო-ვლთთნთთა რავლთქონთა ფაქტოროვ. პრთ თაქოო პროგნოზე დოქონთ ბთქო უკაქონთ გთპოთეტთქო სროკთ ი ოქოედნოთქო დოსთთქენთა პრომეჯუთოქონთა ელთეოთა ნა პუთთ კ გლათნოთ.
5. პლანოო პროგნოზ ქოდა ვოქონრენთა (თლთ ნე-ვოქონრენთა) სოვოეობრავნთა ევლენთთ. ეო მოქო პრედავთთ კაქ პროცეს ვოქოქოთა პოთსქოოთა ი ნორმათვნთოთა ინფორმაციო დოთ ოტბორა ნათბოლთო ელთსოეობრავნთა პლანოოთა ნორმათვნოვ, ჯადანთთ, დთრექთთვ.

ნათბოლთო რავრათანთოთა ვ თექნოლოგთქოო სოცთალთო პროგნოზთრუქოოთა ევლენთთა პოთსქოოთა ი ნორმათვნთო პროგნოზოთ. ვ სათო ობქოოთ ვთე პოთსქოოთა პროგნოზ მოქო ოპრედალენთა კაქ ოსოვთოო პროდოქუნთოთა ვ ბუდუქთო ნათბოდალთაქო ტენდენთთ ვ თუქოქათეოთა ევლენთთა, ჯათონოქონთოთა რავთთთა კოთოროთა ვ პროშლოთა ი ნათოქთეოოთა დოსთათოო ქოროშო თუქონთთ. პრთ ესთო ჯათეოოო აბსთრათრუქოთა ოთ ვოქოქონთა, ნეოქოქონთა ი ნეოქოქონთა პლანოოთა, პროგრამნთა, პროექტნთა ი ორგანთზათონთაქონთა რეშენთთ, სოვასთენთოთა თუქონთოთა ევლენთთა ნათმთვთთთაქოთა ტენდენთთ. ნო პროგნოზნთო პოთსქოოთა კაქ ოსოვთა ფორმთა ნაუნთოო პოთსქოოთა ი ნე სთათთ პრედავთთ სოვოთაქოთა ჯადაქო. ეო სუთთ ი ელთ სოვრთენთო ინთე - ვთათნთთ, კაქოთა პრობლთმთა ვოქონრუნთ ი ნაზრეკოთ პრთ სოქონრანთა სუბსთანთაქოთა ტენდენთთ რავთთთ, თ.ე. პრთ ოსოვთთ, ჩოთ სფერო ოპრავლენთა ნე ვოქოქოთა ნთკაქოთა რეშენთთ, სოვასთენთა ევლენთთა ნე-ბლათოპრთათუნთა ტენდენთთ.

პოთსქოოთა პროგნოზნოთა თექნოოთა თსთეოვანთა პროდოქუნთა ი რავთათ ნორმათვნთოთა: ჯადანთ ნეოქოო ოპთთმალთოოთა სოვასთენთა თსთეოვანთა ობჟექტო ნა პერიოდ ოპრედალენთა ვ პროგნოზე სრედსთათაქოთა ელთეოლათანთა პო ჯარანე ოპრედალენთა კრთერთათა ი კაქ ბო ობრათნთა ექსთრათოქთა ტენდენთთ იქოთა ოსოვთო ბუდუქთოთა ვ ნათოქთეოოთა სოქოთა ევლენთთა ალთერნათვნთა პუთთ დოსთთქენთა ოპთთმუოთ.

Прогнозный поиск и нормативы не столько противостоят, сколько взаимно дополняют друг друга. Это дает возможность их разнообразного сочетания с одной и той же целью - содействия организации принимаемых решений.

Считаем необходимым выделить три черты общей педагогической ситуации сегодня, детерминированные коренными изменениями в нашем обществе.

1. Социально-политическая неустойчивость и слабость административных начал детерминировала повышенную инновационность в педагогической практике, которая во многих случаях превратилась в самоцель.
2. Недостаточное финансирование социального сектора привело к обнищанию педагогических работников, оттоку кадров, появлению и развитию сектора платных образовательных услуг, падению престижа педагогической профессии и, как следствие, снижению качества и уровня образования.
3. Кризис семьи и семейного воспитания.
4. Высокая степень социальной дезадаптации в детской среде, возросшая подростковая преступность.

В предполагаемой специалистами прогностической парадигме развития воспитания, как макротехнологии общественного развития, три группы принципов:

1. Принцип природосообразности воспитания, суть которого в определении границ развития и творческой самореализации человека. Необходимо изучение внутреннего субъективного мира развития личности, его внутренней индивидуальной природы как «психологической почвы», на которую «падают воспитательные воздействия».
2. Принцип историзма и культуросообразности, предполагающий развитие воспитания в соответствии с отечественными историко-культурными традициями, ценностями и нормами культуры, региональными и этническими традициями.
3. Принцип гуманистической направленности воспитания, заключающийся в ориентации на гуманистические идеалы и реализации представления о воспитаннике как субъекте воспитательного процесса.

В воспитательной деятельности необходим баланс между новациями и традициями, нельзя регламентировать ее, нужна свобода выбора содержания и форм воспитательной работы с подрастающим поколением.

Государство по отношению к личности и обществу должно реализовывать принцип открытости, предполагающий инициативное участие граждан в совместной с государственными институтами поддержке развития воспитания, налаживание партнерских связей между институтами гражданского общества, препятствующих асоциальным проявлениям в среде детей и молодежи; использование возможностей средств массовой информации с целью информирования населения и государственных структур о гражданских инициативах в развитии воспитания.

В заключении отметим, что в настоящее время среди специалистов идет дискуссия о соотношении личностного (интуиция, эмпатийность, морально-нравственные качества) и технологического (определенные процедуры, алгоритмы, приемы и т.п. профессиональной деятельности) в практической работе и в системе

подготовки специалистов. Можно констатировать, что все большую уверенность обретают сторонники «технологической» линии развития образования.

По образному выражению Г.Селевко, технология - каркас системы.

Воспитательная система определенного уровня имеет технологию, в которой вычленяются функции соответствующего порядка. Если метатехнология адекватна социально-политическому уровню, охватывает государство в целом как воспитательную метасистему и решает общенациональные проблемы воспитания подрастающих поколений политическими и макроэкономическими средствами, то макротехнология отраслевая соответствует ведомственному уровню (образование и подрастающее поколение).

Среди необходимых элементов технологии воспитания:

- четко сформулированная проблема;
- стандарты (параметры) для запуска и для оценки результатов;
- набор методов и приемов решения проблемы;
- порядок и последовательность их применения;
- ресурсы (материальные, кадровые, финансовые, организационно-педагогические, психолого-педагогические, организационно-методические и др.);
- алгоритмы операций, структурированных в технологиях по этапам;
- система критериев и показателей оценки эффективности.

ლიტერატურა

1. Загвязинский В.И. Педагогическое предвидение. М., 1987.
2. Никитина Л.Е., Липский И.А., Майорова С.Н., Наместникова Г.А. Педагогическое прогнозирование. М., 2009.
3. Прогнозирование в образовании: теория и практика. М., 1993.
4. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. М.,1998.

პროგნოზირება პედაგოგიკურ თეორიასა და პრაქტიკაში

მაზახირ ხალილოვი

ავტორი, ითვალისწინებს რა პედაგოგიკურ პროგნოზირების სფეროში არსებულ გამოკვლევებს, აყალიბებს თავის შეხედულებებს სოციალურ-პედაგოგიკური რეალიების ასპექტით მისი მიმართულებებისა და შინაარსის შესახებ.

Foreseeing in Pedagogical Theory and Practice

Mazakhir Khalilov

Achievements in the sphere of pedagogical foreseeing allowed, the author to part out and characterize its main course and content in the aspect of the new social pedagogical reality: reformation of the education system development of innovational processes in it, appearance of the newest technology of teaching. In the article there is a vector of scientific search of transformation of pedagogical system, describe with the purpose for optimization of decisions made.

საზოგადოებრივი მეცნიერებანი – Social sciences
– Общие дисциплины

Типология структур мирового порядка

Зураб Гамезардашвили

Грузинский Технический Университет

Грузия, Костава 77

Типологию структур мирового порядка вполне можно представить как движение от баланса сил между независимыми политиями к гегемонии. В этом случае постепенное развитие структур мирового порядка означает снижение конфликтности и усиление координации действий отдельных политических систем, вплоть до возникновения такой системы, которая включала бы в качестве подсистем все политии данного мирового порядка.

Мировой порядок развивается под воздействием создавших его гетерогенных сил: конфликта или насилия, направленного на установление господства, и коммуникации или переговоров, нацеленных на стабильный мир. Эти две силы постоянно конкурируют, образуя различные комбинации.

Субъектами насилия могут выступать одна доминирующая сила, нескольких уравновешивающих друг друга сил, а также более многочисленные силы, координирующие свои действия и подавляющие любые попытки подорвать стабильность.

Коммуникация может осуществляться: 1) путем негласного торга или открытого мирного соглашения между уравновешивающими друг друга силами; 2) на основе стабильной системы институтов и поддерживающих их режимов международных санкций; 3) благодаря постоянным согласованиям позиций между гегемоном и автономными частями структуры мирового порядка. Эту относительно простую типологию, состоящую из идеальных типов по веберовскому образцу, осложняют три фактора.

1. Структуры мирового порядка часто достаточно сложно «входят» друг в друга и «нанизываются» друг на друга, образуя «горизонтальную» иерархию систем и подсистем. При этом типы порядков в системах разного уровня могут и не совпадать. Например, Индия в XIX в. была сложной и довольно целостной структурой мирового порядка, подпадающего под тип «либеральной гегемонии». Эта структура являлась составной частью Британской империи — также «либеральной гегемонии». Последняя же была подсистемой западного миропорядка, характер которого колебался между несколькими из указанных выше типов.

2. Внутри одной и той же структуры мирового порядка могут органически сочетаться, по сути, противоречащие друг другу системы организации. Например средневековая Западная Европа сочетала в себе принципы универсализма *Respublica Christiana*, гарантированные институтами папства и империи, и партикуляризм, выраженный системами феодализма и территориальных государств. Внутри этих пар, воплощавших принципы универсализма и партикуляризма, также наблюдались се-

резные конфликты — между папством и Священной Римской империей, между централизованными государствами и феодалами.

3. Один и тот же относительно замкнутый географически, политически и культурно-цивилизационно «мир» (например, западный мир с начала нашей эры до конца XIX в.) может пережить достаточно много смен разных типов структур. Например, варварские королевства во времена «великого переселения народов» и в «темные века» находились в состоянии «войны всех против всех». Римская империя в разные исторические периоды колебалась между «централизованной» и «либеральной» гегемонией.

В остальные периоды своей истории Запад колебался между ситуациями «баланса сил», «концерта держав» и «всеобщего союза», которые довольно быстро менялись. «Всеобщий союз» относится к периоду формирования всеевропейских коалиций против «внутренних» или «внешних» врагов. Примеры подобных ситуаций — крестовые походы в Восточное Средиземноморье, коалиционные войны против турок-османов, Крымская война, борьба «Священного союза» с революционными силами.

«Концерт держав» не был краткосрочным феноменом европейской истории XIX в. Монархии и республики Западной Европы и раньше довольно легко находили общий язык, во многом благодаря тому, что с крещения варварских королевств вплоть до Реформации Запад представлял собой одну сложную суперполитическую систему, *Respublica Christiana*. Она была тесно спаяна экономическим, религиозным и культурным единством, пронизана сетями династических браков и политических союзов.

Реформация, религиозные войны между политиями и гражданские войны внутри государств частично разорвали единство этого мира. Однако конфликты между протестантами и католиками достаточно быстро структурировались в виде «баланса сил», воплощавшегося в форме сложных коалиций. Коалиции и составлявшие их политии стремились не допустить серьезного усиления отдельных государств, дабы общее соотношение сил оставалось неизменным.

Можно предположить, что для разных «миров», создаваемых по признаку географической замкнутости, политико-экономической и культурно-цивилизационной общности, характерны разные сочетания типов структур мирового порядка. Например, Запад и исламский мир пережили практически все типы таких структур. Россия (Московия, Российская империя, СССР) и Китай (традиционная Серединная империя и КНР) создавали вследствие распада централизованных империй локальные мировые порядки как международные системы. Последние отличались нестабильностью и постоянными «войнами всех против всех».

Периоды распада продолжались относительно недолго и сменялись периодами «централизованных гегемоний». Для исторической Индии, напротив, характерны крайне непродолжительные периоды политического единства и весьма причудливая картина чередования типов структур мирового порядка.

Описанная выше типология структур мирового порядка позволяет оценить некоторые парадигмы теории международных отношений. Каждая из них ориентируется на определенные типы структур мирового порядка или международных ситуаций, считая их базовыми. В частности, традиционный «реализм», для которого международные отношения, по определению, — сфера анархии, хаоса и насилия [Morgenthau 1948], работает с ситуациями «войны всех против всех» или «централизованной гегемонии». «Неореализм» теоретически воссоздает ситуацию «баланса сил» [Gilpin 1981; Kindleberger 1986; Waltz 1979]. Традиционный «либерализм»

(«идеализм») и «неолиберализм» интересуются, главным образом, ситуациями «всеобщего союза» или «концерта держав» [Keohane, Nye 1977; Nye, Joseph 2002; Rosenau 1990].

მსოფლიო წესრიგის სტრუქტურის ტიპოლოგია

ზურაბ გამეზარდაშვილი

მსოფლიო წესრიგი განისაზღვრება გეტეროგენული ძალების ზემოქმედებით: გაბატონებისთვის კონფლიქტების და ძალადობის გამოყენებით, ან კომუნიკაციებით და მოლაპარაკებებით სტაბილური მშვიდობის მისაღწევად.

Typology of the structure of the World Order

Zurab Gamezardashvili

World structure is defined by the impact of heterogeneous forces: namely, by using conflicts and violence to rule, or by negotiations and talks to achieve stable peace.

Границы

Зураб Гамезардашвили

Грузинский Технический Университет

Грузия, Костава 77

Вопрос о границах относится к числу вопросов о вещах «основных», «первичных»: когда мы рассматриваем и определяем границы, мы задаем себе вопросы о нашем мире и нашем месте в нем. Концептуализация границ и граничности имеет долгую историю в философских трудах. Начиная с античной категории «беспредельное» — «απειρον», «απειρον» Анаксимандра — через границы познания И. Канта [Кант 1966] вплоть до К. Ясперса [Jaspers 1956], Л. Витгенштейна [Wittgenstein 1953], Й. Блоха и многих других идея границы рассматривалась в философии с самых разных точек зрения: онтологической, эпистемологической, лингвистической, антропологической.

Сегодня снова приходится возвращаться к этой проблеме. Во-первых, категория границы становится одной из важных парадигм современного мышления. Во-вторых, политические события нашего времени выдвинули проблему границ на передний план как одну из важнейших не только для политики, но и для культуры. Достаточно отметить, что Европа ликвидирует границы в их политическом, военном и экономическом понимании, но это вовсе не означает, что границы в Европе перестали существовать.

Напротив, все очевиднее, что проблема границ остается, только перемещается из области политики и военных отношений в сферу общественной, культурной, индивидуальной жизни. Однако на новые формы политической практики переносят прежние формы становления границ.

Г. Гегель утверждал: там, где заканчивается одно, всегда начинается иное [Гегель 1978]. Но их разделяет граница, некое поле «между». Философия часто обращала внимание на это обстоятельство. Уже самые ранние построения западной философии содержат указание на границу как одно из центральных понятий (Анаксимандр).

Причина очевидна: без этого понятия невозможно ограничить мир мысли, а наше мышление испытывает внутреннюю потребность в подобном ограничении.

Мышление опережает свой предмет, категоризирует, разделяет, разграничивает, выстраивает дистанцию. Поэтому там, где появляется философия, появляются границы и проблема границ.

Понятие границы относится к базисным категориям нашего опыта. Мы живем среди границ и сами устанавливаем их для себя, а часто и для других. Уже само определение собственной идентичности связано с обозначением границы между тем, что есть «Я», и тем, что им не является. Границы разделяют не только пространства (территории), но и людей.

Ограниченные своей завершенностью, но, одновременно, способные преступать через границы, мы всегда живем «награнице», в мире «между». Мы открываем и обозначаем множество границ: естественные (между сушей и водой), искусственные (политические, религиозные), языковые, границы морали, границы хорошего вкуса и т.д. Надежной парадигмой для понимания границы вообще могут служить те границы, что относятся к пространству. И хотя еще Г. Зиммель указывал, что граница не есть «факт пространства», порождающий общественные и культурные эффекты, но, напротив, сама представляет собой общественный и культурный факт, лишь формулируемый в терминах пространства [Зиммель 1898], — отсылка к пространству позволяет понять ее.

Эта парадигма часто утверждает нас в мысли, что назначение границ — разделение, ограничение и (часто) исключение. Границы разделяют. И не только территории: они отделяют друг от друга людей, культуры, идеи и мысли. Важно подчеркнуть, что в факте обозначения границ реализуется, в числе прочих, и нормативная функция культуры. Часто именно в процессе выстраивания границ культура, определяя нормы поведения и принуждая к соблюдению стандартов, выполняет свою функцию контроля и упорядочивания реальности. Мир границ, мир, где защищен статус quo, — это мир порядка, стабилизации, понятных принципов, и разум — это разум, указывающий границы и принуждающий к порядку всякого, кто окажется достаточно безрассуден, чтобы стремиться к их изменению. Ограничения задают формальные рамки, благодаря чему действительность как таковая поддается пониманию. Представляется, что без таких границ в мире существовал бы только хаос.

Однако часто рука об руку с установлением границ идет их нарушение и разрушение. Во-первых, расширение мира и завоевание свободы обычно сопровождалось преступанием границ, в которых существуют индивиды, группы, культуры, что, естественно, не означает, что оно всегда было связано с развитием и прогрессом: напротив, это часто вело к регрессу. Вовсе не без основания религии часто убеждали человека выйти за пределы сферы житейских потребностей и интересов, «идти дальше», служить «высшему благу». Замкнутость в границах, ограниченность рамками вовсе не относится к числу привилегий человеческого бытия.

Мы вырываемся из болезненной негативности ограничений, преступая границы на самых разных путях познания, понимания, коммуникации, а иногда открытого бунта и прямого отказа. И каждый раз при этом мы расширяем реальность, открываем другой мир и узнаем, что «по ту сторону границ» не все враждебно и опасно.

Образ мысли и способ бытия, связанные с преступанием границ, нередко сопутствовали действиям реформаторов, революционеров и пророков. Понимание этого изменяет теорию развития и прогресса. По сей день мы привыкли думать, что нечто новое может появиться лишь в результате отбора и устранения «старого», того, что перестало выполнять свою роль. Развитие считалось результатом разрушения, конфликта и уничтожения. Современная культура меняет эту парадигму. Легко заметить, что вместо борьбы не на жизнь, а на смерть и разрушения мы все чаще сталкиваемся с таким явлением, как взаимодействие и преодоление старых барьеров.

Феномен исчезновения и уничтожения границ возникает как третье событие в развитии человека и культуры в их отношении с границами. Такой демонтаж часто представляется самопросвещением человека, общества и культуры под воздействием необходимости неограниченной открытости всем новым культурам и всему «иному». Это идея строительства гомогенного мира, в котором все «такое же», все уравнивается и располагается на одной плоскости.

Современная культура все чаще замечает, что границы оказываются источником конфликтов, разделов, отчуждения, и стремится их уничтожить. Границы ликвидируются настолько стремительно, что с их разрушением в культуру врывается пошлость, стираются иерархии и различия между добром и злом, между дурным и хорошим общественным порядком, между правдой и фальшью (ложью), между человеческим и тем, что человеческим не является. Побеждает эгалитарный универсализм, который предстает как выдающееся достижение современности.

Однако стирание границ означает и дезориентацию из-за расшатывания иерархии ценностей. И часто человек, не достигнув границ, переживал утрату самоидентичности, чувствовал себя несчастным и потерянным.

Утрачивалось ощущение глубины и таинства существования, мир воспринимался как неупорядоченная хаотичная бесконечность. Правда, человек все чаще вглядывается не вовне, а вовнутрь, сам берет на себя нормативные функции — но, не достигнув границ, он не способен привести в порядок свой мир и реальность, в которой живет. Уже сама мысль преступить границы часто оказывалась источником опасности, стрессов, фрустрации. Но, несмотря на все опасности, уделом человека было и есть именно такое поведение, превращающее нас в *homo transgressivus*. Если мы уничтожаем границы или создаем ситуацию, в которой они разрушаются, — мы должны найти для себя и новую теорию познания, способную заменить идею ограниченного и упорядоченного мира идеей мира открытого, но при этом столь же безопасного, что и прежний.

საზღვრები

ზურაბ გამეზარდაშვილი

განხილულია საზღვრის, აღკვეთის როლი, როგორც ფილოსოფიურ, ისე პრაქტიკულ ასპექტში. შეძლებისდაგვარად ნაჩვენებია მისი ადგილი ინტერკულტურულ სინამდვილეში.

Boundaries

Zurab Gamezardashvili

The paper studies the notion of the boundary, and prevention both in the philosophical and practical aspects, as well as its meaning in the intercultural reality.

Общечеловеческие ценности: исторический подход

Елчу Байрамов

Телавский государственный университет

Понятие «ценности» как этической и эстетической категории введено немецким философом XIX века Р. Лотце. В теории познания оно соответствует понятию значимость и указывает на личностное, социальное, культурное значение явлений реальности.

Действительно, мы живем не только в мире вещей, но и в мире значений для человека и человечности. Все проявления материального и духовного мира, предметы природы и культуры могут выступить как «предметные ценности», т.е. оцениваться человеком по критериям добра и зла, истины и неистины, красоты или безобразия, справедливости и несправедливости и т.п. Следовательно, ценности являются составной частью обобщенного человеческого опыта, наряду со знаниями о реальности и умениями пользоваться этими знаниями в целях преобразования мира.

Какие ценности являются общечеловеческими? Как идея общечеловеческих ценностей нашла свое отражение в трудах мыслителей древнего и близкого прошлого? Обретали ли ценностные ориентиры новый смысл на витках цивилизованного развития?

Ответы на эти вопросы возможны при опоре на труды по философии воспитания, истории педагогики, культурологии.

Начнем с того, что ценности для человека всегда были воплощением чего-то непосредственно неосязаемого, духовного, вечного. Не случайно носителями ценностей издавна были религиозные учения. В самом древнем варианте Декалога отражено только отношение человека к Богу как абсолютному властелину; но уже в последующих вариантах излагаются общечеловеческие ценности, предписанные Богом.

Характерно то, что дохристианские религии в основу учения о нравственных ценностях положили нормы – запреты, т.е.определили добро как избегание зла.

Во времена античности в общечеловеческом плане позитивные ценности выделяли древнегреческие философы. Согласно Платону, только мир идей, являющийся миром истинного бытия, обладает ценностями духовными, разумности, добра, именно он обеспечивает ценности земного, предметного мира. Аристотель высшее благо человека определял как «счастье» («эвдемония»), которое состоит в деятельности души по осуществлению своих добродетелей. Протагор был одним из первых, кто выделил человека, задумался над его оценкой. Ему принадлежит известный афоризм: «человек есть мера всех вещей».

Учение Аристотеля строилось на утверждении о необходимости выделения в воспитании трех взаимообусловленных частей: физической, нравственной, умствен-

ной. В Древней Греции сложилось понятие кологатия (в переводе прекрасный + хороший + добрый).

В средние века (IX-XIV в.в.) высшее благо воплощалось в Боге, он олицетворял собой единство Истины, Добра, Красоты. Идеалом этого времени являлась жизнь по Богу. Ценность человека полностью зависела от союза с Ним. Признавались такие ценностные категории, как Вера, Надежда, Любовь.

В эпоху Возрождения (XIV-XVI в.в.) зарождалась культура гуманизма, утвержденная во всех сферах духовной жизни веры в безграничные возможности человека.

Современные историки рассматривают Возрождение (Ренессанс) как исторический процесс, связываемый, прежде всего с коренными изменениями в мировоззрении людей, поворотом от религиозно-космических воззрений к гуманистическим, к самоутверждению, возрождению человеческой личности. Человек получает возможность творить, которая в эпоху средневековья приписывалась только Богу. Человеку становится более интересной не небесная красота, а земная. Мир наполнен божественной красотой, и задача человека – познать и отобразить ее. Благодаря гуманистам этого периода (М. Монтень, Ф. Бэкон, Р. Декарт, Г. Лейбниц и другие) античный идеал приобрел более глубокое социальное и философское звучание, сформировались представления о гармоничной, раскрепощенной, активной, творческой личности как высшем начале бытия. Внутреннее богатство и достоинство человека встали в один ряд с Истиной, Добром и Красотой. Человек оказался в центре всей системы ценностей, ее главным носителем.

Впервые делался акцент на разум, способность мыслить. В качестве ценностей рассматривались Воля, Свобода (Б. Спиноза).

В эпоху Просвещения (XVIII-XVIII в.в.) ценность человека была осмыслена с позиции его уникальности и неповторимости. Обращение к античной мысли этого времени (И. Фихте, И. Кант, Г.Гегель и другие) позволяют заключить, что идеал человека определялся такими социально-политическими ценностями как Равенство, Справедливость, Свобода. Внимание концентрировалось на необходимости нравственного совершенствования личности. Права человека на счастье, защита достоинств и свобод личности, удовлетворение ее потребностей и интересов становится в основу общественного устройства. И.Кант пишет о том, что культура – это то, что возникает, когда человек переходит к моральному существованию, в основе которого должен лежать «категорический императив». Его слова «Поступай так, чтобы максима твоей воли могла лечь в основу всеобщего миропорядка» навсегда вошли в историю педагогической мысли.

XIX век стал эпохой интенсивного развития промышленности, науки и техники. Развились новые экономические отношения, требующие переоценки прежних ценностей. Благодаря таким философам, как Ф. Ницше, Р. Лотце, Г.Риккерт, понятие «ценностность» стало рассматриваться относительно определенной исторической эпохи, различных социальных групп, национальных культур, отдельных индивидуумов. Ряд исследователей (Д.Боунс, Л.Шюккинг) выделяли

общечеловеческие ценности (Истина, Добро, Польза, Красота), имеющие над индивидуальное значение. Их содержательные характеристики были различны: красота может быть внешней, моральной, красотой деятельности и т.п.

В Новейшее время (XX век) в рамках коммунистической идеологии классическое представление о человеке как высшей ценности было дополнено классовым подходом: общественным идеалом стал человек, участвующий в коммунистическом строительстве. В советской школе идея «морального кодекса строителя коммунизма» осуществлялась на основе различных программ и концепций. В предлагаемых наборах ценностей присутствовали: социальная справедливость, ценность личности, стремление к истине, нравственные гуманистические нормы, собственное достоинство и другие. Но в условиях авторитарного режима, господства моноидеологии многие из них оставались благими пожеланиями. Имело место противоречие между духовностью (внутренней моралью) и внешними обстоятельствами.

Проблема ценностей и сегодня привлекает внимание философов, психологов, педагогов, социологов. И это неудивительно, ибо ценностная система выступает в качестве высокого уровня социальной регуляции.

Литература

1. Битинас Б.П. Ценности как результат воспитания // Введение в философию воспитания. М., 1996.
2. Краткая философская энциклопедия. М., 1994.
3. Малиновский Б. Научная теория культуры. М., 1998.
4. Павлов И.В., Михайлов Т.В. Формирование ценностных ориентаций учащихся // Известия Академии педагогических и социальных наук. Ч I., серия XII, 2008.
5. Розин В.М. Культурология. М., 2002.

ზოგადსაკაცობრიო ფასეულობანი: ისტორიული ასპექტი

ელჩუ ბაირამოვი

ფილოსოფიური, კულტუროლოგიური და პედაგოგიკური წყაროების ანალიზის საფუძველზე ავტორის მიერ ზოგადსაკაცობრიო ფასეულობები მიჩნეულია იმ ზნეობრივ იდეალებად, რომლებიც გამოიმუშავეს ადამიანებმა კაცობრიობის ისტორიული განვითარების ყველა ეტაპზე.

Universal values: historical approach

Eichu Bairamov

Philosophic, culturological, pedagogical analysis allowed the author of the article to determine the universal values as a moral ideals, which are worked out of humanity throughout of all nations historical development. It is undertaken the attempt to answer the questions: what are universal

values? How did the idea. If universal values Reflect on the works of great thinkers? How did the valuable orients find new sence on the stage of civillizationdevelopment? How did the eminent philosophers and aducation workers aspire to imagine themselves and base theoretically a figure of the ideal personality?

Современная философия менеджмента предпринимательства легкой промышленности Грузии

*Е. Хахуташвили, Л. Капанадзе
Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77*

Философия предпринимательства – это фактически общепринятый компромисс между внутренними и внешними целями, который поддерживается всеми заинтересованными сторонами: предпринимателями, обществом, государством фиксируется в профессиональных кодексах, законах, просто моральных нормах и т.д.

Предпринимательская деятельность не может быть без внутренних и внешних целей. Внутренние цели предприниматель ставит перед собой начиная или развивая дело. Эти цели, как правило, нацелены на увеличение собственного дохода, а также удовлетворение каких – либо личных амбиций, склонностей и т.п. Внешние цели предпринимательства - это те цели, на которые рассчитывает общество, разрешая предпринимателю его деятельность. В странах с развитой промышленностью общество строго следит за тем, чтобы предприниматель не забывал о внешних целях бизнеса, а грузинское общество только учится этому.

Для любого общества, в том числе и грузинского, недостаточно, когда предприниматель лишь отчисляет ему определенную долю прибыли в виде налогов, необходимо, чтобы деятельность предпринимателя помогала решать и другие задачи, которые общество перед собой ставит. В самом общем смысле эти задачи связаны с повышением качества жизни в обществе. К частным задачам, которые общество решает с помощью предпринимателей, может относиться создание рабочих мест, развитие определенных отраслей хозяйства легкой промышленности.

Философия менеджмента предпринимательства легкой промышленности Грузии основывается на культурных и национальных традициях, общих концепциях развития технической цивилизации.

Деятельность предпринимателя всегда социальна и в развитом обществе предприниматель сам это прекрасно знает. Он строит свою деятельность на основе философии менеджмента предпринимательства – концепции, описывающем наиболее общие принципы производства изделий и услуг легкой промышленности, взаимоотношения между предпринимателем, сотрудниками предприятия, обществом, государством и природной средой.

Важнейшей составной современной философии предпринимательства является философия качества, которая тоже имеет социальную направленность.

В менеджменте предпринимательства можно рассматривать девять групп заинтересованных сторон: это клиенты (потребители), менеджеры предприятия, конкуренты, сотрудники предприятия, инвесторы (владельцы), поставщики (комплектующих

сырье, услуги), партнеры, общество и государство. Деятельность менеджера связана с поиском компромисса между интересами всех этих заинтересованных сторон. Каждая из них действует направить себе на пользу.

В настоящее время для определения качества продукции необходимо планирование тотального менеджмента качества (TQM) в соответствии с международным стандартом ISO 9000-2000, организация качество работ, обучение персонала и мотивация (премии), а также для качество, контроль качества, информация о качестве. Целесообразно с менеджментом качества использовать ситуационный подход, который зависит от внешних и внутренних факторов. Функции управления качеством тесно связаны с процессами производства.

Чтобы возродить легкую промышленность Грузии необходимо тотальное управление – менеджмент качества (Total Quality Management - TQM) в соответствии с международным стандартом ISO 9000-2000 год, тотальным менеджментов качества. Иногда management переводиться как «всеобщий менеджмент качество и понимается как: метод управления организацией, основанный на сотрудничестве всех ее работников, ориентированный на качество и обеспечивающий через удовлетворение запросов потребителей достижение целей долговременного предпринимательского успеха и выгоды для всех работников организации и хозяйства в целом /1/. Борьба за международный рынок, распродажу товаров, легкой промышленности, жесткая политика продавцов по изгнанию конкурентов способствует улучшению качества продукции и возможности развития отрасли. Цель качества менеджмента удовлетворение ожидания покупателя и получение максимального выигрыша. Система TQM есть комплексная система, которая ориентированна на постоянном улучшении качества продукции, для минимизации производственных затрат.

Основная идея заключается принцип в улучшении тотального менеджмента качества TQM. В этой системе значительно повышается роль человека и особое внимание отводится учению персонала. Решающую роль при этом приобретает мотивация, когда люди настолько увлечены работой, что отказываются от части собственного отпуска, они бесплатно остаются на работе и продолжают работать дома. Учение персонала длится весь период работы. Учение становится частью мотивации. Ученый человек надежно чувствует себя в коллективе, может стать и лидером. Разрабатываются и используются специальные методы развития самостоятельных навыков для работников.

Тотальное управление качества TQM – это управление целей и потребностей, оно включает управление и обеспечение качества. В современных и будущих системах качества необходимо использование стандартов ISO серии 9000.

Стандарты серии ISO 9000 представляют собой общий знаменатель качества бизнеса, получивший международный статус. Сертификация по ISO 9000 демонстрирует способность поставщика (производителя товаров и/или услуг) контролировать и управлять своими процессами, что гарантирует представление качественного товара или услуг. Для развития успеха организации ее система управления должна быть прозрачной и носить системный характер. Значительные положительные результаты могут быть достигнуты в результате внедрения и поддержание в рабочем состоянии системы менеджмента качества разработанной для постоянного улучшения деятельности с учетом потребностей всех заинтересованных сторон.

Для того что бы высшее руководство могло управлять улучшением деятельности организации, нужно определить восемь принципов менеджмента качества. Это: 1) вовлечение работников в производство что дает возможность с выгодой исполь-

Общественные дисциплины

зывать их способности; 2) процессный – желаемый результат достигается эффективнее, когда деятельностью и соответствующими ресурсами управляют как процессом; 3) системный подход к менеджменту; 4) ориентация на потребителя; 5) лидерство руководителя; 6) постоянное улучшение качества; 7) подход к принятию решений, основанных на фактах; 8) взаимовыгодные отношения с поставщиками.

Эти восемь принципов менеджмента качества заложены в основу стандартов системы менеджмента качества серии ISO 9000. Сертификация систем менеджмента качества – это независимое официальное подтверждение того, что все эти принципы реализованы в организации и требования стандарта ISO 9001 выполнены.

Стандарты ISO 9000 имеют своей целью оказание помощи в определении потенциальных поставщиков, обладающих эффективной системой менеджмента качества. Стандарт помогает уменьшить затраты на качество, так как у предприятия появляется доверие и уверенность в качественной деятельности поставщиков. Соответствие стандартам ISO 9000 создает предпосылку для заключения договорных соглашений между покупателем и поставщиком. Предприятия сертифицированные по ISO 9000, воспринимаются потребителем как жизнеспособные поставщики.

Стандарты ISO 9000 определяют минимальные требования, которые поставщик должен выполнить для того, чтобы гарантировать для того, чтобы гарантировать потребителю получения продукции, соответствующей его потребностям.

Эффективность TQM зависит от следующих условий; высшее руководство работает энергично для повышения качества; объекты инвестиции не установки а машины, организационная структура создается управлением качества.

В легкой промышленности большое значение имеет психологический климат, эстетическая сторона, которая воздействует на процессы, что в итоге воздействует на прибыль.

TQM и ISO 9000 концепции дополняют друг друга. ISO стандарты устанавливают обязательный требований, который минимум защищены должно быть в период взаимоотношений между изготовителя продукции и потребителям. Работа предприятия в условиях TQM позволяет избежать конфликтные ситуации между изготовителем и потребителем, а так же дает возможность бизнесмену стать конкурентноспособным. Работа бизнесмена по стандартам серии ISO 9000, способствует уменьшению затрат, улучшению качества продукции, а для потребителя уменьшению сроков выдачи продукции.

В процессе создания конкурентноспособной продукции важно улучшение проектирования, в процессе которого первый шаг это оценка ситуации в компании. Термин «самооценка» который используется при этом, показывает что, оценка компании происходит собственными силами, а не внешними, во главе высшим руководством.

Модель качества TQM сложнее, чем ISO 9000 серии стандарта. ISO 9000 это хребет качества страхования, а цель – оценка выдачи продукции предпринимателем с учетом сертификации.

Модель TQM фокусирована на умение предпринимателя, осмыслить рынок, вечно удовлетворять ожидания потребителя который индивидуально рассчитан. Предприниматель вынужден все это делать с минимальными затратами ресурс, с тем что улучшить производство и систему качества в целом.

На сегодня, для возрождения легкой промышленности Грузии, необходимо разработать основные факторы системы качества, что дает отличные результаты. Результат представляет основную часть модели и отображает причинно-следственную

связь между качеством системы и результатом работы в компании. Результаты это факты, а в компании действующая система качества – это модель причины, чья концепция реализована в TQM модели.

Итак, в Грузии развитие проблем легкой промышленности зависит от управления TQM качества продукции и применение современных технологических систем.

Литერატურა

1. Капанაძე Л. Хахუტაშვილი Е. Легкая промышленность и управление качества ГТУ., международная конференция. Доклады, 14 – 15 ноября, Тб., 2003.
2. Управление проектами под редакцией Дж.К. Пинто. Питер. 2004.
3. Круглов М. Шишков Г. Менеджмент качества., М. ЭКСМО-2007.

საქართველოს მსუბუქი მრეწველობის სამეწარმეო მენეჯმენტის თანამედროვე ფილოსოფია

ე. ხახუტაშვილი, ლ. კაპანაძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

სამეწარმეო საქმიანობა წარმოადგენს შიდა და გარეთა მიზნების ერთობლიობას. შიდა მიზნები მეწარმის მიერ იწვება საქმის დაწყებიდან და მისი განვითარებიდან. ეს მიზნები მიმართულია საკუთარი შემოსავლების გაზრდისთვის, აგრეთვე რაღაც პირადი ამბიციების დასაკმაყოფილებლად და ა.შ. მეწარმეობის გარეთა მიზნები ეს ის მიზნებია, რომლებსაც საზოგადოება ხელს უწყობს მეწარმეობის საქმიანობას. მეწარმემ არ უნდა დაივიწყოს ბიზნესის გარეთა მიზნების შესახებ, და ქართველი საზოგადოება მხოლოდ სწავლობს ამას. მეწარმეს საქმიანობიდან გამომდინარე უნდა შეეძლოს სხვა ამოცანების გადაწყვეტა, კერძოდ ცხოვრების დონის ამაღლებით, საჭიროა სამუშაო ადგილების შექმნა, სხვადასხვა დარგების განვითარება და მათ შორის მსუბუქი მრეწველობისა.

მსუბუქი მრეწველობის მენეჯმენტის ფილოსოფია საქართველოში დაფუძნებულია კულტურულ და ნაციონალურ პრინციპებზე, ტექნიკური ცივილიზაციის განვითარების საერთო კონცეფციებზე. მეწარმეობის თანამედროვე ფილოსოფიის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილია ხარისხის ფილოსოფია, რომელსაც აქვს სოციალური მიმართულება. მეწარმეობის მენეჯმენტში განიხილება დაინტერესებულთა ცხრა ჯგუფი: კლიენტები (მომხმარებელნი), საწარმოს მენეჯერები, კონკურენტები, საწარმოს თანამშრომლები, ინვესტორები (მესაკუთრენი, მიმწოდებელნი (ნედლეულის და მომსახურების დამაკომპლექტებლები), პარტნიურები, საზოგადოება და სახელმწიფო.

საქართველოში მსუბუქი მრეწველობის აღორძინებისთვის, აუცილებელია შემუშავდეს ხარისხის სისტემის ძირითადი ფაქტორები, რომლებიც იძლევა საუკეთესო შედეგებს და წარმოადგენს მოდელის ძირითად ნაწილს და ასახავს მიზეზობრივ – შედეგობრივ კავშირს სისტემის ხარისხსა და კომპა-

ნის მუშობის შედეგს შორის. კომპანიაში მოქმედი სისტემა – ეს მიზეზის მოდელია, რომლის კონცეფცია რეალიზდება TQM-ის მოდელში.

ამრიგად, პროდუქციის ხარისხის ტოტალური TQM მართვა და თანამედროვე ტექნოლოგიური სისტემების გამოყენება ISO სტანდარტების საფუძველზე საქართველოს მსუბუქი მრეწველობის აღორძინების საწინდარია.

The modern enterprise management philosophy of Georgian light industry

*E.Khakhutashvili, L.Kapanadze
Georgian Technical University
77 str. Kostava, Tbilisi*

Business philosophy – This is actually the common compromise between internal and external goals, which is supported by all interested parties.

Entrepreneurship can't be without the internal and external purposes.

In Georgian light industry management the importance is given to the psychological climate, aesthetic side, also the processes that have an impact on the profit. These are concepts of ISO 9000. In order to create a competitive product it needs to use the Total Quality Management (TQM) model in compliance with modern technological systems.

მოდერნის სტილი ორი საუკუნის მიჯნის (XIX-XXსს) რუსულ მხატვრულ კერამიკულ ხელოვნებაში

*ჩიტორელიძე სოფიო
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი*

XIX საუკუნის მეორე ნახევრისა და XX საუკუნის დასაწყისის რუსულმა ხელოვნებამ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა არა მხოლოდ საკუთრივ რუსულ, არამედ მსოფლიო ხელოვნების ისტორიაშიც. სახვით, დეკორატიულ თუ გამოყენებით ხელოვნებაში შეიქმნა სრულიად ახლებური, მაღალმხატვრული ნაწარმოებები, რაც რუსული ხელოვნების ისტორიაში ახალი ეტაპის დასაწყისს მიანიშნებდა. ეს პროცესი განსაკუთრებით გამძაფრდა და მკაფიოდ ხელშესახები გახდა ორი საუკუნის (XIX/XX) მიჯნის ხელოვნებაში, რომელმაც იმდროინდელი ევროპის სულიერ და კულტურულ ცხოვრებაში სათანადო, გამორჩეული ადგილი დაიმკვიდრა.

აღნიშნული ეპოქის წამყვან წრეში გაჩნდა მისწრაფება, გაეზარდათ რუსი საზოგადოების გემოვნება სახვითი და გამოყენებითი ხელოვნების, მუსიკის და ლიტერატურის სფეროში, აემაღლებინათ რუსული კულტურა და სახელი მოეხვეჭათ მისთვის ევროპის ქვეყნებში.

ეროვნული ხელოვნების აღორძინებაში განსაკუთრებით ნაყოფიერი აღმოჩნდა XIX საუკუნის ბოლოსა და XX საუკუნის დასაწყისში რუსეთში შექმნილი მხატვრული გაერთიანებების შემოქმედებითი საქმიანობა. მათგან აღსანიშნავია, „მირ ისკუსნიკების“ ჯგუფი, რომელთა მოღვაწეობამ გარკვეულ

წილად შეუწყო ხელი, ძველ რუსულ ტრადიციებზე დაყრდნობით, ხელოვნების ახალი ტენდენციები განვეითარებინათ და თავისი სიმძაფრით ის ევროპის ქვეყნებში გაეტანათ. მათ გაერთიანებას დეკორატიულ-გამოყენებითი ხელოვნების საუკეთესო ტრადიციების ხელახალ აღმოცენებასა და წარმოჩენაში უდიდესი დამსახურება მიუძღვის.

„მირ ისკუსნიკების“ გამოფენებზე სურათების გვრდით ნაქარგები, ავეჯი, ჭურჭელი, ხალიჩები და დეკორატიული პანოები გამოჩნდა, რომელიც გოლოვინის, მალიუტინის, ვრუბელის, კ. კოროვინას, ე. პოლენოვის, იაკუნჩიკოვის ესკიზების მიხედვით იყო შესრულებული. გამოფენები იმართებოდა დახვეწილ ინტერიერში, რომელიც ერთიანი სტილისტური გადაწყვეტით, საღებავის და ხაზის ჰარმონიით დამთვალიერებლების თვალს ატყვევებდა [2, გვ. 17].

დეკორატიულ-გამოყენებით ხელოვნებაში ჯგუფის წევრების ძიებას ორი ძირითადი მიზანი ჰქონდა: ძველი რუსული ხელოვნების აღორძინება და თანამედროვე სტილური სიახლის, ეპოქის ახალი მიმდინარეობის – „მოდერნის“ წარმოჩენა.

რუსეთში „მოდერნის სტილი“ წარმოიშვა, როგორც ყოველდღიური ყოფის ესთეტიკური სრულყოფის დონემდე აყვანის მცდელობა. ეროვნული ხელოვნებისადმი ინტერესი, რომანტიკული გატაცება, ახალი ფორმებისა და ორნამენტების შექმნა, საოცრად მტკვრევადი ხაზები, ასიმეტრიულობა, სიბრტყობრივი ორნამენტი, განსხვავებული მასალის შერწყმა, რთული ფერადოვანი გამა და ა.შ., „ახალი სტილის“ სახასიათო ნიშნები გახდა. მოდერნის სტილი ახლებურად მიუდგა ადამიანის ირგვლივ არსებული საგნების შეფასებას, სილამაზისა და ჰარმონიის აღქმას.

ეპოქის ახალმა მიმდინარეობამ ხელოვნების ყველა დარგი მოიცვა: ფერწერა, არქიტექტურა, წიგნის გაფორმება, საიუველირო წარმოება, მცირე პლასტიკა და თეატრალური პანოები. მოდერნის სტილი თავისებური ფორმით კერამიკულ ხელოვნებაშიც გამოვლინდა.

„ახალი“ სტილისთვის „მომგებიანი“ აღმოჩნდა ფაიფურის ბუნებრივი თვისებები: მასის პლასტიკურობა, სირბილე, ფაქტურის მდიდარი ეფექტები, ტექნოლოგიური დამუშავების მრავალფეროვანი დეკორატიული შესაძლებლობები და ა.შ. XX საუკუნის დასაწყისში ახალი ტექნოლოგიითა და დეკორატიული ხერხებით რუსეთის ფაიფურის საიმპერატორო ქარხნის ნიმუშები არ ჩამოუვარდება ევროპის წამყვანი ფირმების ნაწარმს. საიმპერატორო ქარხნის გვრდით მოდერნის სტილის შემუშავებაში დიდი როლი ითამაშა კერამიკის კერძო საწარმოებმა, მათ შორის, მუდმივ კლიენტებზე ორიენტირებულმა კორნილოვების ფირმებმა და მასიური პროდუქციით ცნობილმა კუზნეცოვების საწარმოებმა [1, გვ. 287].

XIX საუკუნის ბოლოს კუზნეცოვების საფირმო გაერთიანება რუსული ფაიფურის მრეწველობის სათავეში აღმოჩნდა. წარმოების მასშტაბმა ბაზრის მოცულობა განსაზღვრა, რომელიც სოციალური შემადგენლობით სულ უფრო მრავალფეროვანი ხდებოდა.

ტექნიკა-ტექნოლოგიის მექანიზაციის პროგრამამ და პროდუქციის ესთეტიკური სრულყოფის სფერომ ფართო განვითარება „ქალაქელი“ მომხმარებლისათვის განკუთვნილ ფაიფურის ნიმუშებზე ჰპოვა [3, გვ. 67]. ის საერთო ევროპული მხატვრული სტილის ძიების ნაკადით მიედინებოდა და

მოდერნის სტილმა კუზნეცოვების ფაიფურის ნიმუშებზე თავისებურ სტილურ სიმკვეთრეს მიაღწია.

მსოფლიო მუზეუმებსა და კერძო კოლექციებში მოდერნის სტილში შესრულებული არაერთი ნაკეთობაა დაცული. მათ შორის მდიდარი კოლექცია არსებობს საქართველოშიც. აქ მრავლადაა წარმოდგენილი დეკორატიული თევშები, ლანგრები, სერვიზები, ლარნაკები და სხვა სახის ნაწარმი.

მოდერნის სტილში შესრულებულ ნაკეთობებს განსაკუთრებით ხშირად პასტელის ტონებით ხატავდნენ (ნათელი-მარგალიტისფერი, ცისფერი, ფერფლისფერი, ვერცხლისფერ-ნაცრისფერი, მწვანე-ცისფერი, მოშავო-მონაცრისფრო, ოქროსფერი-ყავისფერი). არც თუ იშვიათად ნაკეთობები მთლიანად ოქროს საღებავით იფარებოდა. ოქროს საღებავით დაფერილი უჩვეულო, ორიგინალური ფორმები ნაკეთობებს მდიდრულ და ეფექტურ შესახედაობას ანიჭებს.

მოდერნის სტილი ყველაზე ნათლად ჩაის სერვიზის ფორმებზე, ცალკეულ ფინჯნებსა და ლამბაქებზე აისახა (სურ. 1.4) (ე.წ. ეგოისტი) ნაკეთობებში შევიდა „მოულოდნელი მოძრაობები“. ფაიფურის სწორი ზედაპირი რელიეფმა ჩაანაცვლა, ზედაპირის ფაქტურა და საგნის ფორმებიც კი შეიცვალა.

მათგან თვალსაჩინოა უჩვეულო მოყვანილობის ფინჯანი ლამბაქით (სურ. 1.5). „ახალ სტილში“ შესრულებული ნაკეთობის ფორმა მის ფუნქციურ დანიშნულებას ცდება და დეკორატიულს უახლოვდება. ფინჯნის მკვეთრად წინ გაწეული პირი ტალღისებურ მოძრაობას მოგვაგონებს, რომლის მოხაზულობას ლამბაქის ერთი მხარეც იმეორებს. პირის ნაპირები ტალღოვანია, ზედაპირი კი ნიჟარის ფაქტურის მსგავსი. ნიმუში მოვარდისფრო საღებავით არის დაფერილი, რომელიც თანდათან თეთრ ფერში გადადის. ვარდისფერ ფონზე მარწყვის ყვავილები ერთმანეთში დეკორატიულად გადახლართული დეროებითაა წარმოდგენილი.

მოდერნის სტილის თვალსაზრისით ყურადსაღებია და თვალს იტაცებს დეკორატიული თევში, რომელიც მაღალი ხარისხის თეთრი, თხელი და გამჭვირვალე ფაიფურისგანაა დამზადებული (სურ. 1.2). ნაკეთობის ნაპირები ტალღოვანია, ოქროს საღებავით მოვარაყებული. ზედაპირი რელიეფური ორნამენტით დამუშავებულია და სამი ფერით მოხატული (ლურჯი, ვარდისფერი და ოქროს საღებავებით). თევშის კალთის ერთი მხარე ლურჯი ფერისაა, მეორე – ვარდისფერი, გულზე კი სამივე ფერის საღებავით ნაზი მინდვრის ყვავილის თაიგულია გამოსახული.

ამ პერიოდის ფაიფურის დეკორატიული გაფორმებისთვის უმეტესად მოდერნისათვის სახასიათო მცენარეული სტილიზებული ორნამენტი, ფრინველისა და მწერების გამოსახულებებია გამოყენებული. ნიმუშად საინტერესოა ტიპური დეკორატიული თევში (სურ. 1.3). ნაკეთობა თეთრი ფერისაა, მოჭიქული, ტალღოვანი ნაპირებით შესრულებული. მასზე მოვარდისფრო, მოცისფრო, მოყავისფრო და მომწვანო-მონაცრისფრო საღებავის ფერებით ყვავილების თაიგული და ჩიტია გამოსახული. მცენარე სტილიზებული და დეკორატიულია. ყვავილის ტოტები თავისუფლად არის გაშლილი თევშის ზედაპირზე და ნაკეთობას გულიდან კალთის ნაპირებამდე მიყვება. დეკორატიული თევშის ფორმა, ფერადოვანი გამა და მხატვრულობა ერთ მთლიან ჰარმონიას ქმნის.



სურ. 1. კუხნეცოვების ფორმის ფაიფურის ნაწარმი (XIX-XXს.ს.)

XXს-ის დასაწყისში დეკორატიულ-გამოყენებით ხელოვნებაში ნაკეთობათა ფორმების გამარტივების ტენდენცია იზრდება და დეკორის ტალღოვანი ხაზები გეომეტრიული ფორმების ორნამენტით იცვლება.

მოდერნის სტილში შესრულებული ლარნაკებიდან ულამაზესია საქართველოს ეროვნული მუზეუმის რუსული ფაიფურის ფონდში დაცული საყვავილე ლარნაკი (სურ. 1.1).

ნივთი ორი სეგმენტისაგან შედგება: მრგვალი ფორმის ქვესადგომისა და მილის ფორმის ყვავილების ჩასადები ნაწილისგან. ლარნაკი სადა ფორმისაა, სწორხაზოვანი პირის პროფილით. ზედაპირი მუქი მწვანე საღებავით არის დაფერილი. ზედაპირი ღია ფერის ყვავილებით და ოქროს ფერი ფოთლებითაა მოხატული. ლანგრის ორივე მხარეს, მთელ სიგრძესა და ქვესადგამის კალთას გეომეტრიული ორნამენტის ზოლი დაუყვება.

ლარნაკის მრგვალი, სადა ფორმა და შედარებით მკაცრი სწორხაზოვანი ორნამენტული მოტივი საოცარ შეხამებას ქმნის და სრულყოფილ ხელოვნების ნიმუშს წარმოადგენს.

„მოდერნის“ სტილმა ხელოვნების ყველა სფეროში ჰპოვა ასახვა და განსკუთრებული საინტერესო ფორმით კერამიკულ ხელოვნებაში გამოვლინდა. „ახალმა“ სტილმა ხელოვნების ახალი ტენდენციების განვითარებას და ხელახალ აღორძინებას მისცა ბიძგი, ნიმუშების ფორმებში, მათ ფერადოვან გამასა და ესთეტიკურ ხედვაში შეიტანა ცვლილებები.

მსოფლიო მხატვრული კერამიკის საწარმოებს შორის ახალი მიმდინარეობის ჩამოყალიბებაში მნიშვნელოვანი წვლილი კუზნეცოვების საგვარეულო კერამიკულმა ფორმებმა შეიტანეს. ქარხნების მესვეურებმა ფაიფურის წარმოებაში ახალი მიმართულება შექმნეს და ამავდროულად აღნიშნული ხელოვნების დარგის ეროვნული ტრადიციების პირველსახოვნება შეინარჩუნეს.

საუკუნის მიჯნის (XIX–XX) რუსულ ხელოვნებას თავისი მაღალმხატვრული ღირებულებებით ეპოქის ევროპულ სახვით და დეკორატიულ-გამოყენებით ხელოვნებაში სათანადო, გამორჩეული ადგილი უკავია.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Борисова Е., Русский Модерн, М., 1989.
2. Гусарова А, «Мир искусства», Л., 1972.
3. Музей. 8. Художественные собрания СССР, М., 1987.

Стиль Модерн в русском художественном керамическом искусстве на стыке двух веков (XIX-XX в.в.)

Во второй половине XIX века и в начале XX века в русском изобразительном, декоративном и прикладном искусстве были созданы совершенно новые, высокохудожественные произведения, что предвещало начало нового этапа в истории русского искусства.

Стиль «Модерн» нашел свое отображение во всех сферах русского искусства на стыке XIX и XX веков и проявился в особо интересной форме в керамическом искусстве. «Новый» стиль дал толчок развитию новых тенденций искусства и возрождению, внёс изменения в формы образцов, в их цветовую гамму и в эстетическое видение.

Среди предприятий мировой художественной керамики в формирование нового направления значительный вклад внесли керамические фирмы семьи Кузнецовых.

Руководители заводов создали новое направление в производстве фарфора и в то же время сохранили первоначальные национальные традиции упомянутого вида искусства.

На стыке веков (XIX-XX) русское искусство со своими высокохудожественными ценностями занимает особое место в европейском изобразительном и декоративно-прикладном искусстве.

Modern Style at the Boundary of Two Centuries (XIX-XX) In Russian Art Ceramics

At the end of XIX century and in the beginning of XX century in Russian fine, decorative or applied art was created new, highly artistic works, which showed the beginning of a new stage in Russian Art History.

At the boundary of XIX – XX centuries Modern Style has found its’ reflects in all sphere of Russian Art and the most interesting form was revealed in the Art of Ceramics. The “New” style gave an impact to develop arts new tendencies and renascence, in pattern forms was taken changes in their colorful scale and esthetic views.

Between the Worlds Art Ceramic Enterprises in forming new course, important place has taken Kuznetsovs’ Ceramic Firms. Factory leaders have created new style in porcelain (production) manufacture and herewith, above mentioned art sphere vindicated its national traditions prototype.

At the boundary of XIX – XX century in the Epoch of European fine and applied-decorative art, Russian Art has taken significant place with its highly artistic values.

საბუნებისმეტყველო დისციპლინები - Естественнонаучные
дисциплины – Science

ურბანული სისტემა და ზოგადსისტემური კანონზომიერებანი

*მერაბ ახოზაძე, ოთარ ზუმბურიძე, დავით ყიფშიძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი*

სამყარო - ერთი მთლიანი დაუყოფელი დინამიური ერთიანობაა, რომელიც მოიცავს ასევე დამკვირვებელს.

ამერიკელმა მეცნიერებმა ჯონ სტიუარტ ბელმა და დევიდ ბომმა დაამტკიცეს, რომ ყოველივე ერთია და ყოველი ნაწილი არის სრულყოფილი მთელი. ყველაფერი ურთიერთკავშირშია. არ არსებობს ერთეულოვანი, ერთჯერადი მიზეზ-შედეგობრივი კავშირები. მიზეზების იზოლირება შეუძლებელია. ბუნება განუყოფელი მთელია. სამყაროში ყოველი ნაწილი თავის თავში ატარებს სამყაროს ერთობლიობას („ყოველი ნაწილი, რომელიც არ ეთანხმება მთელს, მახინჯია“! ნეტარი ავგუსტინე). მეცნიერებს მიაჩნიათ, რომ ყველაფერი იქმნება ერთი და იგივე პულსირებადი „ქვანტური ღრუბლიდან“, სამყაროს წარმოშობის ყველაზე აღიარებული მოდელის - დიდი აფეთქების თეორიის თანახმად, სამყარო წარმოიშვა ვაკუუმიდან. ჩვეულებრივ, ვაკუუმის ქვეშ ჩვენ ვგულისხმობთ აბსოლუტურად ცარიელ, უხილავ სივრცეს. უახლესი მეცნიერული თვალსაზრისით კი, ვაკუუმი მატერიის განსაკუთრებული ფორმაა, რომელიც ფლობს ენერჯიას.

ბრიტანეთის ენციკლოპედიის მიხედვით სიტყვა „ქაოსი“ წარმოქმნილია ბერძნულიდან და თავდაპირველად აღნიშნავდა უსასრულო ცარიელ სივრცეს.

ქაოსში ყველაფერია, იგი ყველა შესაძლებლობათა ერთობლიობაა. ქაოსი უნდა გავიგოთ არა როგორც უიმედო, უსამველო უწყსრიგობა, არამედ, როგორც ჯერ კიდევ ბოლომდე

არაფორმირებული ყოფა. ქაოსი არის ახალი ინფორმაცია.

მეოცე საუკუნის ბოლოს როდესაც გამოჩნდა სწრაფი კომპიუტერები, იტერაციული (რეკურსული, ევოლუციური) ალგორითმების საშუალებით შესაძლებელი გახდა “სამყაროს მოდელირება” - პლანეტარულ, ურბანული სისტემების, შენობების, ბაქტერიებისა და ატომების მასშტაბებში. საინტერესო ისაა, რომ აბსოლუტურად ყველა დონეზე (ყველა მასშტაბში) ჩნდებოდა მსგავსი სახეები და ამავე დროს თითოეული მასშტაბი თავის დაღს ასვამდა ქმნილებას. ყოველივე ამ ერთიანობას (სხვადასხვა სისტემების, აბსოლუტურად თვისობრივად და ფუნქციონალურად განსხვავებულ მოდელებში) ქმნიდა მხოლოდ ერთი სახის უმარტივესი იტერაციული ალგორითმი-რეალიზებული კომპიუტერის ერთსტროფიან მოდელში. მეცნიერებმა დაადგინეს, რომ ბუნება ორგანიზებას უკეთებს თავის თავს ძალიან მარტივი ფიზიკური კანონების საშუალებით, ეს კანონები ყველგან ერთნაირია და მეორდებიან უსასრულო მოთმინებით [1].

მეოცე საუკუნის ბოლოს შეიქმნა ე.წ. უნივერსალურობის თეორია, რომელიც მდგომარეობს შემდეგში: ბუნებრივ სისტემებსა და პროცესებს, მიუხედავად იმისა თუ რა ბუნებისანი არიან ისინი, აქვთ ერთნაირი თვისობრივი და რაოდენობრივი მახასიათებლები. აღმოჩნდა, რომ სისტემის მახასიათებელი პარამეტრების ცვლილებისას სისტემის მოწესრიგებული, რეგულარული, დეტერმინირებული ქცევა გადადის ჯერ არარეგულარულ, შემდეგ კი ქაოტურ ქცევაში. შემდეგ ქაოსის შიგნით კვლავ ჩნდება იმავე თანმიმდევრობით “კუნძულების” სახით, დეტერმინირებული, რეგულარული, არარეგულარული და ქაოტური სისტემები, ოღონდ შემცირებულ სივრცით-დროით მასშტაბში და ასე დაუსრულებლად! [1].

აღმოჩნდა, რომ უმარტივეს დეტერმინირებულ არაწრფივ სისტემებში არსებობს როგორც მდგრადი მოწესრიგებულობა, ასევე მდგრადი ქაოსი. საწყისი მონაცემების მცირე ცვლილებებზე მარტივი დეტერმინირებული სისტემების რეაქცია არის ნახტომისებრი.

ურბანული სისტემაც წარმოადგენს გლობალური, ერთიანი სოციალურ-ეკონომიკური, სივრცით-დროითი ევოლუციური პროცესის უმნიშვნელოვანეს ნაწილს. აქედან გამომდინარე მასში მიმდინარე პროცესებიც აბსოლუტურად იდენტურია ზემოთ მოყვანილ ზოგადსისტემური კანონზომიერების. დადგენილია, რომ ქალაქმშენებლობითი, “მდორედ” მიმდინარე პროცესები ხშირად განმსაზღვრელია არარეგულარული, ქაოსური მოვლენების.

განვიხილოთ რეგიონი, რომელიც დაყოფილია L რაიონად და ცხოვრობს მოსახლეობის ერთგვაროვანი ჯგუფი Q (ერთი ჯგუფის ადამიანებს აქვთ ერთნაირი ინტერესები)

ცნობილია რეგიონის განაშენიანების გეგმა, რომლის მიხედვითაც გათვალისწინებულია დროის $(0, T]$ შუალედში F სიმრავლის ობიექტების აშენება (დანგრევა, რეკონსტრუქცია). ამ პროექტის განხორციელების ყოველი ვარიანტი შგვიძლია განვიხილოთ როგორც ასახვა $p: F \rightarrow (0, T) \times \{1, L\}$. სადაც $p(f) = (t_f, i_f)$, თუ p გეგმის მიხედვით f ობიექტის აშენება (დანგრევა რეკონსტრუქცია) იწყება i_f რაიონში დროის t_f მომენტში. (ქვემოთ ყველგან განმარტებისათვის, $L=2$ ანუ რეგიონი შედგება ორი რაიონისაგან).

ყოველ p გეგმას შევუსაბამოთ რიცხვთა ისეთი ზრდადი $\theta = (\theta_m)_{0 \leq m \leq n}$ მიმდევრობა, რომ $\theta_0 = 0$ და $\{\theta_m | 1 \leq m \leq n\} = \{t_f | f \in F\} \cup \{t_f + \tau_f | f \in F\}$, სადაც τ_f არის ის დრო, რომელიც საჭიროა f ობიექტის აშენებისათვის (დანგრევისათვის). სხვანაირად რომ ვთქვათ, θ არის მიმდევრობა დროის იმ მომენტებისა, როდესაც p გეგმის მიხედვით უნდა დაიწყოს ან დამთავრდეს რაიმე ობიექტის აშენება ან დანგრევა (დამატებული ნულოვანი მომენტი), დალაგებული ზრდადობის მიხედვით.. ცხადია, რაიონებში ახალი ობიექტების აშენებით ან დანგრევით იცვლება პირველი და მეორე რაიონის მიერ მოსახლეობის ინტერესების დაკმაყოფილების λ_1 და λ_2 პარამეტრები, რომლებსაც განვსაზღვრავთ შემდეგნაირად: ვთქვათ, J არის იმ ინტერესების სიმრავლე, რომლებიც შეიძლება ჰქონდეს მოსახლეობას. ყოველი $i \in J$ ინტერესისათვის და j -ური რაიონისათვის $\xi(i, j)$ და $\eta(j)$ სიმბოლოებით აღვნიშნოთ შესაბამისად i - ურ რაიონში j ინტერესის დაკმაყოფილების პარამეტრი და მოსახლეობისათვის j ინტერესის დაკმაყოფილების აუცილებლობის წონა $\lambda_j = \sum_{i \in J} \xi(i, j) \eta(i)$, $j = 1, 2$.

ჩვენ მივიღებთ შეთანხმებას იმის შესახებ, რომ $\eta(i)$ წონები მუდმივია $(0, T]$ დროის შუალედში, ხოლო $\xi(t, j)$ და, მაშასადამე, λ_j პარამეტრებზე გავლენას ახდენს მხოლოდ p გეგმით გათვალისწინებული სამუშაოები. ამიტომ, ცხადია, დროის $(0, T]$ შუალედში λ_1 და λ_2 პარამეტრები შეიძლება შეიცვალოს მხოლოდ დროის $\theta_m (1 \leq m \leq n)$ მომენტებში. ამრიგად, ყოველ p გეგმას შეესაბამება (λ, λ_2) სიბრტყის წერტილების გარკვეული მიმდევრობა L_0, L_1, \dots, L_n .

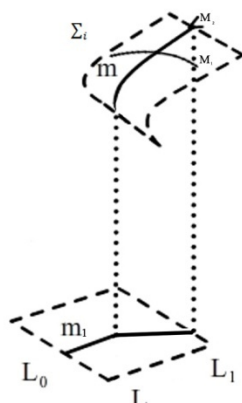
როგორც ნაჩვენებია [2] ნაშრომში, მოსახლეობის რაოდენობა რაიონებში $x_1(t)$ და $x_2(t)$ აკმაყოფილებს შემდეგ დიფერენციალურ განტოლებათა სისტემას:

$$x'_i = (\alpha_i - h_i)x_i + \frac{\lambda_i x_i (V_i - x_i)(h_1 x_1 + h_2 x_2)}{V^2 + \lambda_1 x_1 (V_1 - x_1) + \lambda_2 x_2 (V_2 - x_2)}, \quad i = 1, 2, \quad x_i(0) = x_i^{(0)} \quad (1)$$

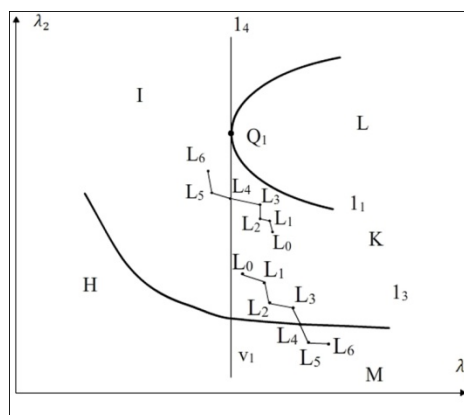
სადაც α_1 და α_2 არის რაიონებში მოსახლეობის კვლავწარმოების კოეფიციენტებია; h_1 და h_2 - მობილურობის კოეფიციენტები, V_1 და V_2 - რაიონების ტევადობები, V - გარე არის ტევადობა (ვგულისხმობთ, რომ რეგიონი ღიაა მიგრაციის მიმართ და $h_i > \alpha_i$).

შევთანხმდეთ, რომ ყოველი m -სთვის $[\theta_m, \theta_{m+1})$ შუალედი საკმაოდ დიდია იმისათვის, რომ განტოლება (1)-ის ამონახსნებმა მოასწროს მუდმივი ამონახსნებისაკენ საკმარისად მიახლოება.

ამიტომ დროის ყოველი $[\theta_m, \theta_{m+1})$ შუალედში შეიძლება შემოვიფარგლოთ (1)-ის მხოლოდ მუდმივი არაუარყოფითი კოორდინატებიანი ამონახსნების განხილვით, რომელთა Σ_i გაერთიანება $(\lambda_1, \lambda_2, x_i)$ სივრცის ზედა ნახევარ სივრცეში, წარმოადგენს ე.წ. კატასტროფების ზედაპირს. ე.ი. ისეთს, რომ $\lambda_1, \lambda_2, x_i \in \Sigma_i$ მაშინ და მხოლოდ მაშინ, როცა პარამეტრების (λ_1, λ_2) , x_i მნიშვნელობისათვის შეიძლება იყოს სისტემის წონასწორობის მდგომარეობის i - ური კოორდინატი. p გეგმის განხორციელების დროს Σ_i ზედაპირზე ($i = 1, 2$) ჩნდება L_m წერტილების შესაბამისი M_m^i წერტილები (იხ. ნახ.2)



ნახ.2



ნახ. 3

L და M^i სიმრავლეები შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ორიენტირებული წირები. i -ურ რაიონში კატასტროფას (დემოგრაფიულ აფეთქებას, ქაოსის გამომწვევს) ადგილი აქვს მაშინ და მხოლოდ მაშინ, როცა m^i წირი განიცდის წყვეტას. ((1) განტოლების ამონახსნი იცვლება ნახტომისებურად λ პარამეტრების უმნიშვნელო ცვლილებების დროს. m

წერტილი გადახტება m_1 -ში). როგორც წესი, ძნელია თვალი ვადევნოთ m^i წირების ქცევას \sum_i ზედაპირზე. უფრო მარტივია და პრაქტიკული L წირის მიხედვით, სივრცულ სურათთან მიმართვის გარეშე განვსაზღვროთ როდის ექნება ადგილი დემოგრაფიულ აფეთქებას რეგიონში.

ამისათვის (λ_1, λ_2) სიბრტყის პირველ მეოთხედში გამოვყოთ შესაბამისი არეები K, L, H, \dots (იხ. ნახ. 3), სადაც (1) განტოლების ამონახსნები $x_i (i = 1, 2)$ - ფუმქციები განსაზღვრულია და არაუარყოფითი [3].

ახლა უკვე შეგვიძლია თვალი ვადევნოთ მოსახლეობის რაოდენობის დინამიკის თვისობრივ მხარეს (L_0, L_1, \dots) - წირის ქცევის მიხედვით და ვუპასუხოთ კითხვას: p გეგმის განხორციელების დროს მოხდება თუ არა რეგიონში დემოგრაფიული კატასტროფა.

განვიხილოთ $L(p_1)$ წირი ნახ. 3. როგორც ვხედავთ p_1 გეგმის დროს L წირის მიმდინარე წერტილები მოთავსებულია I არის შიგნით, ამ დროს რეგიონში კატასტროფას არ ექნება ადგილი. კატასტროფა შეიძლება მოხდეს მხოლოდ მაშინ როდესაც $L(p)$ წირი გადაკვეთს არეების გამყოფ საზღვარს. როგორც ვხედავთ $L(p_2)$ წირი კვეთს I და M არეების გამყოფ ზედაპირს, რაც იმის მაჩვენებელია, რომ p_2 გეგმის განხორციელების შემთხვევაში რეგიონში მოხდება დემოგრაფიული აფეთქება.

ყოველი $L(L_0, L_1, \dots, L_m)$ - წირისათვის შესაძლებელია გათვლილი იქნას ალბათობები იმისა, რომ გარკვეული ქალაქმშენებლობით გეგმის განხორციელების დროს რა ალბათობით მოხდება დემოგრაფიული აფეთქება [4]. ეს საშუალებას გვაძლევს შევაფასოთ იმ ინვესტიციების განხორციელების რისკი, რომელიც იდება აღნიშნულ რეგიონში.

ამისათვის განვიხილოთ რეგიონი როგორც ეკონომიკური სისტემა. დავუშვათ იგი შედგება n -ურთიერთდაკავშირებული ქვესისტემებისაგან.

თითოეული ქვესისტემა დავახასიათოთ იმ შემოსავლებით $y_i(t, p)$ რომელიც მას აქვს და იმ ინვესტიციებით $I_i(t, p)$, რომელსაც ის ანხორციელებს. ცხადია ეს სიდიდეები დამოკიდებულია განაშენიანების კონკრეტულ p გეგმაზე.

$$I_i(t, p) = N_i(t, p) + \mu(p)(W_i(t, p) - E_i(t, p)), \quad i = 1, 2, \dots, n$$

$$i = 1, 2, \dots, n$$

$$y_i(t, p) \geq 0, I_i(t, p) \geq 0. \quad (2)$$

აქ: $N_i(t, p)$ - ინვესტიციის სიდიდეა ჩადებული იმავე ქვესისტემაში განხორციელებული საკუთარი შემოსავლებიდან

$E_i(t, p)$ - i -ქვესისტემიდან სხვა ქვესისტემებში ჩადებული ინვესტიციის სიდიდეა.

$W_i(t, p)$ - i -ურ ქვესისტემაში სხვა ქვესისტემებიდან ჩადებული ინვესტიციებია.

$\mu(p)$ ($0 \leq \mu(p) \leq 1$) - ინციდენტურობის კოეფიციენტი.

თუ $\mu(p) = 0$, მაშინ p გეგმის განხორციელების დროს ქვესისტემებს შორის არ არსებობს კავშირი. როცა $\mu(p) = 1$, მაშინ ყველა ქვესისტემა ურთიერთკავშირშია.

თუ $x_{ij}(t, p)$ აღნიშნავთ ინვესტიციის ნაკადს i ქვესისტემიდან j ქვესისტემაში, გვექნება შემდეგი ბალანსური თანაფარდობები:

$$E_i(t, p) = \sum_{j=1, j \neq i}^n x_{ji}(t)$$

$$W_i(t, p) = \sum_{j=1, j \neq i}^n x_{ji}(t) \quad (3)$$

თუ ჩვენ დავუშვებთ, რომ ყოველი კონკრეტული p გეგმის რეალიზაციისას ქვესისტემებს შორის ინვესტიციის პორციების განაწილების ალბათობები $a_{ij}(p)$ დამოუკიდებელი შემთხვევითი სიდიდეებია და ამასთანავე ინვესტიციების მოხმარება ხდება მთლიანად მაშინ $\sum_{j=1}^n a_{ji}(p) = 1 \quad i = 1, 2, \dots, n$ (4)

ამ დროს ინვესტიციების პორციების დინამიკა შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ როგორც ლოკალურ-სტაციონალურ მდგომარეობათა მიმდევრობა დროის ყოველი t - მომენტისათვის, რომლის ენტროპია განისაზღვრება გამოსახულებით

$$H(X(t,p)) = - \sum_{i,j=1}^n x_{ij}(t) \ln \frac{x_{ij}(t)}{\varepsilon_{ij}} \rightarrow \max \quad (5)$$

შესაბამისი შეზღუდვების (3) და (4) დროს.

თითოეული ქვესისტემისათვის ინვესტიციის პორციის სიდიდედ უნდა ავიღოთ $x_{ij}^*(t,p)$, რომლის დროსაც სისტემის ენტროპია $H(X(t,p))$ არის მაქსიმალური. ამ დროს ინვესტიციების რისკი მინიმალურია.

ლიტერატურა

1. М. Шредер. Фракталы, хаос, степенные законы. 2007.
2. Ахобадзе М. Н., Курцхалия Е. Ж. Модель динамики деморесурсов с учетом интересов различных групп населения // ВНИИСИ Сборник трудов. Вып. 13 М., 1990.
3. მერაბ ახოზაძე. მაკროსისტემების მათემატიკური მოდელირებისა და მართვის საკითხები (ურბანისტული სისტემების მაგალითზე). მონოგრაფია. 2006. თბილისი.
4. Akhobadze M., Zangurashvili D. Prevention on the population explosions in the process of the control of cities and regions. International conference “parallel computations and control problems”, Moscow, 2005.

Urban Systems and General Systemic Regularities

Various different scientific disciplines and knowledge are integrated are observed to be integrated in modern science for study of a range of events as one system.

Often we deal with such situations, when the system as a whole one, reveals different nature and properties than its parts have. In urban system the population, transportation and etc. maybe considered as random processes, and the result - service centers, transport communications, demographic picture and etc maybe represented by determined, regular parameters.

Urban system is given as mathematical model of a macro system based on the theories of chaos, catastrophes and fractals.

It is shown the disasters provoked by the insignificant changes of urban development plan even in the case of only the planned objects implementation sequence is changed.

Urban system is considered as a geometric structure, with the features defined by the combination of separate systems connectivity. Given method allows us to predict the characteristics of urban system and reveals the sequences during of which the catastrophes will be avoided.

Урбанистические системы и общие системные закономерности

В докладе урбанистическая система рассматривается как макросистема. Главная особенность макросистем в отличии “индивидуальных” свойств ее элементов “коллективных” свойств системы в целом.

Это неоднородность порождает образование квазиустойчивых структур из большого количества элементарных хаотических движений. Поэтому многие проблемы, являющиеся предметом изучения макросистем, примыкают к проблемам самоорганизации и детерминированного хаоса

В работе показана как незначительные изменения в плане градостроительной стратегии может стать источником больших катастрофических последствий.

კომპიუტერული ქსელის სადიაგნოსტიკო-საკონტროლო საშუალებების კლასიფიკაცია

*ბექა გაბეხაძე, ლევან ინჯია, მარინა ქურდაძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
თბილისი, კოსტავას ქ.77*

ადამიანების ყოველდღიურ ცხოვრებაში თანამედროვე კომპიუტერული ქსელების გამოყენების როლი და მნიშვნელობა ბოლო პერიოდში საგრძნობლად გაიზარდა. ინტერნეტის ქსელის ასეთმა სწრაფმა განვითარებამ თავის მხრივ წარმოქმნა პრობლემები მომხმარებელთა მომსახურებაში საინფორმაციო უსაფრთხოებისა და მათი საიმედო მუშაობის უზრუნველყოფის კუთხით. ამ თვალსაზრისით დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ასეთი ქსელებისათვის სადიაგნოსტიკო-საკონტროლო საშუალებების შერჩევას, მათ ეფექტურ გამოყენებას სხვადასხვა სახის უწყესივრობების აღმოჩენისა და მათი დროული აღმოფხვრის მიზნით. ამჟამად კომპიუტერული ქსელური სისტემებისათვის არსებობს სადიაგნოსტიკო-საკონტროლო საშუალებების მეტად ფართო სპექტრი. ქსელური პრობლემების წარმოქმნისას ხშირ შემთხვევებში ქსელის ადმინისტრატორი აწყდება გარკვეულ სიძნელეებს მათი სიმრავლიდან ამ საშუალებების დროულ შერჩევასა და გამოყენებაში. აქედან გამომდინარე წარმოდგენილ სტატიაში მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ამჟამად არსებული სადიაგნოსტიკო-საკონტროლო საშუალებების კლასიფიკაციებად დაყოფა მათი გამოყენების სახეების მიხედვით, რათა ქსელის ადმინისტრატორმა ოპერატიულად შეძლოს მათი ფუნქციების განსაზღვრა ქსელის სხვადასხვა მტყუნებების დროულად აღმოფხვრის მიზნით.

სადიაგნოსტიკო-საკონტროლო საშუალებების კომპიუტერულ ქსელში გამოყენების სახეების მიხედვით ეფექტურ მიდგომად მიგვაჩნია მათი დაყოფა შემდეგ ფუნქციურ ჯგუფებად:

1. სადიაგნოსტიკო საშუალებები, რომლებიც საჭიროა ჰოსტის სადგურების ან მარშრუტიზატორის ინტერფეისულ რუქებში უწყესივრობების აღმოსაჩენად

ასეთი სახის დარღვევების აღმოსაჩენად სადიაგნოსტიკო მოწყობილობები ატყობინებენ ქსელის ადმინისტრატორს, რომ მის ქსელში რომელიმე ინტერფეისში უწყესივრობაა. ასეთ დროს ქსელის ადმინისტრატორი სპეციალური საკონტროლო ანალიზატორით დააკვირდება და გაანალიზებს ქსელის ტრაფიკს. აღმოჩნდება რა, რომ უწყესივრობა შეიმჩნევა ინტერფეისულ რუქაში, მან უნდა შეცვალოს იგი ახლით მიუხედავად იმისა მთლიანადაა ეს უკანასკნელი გამოსული მწყობრიდან, თუ ნაწილობრივ. ამგვარად, ასეთ შემთხვევებში სადიაგნოსტიკო საშუალება აღმოაჩენს, რომ დაზიანებული ინტერფეისი ინტენსიურად აგზავნის კადრებს, რომლებშიც შეიმჩნევა შეცდომების მომატება (მათ საკონტროლო ჯამებში).

2. ტრაფიკის საკონტროლო საშუალებები

აღნიშნული კლასიფიკაციის საკონტროლო საშუალებები ეხმარება ქსელის ადმინისტრატორს აწარმოოს ტრაფიკის დონის კონტროლი, სწორად გაანალიზოს (ან გადაანალიზოს) ქსელის რესურსები, დატვირთვის ინტენსიობები სხვადასხვა, შედარებით ნაკლებად დატვირთულ სეგმენტებს შორის. ამისათვის სადიაგნოსტიკო საშუალება, რომელიც წარმოადგენს სპეციალურ

ანალიზატორს, გვაძლევს ქსელური ტრაფიკის სურათს. მის მიხედვით შეიძლება აღმოჩნდეს, რომ ტრაფიკის დატვირთვის დონე, რომელიც გადაკვეთს ლოკალური ქსელების სიმრავლეს, შეიძლება შესამჩნევად შემცირდეს, თუ გარკვეული სერვერები შეერთდება პირდაპირ, ანუ ნაკლები ტრანზიტების გარეშე. თუ კი რესურსების ამგვარი გადანაწილებით მოხერხდება ქსელის წარმადობის შენარჩუნება (ან, რაც უფრო უკეთესია, მისი გაზრდა), ამას უპირველეს ყოვლისა მიესალმება კორპორაციის ხელმძღვანელობა, ვინაიდან მათ არ მოუწევთ გაიღონ ზედმეტი კაპიტალდაბანდებები დამატებითი რესურსების შესაძენად.

იყენებს რა სპეციალურ სადიაგნოსტიკო ანალიზატორს, ქსელის ადმინისტრატორს ეძლევა საშუალება გააკონტროლოს საკომუტაციო ხაზების გამოყენების კოეფიციენტი. მას შეუძლია დაადგინოს ლოკალურ სეგმენტში (სეგმენტებში) ჭარბი დატვირთვის წარმოქმნის შემთხვევა (ქსელის გადატვირთვის რეჟიმში მოხვედრა). თუ ასეთი შემთხვევები იღებს რეგულარულ ხასიათს, მაშინ მან უნდა მიმართოს კავშირგაბმულობის პროვაიდერებს, რათა დააყენონ ისეთი ხაზი, რომელსაც ექნება გამტარუნარიანობის უფრო მაღალი მაჩვენებელი (ეს უკანასკნელი კი, როგორც წესი, დაკავშირებულია დამატებით ხარჯებთან).

მეტად დიდი მნიშვნელობა აქვს იმას, რომ ქსელის ადმინისტრატორს ჰქონდეს ისეთი სადიაგნოსტიკო ანალიზატორი, რომელიც ავტომატურად აცნობებს მას ხაზების დატვირთვის დასაშვები დონის (პიკის) გადამეტებას. ამგვარი სადიაგნოსტიკო ანალიზატორი საშუალებას მისცემს მას გადატვირთვის თავიდან აცილების მიზნით მოახდინოს ქსელის რეკონფიგურაცია (როგორც აღვნიშნეთ, დატვირთვის სხვა სეგმენტებზე გადანაწილება).

3. სადიაგნოსტიკო-საკონტროლო საშუალებები, რომლებიც აღმოაჩენენ მარშრუტიზაციის ცხრილებში სწრაფ ცვლილებებს

მათი დახმარებით ქსელის ადმინისტრატორი დაასკვნის, რომ მის ქსელში ზოგიერთი მიმართულებით მარშრუტები არასტაბილურია ან თვით მარშრუტიზატორი არასწორადაა გაწყობილი (ინსტალირებული). რა თქმა უნდა ასეთი სადიაგნოსტიკო საშუალებები დიდ სამსახურს გაუწევს ქსელის ადმინისტრატორს, რომელსაც ყოველთვის ურჩევნია უწყესივრობის წინასწარი პროგნოზირება, ე.ი. აღმოაჩინოს შეცდომა მანამ, სანამ ქსელი აღმოჩნდება არამუშაუნარიანი.

4. საკონტროლო საშუალებები, რომლებიც განსაზღვრავენ მომსახურების ხარისხს (QoS – Quality of Service)

QoS – კონტროლის ამოცანა სხვა სადიაგნოსტიკო – საკონტროლო ამოცანებთან შედარებით რთული გადასაწყვეტია, ვინაიდან პერიოდულად უნდა გადაიხედოს შეთანხმებების ხელშეკრულებები (განსაკუთრებით ქსელურ სისტემებში, რომლებიც აგებული არიან გამოყოფილი ხაზების SDH ტექნოლოგიებით) ქსელის ადმინისტრატორსა და იმ პროვაიდერებთან, რომლებსაც თავის თავზე აქვთ აღებული მონაცემთა გადამცემი არხის მომსახურების დონე SLA (Service Level Agreement). ამ ხელშეკრულებებში ასახულია ქსელის წარმადობის პარამეტრები და თუ კი აღმოჩნდება ნაადრევი გადახვევები ქსელის მუშაობის მისაღებ მაჩვენებლებში, ეს შეიძლება გახდეს დავის საგანი. ხშირ შემთხვევებში ფორმდება ახალი ხელშეკრულება, სადაც აღნიშნული იქნება ახალი პირობები პროვაიდერის დაქვემდებარებაში მყოფი გამოყოფილი არხის გამტარუნარიანობის გაზრდის უზრუნველსაყოფად [1, 2]. ასეთი ხელშეკრულებები შეიცავენ შესაბამისი სამსახურის ხელმისაწვდომ პარამეტრებს,

შეყოვნებების დასაშვებ მნიშვნელობებს, ხაზების გამტარუნარიანობებს, ასევე მოთხოვნებს სისტემის შეფერხების შესახებ შეტყობინებების ვადებს. ცხადია, თუ ქსელის წარმადობის კრიტერიუმები შედის არხის პროვაიდერსა და ქსელის ადმინისტრატორს შორის ამგვარ შეთანხმებაში მომსახურების შესახებ, მაშინ ამ უკანასკნელს (ადმინისტრატორს) უნდა გააჩნდეს ქსელის წარმადობის საბაზო მაჩვენებლისაგან გადახვევის სადიაგნოსტიკო და გასაანალიზებელი საშუალებები. ასე, რომ ქსელის წარმადობის კონტროლი უპირველესი ამოცანაა ნებისმიერი დანიშნულების ქსელის ადმინისტრატორისათვის.

5. ქსელში არასანქცირებული შეღწევის აღმოჩენისა და აღკვეთის სადიაგნოსტიკო-საკონტროლო საშუალებები

იმ შემთხვევებში, როცა ჩნდება ეჭვი, რომ ქსელში “შეიჭრა” არასანქცირებული მომხმარებელი (ე.წ. “ჰაკერი”) ქსელის ადმინისტრატორის საიმედოობის სამსახურს უნდა გააჩნდეს შესაბამისი სადიაგნოსტიკო საშუალებები, რომელთა მეშვეობითაც დაადგენს რომელი ჰოსტიდან, ან უფრო კონკრეტულად, პორტის რომელი ნომრიდან ხდება მისი შეღწევა ქსელის საინფორმაციო რესურსებზე. ასეთ შემთხვევაში უნდა მოხდეს ტრაფიკის გაფილტვრა და დადგინდეს ტრაფიკის განსაკუთრებული სახეობები, ე.ი. გამოვლინდეს ის SYN პაკეტები, რომელთა სიმრავლაც საეჭვოდ მუდმივად მიემართება ერთი და იმავე პორტისაკენ (სადაც სავარაუდოდ “ზის ჰაკერი”) და ამის შემდეგ მიიღება სათანადო ზომები ასეთი შემთხვევების აღსაკვეთად.

ზემოთმოყვანილი კლასიფიკაციის სადიაგნოსტიკო-საკონტროლო საშუალებების დახმარებით ქსელის ადმინისტრატორები ანხორციელებენ მათზე დაკისრებულ ფუნქციებს, რომლებიც სტანდარტიზაციის საერთაშორისო ორგანიზაციის (ISO – International Organization for Standardization) მიერ გაწერილია ქსელური ადმინისტრირების სტანდარტული მოდელის სახით. ეს ძირითადი ფუნქციებია:

1. ქსელის წარმადობის კონტროლი

წარმადობის კონტროლის მიზანი მდგომარეობს იმაში, რომ შესაბამისი სადიაგნოსტიკო-საკონტროლო საშუალებების დახმარებით გაიზომოს ქსელის წარმადობა, გაანალიზოს მიღებული მონაცემები (ქსელის ანალიზატორების დახმარებით) და ჩაატაროს შესაბამისი ღონისძიებები წარმადობის გარკვეული ღონის მხარდასაჭერად (მისი საბაზო მაჩვენებლების შესანარჩუნებლად). მასში იგულისხმება, მაგალითად, ქსელის გამოყენების კოეფიციენტი ან გამტარუნარიანობა, სხვადასხვა ქსელურ კომპონენტებში (მაგალითად, კავშირის არხებში, მარშრუტიზატორებში, ჰოსტის მოწყობილობებში (ძირითადად მუშა სადგურებში და ა.შ)) მათი მნიშვნელობა.

ცენტრალურ როლს წარმადობის მართვაში (მაგალითად, ინტერნეტისათვის) თამაშობს მიღებული სტანდარტები (იხ. RFC 2570), რომლებსაც მხარს უჭერს SNMP პროტოკოლი (SNMP – Simple Network Management Protocol – ქსელური ადმინისტრირების მარტივი პროტოკოლი).

2. ქსელის უწყესივრობების კონტროლი

უწყესივრობების კონტროლის ძირითადი მიზანი, შესაბამისი სადიაგნოსტიკო საშუალებებით, მდგომარეობს მათ აღმოჩენაში, რეგისტრაციაში და შესაბამისი საპასუხო ღონისძიებების მიღებაში.

უწყესივრობების კონტროლის სადიაგნოსტიკო საშუალებები (როგორც არა ერთხელ აღვნიშნეთ, მათ ხშირად მოიხსენიებენ როგორც ქსელის სადიაგნოსტიკო-საკონტროლო ანალიზატორებს) იყოფიან აპარატურულ (ხშირად მასში გულისხმობენ ტესტირებს, ოსცილოგრაფებს, რეფლექტომე-

რებს და ა.შ) და პროგრამულ საშუალებებად (ე.წ. პროტოკოლების ანალიზატორებად). ორივე შემთხვევაში ხშირად უწესიერობების კონტროლსა და წარმადობის კონტროლს შორის კავშირი მკვეთრად არაა გამოხატული, თუმცა ისინი ორგანულად არიან ერთმანეთთან დაკავშირებული (ცხადია, მაგალითად თუ კაბელი გაწყდა, ან მარშრუტიზატორებში წარმოიქმნა გარკვეული უწესიერობები, ისინი მოქმედებენ ქსელის მუშაუნარიანობაზე, რომელიც უშუალო გავლენას ახდენს ქსელის წარმადობაზეც).

3. ქსელის კონფიგურაციის მართვის კონტროლი

ქსელის ადმინისტრატორმა იმისათვის, რომ მან განახორციელოს ქსელის კონფიგურაციის შეცვლა, საჭიროა მას ჰქონდეს შესაბამისი სადიაგნოსტიკო ანალიზატორებისაგან მიღებული მონაცემები მთლიან ქსელში (ან მის გარკვეულ სეგმენტებზე) ტრაფიკის დატვირთვის მომატების შესახებ. ამ მონაცემების საფუძველზე იგი იღებს გადაწყვეტილებებს მოახდინოს თუ არა ქსელის კონფიგურაციის შეცვლა. ქსელის რეკონფიგურაციის ხარისხი დამოკიდებულია ტრაფიკში გამავალი ჭარბი პაკეტების რაოდენობაზე, რომლის აღრიცხვას და ანალიზსაც აწარმოებს ტრაფიკის დატვირთვის ანალიზატორები.

4. სადიაგნოსტიკო ხარვეზებისა და ქსელის პრობლემების საადრიცხვო ჩანაწერების მართვის კონტროლი

საადრიცხვო ჟურნალში დაფიქსირებული ჩანაწერები საშუალებას აძლევს ქსელის ადმინისტრატორს განსაზღვროს თუ რა ხარისხითა და წესებით მოახდინოს მან ქსელის რესურსებში შეღწევა, ლოკალიზება მოახდინოს ქსელში წარმოქმნილი ყოველგვარი უწესიერობების, თავისი ქსელის მომხმარებლებისათვის ასევე საჭიროებისამებრ დააწესოს ამ რესურსების მოხმარების ახალი წესები, ვადები და ა.შ. ყოველივე ამისათვის მას (ქსელის ადმინისტრატორს), ცხადია, უნდა გააჩნდეს სათანადო საკონტროლო-სადიაგნოსტიკო საშუალებებიც.

ამგვარად, ზემოთმოყვანილი ჯგუფებიდან ჩანს, რომ სადიაგნოსტიკო საშუალებების ქსელში გამოყენების სახეები მეტად მრავალფეროვანია და ამგვარი კლასიფიკაცია მნიშვნელოვნად გაუადვილებს ქსელის ადმინისტრატორს მათ სწორ შერჩევას მის დაქვემდებარებაში მყოფი ქსელის უწესიერობების აღმოსაფხვრელად.

ლიტერატურა

1. Мониторинг и анализ локальных сетей /в кн. В.Г., Олифер Н.А. Компьютерные сети, СПб: Изд. “Питер”, Л. 2000;
2. М. Спортак, Френк Паппас и др. Сетевые технологии, Изд. Diasoft, Москва, Санкт-Петербург, Киев, 2002.

Классификация контрольно - диагностических средств компьютерных сетей

*Б. Габехадзе, Л. Инджия, М. Курдадзе
Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава, 77*

Рассматриваются подходы классификации функционального разделения контрольно-диагностических средств для их эффективного использования администраторами компьютерных сетей.

Classification control - diagnostic means of computer networks

B.Gabekhadze, L.Injia, M.Kurdadze
Georgian technical university
Georgia, Tbilisi, Kostava, 77

Approaches of classification of functional division of control-diagnostic means for their effective utilization are considered by managers of computer networks.

ნიკელით ლეგირების გავლენა β-ბორის ელექტროფიზიკურ და მექანიკურ მახასიათებლებზე

მ. დარჩიაშვილი

*საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი (სტუ), იმს ფაკულტეტი,
0175, მ.კოსტავას ქ.77, თბილისი, საქართველო*

ბორის ფუძეზე არსებული მასალების პრაქტიკული გამოყენების პერსპექტივების რეალიზაციისათვის აუცილებელია მათი რეალური სტრუქტურისა და სტრუქტურულად მგრძობიარე ფიზიკური და მექანიკური თვისებების კომპლექსური კვლევა. მიუხედავად იმისა, რომ შესრულდა ბორის ფუძეზე არსებული მასალების მნიშვნელოვანი კვლევები, ჯერ-ჯერობით გადაწყვეტილი არ არის განსაზღვრული თვისებების მატარებელი ბორის კრისტალების მიღების, კერძოდ ნახევარგამტარული ხელსაწყოთმშენებლობისათვის უმთავრესი p- და n- ტიპის ბორის კრისტალების მიღების პრობლემა.

აღნიშნულიდან გამომდინარე სხვადასხვა ელემენტით ლეგირებული ბორის მიღების, მათი სტრუქტურისა და ფიზიკური თვისებების კვლევა წარმოადგენს აქტუალურ ამოცანას. ასეთი ხასიათის კვლევა საშუალებას იძლევა მიღებულ იქნას გაღრმავებული ინფორმაცია ბორის კრისტალურ მესერში მალეგირებელი ელემენტების კრისტალოგრაფიული პოზიციების, დიფუზიისა და ხსნადობის შესახებ; რეალურ სტრუქტურაში დამახასიათებელი სტრუქტურული დეფექტების წარმოქმნისა და მიგრაციის მექანიზმებისა და ახალი ტექნიკისათვის მნიშვნელოვანი თვისებების მიზანდასახული მართვის შესაძლებლობათა შესახებ.

β-რომბოედრული ბორის (შემდგომ β-ბორის) ელექტროფიზიკური თვისებების მართვა შესაძლებელია სხვადასხვა მეტალით ლეგირებით, რომლის დროსაც გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ცალკეული მალეგირებელი კომპონენტის ელექტრული აქტივობა მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ბორის რთული აღნაგობის ელემენტარულ უჯრედში დაკავებულ პოზიციაზე. ამჟამად დადგენილია [1, 2], რომ გარდამავალი მეტალები ელექტრულ აქტივობას ამჟღავნებენ ბორის სტრუქტურაში ჩანერგვის A_1 , E და D სიცარიელებში. ზოგიერთი მეტალის (Ni, Cr, Fe) A_1 პოზიციაში ჩანერგვა განაპირობებს n-ტიპის გამტარობას და გამტარობის სიდიდის მაღალ მგრძობიარობას მალეგირებელი ელემენტის კონცენტრაციისადმი.

ნაშრომში წარმოდგენილია სხვადასხვა კონცენტრაციის ნიკელით ლეგირებული β- ბორის კრისტალების სტრუქტურის, ელექტრული მახასიათებლების და გრეხითი რხევების ენერჯის გაბნევის პროცესების კომპლექსური შესწავლის შედეგები. საცდელი კრისტალები მიღებულია ელექტროწინააღობის ვაკუუმურ ღუმელში შესაბამისი კაზმების გადნობით.

მიღებული β- ბორის შენადნობების მიკროსტრუქტურა შესწავლილ იქნა ოპტიკურ მიკროსკოპზე Neophot-32. შენადნობების სტრუქტურაში გამოვლენილია პოლიკრისტალური აღნაგობა, მარცვლები მრავალკუთხედების ფორმისაა, მათი ზომები იცვლება 0,05 - 5მმ დიაპაზონში. ნიკელის კონცენტრაციის გაზრდით მცირდება მარცვლების ზომები. შედარებით დიდი ზომის მარცვლებში შეინიშნება მიკროორეულების სიმრავლე.

ლეგირებული ბორის კრისტალების ძვრის დინამიური მოდულისა და შინაგანი ხახუნის ტემპერატურული და ამპლიტუდური დამოკიდებულების შესწავლა წარმოებდა ნახევრადავრომატურ დანადგარზე გრეხითი რხევების სიხშირისა და მიღების ლოგარითმული დეკრემენტის რეგისტრაციის მეთოდით. გაზომვებში გამოიყენებოდა პარალელიპედის ფორმის ნიმუშები ზომით 0,4X0,4X15 მმ³. გაზომვები სრულდებოდა 100-300 K ტემპერატურების და 0,5-5 ჰც სიხშირეთა ინტერვალში. გაზომვის პროცესში შესაძლებელი იყო გრეხითი რხევების ამპლიტუდის ცვლილება $1 \cdot 10^{-5} - 5 \cdot 10^{-3}$ ინტერვალში. გაზომვები ხორციელდებოდა ტემპერატურის ყოველი 1-3 გრად/წთ ცვლილებისას.

ძვრის მოდულის აბსოლუტური სიდიდე ოთახის ტემპერატურაზე გაინსახვრებოდა ფორმულით [3]: $G = G_0 \frac{f^2}{f_0^2}$; სადაც G_0 და f_0 გამზომი დანად-

გარის ეტალონის (ვანადიუმი) ძვრის მოდული და რხევის სიხშირეა ოთახის ტემპერატურაზე, ხოლო G და f - იდენტური ზომების საცდელი კრისტალის ძვრის მოდულისა და რხევის სიხშირის მნიშვნელობები. აღნიშნული მეთოდით ძვრის მოდულის განსაზღვრის ცდომილება 3% -ზე ნაკლებია. შინაგანი ხახუნის სპექტრის მახასიათებლები (აქტივაციის ენერჯია, სიხშირის ფაქტორი) განისაზღვრებოდა ცნობილი სტანდარტული მეთოდით [4].

ექსპერიმენტულად დადგინდა, რომ 2,0 ატ% Ni-ის შემცველი ბორის შენადნობი ხასიათდება n-ტიპის გამტარობით, ხოლო შედარებით ნაკლები კონცენტრაციით ნიკელით ლეგირებული ბორის შენადნობები p-ტიპის გამტარობით. აღსანიშნავია, რომ p-ტიპის ნიმუშებში Ni-ით ლეგირება ავლენს ხვრელების ძვრადობის ამაღლების ტენდენციას. სხვადასხვა კონცენტრაციის ნიკელით ლეგირებული β- ბორის შენადნობების ელექტროფიზიკური მახასიათებლების მნიშვნელობები წარმოდგენილია ცხრილში 1.

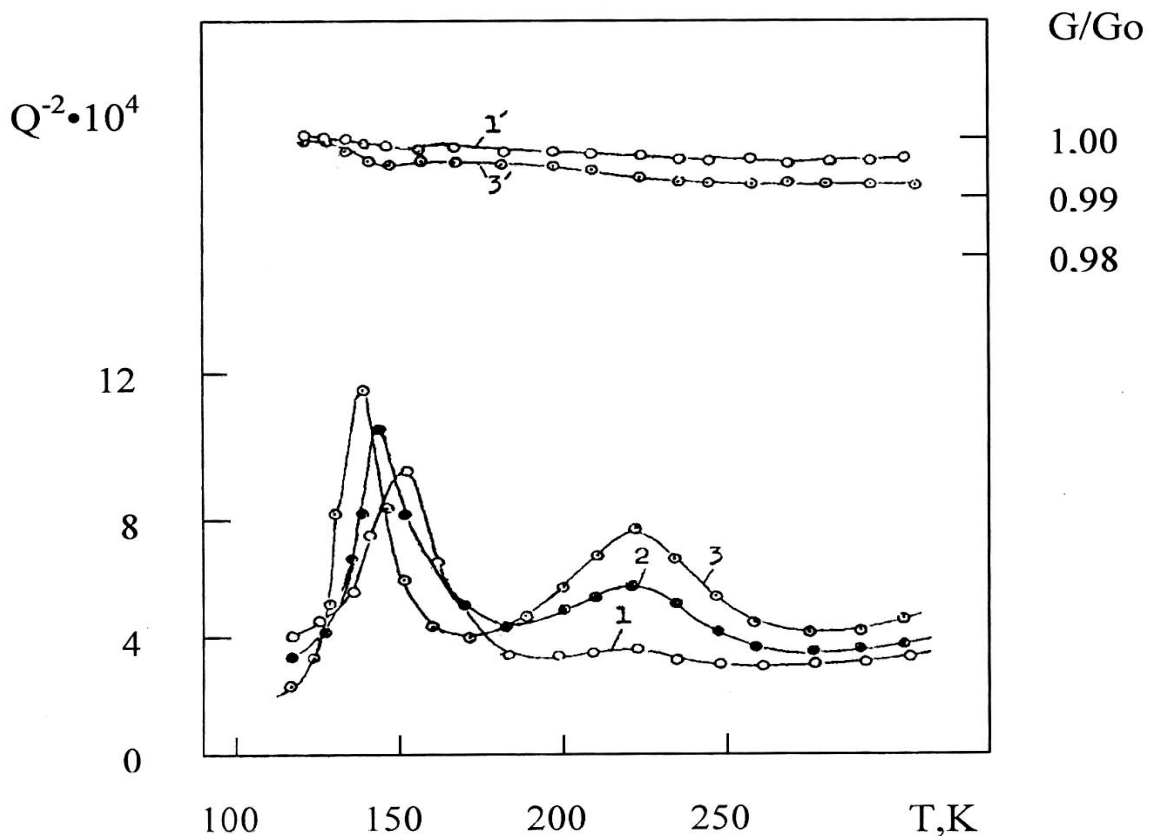
ნიკელით ლეგირებული β-ბორის ელექტროფიზიკური მახასიათებლები

ცხრილი 1.

საცდელი ნიმუშები	გამტარობის ტიპი	დენის მატარებლების კონცენტრაცია	ელექტრო-გამტარობა, ომი ⁻¹ სმ ⁻¹	ელექტრული ძვრადობა, სმ ² ე ⁻¹ წმ ⁻¹	ძვრის მოდული კვ/მმ ²
B+ 0,5 ატ% Ni	p	$1 \cdot 10^{18}$	4,30	1,4	180
B+ 1,2 ატ% Ni	p	$5 \cdot 10^{18}$	5,20	4,0	195
B+ 2,0 ატ% Ni	n	$2 \cdot 10^{19}$	6,50	2,3	225

როგორც ცხრილიდან ჩანს ძვრის მოდულის აბსოლუტური მნიშვნელობები იზრდება ნიკელის კონცენტრაციის გაზრდით და არ არის დამოკიდებული B-Ni შენადნობების ელექტროგამტარობის ტიპზე. ძვრის მოდულის ამადლება შესაძლებელია დაკავშირებული იყოს ძლიერი ლოკალური ელექტრონული კავშირების წარმოქმნასთან.

ნახ. 1-ზე წარმოდგენილია ნიკელის სხვადასხვა კონცენტრაციით ლეგირებული ბორის შინაგანი ხახუნისა და ძვრის მოდულის სპექტრები. ნახაზიდან ჩანს, რომ B+ 0,5 ატ% Ni შენადნობების შინაგანი ხახუნის ტემპერატურულ სპექტრში (~0,8 ჰც) გამოვლენილია ორი მაქსიმუმი – 150 და 235K ტემპერატურებზე. ისინი შეთავსებული არიან ტემპერატურისაგან სუსტად დამოკიდებულ ფონთან. მეორე მაქსიმუმი პირველთან შედარებით განიერია, იგი სუსტი ინტენსივობით ხასიათდება. ტემპერატურის 80-300K ინტერვალში შინაგანი ხახუნის სპექტრის ფორმა დამოკიდებული არ არის ტემპერატურის ცვლილების მიმართულებაზე. სპექტრის შემადგენელი შინაგანი ხახუნის ფონისა და მაქსიმუმების ინტენსივობა იზრდება რხევების ამპლიტუდის გაზრდით $1 \cdot 10^{-5}$ -დან $5 \cdot 10^{-4}$ -მდე.



ნახ.1. ნიკელით ლეგირებული ბორის შინაგანი ხახუნისა (1,2,3) და ძვრის მოდულის (1', 3') სპექტრები
 1, 1'- B+ 0,5 ატ% Ni; 2 - B+ 1,2 ატ% Ni; 3, 3'- B+ 2,0 ატ% Ni;

მაღალ სიხშირეზე (~5 ჰც) ორივე მაქსიმუმი 10-15 გრადუსით გადაადგილდება ოთახის ტემპერატურის მიმართულებით. ეს გარემოება მეტყველებს შინაგანი ხახუნის პროცესების რელაქსაციურ ბუნებაზე. აღნიშნული

რელაქსაციური პროცესების ენერჯის მნიშვნელობებია 0,18 და 0,40 ევ, ხოლო მათი შესაბამისი სიხშირის ფაქტორი – $5 \cdot 10^6$ და $5 \cdot 10^9$ წმ⁻¹.

ციკლური დეფორმაცია $5 \cdot 10^{-3}$ რიგის ამპლიტუდაზე ოთახის ტემპერატურის პირობებში დაახლოებით 20%-ით ზრდის ორივე მაქსიმუმის ინტენსივობას. მოწვა 500 K-ზე 3 სთ-ის განმავლობაში მკვეთრად ამცირებს მაქსიმუმების ინტენსივობას. ძვრის ფარდობითი მოდულის გრაფიკზე ორივე რელაქსაციური მაქსიმუმის ტემპერატურებზე შეინიშნება ძვრის მოდულის დეფექტი. მისი სიმცირე გამოწვეულია რელაქსაციური მაქსიმუმების დაბალი ინტენსივობით. 80-დან 300K-მდე ინტერვალში ძვრის მოდული უმნიშვნელოდ იცვლება.

ნიკელის კონცენტრაციის გაზრდა 1,2 ატ%-მდე იწვევს პირველი მაქსიმუმის სიმაღლის ზრდასა და მის გადანაცვლებას 10 გრადუსით დაბალი ტემპერატურებისაკენ. შესაბამისად მცირდება მაქსიმუმის აქტივაციის ენერჯია და სიხშირის ფაქტორი ($\sim 2 \cdot 10^{-6}$ წმ⁻¹). მნიშვნელოვნად იზრდება მეორე მაქსიმუმის ინტენსივობა. იგი ინარჩუნებს დიდ სიგანესა და სიმეტრიულ ფორმას. აღნიშნული მაქსიმუმის აქტივაციის ენერჯისა და სიხშირის ფაქტორის სიდიდეები ტოლია შესაბამისად 0,38 ევ და $2 \cdot 10^9$ წმ⁻¹. ორივე მაქსიმუმის ინტენსივობა მალდება ამპლიტუდური დეფორმაციის $\sim 5 \cdot 10^{-3}$ –მდე გაზრდით. მაღალ ამპლიტუდებზე ($\sim 10^{-3}$) ციკლური დეფორმაცია მნიშვნელოვნად ზრდის მაქსიმუმებისა და ფონის ინტენსივობას. ინტენსივობის გაზრდის ლიკვიდაცია შესაძლებელია 5სთ-ის განმავლობაში ნიმუშების ვაკუუმში მოწვით 1000K-ზე.

n- ტიპის გამტარობის B+ 2,0 ატ% Ni შენადნობების შინაგანი ხახუნის ტემპერატურული სპექტრი რიგი თავისებურებებით ხასიათდება. მკვეთრად მალდება ორივე მაქსიმუმის ინტენსივობა. ისინი გადანაცვლებულია დაბალი ტემპერატურებისაკენ. მათ ახასიათებთ რხევის ამპლიტუდისაგან საგრძნობი დამოკიდებულება. პირველი მაქსიმუმი შევიწროვებულია, გააჩნია სიმეტრიული ფორმა. მეორე მაქსიმუმი აშკარად განიერი და სიმეტრიული. ამალღებულია აგრეთვე შინაგანი ხახუნის ფონი, რომლის ინტენსივობა 80-300K ინტერვალში პრაქტიკულად უცვლელია.

პირველი მაქსიმუმი ხასიათდება აქტივაციის ენერჯით $\sim 0,13$ ევ და სიხშირის ფაქტორით- $1 \cdot 10^6$ წმ⁻¹. მეორე მაქსიმუმის აქტივაციის მახასიათებლები შემცირებულია (აქტივაციის ენერჯია 0,35 ევ, სიხშირის ფაქტორი – $1 \cdot 10^9$ წმ⁻¹). შემდგომი მოწვა 5სთ-ის განმავლობაში 1000K-ზე ძლიერად ამცირებს მათ ინტენსივობას.

ამრიგად, ექსპერიმენტულად ნახვენებია, რომ 2,0ატ% -მდე ნიკელით ლეგირება იწვევს β -ბორის მექანიკური თვისებების ერთ-ერთი ძირითადი მახასიათებლის – ძვრის მოდულის გაზრდას. ამასთან ერთად ადგილი აქვს რელაქსაციურ პროცესებში მონაწილე დეფექტების აქტივაციის ენერჯის შემცირებას. რელაქსაციური შინაგანი ხახუნის პროცესების ინტენსივობა იზრდება გრეხითი რხევების ამპლიტუდის გაზრდით, რითაც დგინდება მათი დეფორმაციული ანუ დისლოკაციური წარმოშობის ბუნება [4]. β -ბორის სტრუქტურისათვის დამახასიათებელია დისლოკაციები, დეფორმაციული ორეულები და წყობის დეფექტები [5]. სავარაუდოა, რომ ნიკელით ლეგირება ამცირებს აღნიშნული დეფექტების ბირთვებში შეუვსებელი ელექტრონული კავშირების რაოდენობას და შესაბამისად ადაბლებს მათი მოძრაობისათვის საჭირო ენერგეტიკულ ბარიერებს. ამით აიხსნება დისლოკაციური წარმოშობის რელაქსაციური პროცესების აქტივაციის ენერჯის სიდიდეების შემ-

ცირება B-Ni შენადნობებში. როგორც უკვე აღინიშნა ძვრის მოდულის ამაღლება უპირატესად ელექტრული წარმოშობისაა და დაკავშირებულია Ni-ისა და B-ის ატომების ლოკალიზებული, ძლიერი ელექტრული კავშირის ძალების ფორმირებასთან.

მიღებული ექსპერიმენტული შედეგები მნიშვნელოვანია β -ბორის ფუძეზე განსაზღვრული მექანიკური და ელექტროფიზიკური თვისებების შენადნობების დამუშავებისა და პრაქტიკული გამოყენების პრობლემის გადასაჭრელად.

ლიტერატურა

1. Lundstrom T., Tergenius L., Higashi Z. Kristallographic, v.167, #3/4, 1984, pp.235-245.
2. Nakayama T. Shimizu J. Kimura K. J. Solid State Chemistry, 1,54, 2000, pp.13-19.
3. Головин С.А., Пушкар А., Левин Д.М. Упругие и демпфирующие свойства материалов. М: Металлургия, 1987, 192с.
4. Постников В.С., Внутреннее трение в металлах. М: Металлургия, 1974, 380с.
5. Mackelvy M., Rae Smith A., Eyring L. J. Solid State Chemistry, 44,#3, 1982, pp.374-381.

Влияние легирования никелем на электрофизические и механические характеристики β – бора

М. Дарчиашвили

Изучены электрофизические и механические характеристики образцов β – бора, легированного никелем p- и n-типа. Определены значения электрофизических характеристик, модуля сдвига и активационных параметров наблюдаемых релаксационных процессов. Обсуждены закономерности изменения указанных характеристик в β – боре, легированном никелем.

Influence of Ni doping on the electrophysical and mechanical characteristics of β - boron

M. Darchiashvili

Electrophysical and mechanical characteristics of p - and n-type Ni-doped β – boron have been studied. Values of activation parameters of relaxation processes, shear modulus and electrophysical characteristics have been defined. Regularities of changing of the denoted characteristics in Ni-doped β – boron have been analyzed .

სასურსათო პროდუქციის იდენტიფიკაცია

მზია წულუკიძე

*საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
კოსტავას ქ. 77*

სასურსათო პროდუქციის ხარისხი და უვნებლობა უმთავრესი ფაქტორია, რაც ბიზნესსა და სამომხმარებლო ბაზარზე წარმატებას უზრუნველყოფს.

საქართველოს და მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნების, თუ საერთაშორისო ორგანიზაციების დღის წესრიგში უმნიშვნელოვანეს ადგილს იკავებს

უხარისხო, ფალსიფიცირებული პროდუქციის სამომხმარებლო ბაზრიდან განდევნა და მომხმარებელთა ჯანმრთელობის დაცვა. არაერთი ტექნიკური ღონისძიების მიუხედავად, ბაზარს სულ უფრო მეტად იპყრობს უხარისხო ნაწარმი, რომლის მოხმარება იწვევს ადამიანთა ქრონიკულ და ტოტალურ დაავადებებს, მოწამვლებს, რაც ხშირ შემთხვევაში ლეტალური შედეგით მთავრდება. ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის (WHO) მონაცემებით 2000 წელს 2,1 მლნ. ადამიანის გარდაცვალების მიზეზი სურსათი იყო.

სასურსათო პროდუქცია არის საკვები პროდუქტებისა და თამბაქოს ნაწარმის ერთობლიობა, რომელთა ინგრედიენტები მოხმარებისას მთლიანად ან ნაწილობრივ ხვდებიან ადამიანის ორგანიზმში და გარკვეულ ზემოქმედებას ახდენენ მის შინაგან გარემოზე (ჯანმრთელობაზე).

საკვები პროდუქტები - ცხოველური, მცენარეული, მინერალური ან ბიოსინთეზური წარმოშობის პროდუქტებია, რომელიც გამიზნულია ადამიანის საკვებად მოხმარებისათვის როგორც ახალი, ისე გადამამუშავებული სახით. საყოველთაოდ ცნობილი საკვები პროდუქტების გარდა საკვებ პროდუქტებს მიეკუთვნება აგრეთვე საკვები დანამატები და საღებავი რეზინი.

სხვა ფაქტორებთან ერთად ერთგვაროვანი პროდუქციის სერტიფიკაციის სისტემების განმსაზღვრელ ფაქტორს წარმოადგენს ნიმუშის აღების წესი და იდენტიფიკაცია.

იდენტიფიკაცია ფალსიფიკაციის დადგენის ინსტრუმენტია. პროდუქტთან მიმართებაში იდენტიფიკაცია არის გარკვეული დასახელების პროდუქტისადმი წაყენებული მოთხოვნების შესაბამისობის დადგენა მასზე აღნიშნულ თანმხლებ დოკუმენტებთან, მარკირებასთან. თვისობრივი იდენტიფიკაციის ჩატარება ძალიან რთული, ხანგრძლივი და ხშირად ძვირადღირებული პროცესია [2,514 გვ.]

ფალსიფიკაცია - გაყალბება, წარმოების პროცესში გარკვეული პროდუქციის მისი დასახელებისათვის შეუსაბამო, სხვა ნაკლებად სრულფასოვანი ნედლეულის გამოყენებით ხარისხის შეცვლა და მისი რალიზაცია ანგარების მიზნით. ფალსიფიკაციის დადგენის ძირითად მეთოდოლოგიურ პრინციპს წარმოადგენს მსგავსი თვისებების საკვები პროდუქტების კვლევის სიღრმე. **ამოცანებში შედის:** პროდუქციის სამომხმარებლო თვისებებისა და ხარისხის მაჩვენებლების კვლევა, ასორტიმენტული კუთვნილების განსაზღვრა, სტანდარტებისა და ნორმატიული დოკუმენტების სრულყოფა, იდენტიფიკაციის მეთოდების, უპირველეს ყოვლისა ექსპერს-მეთოდების დამუშავება, რომელიც იმის საშუალებას იძლევა, რომ ნდობის მაღალი ხარისხით განვსაზღვროთ პროდუქციის ასორტიმენტული კუთვნილება [2,135, 136 გვ.]

იდენტიფიკაციის ფუნქციებია: პროდუქტის წარმოდგენილი ნიმუშის შესაბამისობა კონკურენტულ დასახელებასთან, ხარისხთან, მარკასთან, საბაზრო ურთიერთობების სუბიექტებისათვის აუცილებელი ინფორმაციის მიწოდება; პროდუქციის ნამდვილობის დადგენა;

იდენტიფიკაციის ობიექტებია - სასურსათო პროდუქცია. მათი შესაბამისობის შეფასება ძალიან მნიშვნელოვანია მომხმარებლისათვის, რომელიც პროდუქტს იძენს.

პროდუქციის იდენტიფიკაციის განმახორციელებელი სუბიექტები – საბაზრო ურთიერთობის ჯაჭვის ყველა მონაწილე: მეწარმე, გამყიდველი, მომხარებელი, რომელიც აგრეთვე ახორციელებს იდენტიფიკაციას გაუთვით-ცნობიერებლად, მას არა აქვს საკმარისი კვალიფიკაცია და ორიენტირებულია მხოლოდ საკუთარ ცხოვრებისეულ გამოცდილებასა და ცოდნაზე. [5].

სტანდარტები, სასურსათო პროდუქციისა და ნედლეულის სერტიფიკაციის ჩატარების წესები ითვალისწინებენ მაჩვენებლების სამ ჯგუფს: ორგანოლექტიკურს, ფიზიკო-ქიმიურს, მიკრობიოლოგიურს.

იდენტიფიკაციის მიზნით გამოიყენება მხოლოდ ორგანოლექტიკური (სენსორული) და ფიზიკო-ქიმიური (გაზომვითი) მეთოდები, რომლებიც განსაზღვრავენ პროდუქციის სამომხმარებლო თვისებებს. მიკრობიოლოგიური მაჩვენებლები მიეკუთვნება უსათრთხოების მაჩვენებლებს, რომელიც დამოკიდებულია გარეგან ზემოქმედებასა და მიკროფლორის დაბინძურებაზე. საკვები პროდუქტები სასურველ არეს წარმოადგენენ მიკროორგანიზმების გამრავლებისათვის, ამიტომ მათ მიერ გამომუშავებული მიკროტოქსინების სიჭარბე არ შეიძლება იყოს იდენტიფიკაციის კრიტერიუმი. შესაბამისად, მიკრობიოლოგიური კვლევის შედეგები იდენტიფიკაციის კრიტერიუმად არ ითვლება და იგი მოიაზრება მხოლოდ სხვა მეთოდებთან კომპლექსში [5].

იდენტიფიკაციის კრიტერიუმად არ გამოდგება აგრეთვე სასერტიფიკაციო კვლევისას გამოყენებული ზოგიერთი ფიზიკო-ქიმიური მაჩვენებელიც.

ზოგად ორგანოლექტიკურ მაჩვენებლებს მიეკუთვნება: გარეგნული სახე, გემო და სუნი, კონსისტენცია. გარეგნული სახე არა მხოლოდ გავრცელებული და ხელმისაწვდომია, არამედ იდენტიფიკაციის ყველაზე მნიშვნელოვანი კრიტერიუმია. სწორედ ამ მაჩვენებლით იწყება იდენტიფიკაცია. მწარმოებლის, გამყიდველისა და მომხმარებლის მიერ შეუსაბამობის აღმოჩენისას სხვა კრიტერიუმების განსაზღვრა უსაფუძვლოა, თუმცა გარეგნული სახე როგორც იდენტიფიკაციის კრიტერიუმი საკმარის ნდობის ფაქტორს არ შეიცავს, ვინაიდან ფალსიფიკაცია ყველაზე ხშირად სწორედ გარეგნული სახის გაყალბებით იწყება. მაგ. მხოლოდ გარეგნული სახით შეუძლებელია ყავის, ჩაის, ალკოჰოლური სასმელების, კარაქის იდენტიფიცირება, ვინაიდან შემცველებს ხშირად ისეთი გარეგნული სახე აქვთ, რომლის გამორჩევა გემოსა და სუნის მიხედვით ნამდვილი პროდუქტისგან და განსაკუთრებით ფალსიფიკაციის დადგენა რიგითი მომხმარებლისათვის თითქმის შეუძლებელია.

ორგანოლექტიკური მაჩვენებლები მისაწვდომი, ერთი შეხედვით უბრალო, მაგრამ არასაკმარისად მყარია, ამიტომ ის არ შეიძლება იყოს იდენტიფიკაციის ერთადერთი კრიტერიუმი და აუცილებლად უნდა იყოს გამყარებული ფიზიკო-ქიმიური (განსაკუთრებით უვნებლობის) მაჩვენებლებით.

ბევრი ფიზიკო-ქიმიური მაჩვენებელიც ვერ გამოდგება იდენტიფიკაციის კრიტერიუმად. მაგ. ღვინოში სპირტის, შაქრის, ტიტრული მჟავიანობის განსაზღვრა შედეგს ვერ მოიტანს, რადგან სასურველ კონდიციამდე ამ მაჩვენებლების მიყვანა ძნელი არ არის ეთილის სპირტის, შაქრის, მჟავების დამატებით. კარაქის იდენტიფიკაციისას ცხიმის, ტენიანობის, მასური წილის კრიტერიუმად გამოყენებასაც არ მოაქვს შედეგი, ვინაიდან ფალსიფიკაციისას მას უფრო ხშირად ცვლიან მარგარინით ან სხვა ანალოგით, რომელიც კარაქისაგან ძირითადი სტანდარტული მაჩვენებლებით თითქმის არ განსხვავდება.

იდენტიფიკაციის კრიტერიუმად შერჩეული მაჩვენებლებიდან ყველაზე მნიშვნელოვანია ტიპიურობა. მაგ. ნატურალური ყავისთვის იდენტიფიკაციის მეტად ტიპურ კრიტერიუმს წარმოადგენს მასში კოფეინის შემცველობა, თუმცა ნატურალური ყავის მარცვლოვანი შემცველებით ან ციკორით ნაწილობრივ შეცვლით შეუძლებელია კოფეინის შემცველობის მიხედვით ყავის ნატურალობის დადგენა და იდენტიფიცირება. ასეთ შემთხვევაში კოფეინის შემცველობის კრიტერიუმად ჩართული უნდა იყოს ორგანოლექტიკური მეთოდები

და აგრეთვე ქსოვილების მიკროსტრუქტურის განსაზღვრა. მარცვლოვანი შემცველობის დამატება გამოიწვევს სახამებლის მარცვლების წარმოქმნას, რაც ყავისთვის არ არის დამახასიათებელი.

იდენტიფიკაციის კრიტერიუმები უნდა იყოს ობიექტური და დამოუკიდებელი შემმოწმებლის სუბიექტური მონაცემებისაგან (კომპეტენტურობა, პროფესიონალიზმი) აგრეთვე დამოკიდებულია ექსპერიმენტის ჩატარების პირობებზე.

ფალსიფიკაციის სახეებია: ასორტიმენტული, ხარისხობრივი, რაოდენობრივი, ღირებულებრივი, ინფორმაციული, რომლის საბოლოო მიზანია უხარისხო პროდუქტისათვის გარეგნულად სამომხმარებლო უპირატესობის იმიტირება.

ამგვარად, სასურსათო პროდუქციის იდენტიფიკაცია კომპლექსური შეფასების ხასიათი უნდა ჰქონდეს, რომლის რეზულტატია პროდუქციის შესაბამისობის დადასტურება ნორმატიულ დოკუმენტებთან.

ეკონომიკური მოსაზრებებით სასურსათო პროდუქტების ფალსიფიკაცია ყოველთვის დიდ პრობლემას წარმოადგენდა. აღნიშნულ საქმიანობას ახორციელებდნენ სასურსათო პროდუქტების საქონელმცოდნეობისა და ექსპერტიზის კვალიფიკაციის მქონე სპეციალისტები, რომლებსაც მეცნიერულად ჰქონდათ შესწავლილი სამომხმარებლო ბაზარზე არსებული პრაქტიკულად ყველა სახის სასურსათო პროდუქციასთან დაკავშირებული პრობლემების მთელი ციკლი, პროდუქციის ძირითადი მახასიათებლები (მათ შორის უვნებლობის რისკები, ფალსიფიკაცია) და ამ მახასიათებლების უზრუნველყოფის ფაქტორები, ყველა ის კომპონენტი, რომელიც განაპირობებს კონკურენტუნარიანი პროდუქციის დაკვირვებას სურსათის ბიზნესში.

ქვეყანაში შექმნილ სოციალურ - ეკონომიკურ გარემოსთან ადაპტირების აუცილებლობამ ჩვენი ქვეყნის ბევრი მოქალაქე აიძულა ხელი მოეკიდა ისეთი ბიზნესისათვის, რომლის ხორცშესხმა სპეციალურ მენეჯერულ ცოდნასა და პრაქტიკულ უნარ-ჩვევებს მოითხოვს, რაც ახალ მეურნე სუბიექტს უმეტეს შემთხვევაში არ აღმოაჩნდა, თავისთავის იმედად დარჩა პრობლემების წინაშე. ცხადია, ამის გამო დიდია ბიზნესის კრახით დასრულების ალბათობა.

სასურსათო პროდუქციის ხარისხის, უვნებლობის და ფალსიფიკაციის დადგენა ურთულესი ამოცანაა, რაც მხოლოდ სურსათის ხარისხისა და უვნებლობის მართვის სპეციალური განათლების მქონე კვალიფიციური სპეციალისტის პრეროგატივაა.

დღეისათვის, აშშ-სა და ევროპის რიგ უნივერსიტეტებში სასურსათო საქონელმცოდნეობა წოდებულია როგორც სურსათის მეცნიერება ან სურსათის ხარისხის და უვნებლობის მართვა (თუმცა საფრანგეთის, ინგლისის შოტლანდიის - დანდის, გერმანიის, პოლონეთისა და სხვა უნივერსიტეტებში საქონელმცოდნეობა დღესაც ისწავლება როგორც დამოუკიდებელი მეცნიერება და სასწავლო დისციპლინა), რომელიც თავისი შინაარსით საქონელმცოდნეობის იდენტურია (მაგ. Clemson University, department of Food Science, Human Nutrition და სხვა).

საქართველო - ევროკავშირის სამოქმედო გეგმის ENP-AP ფარგლებში ევროკავშირი ავალდებულებს საქართველოს დააწესოს ევროპული ტიპის სტანდარტები, რეგულაციები. ამ პრობლემის გადასაჭრელად საქართველოში აუცილებელია სურსათის მწარმოებელ კომპანიებში სრულიად ახალი მიდგომის დამკვიდრება, სურსათის ხარისხისა და უვნებლობის სფეროში მართვის თანამედროვე, ევროპასა და აშშ-ში დღეისათვის ფართოდ აღი-

არებული საფრთხის ანალიზისა და საკონტროლო კრიტიკული წერტილების HACCP სისტემის პრინციპების მოთხოვნებისადმი, რომლის დანერგვის გარეშე საქართველოში სურსათის ბიზნესის წარმატება და საზოგადოებრივი აღიარება შეუძლებელია. HACCP სისტემა გულისხმობს კონტროლის მექანიზმების შექმნას სურსათის წარმოებისა და მომზადების თითოეულ ეტაპზე, მათ შორის დაფასებისა და დისტრიბუციის ეტაპზე. ამ მიდგომის ფარგლებში ყურადღება ფოკუსირებულია არა საბოლოო პროდუქტის შემოწმებაზე, არამედ წარმოების პროცესში საფრთხეების ადრეულ გამოვლენასა და პრევენციაზე.

HACCP-ის სისტემის დამფუძნებელი და კოორდინატორი საქართველოში ქნი ნინი პარკინსონიცი, სწორედ კვებისა და სურსათის მეცნიერების სპეციალისტია.

სამწუხაროდ, ევროექსპერტების აზრით: „მნიშვნელოვანი პრობლემაა ინსტიტუციონალური სისუსტე. თუ ადამიანურ რესურსებზე ვისაუბრებთ, სურსათის ხარისხსა და უვნებლობაზე პასუხისმგებელ მარეგულირებელ სამთავრობო უწყებების თანამშრომლებს არ აქვთ უსაფრთხოების წესების დაცვის, სურსათიდან მომავალი სერიოზული საფრთხეების უზრუნველსაყოფად აუცილებელი აკადემიური კვალიფიკაცია და მეცნიერული ცოდნა. საქართველოს სოფლის მეურნეობის სმინისტრო ეყრდნობა არაკვალიფიციურ პერსონალს. სურსათის უვნებლობის შესახებ დებატებში იშვიათად მონაწილეობენ ისინი, ვისაც ეს საკითხი უშუალოდ ეხება. საკვები პროდუქტების გამოკვლევა შეუძლებელია ქვეყანაში შესაბამისი კვალიფიციური კადრებით დაკომპლექტებული ლაბორატორიების არ არსებობის გამო. ხელისუფლებამ აგრეთვე უნდა დაიწიოს ინვესტირება ლაბორატორიების სანდო, პროფესიონალურ და გამჭვირვალე სისტემაში, რომელიც სურსათის ხარისხისა და უვნებლობის სისტემის საკვანძო ელემენტია და კორუფციის რისკების შემცირების დამატებითი ინსტრუმენტია. ამ სისტემის არსებობა თვით რისკების ანალიზის ცნების განუყოფელი ნაწილია, რადგან ეს ცნება გულისხმობს, რომ ნებისმიერი გადაწყვეტილება მეცნიერულად დასაბუთებული პროცესის შედეგად უნდა იქნას მიღებული, რომელიც ხშირად არაკვალიფიციურ, აღნიშნულ საკითხში არაკომპეტენტური პირების მიერ ხორციელდება.

ქართული პროდუქციის ევროკავშირის ბაზრებზე შედწევის უმთავრესი ფაქტორია კონკურენტუნარიანობა და არა ფიტოსანიტარული პრობლემები“.
(საერთაშორისო გამჭვირვალობა - საქართველოს 2009 წ. ანგარიშიდან <http://www.transparency.Ge/post/report/sursatis-uvnebloba-saqartveloshi>).

საქართველოში სურსათის ხარისხისა და უვნებლობის შესახებ კანონის ამოქმედებისა და სურსათის ბიზნესის სფეროს შემდგომი აღმავლობის წარმატებით უზრუნველსაყოფად სურსათის ხარისხისა და უვნებლობის მართვის სპეციალისტების მომზადება - გადაუდებელი ამოცანაა.

ლიტერატურა

1. Родина Т. Г., Николаева М.А., Елисеева Г.Г. и др. Справочник по товароведению продовольственных товаров. М: Колос, 2003, 608 с.
2. Гамов В. К., Павлова Ж. П., Колмогоров Ю. М., Экспертиза продовольственных товаров: учебное пособие. Владивосток: изд. ДГАЭУ, 2000. 248с.

3. Теплов В. И., Сероштан М. В., Боряев В. Е., Панасенко В.А. Коммерческое товароведение: Учебник. – 3-е изд. –М.: Издательский Дом «Дашков и Ко», 2001-620 с.
4. Николаева М. А. Товароведение потребительских товаров. Теоретические основы. Учебник для вузов. – М.: Издательство НОРМА, 1999. -283 с.
5. Чепурной И. П. Идентификация и фальсификация продовольственных товаров, Учебник М.: Издательство – торговая корпорация «Дашков и Ко», 2004 с. 18-75.
6. Шепелев А. Ф., Мхитарян К. Р. Товароведение и экспертиза вкусовых и алкогольных товаров. Учебное пособие-Ростов н/Д: Издательский центр «Март», 2001-208 с.
7. Гамидулаев С. Н., Иванова Е. В., и др. Товароведение и экспертиза продовольственных товаров: учебное пособие – СПб.: Альфа, 2000-432 с.
8. მ. წულუკიძე. „სურსათის მარკეტინგის სრულყოფის ზოგიერთი საკითხი“ ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თსუ ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის საერთაშორისო რეფერირებადი და რეცენზირებადი სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი „ეკონომიკა და ბიზნესი“, №5, 2009, გვ. 194.

Food Identification

Tsulukidze M. A.

Food quality and safety is the major factor in successful implementation of business and consumer market for the protection of consumer rights.

The article refers to the following: concept and methods of identification of food products, purpose, task, functions, objects, subjects, means; falsification: concept, types, falsification research methods as the identification facilitates the definition of falsification.

Идентификация пищевых продуктов

Цулукидзе М. А.

Качество и безопасность пищевых продуктов является важнейшим и обуславливающим фактором успешного осуществления бизнеса продовольствия и потребительской сферы, в целях защиты прав потребителя.

В статье изложены: понятие и методы идентификации продовольственных товаров, цель, задачи, функции, объекты, субъекты, средства; фальсификация: понятие, виды, методы исследований фальсификации т.к. идентификация является инструментом для определения фальсификации.

სხვადასხვა სიხისტის კოეფიციენტის მქონე ელემენტებისაგან შედგენილი დრეკადი სისტემის განივ დარტყმაზე გაანგარიშება

ანზორ ხაბეიშვილი

*საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
თბილისი, კოსტავას 77*

დრეკადი სისტემის გაანგარიშება, მოცემული აჩქარების, დარტყმითი დატვირთვის და რხევის დროს, მათემატიკური და ფიზიკური სიძნელეების გამომართულია.

სხვადასხვა მიახლოებითი მეთოდების (დაყვანილი მასის, ფართობის, მომენტის, მიმდევრობითი მიახლოების, ენერგეტიკული და სხვა) მიუხედავად, დარტყმის თეორია ჯერ კიდევ სრულყოფილად შესწავლილი არაა.

შემოთავაზებული გამარტივებული ინჟინრული ხერხი საშუალებას გვაძლევს განვივი, გრძივი, გრეხითი, ღუნვა-გრეხითი და სხვა სახის დარტყმის შემთხვევაში დინამიკურობის კოეფიციენტის გარეშე დავადგინოთ დინამიკური მახასიათებლები. იგი გამოიყენება, როგორც რკვევადი და ურკვევადი ღეროების, ისე სხვადასხვა სიხისტის კოეფიციენტიანი ელემენტებისაგან შედგენილი დრეკადი სისტემის დინამიკური გაანგარიშების დროს; მიღებული შედეგები სხვა მეთოდებით განსაზღვრულ სიდიდეებისაგან არ განსხვავდება.

გამარტივებული ინჟინრული ხერხით, ვარდნილი ტვირთის მიერ დრეკადი სისტემის დარტყმის წერტილში წარმოშობილი ინერციის დინამიკური ძალა, იანგარიშება ფორმულით [1]:

$$P_{\text{ღ}} = Q + \sqrt{Q^2 + 2HKQ}, \quad (1)$$

სადაც Q არის ვარდნილი ტვირთი, H – ტვირთის ვარდნის სიმაღლე, K – სისტემის სიხისტის კოეფიციენტი, რომელიც რიცხობრივად დარტყმის წერტილში ერთეულოვანი გადაადგილების გამომწვევი ძალის ტოლია.

სიხისტის კოეფიციენტი, სისტემის შემადგენელი დრეკადი ელემენტების შეერთების სახეების მიხედვით, შემდეგი ფორმულებით განისაზღვრება [2]:

$$K = \sum_{i=1}^n C_i \quad (\text{პარალელური შეერთება}),$$

$$K = \frac{1}{\sum_{i=1}^n \frac{1}{C_i}} \quad (\text{მიმდევრობითი შეერთება}),$$

$$K = \frac{1}{\frac{1}{\sum_{i=1}^n C_i} + \sum_{i=1}^n \frac{1}{C_i}} \quad (\text{შერეული შეერთება}),$$

სადაც C_i არის ცალკეული ელემენტის სიხისტის კოეფიციენტი.

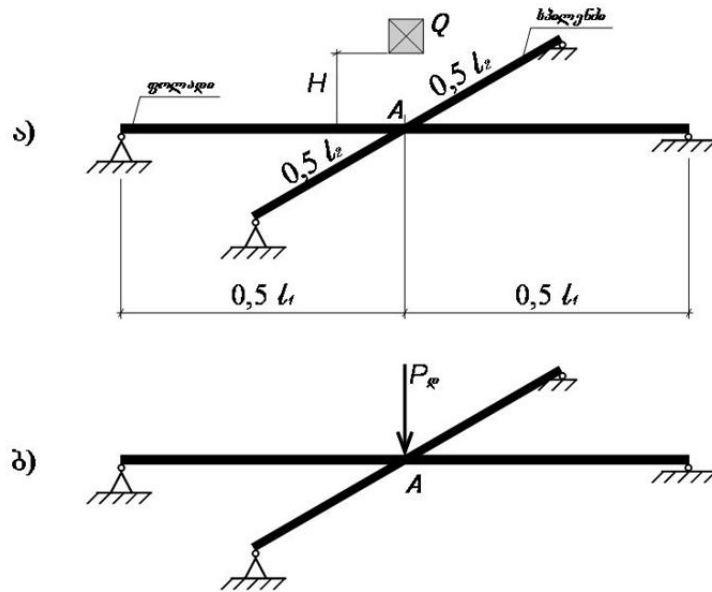
(1)-ით მიღებული დინამიკური ძალის საშუალებით განისაზღვრება სხვადასხვა დინამიკური მახასიათებლები ($M_{\text{ღ}}$, $\sigma_{\text{ღ}}$, $\tau_{\text{ღ}}$, $\delta_{\text{ღ}}$ და ა.შ.) [3].

მაგალითი 1. საყრდენებზე თავისუფლად დაყრდნობილი ჯვარედინად შეერთებული ფოლადისა და სპილენძის კოჭების გადაკვეთის წერტილში სიმაღლიდან ტვირთი ეცემა (ნახ. 1, ა). განსაზღვროთ მაქსიმალური დინამიკური ნორმალური ძაბვა კოჭებში თუ $Q = 80$ კგ, $H = 30$ სმ; ფოლადის

კოჭისათვის: $l_1 = 4$ მ, $E_1 = 2 \cdot 10^6 \frac{\text{კგ}}{\text{სმ}^2}$, განივკვეთი ორტესებრია №24ა ($I_1 = 3800$ სმ⁴,

$W_1 = 317$ სმ³), $[\sigma_1]_{\text{ღ}} = 1200 \frac{\text{კგ}}{\text{სმ}^2}$. სპილენძის კოჭისათვის: $l_2 = 3$ მ, $E_2 = 0,84 \cdot 10^6 \frac{\text{კგ}}{\text{სმ}^2}$,

განივკვეთი სწორკუთხაა 6×20 სმ² ($I_2 = 4000$ სმ⁴, $W_2 = 400$ სმ³), $[\sigma_2]_{\text{ღ}} = 750 \frac{\text{კგ}}{\text{სმ}^2}$.



ნახ. 1

კოჭების სიხისტის კოეფიციენტი $C_1 = \frac{48E_1I_1}{l_1^3} = 5700 \frac{\text{კბ}}{\text{სმ}}$,
 $C_2 = \frac{48E_2I_2}{l_2^3} \approx 5973 \frac{\text{კბ}}{\text{სმ}}$. რადგანაც კოჭები პარალელურადაა შეერთებული (2)-ის მიხედვით გვექნება $K = C_1 + C_2 = 11673 \frac{\text{კბ}}{\text{სმ}}$. (1)-ში ცნობილი სიდიდეების ჩასმით $P_g \approx 7566 \text{ კბ}$.

დარტყმის მიმართულებით წერტილში P_g ძალა მოვდოთ (ნახ. 1, ბ). განვსაზღვროთ ფოლადის და სპილენძის კოჭზე მოქმედი P_{1g} და P_{2g} ძალები. ფოლადის და სპილენძის კოჭისა და სისტემისათვის A წერტილი საერთოა, ამიტომ $\delta_g = \delta_{1g} = \delta_{2g}$, სადაც

$$\delta_{1g} = \frac{P_{1g}}{C_1}, \quad \delta_{2g} = \frac{P_{2g}}{C_2} \quad \text{და} \quad \delta_g = \frac{P_g}{K},$$

აქედან

$$P_{1g} = \frac{C_1}{K} P_g = 3695 \text{ კბ}, \quad P_{2g} = \frac{C_2}{K} P_g = 3871 \text{ კბ}.$$

მაქსიმალური დინამიკური მღუნავი მომენტები და ნორმალური ძაბვები კვეთში იქნება:

$$\max M_{1g} = \frac{P_{1g} l_1}{4} = 369500 \text{ კბსმ}; \quad \max \sigma_{1g} = \frac{\max M_{1g}}{W_1} = 1166 \frac{\text{კბ}}{\text{სმ}^2};$$

$$\max M_{2g} = \frac{P_{2g} l_2}{4} = 290325 \text{ კბსმ}; \quad \max \sigma_{2g} = \frac{\max M_{2g}}{W_2} = 726 \frac{\text{კბ}}{\text{სმ}^2}.$$

ორივე კოჭი სიმტკიცის პირობას აკმაყოფილებს:

$$\max \sigma_{1g} < [\sigma_1]_g; \quad \max \sigma_{2g} < [\sigma_2]_g \quad (\text{განსხვავება შესაბამისად } 2,8\% \text{ და } 3,2\%).$$

მაგალითი 2. ორი სხვადასხვა სიხისტის კოეფიციენტიანი შედგენილი კონსოლური კოჭის თავისუფალ ბოლოზე სიმაღლიდან ტვირთი ეცემა

(ნახ. 2, ა). განსაზღვროთ მაქსიმალური დინამიკური ძაბვა, თუ $Q = 50$ კგ, $H = 40$ სმ; $l_1 = 1$ მ, $l = 4$ მ, $E_1 = E_2 = E = 2 \cdot 10^6 \frac{\text{პზ}}{\text{სმ}}$, $I_1 = I = \frac{6 \cdot 12^3}{12} = 864 \text{ სმ}^4$, $I_2 = 2I$,

$$W_1 = W = 144 \text{ სმ}^3; W_2 = 2W, [\sigma] = 1200 \frac{\text{პზ}}{\text{სმ}^2}.$$

ელემენტების სიხისტის კოეფიციენტების დასადგენად დარტყმის წერტილში მოვდით ერთეულოვანი ძალა და ავაგოთ მდუნავი მომენტის ეპიურა (ნახ. 2, ბ). გრაფიკულ-ანალიზური ხერხის გამოყენებით [4] მივიღებთ:

$$C_1 = \frac{E_1 I_1}{\omega_1 a_1} = \frac{EI}{\omega_1 a_1}, \quad C_2 = \frac{E_2 I_2}{\omega_2 a_2} = \frac{2EI}{\omega_2 a_2} \quad (4)$$

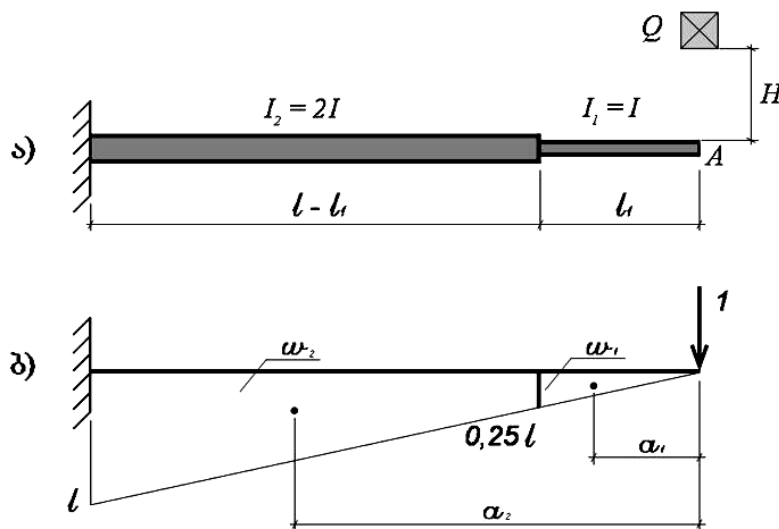
ნახ. 2, ბ-დან $\omega_1 a_1 = \frac{l^3}{192}$, $\omega_2 a_2 = \frac{2l^3}{64}$.

(4)-ში გავითვალისწინოთ (5) და ჩავსვათ ცნობილი სიდიდეები, გვექნება:

$$C_1 = \frac{192EI}{l^3} = 5184 \frac{\text{პზ}}{\text{სმ}}, \quad C_2 = \frac{128EI}{2l^3} = 164,6 \frac{\text{პზ}}{\text{სმ}}$$

კონსოლური კოჭის დრეკადი ელემენტები შეერთებულია მიმდევრობით, ამიტომ

$$K = \frac{1}{\frac{1}{C_1} + \frac{1}{C_2}} = \frac{C_1 C_2}{C_1 + C_2} \approx 159,5 \frac{\text{პზ}}{\text{სმ}}$$



ნახ. 2

(1)-ით განსაზღვრული დინამიკური ძალა

$$P_{\text{დ}} = 50 + \sqrt{50^2 + 2 \cdot 40 \cdot 159,5 \cdot 50} = 850,3 \text{ კგ.}$$

მაქსიმალური დინამიკური ნორმალური ძაბვა

$$\max \sigma_{\text{დ}} = \frac{P_{\text{დ}} l}{2W} = \frac{850,3 \cdot 400}{2 \cdot 144} = 1181 \frac{\text{პზ}}{\text{სმ}^2} < [\sigma]_{\text{დ}} = 1200 \frac{\text{პზ}}{\text{სმ}^2}.$$

სხვადასხვა დრეკადი ელემენტებისაგან შედგენილი სისტემის დინამიკურ ძალაზე გაანგარიშების გამარტივებული ინჟინრული ხერხი დინამიკურობის კოეფიციენტის განსაზღვრის აუცილებლობას არ მოითხოვს.

აღნიშნული ხერხი მარტივია, გამოიყენება, როგორც ცალკეული სტატიკურად რკვევადი და ურკვევადი დეროების, ისე დრეკადი ელემენტებისაგან შედგენილი სისტემის გაანგარიშების დროს. მიღებული შედეგები სხვა მეთოდებით გამოთვლილ სიდიდეებისაგან არ განსხვავდება.

სისტემის შემადგენელი დრეკადი ელემენტების შეერთების სახეების (პარალელური, მიმდევრობითი, შერეული) გათვალისწინება აუცილებელია; იგი უნდა შეესაბამებოდეს დარტყმის წერტილის გადაადგილებას.

ლიტერატურა

1. ა. ხაბეიშვილი. ბზარების გათვალისწინებით რკინაბეტონის კოჭის განივ დარტყმაზე გაანგარიშება. სტუ-ის სამეცნიერო ჟურნალი „განათლება“, № 1, თბილისი, 2011.
2. Миролюбов И.Н., Енгаличев С.А.,... Пособие к решению задач по сопротивлению материалов. Изд-во «Высшая школа», 1974, Москва, с. 310.
3. Фесик С.П. Справочник по сопротивлению материалов. Изд-во Будовельник, Киев, 1982, с. 226-230.
4. Anzor Khabeishvili, Tamaz Batsikadze. Résistance des matériaux. Edition “l’Université technique”, Tbilisi, 1998, p. 170, 204-207.

РАСЧЕТ УПРУГИХ СИСТЕМ, СОСТАВЛЕННЫХ ИЗ ЭЛЕМЕНТОВ С РАЗНЫМИ ЖЕСТКОСТЯМИ, НА ПОПЕРЕЧНЫЙ УДАР

А.Д. Хабеишвили

*Грузинский технический университет
Тбилиси, ул. Костава 77*

В статье рассматривается расчет упругих систем, составленных из элементов с разными жесткостями, на поперечный удар.

Применено упрощенный инженерный способ, который без динамического коэффициента дает возможность определить динамические характеристики.

Calculation of the System composed of the Elements of Various Stiffness Coefficients on the Longitudinal Shock

A. Khabeishvili

Technical University of Georgia, 77, Kostava street, Tbilisi

The calculation of the elastic system composed of the elements of various stiffness coefficients on the longitudinal shock is considered. The dynamic strength is determined through the simplified engineering method, without the Dynamicity Coefficient. The obtained results do not differ from the meanings determined through the other methods.

ფიზიკური გარდაქმნები - დნობა და გამყარება

ირინე ჯანჯღავა, ლალი ჩაგელიშვილი
 საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
 თბილისი კოსტავას ქ. 77

გარეგანი პირობების (ტემპერატურა, წნევა) მიხედვით ნივთიერება შეიძლება იმყოფებოდეს განსხვავებულ მდგომარეობაში, რომელთაც აგრეგატული მდგომარეობები ეწოდებათ.

არსებობს სამი ძირითადი აგრეგატული მდგომარეობა: მყარი, თხევადი, გაზური. გვაქვს სხვებიც, რომლებიც წარმოიქმნებიან ნახსენები მდგომარეობების ერთიმეორეში გადასვლის მიჯნაზე, აგრეთვე პლაზმა, რომელიც ნაწილობრივ ან მთლიანად იონიზირებული გაზია.

ნივთიერების გადასვლას ერთი მდგომარეობიდან მეორეში, ფაზურ გარდაქმნებს უწოდებენ. განვიხილოთ ფაზური გარდაქმნა - დნობა. დნობის ქვეშ იგულისხმება ნივთიერების გადასვლა მყარი ფაზიდან თხევადში.

მიკროსკოპული თვალთახედვიდან გამომდინარე მყარიდან თხევად ფაზაში გადასვლა წარმოებს შემდეგნაირად: თუ ჩვენ თანაბრად გავატობთ მყარ კრისტალურ ნივთიერებას, გადაცემული სითბო მოხმარდება კრისტალის შინაგანი ენერჯის გაზრდას. ეს ენერჯია შედგება მყარი სხეულის კრისტალური მესერის კვანძებში მოთავსებული ნაწილაკების სითბური რხევის კინეტიკური და ამ ნაწილაკებში ურთიერთქმედების პოტენციური ენერჯების ჯამისგან. მყარი სხეულის ტემპერატურა დროთა განმავლობაში გაიზრდება და მიაღწევს რა ფაზური გარდაქმნის თტ ტემპერატურას კრისტალი იწყებს რღვევას და თანდათანობით გადასვლას თხევად ფაზაში. ტემპერატურა თტ დამოკიდებულია იმ წნევაზე, რომელსაც განიცდის მდნობარე ნივთიერება. თუ P - წნევა მუდმივია, მაშინ მუდმივია ფაზური გარდაქმნის ტემპერატურაც T_f . ამ ტემპერატურას ჩვენ ვუწოდებთ დნობის ტემპერატურას, ან დნობის წერტილს. ნორმალურ წნევას (760 ტორი) შეესაბამება დნობის ნორმალური ტემპერატურა T_{fn} .

ცხრილში 1 მოცემულია ზოგიერთი ნივთიერების დნობის ტემპერატურები ნორმალური წნევის დროს.

ნივთიერება	დნობის ტემპერატურა	ნობის ფარული სითბო
ვერცხლისწყალი	-38.87	2.75
წყალი	0	79.7
კალა	231.9	14.2
თუთია	419.5	26.0
ალუმინი	660.1	94.0
NaCl	800	126
სპილენძი	1083	49
პლატინა	1769	27
მოლიბდენი	2625	-
ვოლფრამი	3410	-

მოყვანილი ცხრილიდან ჩანს თუ რა დიდია სხვადასხვა ნივთიერების დნობის ტემპერატურათა შორის განსხვავება.

დაიწყება რა დნობა სისტემაში გვექნება ორივე ფაზა მყარად და თხევადად, როდესაც სისტემა თერმულად იზოლირებულია, მაშინ თითოეულ ფაზის რაოდენობა რჩება მუდმივი - მყარდება წონასწორობა თუ გავაგრძელებთ სითბოს მოწოდებას, მაშინ თხევადი ფაზის რაოდენობა გაიზრდება, მყარის შემცირდება, ტემპერატურა არ შეიცვლება მანამ, სანამ არ მივიღებთ მთლიანად თხევად მდგომარეობას.

სითბოს რაოდენობა, რომელიც საჭიროა დნობის ტემპერატურამდე მიყვანილი ერთეული მასის მყარი ფაზის იმავე ტემპერატურის თხევად ფაზაში გადასაყვანად დნობის ფარული კუთრი სითბო ეწოდება L_1 დნობის ფარული სითბოს მნიშვნელობები ზოგიერთი ნივთიერებისათვის მოყვანილია ცხრილში 1.

ზოგადად ფაზური გადასვლების დროს სითბო ან გამოიყოფა, ან იხარჯება, რომელსაც ჩვენ ვუწოდებთ ფაზური გარდაქმნის სითბოს და აღვნიშნავთ L -ით. ფარულ სითბოს ვიღებთ დადებითი ნიშნით, თუ მდგომარეობის შეცვლისათვის სითბო იხარჯება წინააღმდეგ შემთხვევაში ვიღებთ უარყოფითი ნიშნით. დავუშვათ, რომელიმე ნივთიერების გარკვეული ფაზური გარდაქმნისას 1 ფაზიდან მე - 2 გადასაყვანად მოწოდებული იქნა ფარული სითბო . თუ შინაგანი ენერჯია პირველ ფაზის ერთი მილისათვის არის 1, მოცულობა V_1 , ანალოგიურად მცირე ფაზის შირნაგანი ენერჯია - 2, მოცულობა - V_2 მაშინ გარკვეული ფაზური გარდაქმნის ფარული სითბოსათვის, თერმოდინამიკის პირველი საწყისიდან გამომდინარე, შეიძლება დავწეროთ თანაფარდობა:

$$L=U_2-U_1+P(V_2-V_1) \quad (1)$$

სადაც P არის წნევა, რომლის დროსაც მიმდინარეობს ეს პროცესი
 1) განტოლება გადავწეროთ ასეთი სახით

$$L=Li+Le \quad (2)$$

სადაც $Li=U_2-U_1$ ვუწოდებთ შინაგან ფარულ სითბოს,
 ხოლო $Le=P(V_2-v_1)$ - გარეგან ფარულ სითბოს.

შინაგანი ფარული სითბო Li წარმოადგენს მთლიანი L სითბოს უდიდეს ნაწილს, რომელიც იხარჯება შინაგანი ენერჯიის გაზრდამდე, მაშინ როდესაც გარე ფარული სითბო Le როგორც წესი ნაკლებია და იხარჯება მუშაობაზე, რომელიც სრულდება მოცემული ნივთიერების მოცულობის გაზრდაზე.

დნობისას, სისტემაში დამყარებული წონასწორობა, შეიძლება არსებობდეს სხვადასხვა წნევების დროს. რადგანაც სისტემა წარმოქმნილი მყარი და თხევადი ფაზებით ($f=2$) ერთიდაიგივე ნივთიერებისაა ($S=1$) ამიტომ გიბსის ფაზური წესის ($f+V=s+2$) მიხედვით იგი მონოვარიანტულია ($v=1$) ყოველ წნევას შეესაბამება დნობის გარკვეული ტემპერატურა მაგრამ ამ ტემპერატურის ცვლილების დამოკიდებულება წნევაზე წნევაზე უმნიშვნელოა: კლაუზიუს - კლაპეირონის განტოლებიდან

$$e_i = T(V_2 - V_1) \frac{dP}{dT} \quad (3)$$

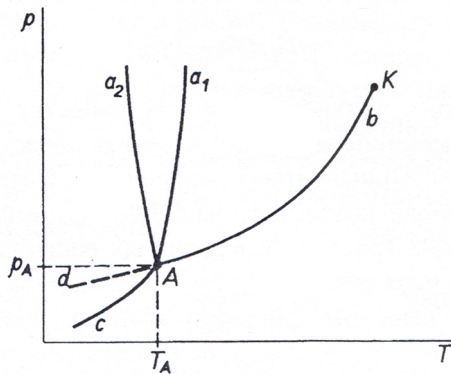
გამომდინარეობს თანაფარდობა

$$dT = \frac{T_1(V_2 - V_1)}{e_i} dp \quad (4)$$

როგორც წესი დნობისას ნივთიერების მოცულობა იზრდება ($V_2 > V_1$) წნევის გაზრდა იწვევს დნობის ტემპერატურის უმნიშვნელო გაზრდას:

მაგალითად წნევის გაზრდა 1-ატმ - თი იწვევს ცინკის დნობის ტემპერატურის გაზრდას $0,006^{\circ}$ - ით ვადმიუმისას - $0,003^{\circ}$ - ით და ა. შ.

ზოგიერთი ნივთიერების მოცულობა, მაგ. ყინულის დნობისას მცირდება ($V_2 < V_1$), ასევე ნივთიერებები მაღალი წნევის დროს დნება კიდევ უფრო დაბალ ტემპერატურაზე. ყინულისათვის წნევის 1 ატმ - თი გაზრდა იწვევს დნობის ტემპერატურის შემცირებას $0,0075^{\circ}$ - ით.



ნივთიერების გადასვლა მყარი ფაზიდან თხევადში შესაძლებელია მხოლოდ იმ P წნევაზე, რომელიც აღემატება P_A წნევას, რაც შეესაბამება ამ ნივთიერების სამმაგ წერტილს

ფაზურ დიაგრამაზე მოცემულია დნობის მრუდები - ორფაზიანი სისტემა „მყარი - თხევადი“ წონასწორობის მრუდები. მრუდი d_1 გამოსახავს ნივთიერების დნობისას მოცულობის ზრდას ($V_2 > V_1$), როცა $\frac{dT}{dP} > 0$ მრუდი

a_2 შეესაბამება დნობისას მოცულობის შემცირებას ($V_2 < V_1$) და $\frac{dT}{dP} < 0$, ეს

ორივე მრუდი ციცაბოა, რაც ნიშნავს, რომ დნობის ტემპერატურის დამოკიდებულება წნევაზე უმნიშვნელოა. ისეთი წნევების დროს, რომლებიც მცირედ განსხვავდებიან ატმოსფერულისაგან, დნობის ტემპერატურა ფაქტიურად ემთხვევა სამმაგი წერტილის ტემპერატურას.

გამყარებას ჩვენ ვუწოდებთ თხევადი ფაზიდან მყარში გადასვლას, თუ სითხეს გავაცივებთ, ტემპერატურა დაეცემა გამყარების ტემპერატურამდე, რომელიც სუფთა ნივთიერებისათვის იგივეა, რაც დნობის ტემპერატურა. გამყარებისას გამოიყოფოდა სითბო, რომელიც დნობის ფარული სითბოს ტოლია.

წნევებისათვის $P < P_A$ ნივთიერება განიცდის სუბლიმაციას, ანუ გადადის მყარი ფაზიდან პირდაპირ გაზურში, თხევადი ფაზის გავლის გარეშე.

თუ თხევადი ნივთიერებას თანაბრად და საკმაოდ ნელა გავათბობს, შეიძლება მივალწიოთ, რომ მან იარსებოს თხევად მდგომარეობაში გამყარების უფრო დაბალ ტემპერატურაზეც. ამ მოვლენას ეწოდება გადაცივება. წყალი, რომელიც არ შეიცავს ჰაერს, შეიძლება გადავაციოთ თითქმის 10° -ით.

ნატრიუმის ტრიოსულფატი $Na_2 \cdot S_2O_3 \cdot 5H_2O$ შეიძლება გადავაციოთ 30° -ზე მეტი ტემპერატურით და იგი არ გამყარდეს. მაგრამ ასეთი მდგომარეობა არ არის სტაბილური მუტასტაბილურია; იგი ადვილად ირღვევა. მაგალითად, თუ გადაცივებულ სიხეში შევიტანთ მისავე მყარი ფაზის მცირე ზოგის კრისტალს, იგი სწრაფად გამყარდება.

მეტასტაბილურ მდგომარეობას წარმოადგენს აგრეთვე მყარი სხეულის გადახურება დნობის ტემპერატურაზე უფრო მაღალ ტემპერატურამდე. მაგალითად ნავტალინი $C_{10}H_8$ - $80^{\circ}C$ -ით უფრო მაღალ ტემპერატურამდე შეიძლება მივიყვანოთ და იგი არ გადნეს.

ლიტერატურა

1. Чачхиани З. Б. «Основы молекулярной физики», технический университет. Т. 2009.
2. Савельев И. В. «Курс общей физики», М. Наука, 1966.

Физические преобразования – таяние и отвердевание

И. Джанджгава, Л. Чагелишвили

В работе описано фазовое преобразование твердого тела в жидкое. Дано уравнение Клаузиуса – Клапейрона, в котором показана зависимость температуры плавления данного вещества от его давления. Так же приведены диаграмма, на которой показаны кривые равновесия для двухфазного состояния вещества.

Physical transformations - thawing and solidification

I. Djandjgava, L. Chagelishvili.

The work describes the phase transformation of solid to liquid. Given of the equation Clausius - Klapeiron, which shows the melting temperature of the substance from its pressure. Just reduced diagram, which shows equilibrium curves for the two-phase state of matter.

ჟურნალისტიკა – Журналистика – Journalism

რუპერტ მერდოკი – უდიდესი ავსტრალიელი მედიამაგნატი და
მისი საგაზეთო იმპერია

ქ. გიორგობიანი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

ავსტრალიას, მსოფლიოს მეხუთე კონტინენტს, ეგზოტიკურ და განსხვავებული ტრადიციების მქონე ქვეყანას, მოსახლეობის რიცხვის გათვალისწინებით (16 მილიონი ადამიანი), წამყვანი ადგილი უჭირავს პერიოდულ გამოცემათა რაოდენობის მიხედვით. ავსტრალიაში ხუთასამდე ნაციონალური გაზეთი გამოდის. ყოველდღიური, ყოველკვირეული გაზეთებისა და ჟურნალების ტირაჟი შეადგენს 12,5 მილიონ ეგზემპლარს. ქვეყნის უმსხვილესი ყოველდღიური გაზეთია “ოსტრელიანი”, რომელიც 1964 წელს დაარსდა და დიდი პოპულარობით სარგებლობს. მის ფურცლებზე საინტერესოდ და ობიექტურად შეუქდება ის მნიშვნელოვანი მოვლენები, რაც ხდება ავსტრალიაში და მის საზღვრებს გარეთ. “ოსტრელიანი” გამოირჩევა მრავალფეროვანი რუბრიკებით, რომელიც განკუთვნილია მოსახლეობის ფართო ფენებისთვის და აკმაყოფილებს ყველაზე პრეტენზიული მკითხველის მოთხოვნასაც კი. გაზეთი დაკომპლექტებულია კვალიფიციური ჟურნალისტებით, რომლებიც ცდილობენ გაამართლონ საზოგადოების ნდობა და კეთილსინდისიერად შეასრულონ დაკისრებული ვალდებულება, ადამიანებს დროულად და ობიექტურად მიაწოდონ ინფორმაცია. “ოსტრელიანი” ერთდროულად ქვეყნის ხუთ ქალაქში გამოდის. ცნობილ და პოპულარულ გაზეთთა რიცხვს მიეკუთვნება აგრეთვე “ეიდჟი”, რომელიც მე-19 საუკუნეში, 1854 წელს დაარსდა. გამოდის 130 გვერდის მოცულობით. გაზეთის ფურცლებზე გარკვეული ადგილი ეთმობა რეკლამას, გვხვდება ფოტოებიც, რაც გამოქვეყნებულ მასალას ერთვის თან. 1831 წელს დაარსებული “სიდნეი მორნინგ ჰერალდი” ინტელიგენციის საყვარელი გაზეთია, რომელიც საინტერესო სტატიებით, დაბალანსებული კომენტარებით, სერიოზული ანალიტიკური მსჯელობით გამოირჩევა. მისი მოცულობა 144 გვერდს შეადგენს. ასევე მნიშვნელოვანი გაზეთია “ჰერალდი”, რომელიც 1840 წელს დაარსდა და დღესაც გამოდის. 1938 წელს დღის სინათლე იხილა გაზეთმა “ტრიბუნი”. მილიონ ეგზემპლარს აღწევს “სან ნიუს პიქტორიალის” ტირაჟი. “ოსტრელიან ლეფედ რივიუ” ავსტრალიელების საყვარელი ჟურნალია. ქვეყანაში ფართოდ არის გავრცელებული პროვინციული და “ქალაქგარე” პრესა. ავსტრალიაში 343 პროვინციული გაზეთი გამოდის, მათ შორის 37 ყოველდღიურია. პატარა ქალაქებსაც კი, რომელთა მოსახლეობა 10 000 ადამიანს არ აღემატება, თავისი გამოცემა აქვს. 85 გაზეთი იბეჭდება 30 უცხო ენაზე, მათ შორის იტალიურ, ბერძნულ, გერმანულ, ფრანგულ და ემიგრანტთა სხვა ენებზე. ისინი თვეში ერთხელ ან ორჯერ გამოდის. ავსტრალიის საინფორმაციო

სააგენტოებია “ოსტრელიან ასოშიეტეტ პრესი” (AAP), რომელიც 1935 წელს დაარსდა და “ოსტრელიან უნაიტეტ პრესი” (AUP), დაარსებული 1928 წელს. ქვეყანაში რადიოგადაცემები 1923 წლიდან მიმდინარეობს, ტელეგადაცემები კი – 1956 წლიდან უმთავრესად ინგლისურ ენაზე.

ავსტრალიაში თითქმის ყველა დიდი გაზეთი ეკუთვნის 4კონცერნს. ისინი ერთმანეთს შორის მძაფრ კონკურენციულ ბრძოლას აწარმოებენ: “ჰერალდ ენდ უიკლი ტაიმსი”, “ჯონ ფეირფაქს მილიტედი”, “კონსოლიტეიტედ პრეს ჰოლდინგი” და “ნიუს კორპორეიშენი”. პირველი კონცერნი მელბურგშია განთავსებული, დანარჩენი სამი კი – სიდნეიში. “ნიუს კორპორეიშენის” მფლობელია რუპერტ მერდოკი, არაორდინარული, გამორჩეული ნიჭისა და უნარის მქონე, საოცრად მიზანსწრაფული ადამიანი, მსოფლიოს უმდიდრესი საერთაშორისო მაგნატი, რომლის შემოსავალი 20 მილიარდ დოლარს აღწევს. მისი კომპანია ყოველკვირეულად უშვებს 600 მილიონ გაზეთს ევროპაში, ავსტრალიაში, წყნარი ოკეანის რეგიონის ქვეყნებსა და ასევე აშშ-ში, სადაც აკონტროლებს ახალი გამოცემების 70%-ს. დიდ ბრიტანეთში მერდოკის კონტროლს ქვეშაა მოქცეული მთელი პრესის მესამედი, მათ შორის უდიდესი გაზეთები “სანი” და “ტაიმსი”. მასვე ეკუთვნის საკაბელო ტელევიზია და საინფორმაციო სააგენტო “როიტერი”.

რუპერტ მერდოკი დაიბადა 1931 წლის 11 მარტს მელბურგში, ავსტრალიელი ჟურნალისტის კიტ არტურ მერდოკის ოჯახში. მერდოკის მამა პატარა, პროვინციული, არაფრით გამორჩეული გაზეთის მფლობელი იყო, რომელიც ვერც ხარისხით და ვერც ტირაჟით დაიკვებინდა. რუპერტმა ყრმობის ასაკშივე დაისახა მიზნად, რადაც არ უნდა დასჯდომოდა, წარმატებისთვის მიეღწია, შრომა არ ეზარებოდა, არც უნარი და ფანტაზია აკლდა. ერთი სიტყვით, მისი სურვილი განუხორციელებელი სულაც არ იყო. რუპერტი სწავლობდა ინგლისურ სკოლაში, ელიტარულ ინტერნეტ “გილონგში” და შემდეგ ოქსფორდის უნივერსიტეტში, რომლის დამთავრების შემდეგ მიიღო ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხი. ამ დროს მამა გარდაეცვალა და დაუტოვა ორი გაზეთი და რადიოსადგური, არცთუ კარგ მდგომარეობაში. მერდოკმა ჟურნალისტური გამოცდილების მისაღებად დახმარებისთვის ოჯახის ძველ მეგობარს, საგაზეთო ბიზნესის უმსხვილეს წარმომადგენელს, ლორდ ნორტკლიფს მიმართა და მის ერთ-ერთ გაზეთში რედაქტორის თანაშემწედ დაიწყო მუშაობა. 22 წლისა კი თავად გახდა რედაქტორი. 1956 წელს მან შეისყიდა “სანდი ტაიმსი”, რომელიც სავალალო მდგომარეობაში იმყოფებოდა, გაკოტრებულს დახურვის საფრთხე ემუქრებოდა. რუპერტმა გამოიყენა თავისი ორგანიზატორული ტალანტი და შეძლო გაზეთის ფეხზე დაყენება. პირველ რიგში მკითხველის მიზიდვა იყო საჭირო. სენსაციური პუბლიკაციების, სკანდალური ამბების და ანომალური მოვლენების გამოქვეყნება ამის მისაღწევად სწორი გზა აღმოჩნდა. ერთი წლის შემდეგ მერდოკმა შეისყიდა ქვეყანაში პირველი სატელევიზიო სადგური. ამავე პერიოდში გაზეთისთვის “სიდნეი მირორი” 7,5 მილიონი დოლარი გადაიხადა. ასე დაიწყო მისი იმპერიის მშენებლობა. 1968 წელს მერდოკი დაუპირისპირდა რობერტ მაქსველს და აშკარად დაჯაბნა კონკურენტი, გამარჯვების შანსი არ დაუტოვა და მოახერხა დიდი ბრიტანეთის პოპულარული გაზეთის “ნიუ ოფ უორდლის” ხელში ჩაგდება, 1969 წელს კი “სანის” მფლობელიც გახდა. მანამდე ეს გაზეთი ინტელექტუალურ გამოცემას წარმოადგენდა, რომელიც პოლიტიკის მიმართ განსაკუთრებული ინტერესით გამოირჩეოდა. მერდოკმა შეცვალა გაზეთის მიმართულება და ხასიათი, ბეჭდავდა იმას, რაც უფრო დაინტერესებდა

მკითხველს: სპორტი, სექსი, სენსაცია, ჭორები. ერთი სიტყვით, წარმატებით იყენებდა ე.წ. “ყვითელი პრესის” ნიუანსებს, აქვეყნებდა ვულგარულ ფოტოებს, იგონებდა უწმაწურ სათაურებს, წერდა ცნობილი ადამიანების პირადი ცხოვრების შესახებ. მცდელობამ გაამართლა და 1971 წელს “სანი” წლის გაზეთი გახდა, 1993 წელს კი მისმა წლიურმა შემოსავალმა 50 მილიონ დოლარს მიაღწია. დღეს “სანი” არის ყველაზე დიდი ტირაჟის მქონე ინგლისურენოვანი გამოცემა (4 მილიონი ეგზემპლარი).

რუპერტ მერდოკის გავლენის სფერო ავსტრალიას გასცდა, მან გააფართოვა თავისი მოღვაწეობის არეალი და მედიამაგნატად იქცა. 1972 წელს გადაწყვიტა გასულიყო ამერიკულ ბაზარზე, რომელიც უფრო მსხვილი იყო, ვიდრე ავსტრალიისა და დიდი ბრიტანეთისა ერთად. პირველ რიგში მერდოკმა შეისყიდა რამდენიმე გაზეთი სან-ანტონიოში, კერძოდ, “სან-ანტონიო ექსპრესი” და “სან-ანტონიო ევენინგ ნიუსი”. შემდეგ მან გააერთიანა ეს ორი გაზეთი სახელწოდებით “სან-ანტონიო ნიუს-ექსპრესი”. აქვე წააწყდა პირველ წინააღმდეგობასაც. მას უარი უთხრეს ცნობილი “ვაშინგტონ სტარის” მიყიდვაზე. მაშინ მერდოკმა დააფუძნა თავისი გაზეთი მსგავსი თემატიკით და მას “ნაციონალ სტარი” უწოდა. 1976 წელს მოხდა რუპერტის კარიერისთვის მნიშვნელოვანი მოვლენა. ეს დაკავშირებული იყო “ნიუ-იორკ პოსტის” შექმნასთან, რომელშიც 30 მილიონი დოლარი გადაიხადა. 1977 წელს დააარსა გამოცემლობა “ნიუ-იორკ მეგეზინი”, 1979 წელს “ნიუს კორპორეიშენი”, რომელშიც დღეისათვის 30 000 ადამიანია დასაქმებული. მერდოკმა ისიც მოახერხა, რომ ხელში ჩაეგდო ჰოლივუდის ცნობილი კომპანია “ფოქს მულტიმედია”, რომელიც საზოგადოებას განსაკუთრებით დაამახსოვრდა ფილმით “ტიტანიკი” და მულტსერიალით “სიმპსონები” და “ფუტურამა”. მერდოკის გზა ყოველთვის ივარდით როდი იყო მოფენილი. იყო ისეთი პერიოდიც, როცა მისი იმპერიის არსებობას საფრთხე დაემუქრა, დიდი ვალი დაედო, მაგრამ მოახერხა თავი დაედწია ერთი შეხედვით გამოუვალი მდგომარეობიდან. ზოგიერთ საკმაოდ დიდი თანამდებობის მქონე ამერიკელს გულზე არ ეხატებოდა იღბლიანი ავსტრალიელის წარმატება. მათ გასაჩუმებლად მერდოკმა კიდევ ერთი გონივრული ნაბიჯი გადადგა. 1985 წელს ამერიკის მოქალაქეობა მიიღო. 2000 წელს მისი ყურადღება ინტერნეტმა მიიპყრო, მერდოკმა შეიძინა პოპულარული სოციალური ქსელი “My Space” 580 მილიონ დოლარად. შემდეგ 80 მილიონი დოლარი გადაიხადა ავსტრალიის სიდიდით მეორე ავიაკომპანიის შესაძენად. მერდოკის სახელი საქართველოსთანაც ასოცირდება, ლაპარაკია იმაზე, რომ მან ჩვენს ქვეყანაში შეიძინა ტელეკომპანია “იმედის” აქციების 30%.

რუპერტ მერდოკი საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაშიც აქტიურად მონაწილეობდა. თუმცა მისი პოლიტიკური შეხედულებები ხშირად იცვლებოდა. ახალგაზრდობაში ის იყო ლეიბორისტული პარტიის მომხრე, შემდეგ მხარს უჭერდა კონსერვატორებს – მარგარეტ ტეტჩერს და ჯონ მეიჯორს, აშშ-ში კი რესპუბლიკელებს – როლანდ რეიგანს და ჯორჯ ბუშ-უმცროსს. მერდოკს ყოველთვის შესანიშნავი ალღო გააჩნდა და გონებაც უჭრიდა. ჯერ კიდევ 1959 წელს აალაპარაკა მსოფლიო ცნობილი სასამართლო პროცესის გაშუქებისას, რომელიც გაიმართა 9 წლის გოგონას გაუპატიურებისა და მკვლელობის გამო. დამნაშავედ მიჩნეული იყო ვინმე რუბერტ მაქს სტიუარტი, რომელმაც აღიარა დანაშაული. მას სიკვდილი მიუსაჯეს. მაგრამ მერდოკს ეჭვი შეეპარა სასამართლოს გადაწყვეტილებაში. დკვირვებულმა ავსტრალიელმა ყურადღება მიაქცია იმას, რომ დამნაშავის აღიარება ძალზე დახვეწილი და ლიტერატურულად გამართული იყო, გრამატიკული შეცდომების გარეშე.

სტიუარტი კი გაუნათლებელი, ტლუ და გაუთლელი კაცი იყო. მერდოკმა ჩაატარა გამოძიება, საკუთარ გაზეთში აქვეყნებდა ამ ფაქტთან დაკავშირებულ მასალებს და მოახერხა ჭეშმარიტების დადგენა, რაშიც დიდი იყო დამსახურება მისი გაზეთისა, რომელსაც “ნიუს ლიმიტედი” ერქვა.

მილიარდელი სამჯერ იყო დაქორწინებული. სხვადასხვა ქორწინებიდან ჰყავს 4 ქალიშვილი და 2 ვაჟი. მისი კომპანია 60 მილიონ დოლარადაა შეფასებული. ცხოვრობს ნიუ-იორკში, მე-5 ავენიუზე, იმ სახლში, რომელიც ადრე როკფელერს ეკუთვნოდა. მერდოკი ხშირად არის კრიტიკის ობიექტი. ადანაშაულებენ იმაში, რომ მის მიერ შექმნილი გაზეთები ყვითელ პრესად იქცევა, კარგავს ობიექტურობას, ვულგარული ხდება და ა.შ. მაგრამ რუპერტი ყურადღებას არ აქცევს მავანთა სიტყვებს, თავის საქმეს აკეთებს და ხშირად იმეორებს: “მე ვაძლევ პუბლიკას იმას, რაც მას სურს”.

Rupert Murdoch – the Greatest Australian Media Magnate and his news-empire

K. Giorgobiani

*Georgian Technical University
77 Kostava street, Tbilisi, Georgi*

In the work there is talking about way passed by the greatest media magnate – Rupert Murdoch, about his excellent talent and skill, which difficulties he had to get over until he has become the richest man of the world, how his empire has been built and how his strongest concern “News Corporation” has been laid the foundation, media space of Australia is reviewed here too.

Руперт Мердок - выдающийся австралийский медиамагнат и его газетная империя

К. Гиоргобиани

*Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава 77*

Статья посвящается Руперт Мердоку, его пройденному пути, его великому уму, таланту; описываются те трудности и препятствия, преодолеть которых ему приходилось. Рассказывается как строилась его империя и как было положено основание в становлении его могущественного концерна «Нью-Корпорейшен». В статье также сделан обзор австралийской печати.

აჭარის რეგიონულ მედიაში არსებული ხარვეზების საზოგადოების ცნობიერებაზე გავლენა

ინგა ზოიძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, დოქტორანტი

რუსული ჟურნალისტიკის მკვლევარმა ჟურნალისტიკის მაგიური აზროვნება და მითოლოგიურ ტექსტი უკვე რამოდენიმე წელია გამოიკვლია. ნაშრომში „ჟურნალისტური შემოქმედების ფსიქოლოგია“ ავტორი ელენა პრონინა წერს, რომ: „მითოლოგიური ტექსტი უპირველეს ყოვლისა ორიენტირებულია ადამიანური ფსიქიკის ირაციონალურ მხარეზე, როდესაც

იმედს ეძებენ და არა ინფორმაციას, შეფასებებს და არა ფაქტებს, გრძნობათა გამოსავალს და არა ლოგიკას და ა.შ

მითოლოგიური ტექსტის მომზადებისასაა ჟურნალისტს თავად უხდება ჩაიძიროს მაგიურ აზროვნებაში, ერთმანეთს შეურიოს რელობა და სიმბოლიკა: ვარაუდები, რომელიც როგორც ცნობილია „თავისთავად ჯიუტი რამაა“... რუსი მკვლევარის აზრით: „პროპაგანდისტის ამოცანაა დაარწმუნოს სხვა თავის სიმართლეში, უკარნახოს საჭირო ემოციები, მკითხველში გამოიწვიოს იგივე გრძნობები, რომელთაც თვითონ განიცდის და რაც უფრო ჟურნალისტი ლოგიკას გააქანებს, მით უფრო წარმოიქმნება მაგიური რეზონანსი“...

მითოლოგიური ტექსტი რომელიც ჟურნალისტის მიერ იქმნება, მასში სიმბოლოების გამოყენებას გულისხმობს, რაც საზოგადოების ცნობიერებაზე მაგიურ ზეგავლენას ახდენს. აზრის ნათესაყოფად პრიმიტიულ მაგალითს მოვიშველიებ; თუ ჟურნალისტი პირდაპირ ჩართვას ან „სთენდაჰს“ მასიური ხნძრის მოვლენის ადგილიდან მეხანძრის უნიფორმით აკეთებს და ისეთ ეფექტს ქმნის თითქოსდა ისიც ხანძრის ჩაქრობის უშუალო მონაწილეა და თუ ჟურნალისტი ამით საზოგადოებას აჩვენებს თუ რამდენად რთულია მეხანძრის პროფესია, ასეთ შემთხვევაში ფაქტია ტელემაყურებელში უფრო მეტი ემოცია იქმნება, ვიდრე ჟურნალისტის მიერ ცალსახად ნათქვამი ტექსტით: მეხანძრეები ხანძარს ამ წუთებშიც აქრობენ.

მითოლოგიური ტექსტისა და მაგიური აზროვნებისაგან აჭარის რეგიონული მედია ძალიან შორსაა. ამაზე რეგიონის მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებები თავად მეტყველებენ. სამაგიეროდ რეგიონში მასობრივი კომუნიკაციის ერთერთი საშუალება „აჭარის ტელევიზია“ სიმულანტობასთან ძალიან ახლოსაა. აღნიშნულ არხზე დილის შემეცნებით - გასართობი პროგრამა „დილის ტალღა“ მხოლოდ შაბათ-კვირას გადის პირდაპირ ეთერში. პირდაპირ ეთერში ამბებს ტელესტუდიდან პროგრამის „დილის ტალღის“ ორი წამყვანი და საინფორმაციო გამოშვების ერთი წამყვანი გვაცნობს. პროგრამა „დილის ტალღის“ ფორმატით თითქოსდა პირდაპირი ჩართვა სამზარეულოდან და სასარგებლო რჩევების სტუდიიდანაც ხდება. აქ უკვე „დილის ტალღის“ რედაქცია საზოგადოებას ატყუებს „სიმულანტი ტელეჩართვით“. „სიმულანტი ტელეჩართვას“ აღნიშნული არხის თანამშრომელის სამსახურიდან გათავისუფლებაც მოჰყვა, იმ მიზეზით, რომ გადაცემის ჩანართის „სამზარეულოს“ წამყვანის სიტყვა „გამარჯობა“ ორი დუბლით გავიდა პირდაპირ ეთერში. დაახლოებით ერთი წელია კი აღნიშნული რედაქცია „ამინდის პროგნოზის“ პირდაპირ ჩართვას აღარ გვატყუებს, რადგან ხშირად ქუჩაში წინასწარ ჩაწერილი ამინდის პროგნოზი არ ამართლებდა. ამინდის წამყვანი ქოლგით ხელში წვიმიან ამნდს თითქოსდა პირდაპირ ეთერში თუ გვამცნობდა, რეალურად ქალაქში დილის კაშკაშა მზე ანათებდა... ასეთ შემთხვევაში ფაქტია, რომ აჭარის ტელევიზია არა „სიმულტანობას“ არამედ სიმულანტობას მიმართავს. მედიაში კი ქართული ჟურნალისტიკის მკვლევარის რეზო სურგულაძის მოსაზრებით „სიმულტანობა ნიშნავს მოვლენისა და მისი ასახვის ერთდროულობას – სულერთია, ეთერში პირდაპირ გადაიცემა ის, თუ ვიდეომაგნიტურ ფირზე აღიბეჭდება - და არა მოვლენისა და მისი ჩვენების ერთდროულობას. ამას ადვილად შევამჩნევთ, თუ დავუკვირდებით ტრანსლაციური ვიდეოჩანაწერის გადაცემას, რომელიც მოვლენის მიმდინარეობის დროს აღარ ემთხვევა, მაგრამ რადგან მასში შენარჩუნებულია პირდაპირი გადაცემის სივრცულ-დროითი ერთიანობა (მოქმედების უწყვეტობა და ხანგრძლივობის რეალური დრო, რაც ვიდეომაგნიტურ ფირზე მოვლენის

პირდაპირი ასახვითაა განპირობებული), თითქმის მთლიანადაა შენარჩუნებული პირდაპირი მაუწყებლობისათვის ყველა თვისება, მათ შორის „დასწრების ეფექტი“. აჭარის ტელევიზიის აღნიშნული დილის პროგრამის წამყვანების გადასვლის ტექსტები „სამზარეულოს“ და „სასარგებლო რჩევების“ წამყვანებთან ტელემაყურებლების ცნობიერებაში ისეთ წარმოდგენას ქმნიან თითქოსდა ისინი ერთმანეთს პირდაპირ ეთერში ესაუბრებიან. როგორც უკვე აღვნიშნე, ეს „სიმულანტი ჩართვა“ და არა სიმულტანობაა.

როგორც ჟურნალისტიკაშია ცნობილი ახალი ამბავი არის ის როცა ძაღლს უკბენს ადამიანი და არა ის, როცა ძაღლი უკბენს ადამიანს. ამ „პრინციპს“ ბათუმში გამამოძვავალი ყოველკვირეული გაზეთი „ბათუმელები“ ხშირად იცავს და მკითხველს არც სენსაციურ და არც ანალიტიკურ სტატიებს აკლებს. თუმცა როგორც, ჩანს სენსაციურობისთვის „გაზეთი“ არც უცენზურო სიტყვებს და არც მოგონილ ამბებს იშურებს. პირდაპირ გეტყვით გაზეთ „ბათუმელების“ 2011 წლის 28-4 მარტი-აპრილის ნომერის პირველ გვერდზე დაიბეჭდა ინფორმაციული შენიშვნა სათაურით „სასჯელი მასტურბაციისთვის“. მასში უცენზურო სიტყვებით გადმოცემული ამბავი იმდენად არარეალური და არაადამაჯერებელია რომ მკითხველი ეჭვს ნამდვილად შეიტანს მის უზუსტობაში. როგორც ჩანს ჟურნალისტს ფაქტების გადაუმოწმებლობა და ტექსტში ჭორების გამოყენება ამბავის სენსაციურობისთვის დასჭირდა. რამდენადაც პარადოქსი არ უნდა იყოს აღნიშნული საგაზეთო მასალის ავტორს მისივე კოლეგამ „საქართველოს ჟურნალისტური ეთიკის ქარტიაში“ მასალის გამოქვეყნებისათვის უნივლა.

მოზარდ თაობასთან გაზეთიდან უხამსი სიტყვებით ცალმხრივი კომუნიკაცია, ვფიქრობ, რომ არასახარბიელო შედეგებამდე მიგვიყვანს. გაზეთს, რომელსაც ინფორმაციული დატვირთვაა აქვს, მან ყველა კითხვას პასუხი უნდა გასცეს და საზოგადოებაში ეჭვები არ უნდა დაბადოს.

„შეთხზული ამბებით“ და „პირდაპირი ჩართვით“ სიმულტანობა ვფიქრობ, რომ საზოგადოების ცნობიერებაზე დიდ ზეგავლენას მოახდენს და ტელემაყურებელსა და მკითხველში უნდობლობას გამოიწვევს. ზემოთ ხსენებული „უცენზურო სიტყვა“ კი ძველი თაობას გაღიზიანებს, ხოლო ახალ თაობას უხამსი ქცევისკენ უბიძგებს.

დროა უკვე საკუთარ შეცდომებზე ვისწავლოთ და დავეთანხმოთ მე-19 საუკუნის უცხოელი ჟურნალისტის კ.კ. ჰანთის გამონათქვამს: „არაერთხელ გამიგონია, რომ ზოგ ადამიანს გაზეთებში წაკითხულის არ სჯერა. ეს კარგს არაფერს უქადის ძველი ყაიდის რედაქტორებს და პატიოსანი ჟურნალისტიკის ეპოქის დადგომას მოასწავებს.“

Влияние на общественное сознание, имеющих в аджарском регионе недостатков

И. Зойдзе

Данная статья рассматривает существующие в Аджарской региональной медики недостатки. В труде рассматриваются вопросы становления общественного мнения в следствии освещения искаженных фактов, слухов и осознанно допущенных ошибок средствами масмедии.

Influence on the public consciousness, available in Adjara region of lacks

I. Zoidze

The following article discusses the gaps existed in Adjarian Regional media. The effects of disfigured facts, gossips and purposeful mistakes covered in media, on the consciousness of society is also considered in the thesis.

И.А.Бодуэн де Куртене о типологии лексико-семантических систем языков массовой информации

Б.Л Имнадзе

*Грузинский технический университет
Тбилиси, Костава, 77.*

Учет лингвистических и методов, а также их применение особенно на начальном этапе разработки общей семиотической теории языков СМИ крайне важно и необходимо, ибо лингвистика давно уже является самостоятельной наукой, имеющей собственные методы и понятийный аппарат.

Семиотические понятия вроде язык науки, язык искусства, технический язык и т.п. вполне возможно рассматривать, естественно, имея их функции в современном обществе в качестве знаковых систем СМИ.

Мы постарались в теоретическом плане применить некоторые идеи И.А.Бодуэна де Куртене к сравнительному изучению лексики языков науки и художественной литературы. Выбор обусловлен тем, что именно И.А.Бодуэн де Куртене разработал концепцию об общих причинах языковых изменений, по которой развитие лексико-семантической системы языка обусловлено «двумя мощными течениями, которые являются результатом стремлений к облегчению («стремление к облегчению», по всей вероятности, можно интерпретировать в терминах системной лингвистики как взаимную подстройку субстанции и структуры) в самом языковом центре» (1, с.214)

Эти «направления приразвития значения» таковы: 1) от неопределенности к определенности содержания, 2) от конкретности к абстрактности» (2, с.71) И.А.Бодуэн де Куртене указывает, что первое течение, «проявляющееся в иносказаниях, в метафорах, в «народной этимологии», облегчает поэтическое творчество, добавим многообразит и письменную техническую речь, делает ее более живой и конкретной, наоборот, течение, проявляющееся во все большем обособлении и абстрагировании слов, облегчает трезвое, прозаическое мышление, облегчает строго научную работу человеческого разума» (3, с.191). Таким образом, И.А.Бодуэн де Куртене подчеркивает функциональное различие между двумя тенденциями. В то же время эти тенденции, являясь противоположными, своим взаимодействием обеспечивают развитие лексико-семантической системы языка. И.А. Бодуэн де

Куртене указывает, что «в зависимости от имеющейся в данном случае потребности, человеческий разум действует то в одном, то в другом направлении» (4, с., 149).

Из сказанного можно сделать вывод: во-первых, развитие и изменение значений в лексико-семантической системе происходит в двух противоположных направлениях, и, во-вторых, «удельный вес» одного из направлений в развитии лексико-семантической системы определяется функцией, «потребностью» «человеческого разума».

Гипотеза, изложенная по рассматриваемой проблеме И.А. Бодуэном де Куртене, объясняет развитие лексико-семантической системы языка и связывает его с длительностью мозга. Язык как динамическая система обязательно предполагает наличие в лексико-семантической системе двух противоположных тенденций, т.к. они обеспечивают ее развитие и способность подстраиваться под деятельность человеческого мозга.

Эволюция значений происходит, вероятно, не одинаково во всех языках СМИ. Одна из тенденций, в зависимости от назначения данной знаковой системы, является ведущей. В языке науки ведущая тенденция развития значений – «от конкретности к абстрактности», в языке художественной литературы, поэзия – от «неопределенности к определенности содержания». Между тем следует отметить, что ни в одном из языков не может полностью отсутствовать одна из тенденций, исключило бы возможность развития и функционирования языка. привело бы к утрате им коммуникативной функции. Так, например, по И.А. Бодуэну де Куртене, невозможно абсолютно упорядочить какую-либо терминологическую систему.¹⁾

Наличие двух тенденций развития значений необходимо учитывать как при диахроническом изучении языка, так и при синхроническом, так как значения, по-видимому, стратифицируются по признаку абстрактности.

Завершая отметим, что концепция развития и изменения значений И.А. Бодуэна де Куртене открывает перспективы типологического изучения лексико-семантических систем СМИ. Проведение сравнительного статистического анализа лексико-семантических систем языков СМИ с учетом двух тенденций развития значений откроет возможность построения их технологии.

¹⁾ Сложно, но по-нашему мнению, возможно. Постараемся вернуться к этой проблеме в ближайшем будущем. Б.И.

Литература

1. И.А. Бодуэн де Куртене. Об общих причинах языковых изменений. – В кн., И.А. Бодуэн де Куртене Избранные труды по общему языкознанию. М., 1963. стр., 245.
2. И.А. Бодуэн де Куртене. Подробная программа лекций в 1876 учебном году. Стр., 100.
3. И.А. Бодуэн де Куртене. Об общих причинах языковых изменений. М., 1963. стр., 245.
4. И.А. Бодуэн де Куртене, там же.

ი.ა.ბოდუენ დე კურტენე მასობრივი ინფორმაციის ცნების ლექსიკა-სემანტიკური სისტემების ტიპოლოგიის შესახებ.

ბ.იმნაძე

*საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
თბილისი, კოსტავას, 77*

სტატიაში განხილულია ცნობილი რუსი ლინგვისტის ბოდუენ დე კურტენეს მოსაზრება მასობრივი ინფორმაციის ენების ლექსიკა-სემანტიკური სისტემების ტიპოლოგიის შესახებ, რის საფუძველზე შევეცადეთ ი.ა. ბოდუენ დე კურტენეს ზოგიერთი იდეა გამოგვეყენებინა მეცნიერული ენის ლექსიკის შედარებით შესასწავლად.

M. A. B. de Courtenay About the Typology of Lexico-Semantical Systems of Mass Information.

B. I. Imnadze

*Georgian Technikal University
77, Kostava st., Tbilisi, Georgia*

The paper deals with application of some ideas of M. A. B. de Courtenayin in establishing typology of Lexico-Semantical Systems of Mass Information.

მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა პედაგოგიური პოტენციალი და მისი რეალიზაციის სამეცნიერო მეთოდური საფუძვლები

გოჩა ტყეშელაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებებს უდიდესი შესაძლებლობები აქვთ მოქალაქეთა ცნობიერებასა და ქცევაზე აქტიური ზემოქმედების მოსახდენად.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა პედაგოგიური როლი, რადგან იგი ორიენტირებულია პიროვნების ჩამოყალიბებაზე.

ვინაიდან მათი მეშვეობით ინდივიდი ამყარებს კავშირს სხვა ადამიანთან, იღებს და გასცემს ინფორმაციას (ცოდნას), ანვითარებს ყველა საკუთარ თვისებასა და ნიჭს, დისკუსიის/დიალოგის პროცესში.

მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილია ტელევიზია.

ტელევიზია საოცარი გამოგონებაა, რომელიც საშუალებას გვაძლევს სახლიდან გაუსვლელად, დილაკზე თითის ერთი მიჭერით ვეზიაროთ ცხოვრების საკვირველ ფერადონებას და დედამიწის ნებისმიერ წერტილში გადავადგილდეთ სულ რამდენიმე წამის განმავლობაში. მრავალფეროვან პროგრამათაგან ჩვენ შეგვიძლია ის გადავცემები ავირჩიოთ, რომლებიც უფრო

მოგვწონს-გადაცემები ბუნებაზე, უცხო ქვეყნების კულტურასა და ტრადიციებზე, დოკუმენტურ-ისტორიული ფილმები, მუსიკალური შოუ და ტელეთამაშები, კომედიები, ტრილერები, ბოვეიკები, სათავგადასავლო თუ საშინელებათა ფილმები და ა.შ.

მართალია, თითზე ჩამოსათვლელი, მაგრამ მოზარდებისთვისაც არსებობს შემეცნებითი ტელეგადაცემები: „ეტალონი“, „ყველაზე ჭკვიანი“ და სხვ. რომლებიც ცდილობენ ახალგაზრდებში სიკეთის, თანაგრძნობის უნარის, სხვისთვის დახმარების გაწევის სურვილის გაღვივებასა და განმტკიცებას. ასეა თუ ისე, ტელევიზიის მეშვეობით მოზარდი უდიდესი მოცულობის ინფორმაციას იღებს იმ სამყაროს შესახებ, რომელშიც ცხოვრობს.

რაც უფრო მეტ დროს ატარებს ბავშვი ტელევიზორთან და უყურებს შემეცნებით-გასართობ პროგრამებს, მით უფრო მაღალია მისი ინტელექტის კოეფიციენტი, მით უფრო მეტად აქვს მას განვითარებული წარმოსახვისა და შემოქმედებითი პოტენციალი. ბავშვები, რომლებიც დღეში 2 საათზე მეტ ხანს უყურებენ ტელეგადაცემებს, როგორც წესი, უკეთესად სწავლობენ. მიღებული ინფორმაცია ეხმარება მოზარდს სასკოლო საგნების ათვისებაში.

თუმცა, ყველაფერში ზომიერებაა საჭირო. გადაჭარბებული ტელევიზორის ყურების დროს უფრო ნაკლები დრო რჩება ბავშვს წერა-კითხვის ჩვევათა სავარჯიშოდ, გაკვეთილების მოსამზადებლად, შემეცნებით ინტერესთა და მიდრეკილებათა გასავითარებლად.

დღესდღეობით, ტელევიზია კომუნიკაციის ყველაზე ძლიერ შუამავალს წარმოადგენს. იგი საკმაოდ მრავალმხრივია და მრეწველობის კომპლექსური დარგია.

XXI საუკუნეში, როცა ახალგაზრდობა ნაკლებ დროს ანდომებს წიგნის კითხვას, მათ სულიერ და ზნეობრივ განვითარებაზე ძირითადი პასუხისმგებლობა მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს ეკისრება.

დარწმუნებული ვარ, რომ მომდევნო რამდენიმე წელიწადში ტელევიზია კიდევ უფრო ძლიერ გავლენას იქონიებს კულტურის პოპულარიზაციაზე.

ამასთან, ახალგაზრდის განათლებასა და აღზრდის საკითხებში ტელევიზიის მნიშვნელობა და როლი კიდევ უფრო გაძლიერდება. როგორც ავტორმა, სატელევიზიო გადაცემა „ეტალონის“ მრავალწლიანი გამოცდილებიდან გამომდინარე შემიძლია დავადასტურო, რომ საგანმანათლებლო გადაცემებს დღეს სოციალური დატვირთვაც მოეთხოვება. თუმცა, ამჯერად მხოლოდ გადაცემის საგანმანათლებლო-აღმზრდელობით ნაწილზე შევჩერდები. ნებისმიერ ახალგაზრდას ვისაც „ეტალონი“ მოხვედრის სურვილი აქვს, ან უყურებს გადაცემას, ან გაუმართლა და მონაწილეობს, მოეთხოვება ყველა ძირითადი სასკოლო საგნის მინიმალურ დონეზე ცოდნა. ამას ემატება სწრაფი აზროვნების უნარი, რადგან კითხვები ისეა შედგენილი, რომ ოთხი სვარაუდო პასუხიდან ორის გამორიცხვა მარტივად შეიძლება. დარჩენილი ორიდან სასურველი ვერსიის შერჩევისას კი უკვე (ცოდნასთან ერთად) მნიშვნელოვანია ინტუიცია და გარკვეული რისკიც. ასე რომ ახალგაზრდები გადაცემის მეშვეობით საჭირო (ცხოვრებისეულ) უნარ-ჩვევებსაც გამოიმუშავენ. ამასთან, სწორი პასუხში ახალგაზრდა 5 ქულას იღებს, არასწორში – 0-ს, ხოლო თუ თავი შეიკავა – 2 ქულას. კითხვების შედგენის მეთოდიკა, ქულათა თავისებულის სისტემა, და დროის მოკლე მონაკვეთში (15 წამი) სწორი გადაწყვეტილების მიღების უნარი: ათანაბრებს განსხვავებული ასკის მქონე მოსწავლეთა (VIII კლასიდან – XII კლასის ჩათვლით) წარმატების მიღწევის შანსს, რადგან უმცროს-კლასელი უფრო რისკიანია, უფროსკლასელი კი ნაკლებად. პროექტის ის

ნაწილი რომლითაც „ეტალონი“ მსოფლიოს მედიასივრცეში არსებული სხვა ანალოგიური გადაცემებისგან განსაკუთრებით გამოირჩევა გახლავთ, ტელე-გადაცემაში ერთდროულად მონაწილეთა ასაკობრივი დიაპაზონი: 14 წლიდან – 17 წლამდე. ამ მიგნების გამო „ეტალონს“ მედიაპედაგოგისკის სიახლედ („ნოუ ხაუ“) თვლიან. **თუმცა, პირადად მე ნებისმიერი საგანმანათლებლო ტელეგადაცემის მთავარ ღირსებად (მათ შორის „ეტალონისაც“) მიმაჩნია ის თუ რამდენად ძლიერ საგანმანათლებლო მოტივაციას უქმნის ახალგაზრდებს.** მაგალითად, აღნიშნულ ტელეგადაცემაში კითხვები ისეა შედგენილი, რომ ახალგაზრდებს გადაცემის შედეგად გაუჩნდეთ სურვილი ამა თუ იმ საკითხთან დაკავშირებით დამატებითი ინფორმაციების მიძიონ.

მაგალითი №1:

გრიგოლ ორბელიანის ცნობილ „სადღეგრძელოში“ ნათქვამია – „თამარის დროშა გაშალეს, შეკრბა დიდუბეს ღაშქარი/ კახი ფარ-შუბით, თუში ხმლით/ ფშაგ-ხევესურს ჰშვენის აბჯარი/ მკლავით ძლიერი ქართლელი, ვით ციხე-ბურჯი მაგარი/ ოსი ფეხმარდი, მთიული ბრძოლაში შეუპოვარი . . .“ რით იყო მესხი გამორჩეული:

A) მხედრობით; B) თოფით; C) სწავლით; D) მკვირცხლობით.

კ. „ თამარის დროშა გაშალეს, შეკრბა დიდუბეს ღაშქარი/ კახი ფარ-შუბით, თუში ხმლით/ ფშაგ-ხევესურს ჰშვენის აბჯარი/ მკლავით ძლიერი ქართლელი, ვით ციხე ბურჯი მაგარი/ ოსი ფეხმარდი, მთიული ბრძოლაში შეუპოვარი/ მესხი სწავლითა ქებული/ გმირი იმერი ზრდილობით, და მშვილდოსნობით აფხაზი/ გურული, მეგრი მკვირცხლობით . . .“

მაგალითი №2:

შაჰ-აბასის გვერდით დაკრძალულია ერთადერთი ადამიანი, ისიც ქართველი. რომელია ეს ქართველი:

- A) დავით აღმაშენებელი; B) ვახტანგ გორგასალი;
C) თეიმურაზ II - თავდადებული; D) დაუდხან უნდილაძე.

მაგალითი №3:

ერთნაირი ტემპერატურის პირობებში, დიფუზია უფრო სწრაფად მიმდინარეობს:

- A) მყარ სხეულებში; B) სითხეებში;
C) აირებში; D) სამივეში ერთნაირად მიმდინარეობს.

კ. აირებში მოლეკულებს შორის ურთიერთქმედების ძალები პარაქტიკულად ნულის ტოლია, ამიტომ სხვადასხვა აირები ადვილად აღწევენ ერთმანეთში.

მაგალითი №4:

ნაჯერი ნახშირწყალბადების ჰომოლოგიური რიგის პირველი წევრია:

- A) meTani; B) eTani; C) propani; D) butani.

კ. მეთანი უმარტივესი ნაჯერი ნახშირწყალბადია – შეიცავს ნახშირბადის ერთ ატომს. ერთზე ნაკლები ნახშირბადატომი კი არც ერთ სხვა აირში არ იქნება.

ინტრიგა, როგორც ვერბალური კომუნიკაციის სახეობა

ივანე ჯავახიშვილი

*საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავა 77*

გაიბეგრობა (ეშმაკობა) – ჭკუის ნიშანია,
თუმცა არა იმგვარი ჭკუისა, რისი
წყალობითაც ზერთული
მათემატიკური ამოცანები
ამოიხსნება.

გაიბეგრობა ქვეგამხედური ჭკუაა,
მათემატიკისათვის უცხო და
შეუფერებელი. იგი განატოლებს,
ათანაბრებს, ათანასწორებს.

უცნობი ბრძენი

ინტრიგა ეშმაკური ჭკუის კონკრეტული გამოვლენაა და ვერბალურ (ანუ მატყვევლებითს) კომუნიკაციებში სპეციფიკურ სახეობას ქმნის.

ინტრიგის უმთავრესი პროცესუალური აქტებია:

- ოპონენტის ანკესზე წამოგება, სატყუარათი წაქეზება თავის მარყუჟში გამოყოფის მიზნით;
- შემოვლთი გზის სვლა;
- ადამიანური სისუსტეების – ცნობისმოყვარეობის, შიშის აკრძალული ხილისაკენ ლტოლვისა და ა. შ. – სპეციალურად გამოყენება;
- ინტრიგას რთული სიტუაციიდან სხვის ხარჯზე გამოსვლის ხერხსაც უწოდებენ. აიტომაც მას არაიშვიათად ვერაგობა, ჭუჭყი და სიბინძურე ახლავს.

ინტრიგა სიბნელის პირშია, რადგან მთლიანად – განზრახულობიდან რეალიზების ჩათვლით – კომუნიკაციური ინტენციის მოდელირება ზემოქმედების დაფარულობას ემყარება. იგი რეალიზების შემდგომაც შეუმჩნეველობას რჩეობს. ინტრიგა მისი შედეგების რეალიზების შემდეგაც გაუმჟღავნებელ-დაფარული უნდა დარჩეს, ხოლო განზრახულობა მხოლოდ ინიციატორისათვის უნდა იყოს ცნობილი.

ინტრიგა ვერბალური კომუნიკაციური სპექტაკლია, სადაც რეჟისორი ჩანაფიქრის უხილავი შემსრულებელი აქტიორიც არის, რომელიც ადრესატს („მსხვერპლს“) ჩაითრევს თამაშში და მანიპულირების ობიექტად აქცევს. რეჟისორი ადრესანტი კი სცენარს იმგვარად და იმ ინტენციით ქმნის და სრულქმნის, რომ ადრესატს დაგებულ მახე მოეწონოს და არა მხოლოდ მოეწონოს, სიხარულითაც კი შეასრულოს ადრესანტის მიერ თავსმოხვეული როლი. ინტრიგის პროცესუალური სამკაული სიცილია, რადგან მისი ფაბულა, სიუჟეტის სასაფუძვლო ამბავი სასაცილოა და აქ სასაცილოსა და შესაბამისად სიცილის ორი მხარე, ორი ასპექტი თანახმიერობს:

ადრესანტის („დამდგმელი რეჟისორის“) ინტენციონალური სიცილი, ინტრიგის გესლის შენიღბვის ფუნქციით და ადრესატის მწვავე თვითირონიული სიცილი, გაწბილებისა და სინანულის შეზავებული, იმის შეგრძნებით

გაცნობიერებული, რომ „რაც მოგივა დავითაო, ყველა შენი თავითაო“. ოღონდ ამ გაცნობიერებას ვითარების შეცვლის შეუძლებლობაც აღბეჭდავს თავისებური ტვიფარით. და კიდევ: თავისთავზე სიცილს ადრესატის მიერ საკუთარი მდგომარეობის სასაცილოობაც აცინებს; იცინის იმიტომ, რომ ყველანაირად სასაცილო მდგომარეობაშია. ამ მდგომარეობაში კი საკუთარი ფეხით არის მოხვედრილი, სასაცილო მახის ვარდნახვის გამო.

საკუთარ თავზე სიცილი, თვითირონია მოცემულ კომუნიკაციურ დონეზე საკუთარ თავზე სიცილით შესაძლოა ოპონენტის სიცილის რევესტრის გადაფარვის და ამით ინტრიგის მახიდან თავის დაღწევის გზადაც იქცეს („მსხვერპლი“ საკუთარი თავის ოპონენტზე უფრო ძლიერი დაცინვით ოპონენტს გადააქცევს სიცილის ობიექტად).

ინტრიგას ნებისმიერი ვერბალური კომუნიკაციური პროცესი შეიცავს. მეტყველება ინტრიგის შემცველობას ემყარება, რადგან ინტრიგა მოსმენის აუცილებელი პირობაა. მსმენელს ამბავში ინტრიგა იზიდავს, ინტრიგას ელის და მისი ამოცანებისათვის მზაობა აძლიერებს მოსმენის სურვილს. მაგრამ ეს უკვე სხვაგვარი ინტრიგაა – ადამიანური გონებამახვილობის გამომხატველი. მისი მიზანიც, შესაბამისად, ადამიანის სმენისათვის მახის დაგებაა – მოსმენის იძულების ინტენციის მქონეა და არა მსმენელის პიროვნული ღირსების შელახვა, დარღვევა.

ინტრიგის კლასიკურ მაგალითად რიტორიკის თეორეტიკოსებს დამოკლეს ამბავი მოჰყავთ, რომელმაც ინტრიგის იმგვარი მეტაფორულობა იტვირთა, რომ საუკუნეთა წიად რიტუალურად უსასრულო გარემოებების გამოც კი არ გაფერკმთაღდა და არ დაკარგა მეტაფორული ელფერი.

ცნობილია, რომ დამოკლე სირაკუზელი ტირანის დიონისე უფროსის (ძვ. წ. ა. 405-367 წწ.) ფავორიტი იყო. იგი ხელისუფლების დაუსრულებელი ხოტბით ცდილობდა კეთილგანწყობის შენარჩუნებას. გაბეზრებულმა დიონისემ გადაწყვიტა ორიგინალურად ეჩვენებინა დამოკლესათვის, რას წარმოადგენდა რეალურად ხელმწიფის ცხოვრება.

დამოკლე ოქროს ტახტზე დააბრძანეს, ულამაზესი მსახურები მიუჩინეს, რომლებიც მის ნებისმიერ სურვილს მყისიერად აღასრულებდნენ. მაგიდა მის წინ ნუგბარებით იხნიქებოდა. ჰაერი ნელსაცხებელთა სურნელებით იყო აღსავსე. პირდაპირ მიწიერი სამოთხე მოუწყვეს. მაგრამ ამ სამოთხეში ერთი „მაგრვამ“-იც ჩაუდეს: დამოკლეს თავს ზემოთ, ცხენის ძუით გამობმული მძიმე, ძვირფასთვლიანებიანი მახვილი იყო დაკიდული.

დემოკლე თავიდან ისე იყო გარდარეული ბედნიერებით, რომ მახვილს ყურადღებასაც არ აქცევდა, მაგრამ ცოტა ხნის შემდეგ ისე შეაძრწუნა თავს დაკიდებულმა საფრთხემ, რომ დიონისეს ხვეწნა დაუწყო, ოღონდ აქაურობას მომაშორე და სხვა არაფერი მინდაო.

ინტრიგის ამ სახეობაში ცხადად იკვეთება ინტერნაციონალური გამორჩეულობა, კერძოდ, მისი ეთიკურობა. აქ მიზანი ოპონენტის ცნობიერებით ბეჭებზე დადება კია არაა, არამედ მოვლენის არსში საკუთარი გამოცდილებით წვდომის მცდელობა, ადამიანის რაიმეში შეგონებით დარწმუნებაა. ეს გარემოება კი ცხადყოფს, რომ ინტრიგა, როგორც ვერბალური კომუნიკაციის ტექნოლოგიური მოდელი, არა მხოლოდ არსობრივად და პროცესუალურად არის რთული მოვლენა, არამედ ინტერნაციონალურადაც. ანუ ინტრიგა და ინტრიგანობა ყოველთვის არ არის ცნობიერების და მავნეობის მსახურება. აქედან გამომდინარე, ზოგიერთი მკვლევარი ინტრიგას ადამიანის თანდაყოლილ, ბუნებრივ და აუცილებელ თვისებადაც კი მოიაზრებს;

აცხადებს, რომ ადამიანების ყოფა თოჯინების თეატრს წარმოადგენს იმ გაგებით, რომ ვიღაცის უხილავი ხელი თითებზე გამობმული ძაფებით ასევე მართავს მათს არსებობას და სწორედ ამგვარი ძაფებით არიან ადამიანები ერთმანეთთან დაკავშირებულნი. მართვის სისტემა კი ინტრიგას ემყარება. აქედან კი იმის მტკიცების საფუძველიც იქმნება, რომ ინტრიგანობა ადამიანის სულის ბუნებრივი ფუნქციონირებაა, ადამიანურ ლტოლვა-მისწრაფებათა კატალიზატორია, ადამიანის „მეს“ გაცხადებისა და დამკვიდრების ტექნოლოგიური პროცედურული „იდეოლოგიაა“. უცნაურია, ადამიანებს არ უყვართ ინტრიგის ობიექტურად – „მსხვერპლად“ ყოფნა და შინაგანი აღშფოთება ეუფლებათ ინტრიგის საცეცების შეგრძნებისას, მაგრამ დიდ კმაყოფილებას განიცდიან, როდესაც სხვას გაჰხვევენ ინტრიგის ქსელში. როგორც ეტყობა, ადამიანებს ინტრიგა უცნაური ძალისხმევით იზიდავს. თავიდან აშფოთებს, მერმე ეს აღშფოთება წუხილში გადაიზრდება, სულ ბოლოს, როდესაც ინტრიგის შედეგი პრობლემად ჩამოყალიბდება, მისი გადაწყვეტისათვის იწყებს ფიქრსა და ქმედებას.

პრობლემათა ძიება, პრობლემურ არეში ყოფნა და პრობლემათა მოგვარება-გადაწყვეტის მცდელობა კი ადამიანის სულისა და ინტელექტის ბუნებრივი მდგომარეობაა. ეს ვითარება გენიალური სიმარტივით აქვს გაცხადებული ვაჟა-ფშაველას: „მხოლოდ მაშინ ვარ ბედნიერი, როცა ვარ შეწუხებული... გონება მსჯელობს საღადაო“. წუხილი პრიბლემათა არსებობის გამო და ძიება ამ პრობლემებისა საკუთარი არსებობის არსის შესაგრძნებად ადამიანის ბუნების შინაარსის მაქსიმაა, თავისთავადი მისტერია ინტრიგისა. ასე რომ, პრობლემურობა ადამიანური არსის გამოხატულებაც არის. ეს კი იმასაც ცხადყოფს, რომ ადამიანურობა საქციელია და სხვის საქციელზე რეაგირებაა.

თუ გავითვალისწინებთ, რომ ადამიანი თავისი სასიცოცხლოდ აუცილებელი სოციალურობის გამო, მუდმივად თავის მსგავსთა გაერთიანებებში არსებობს, ანუ მუდმივად ადამიანებით დასახლებულ სივრცეში იმყოფება, ხოლო ამ სივრცის არსებობის განმსაზღვრელი ადამიანის თვითრეალიზების მოლოდინია, მაშინ ინტრიგა შეიძლება ადამიანის თვითგანხორციელების პოტენციალადაც განვიხილოთ.

ზემოაღნიშნული ცხადყოფს, რომ ინტრიგა არა მხოლოდ რთული, არამედ სერიოზული ვერბალური და ფსიქოლოგიური კომუნიკაციური ფენომენია. მას ფაქტორულ უნივერსალურ კომპონენტსაც უწოდებენ და ისეთი ასპექტების არსებობაზედაც მიუთითებენ, როგორიცაა **კანონზომიერობითობა, იძულებითობა, საგაღებულობითობა** და ა. შ. გამოვლენა-თავჩენათა მრავალსახოვნობის ფონზე ინტრიგის არსებითი მახასიათებელი, მისი არსის განმსაზღვრელი ადრესატის ინტენციის (განსაზღვრის) დაფარვაა. თავად განსაზღვრა კი ადრესატის მოლოდინის აბსოლუტურად საპირისპიროა.

ინტრიგის საფუძველი ბრაზი, ჯავრი, გესლია, მაგრამ კოლიზიაში, თავჩენის პროცესში, ბრაზიც უკანა პლანზე გადაინაცვლებს, ჯავრიც, გესლიც და საქმეში ჩაერთვება ინდივიდის უფლება (სამართალი). აქ ინტრიგის მთესველის პიროვნება და თავად ინტრიგის თესვა განცალკევდებიან. ინტრიგა მთესველის პიროვნებისაგან განსხვავებულ შინაარსს იძენს – ინტრიგოლოგიის კანონებს ემორჩილება. ინტრიგის მთესველის პიროვნება კი თავის ბრაზთან, ჯავრთან და გესლთან რჩება.

ინტრიგის შინაარსობრივ-ვერბალურ ფუნქციონირებაში აშკარად იკვეთება ორი ასპექტი:

- ხერხები, რომელთა მეშვეობითაც რეალიზდება ინტრიგის მიზანი;
- გავლენა და მისი ფორმები.

ხერხები – მიზნის მიღწევის გზები და საშუალებები შინაარსით სუბიექტურია, არჩევანს ემყარება, გავლენა კი ადრესანტის ქცევა-მოქმედებათა შეზღუდვაა.

ადამიანური არსებობა, სამყაროში საკუთარი ადგილის ძიების თვალსაზრისით, ეშმაკობის (ინტრიგის) საჭიროებასაც აღიარებს. ადამიანია ეშმაკობს, ანუ ინტრიგობს; იახლოებს და იშორიშორებს თავის მსგავსებს; ბლოკავს ან წაახალისებს მათს ქმედებებს; ამცირებს ან აღამაღლებს მათს პიროვნულობებს და ა. შ. და ამას ვერაფერს უხერხებს ადამიანი, რომლის არსებობასაც ვნებისა და გონების თანაარსებობა განსაზღვრავს და ადამიანის სულში მარადიული სამსჯავროს ბობოქრობას ასაზრდოებს: რასაც ვნება სურვილობს, რისკენაც სულს ვნება უბიძგებს, გონება ეწინააღმდეგება ჯიუტად ამ ჭიდილის უსასრულობა ამყოფებს სულს ყოფნა-არყოფნის მუდმივ ზღვარზე, საიდანაც ადამიანური განსაცდელის შიშიც იმზირება, მაგრამ ეს უკვე სხვა თემაა.

ინტრიგის არსის და გამოვლენის ფორმების სირთულე კი იმაში ვლინდება, რომ მისი ბუნების შესწავლისათვის სპეციალური დარგია შექმნილი – ინტრიგოლოგია.

ინტრიგა კომუნიკაციური მოვლენაა, ხოლო ინტრიგოლოგია ინტრიგის ფორმებისა და ხერხების საკუთარი მიზნებისათვის, გამოყენების ხელოვნება, ოპონენტების წინააღმდეგ დ ოპონენტებისაგან თავის დასაცავად.

Интрига, как специфическая форма вербальной коммуникации

Проф. И. Т. Джагоднишвили

В статье рассматриваются вопросы сущности феномена интриги и форм его проявления в вербальных коммуникациях. Указывается, что интрига – своеобразная игривая форма ума и интеллекта, является актуальной для современного общества, а потому следует изучать ее проявления.

Intrigue, as specific form of verbal-communication

Full Professor Iv. Jagodnishvili

In article is discussed the issue of phenomenon intrigues and its usage in verbal communication. Indicates, that intrigues is the game form of brain and intellect, which is actual in modern society, that is why it is necessary to explore their new discoveries.

ფილოლოგია – Филология – Philology

ფრ. ჰოლდერლინის სინთეზური ენის სტრუქტურები და „პარატაქტიკული“ ენა

ნანა ადამია-ხურცილავა

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

თბილისი, კოსტავას ქ. № 77.

ენებისა და კომუნიკაციის დეპარტამენტის დოქტორანტი.

ლირიკული ნაწარმოების მხატვრული ინტერპრეტაცია გულისხმობს ურთიერთმიმართების გამოვლენას სინთეზურ ენაში. მასში ყოველი სიტყვა თუ ფრაზა საკრალურ დატვირთვას იძენს. ჰოლდერლინის მდიდარი შემოქმედების ჭვრეტას ჩვენ შევყავართ მეტად ფერადოვან პოეტურ სამყაროში. მათში განსაკუთრებით შერწყმულია მუსიკალური უღერადობა, რომელიც ქმნის საკუთრივ მისი მსოფლსმხედველობის სხვებისგან განსხვავებულ კომპოზიციურ სტილს. ხაზგასმით აღსანიშნავია, რომ მისი თემატური მასალა რთული და ღრმაა, სადაც თავმოყრილია მთელი სულიერი სამყარო. ჰოლდერლინის პოეზიის ჰერმენევტიკულ პერიმეტრზე ერთმანეთს ერწყმის ბიბლიური და პოეტური ენა. მისი შემოქმედება გადადის დროულიდან ზედროულში, მიწიურიდან ზეციურში, ადამიანურიდან ღვთაებრივში.

პოეტი მხატვრული აზრების შეკავშირებით ხაზს უსვამს სამყაროსა და ხელოვნების ერთიანობას. მის ნაწარმოებებში გამოკვეთილია უმაღლესი ფორმა, რომელიც ქმნის ერთ მთლიან სიტყვას, სადაც ჩანს სიღრმისკენ ლტოლვა. პოეტის სულიერ აქტივობას ძალას აძლევს ღვთაებრივი სიბოლო და პოეტური ენა, რომელიც ადამიანისათვის ზეციური სამყაროს ხატს წარმოადგენს. ლექსის შიდა შრეებში განფენილია სიტყვის მისტიკურ-ზებუნებრივი შინაარსი და ღვთაებრივი სიბრძნე. ტექსტის სიტყვათა წყობაში ზღვარდაუდებელია პოეტის სულის სინატიფე და ღმრთისადმი უდიდესი სიყვარული, მისი პოეტური ცხოვრება თვით ენაში ვლინდება. ჰაიდეგერის აზრით, ჰოლდერლინი „პოეტის პოეტია“, იგი სამყაროს შიდამჭვრეტელი და გზის მაჩვენებელია, რომელიც შეიგრძნობს ღმერთების ენას, ენაში ამოიცნობა ზეციური სიბრძნე. ჰოლდერლინის პოეტურ ენაში კოდირებულია სამყაროს სულიერი ჭეშმარიტებანი და ფილოსოფიურ-რელიგიურ-ისტორიული ასპექტები. იგი დგას „ღმერთის ელვათა ქვეშ“ შიშველი მკერდით. პოეტის ენობრივ კორპუსში სინთეზური სტრუქტურა ლაიტმოტივად გასდევს მის „პარატაქტიკულ ენას“. პოეტის ენა სინთეზური ენაა და ამავედროულად მიჰყვება ცხოვრებისეულ რიტმს, მასში გააზრებულია ენის მისტიკური წიაღი, რომელსაც პოეტი მსხვერპლად ეწირება და ადამიანის სულიერ ცხოვრებაში სრულ ჰარმონიას ჰქმნის, მისთვის ენა „ოდითგან ენაა ღმერთთა“.

ფრ. ჰოლდერლინი ფილოსოფიური, რელიგიური და პოეტური მეტყველების საფუძველზე ჰქმნის ახალ ბუნებას და ახალ საზოგადოებას. მის მხატვრულ სურათებში ნაჩვენებია არა მხოლოდ პოეტოლოგიური, არამედ ისტორიულ-ფილოსოფიური სახეები. პოეტი მხატვრული ენის შიდა სფეროში

იწყებს ახალი ღირებულებების დაფუძნებას, მოდის დიდი სიტყვა, პათეთიკური წყობა და სიტყვის საკრალურობა. ჰოლდერლინის მკვლევარი თეოდორ ადორნო პოეტის გვიანდელ ლირიკას პარატაქტიკული ნორმის საზომით საზღვრავს. პოეტის აზრობრივ სიტყვებში ჩანს ღრმა ემოციები და „ბუნდოვანება“, რომელიც იგივე ადორნოს აზრით, „ფილოსოფიას სჭირდება“. მისი აზრით, ჰოლდერლინმა თითოეულ სტრიქონებში აამეტყველა „სიუცხოვე“ და საჩინო გახდა „ენაწყლიანობა“. მან ჰოლდერლინის გვიანდელ ლირიკაში საჯაროდ გამოიტანა პოეტის „განზრახ- ჩანაფიქრი“. ჰოლდერლინის პოეზიაში უბრალოდ არ ჩანს აბსტრაქტულობა, პოეტის პოეტური ლოგიკა სუბიექტიდან პრედიკატში გადადის და იგი ამ მოქმედებას „მუსიკალურობით“ ავსებს. პოეტური ელემენტების (მეტრიკის, რითმის, ასონანტის, ალიტერაციის) მეშვეობით ადორნო ჰოლდერლინის თითოეულ სიტყვებში მელოდიურბას ხედავს და პოეტის გვიანდელ ლირიკას ბეთჰოვენის გვიანდელ მუსიკასთან აიგივებს.

„პარატაქსი“ ბერძნული სიტყვაა და ნიშნავს წინადადებათა თანწყობას, რომელიც დამახასიათებელია პოეტის გვიანდელი ნაწარმოებებისათვის. ჰოლდერლინის მხატვრული ქმნილებები მუსიკალურია, სწორედ მუსიკის მეშვეობით ხდება ენაში დაფარული საზრისის წვდომა და შინაგანი დაძაბულობის მოშლა. პარატაქტიკული ენის ბრწყინვალე ნიმუშებია პოეტის ჰიმნები „პატმოსი“ და „ერთადერთი“, ელეგია „პური და ღვინო“, ლექსი „სიცოცხლის ნახევარი“ და სხვანი. თეოდორ ადორნო ფრ. ჰოლდერლინის გვიანდელ ჰიმნს „პატმოსს“ უწოდებს „უდიდეს პარატაქტიკულ სტრუქტურას“, რომელშიც მოცემულია სინთეზური, გრამატიკული, მუსიკალური, ადამიანური და ფილოსოფიურ-რელიგიურ-ისტორიული აზრების სრულყოფილი თანაფარდობა. ვახდენთ თარგმანის ნაწყვეტის ციტირებას: „ახლოა და მისაწვდომად ძნელი ღვთაება. / მაგრამ სადაც საფრთხეა, იქ მსხნელი იშვება. / წყვილადში მყოფობენ არწივნი და უშიშრად ფრენენ ალპების ძენი ეთეროვან ხიდებზე უფსკრულის ზემოთ. / ირგვლივ შემოკრებილან დროის მწვერვალნი და უსაყვარლესნი ცხოვრობენ ახლოს. / უმწეონი ერთმანეთისაგან ყველაზე მოწყვეტილ მთებზე, / ამიტომაც გვიბოძე წყალი წყალი უცოდველი, / ო, ფრთები გვიბოძე, რადგან უერთგულეს აზრთან მოვიდეთ და უკანვე დავბრუნდეთ კვლავაც“.¹ ასევე შეიძლება წარმოვადგინოთ პოეტის პარატაქტიკული ენის საოცარი ნიმუში, პატარა ლექსი „სიცოცხლის ნახევარი“- (Hälfte des Lebens). მოვიყვანთ მის თარგმანს: „ყვითელი მსხლებით და სავსე ველური ვარდებით / ჩაკიდებულა ნაპირი ტბაში / ე. ი, თქვენ მშვენიერნო გედებო ამბორით მთვრალნო / თავს ჰხრით ღვთიურფხიზელ წყალში, / ოჰ, სად ვიპოვი როს დადგება ზამთარი ცივი, / ყვავილებს, მზის ნათებასა და მზის ჩრდილს? / მხოლოდ ცივი კედლები დგანან უსიტყვოდ, / და ქარში მარტო აფქიონი აწკრიალდებიან“.²

ლექსის წიაღში წარმოჩენილია მიწიერი სამყარო, მისი ზებუნებრივი და მისტიკური შინაარსი, რასაც ადასტურებს ბუნების ელემენტების მისტიკურობა. ლექსში იგრძნობა სიახლოვისა და სიშორის ერთიანობის განცდა. ადორნოს შეხედულებით ჰოლდერლინის „დიალექტიკური რეფრაქცია გადადის სინამდვილის ფორმასა და შინაარსში, რითაც ჰოლდერლინის ჭეშმარიტი დამოკიდებულება იჭრება კრიტიკულ და უტოპიურ რეალობაში“. (zwischen Form und Wahrheitsgehalt. Dadurch wird die genuine Beziehung Hölderlins zur Realität, die kritische und utopische, weggeschnitten).³

პოეტის წერის მანერაში ვლინდება ბუნების ძალა მთელი მისი სემანტიკური ველებით. ლექსი „სიცოცხლის ნახევარი“ ფორმით მცირე

ზომისაა, მაგრამ მსოფლიო მნიშვნელობის, იგი გამოხატავს საყოველთაო ცხოვრებისეულ და პოეტურ კრიზისს. ლექსის მხატვრული ტექსტუალური ქსოვილების შიგნით თამაშობს ღრმა მისტიურ-იდეალისტური ერთიანობის კონცეფცია. თავდაპირველად ვეცდებით მისი ინტელექტუალური სამყაროს განმარტებას. ლექსის ძირითად სტრუქტურებში კოდირებულია ანტითეზისი და სინთეზი, „სიცოხლის ნახევარი“, ზუსტად ამ პრინციპზეა აგებული, ლექსის ძირითადი სტრუქტურა მარტივია, მასში გამოკვეთილია წესრიგი სტროფებს შორის, მოცემულია განშორებისა და სიკვდილის ხაზი. ლექსის სურათის მოხაზულობა და მისი პოეტური შუქრდილები გამოთქვამს სათქმელს, იქმნება რაღაც ისეთი შთაბეჭდილება, რომ ამ პატარა ლირიკული ლექსის პოეტურ ჩარჩოში ჩასმულია მთელი სამყაროს ტრაგიკული სახეები. ლექსის თითოეული ქვეტექსტის ფარული აზრი ხაზს უსვამს ლექსის „პარატაქტიკულ ენას“, რომელშიც თანაფარდობითი წყობითაა გადმოცემული პოეტის პოეტური ხელოვნება. მკითხველი წვდება მხატვრული ტექსტის რთულ პერიპეტიებს. ლექსის პირველ სტროფში ჰარმონიული ლანდშაფტი ჰქმნის ზაფხულის განწყობას, რომელიც ასოცირდება აყვავებულ მრავალფეროვან პეიზაჟებთან. ლექსში საინტერესოა ტბის სცენა, სადაც ჰოლდერლინის მკვლევარის პაულ მალონის აზრით „პოეტი აღწერს ვიზუალურ შთაბეჭდილებებს“. (ჩანს ანტითეზური პარადოქსები). გერმანელი მკვლევარის ლ. შტრაუსის აზრით: „თრობა და სიფხიზლე არ უპირისპირდებიან ერთმანეთს, მაგრამ ისინი ერთმანეთს ხომ განსახდვრავენ, დიას, ერთმანეთს ერწყმიან“. („Trunkenheit und Nüchternheit seien einander nicht entgegengesetzt. Sie ergänzen einander, ja einander, ja durch dringen einander“). ვილჰელმ დილთჰაის შეხედულებით „აქ საუბარია მთლიანობაზე“.⁴ ჰაიდეგერი სიტყვით აქ „იკვეთება ადამიანის ყოფიერება, რომელსაც პოეტი ენაში აფუძნებს“. ლექსი გამოხატავს მძაფრ ემოციებს, მდიდარია რაღაცნაირი შეგრძნებებით, სუბიექტური და ობიექტური შთაბეჭდილებებით, იგრძნობა სიცოცხლესთან სიახლოვე, ენით გამოუთქმელი სილამაზე ერთვის ლექსს. ლექსში „das Trunkene“ (თრობა) უკავშირდება ღვთაებრივ სიფხიზლეს, რომელშიც უხვად არის ფერადოვანი კომპოზიცია, სადაც ჩქეფს ფერთა სილადე. პოეტს ეს ჰარმონიულობა უმაღლეს ხარისხში აჰყავს. ამავე დროს ლექსში მოჩანს ძლიერი სასიყვარულო განწყობილება, რომელსაც ქმნის თავად მუსიკა. თეოდორ აღორნოს აზრით „დიდი მუსიკა შეუცნობელი სინთეზია, იგია ჰოლდერლინის გვიანდელი პოეზიის თაურსახე“. („Große Musik ist begrifflose Synthesis; diese das Urbild von Hölderlins später Dichtung“). /parataxis, S. 471/.⁵ მეორე სტროფში სიახლოვის ნაცვლად არის დაშორება – „ცივი კედლები“. ყველგან დისჰარმონიაა, „აფქიოთა წკრიალით“ ყველაფერი ქვაკდება, ტკივილი სუფევს. იმავე სტროფში ჩნდება პარადოქსი, იგი „მზის ჩრდილში“ დაექებს დაკარგულ ჰარმონიას. ლექსის ეს შინაარსი გვაგრძნობინებს არა სამყაროს დამოკიდებულებას, არამედ საკუთარ „პოეტურ მდგომარეობას“. ლექსის ცენტრალური სახეა გელი, რომელიც ასოცირდება პოეტთან.

საზოგადო მოღვაწე ბეტინა ფონ არნიმის სიტყვით ჰოლდერლინი მშობლიურ „ენას ეამბორა“. (hat die Sprache geküsst). ამ სიტყვით იგულისხმება ენის ნამდვილი დამოკიდებულება, რომელიც არის დანტესთან, გოეთესთან და სხვა პოეტებთან. ჰოლდერლინს ჰქონდა მეტად მდიდარი, ღრმა პათეტიკური და ფხიზელი ენა, მისი პოეტური ადლო პოეტის სიტყვით რომ ვთქვათ, ესაა „ღვთაების ფხიზელი წყალი“. ენა ჰოლდერლინისათვის ერთი მხრივ პათეტი-

კურია, მეორე მხრივ შორეული უინია და სიფხიზლეა. პოეტს აქვს გერმანული სიფხიზლე, გატაცება კი ბერძნული, ეს სინთეზი ენაში ვლინდება. მისი მთელი პოეტური მარგალიტები „ღვთაების ფხიზელი წყალია“, რომელიც ამდიდრებს ჰოლდერლინის ღვთიურ ქმნილებებს.

ჰოლდერლინის მკვლევარმა ვოლფგანგ ბინდერმა გამოხატა თავისი აზრი ჰოლდერლინის ლექსებზე. იგი ამბობს, რომ ჰოლდერლინის ლექსები გამორჩეულია, თავისი შინაარსით, რომ იგია „საოცარი ქმნილება“ და „განუმეორებელი“, გერმანული ენის სივრცეში.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Fr. Hölderlin. sämtliche Werke und Briefe. (Patmos). S. 481 (თარგმანი ჩვენია ნ. ადამია-ხურცილავა). Berlin und Weimar. 1970.
2. Fr. Hölderlin. sämtliche Werke und Briefe. (Hälfte des Lebens). S. 447. (თარგმანი ჩვენია ნ. ადამია-ხურცილავა). Berlin und Weimar. 1970.
3. Theodor W. Adorno (parataxis S. 453).
4. Wilhelm Dilthey. Das Erlebnis und die Dichtung. S. 291. Stuttgart. 1957.
5. Theodor W. Adorno (parataxis S. 471).

Структуры синтетного языка и „паратактический” язык Ф. Гёлдерлина

ნანა ადამია-ხურცილავა

Грузинский технический университет

Тбилиси, ул. Костава №77.

Департамент языков и коммуникаций, Докторант.

Поэтический язык Фр. Гёлдерлина особо отличается своей музыкальностью. Гёлдерлин создаёт своеобразный композиционный стиль своего мифосознания, что выявляется в его синтетном и паратактическом языке. В герменевтическом периметре роззий Гёлдерлина переплетены как мифологические и библейские, так и исторические и философические пласты.

Frdrikh Holderlins synthetical language structures and „paratactical” language

Nana Adamia-Khurtsilava

Technical University of Georgia.

Tbilisi, 77, Costava St.

The doctorant of the Departament of Language and Communication.

Fridrikh Holderlins poetic language is particulary distinguished for its musical cadence. Holderlins creates a srecial compositional style of his perception of the world, which reveals itself in his synthetic and paratactical language.

The hermeneutical perimeter of Holderlins poetry offers an interweaving of myphological and biblical layer as well historical and philosophycal ones.

Концепт «молчание» в творчестве А. Белого

Бондаренко Тамара

Грузинский технический университет

Тбилиси, Костава 77

Молчание. Что же означает это слово? В толковом словаре Ожегова, Шведовой: «Молчать – 1. Не произносить ничего, не издавать никаких звуков; 2. Соблюдать что-нибудь в тайне, не рассказывать о чем-нибудь, не высказываться».

В «Словаре русского языка» под редакцией Евгеньевой: «Молчать –

1. Ничего не говорить, не издавать звуков голосом;

2. Не нарушать тишины, не производить звуков;

3. Не рассказывать, не говорить о ком- , чем-либо, хранить в тайне что-либо;

4. Не проявляться, не давать о себе знать». В «Толковом словаре русских глаголов» под редакцией Бабенко: «Молчать – не говорить ничего, не издавать звуков голосом». В «Кратком толковом словаре русского языка» под редакцией Розановой: «Молчать – не говорить, не кричать». М. Бахтин считает молчание продолжением беседы, и бывает двух типов. К первому типу относится молчание с паразыковыми и жестовыми заполнениями, ко второму — молчание с полным отсутствием голосовых звуков. То есть молчать и не говорить являются синонимами, но это не всегда так. Можно «молчать», но этим сказать больше, чем если бы произносить целый текст. Поэтому молчание тоже можно считать одним из способов передачи информации т.е. коммуникации. Происходит декодировка текста. При этом возможностей выразить свою мысль через молчание даже больше, чем если речь произносится. Понимание мотивов и культурных концептов, выражаемых молчанием, совершенно необходимо для порождения и правильного прочтения текста, для раскрытия его интеллектуальной и эмоциональной внутренней символики.

С этой точки зрения интересно рассмотрение концепта «молчание» в прозе А. Белого. В эпоху символизма, когда литература находилась в процессе поиска новых средств художественного изображения, начали формироваться те стилевые, образные приемы, которые впоследствии определили лицо поэзии и прозы XX века. Одним из таких способов выразить свою мысль через молчание является цитатность текста. Скрытая цитатность и травестирирование образов принадлежат к числу таких находок символизма. В этом контексте и следует рассматривать коллизионный параллелизм, отмеченный выше.

Как верно замечал А. Жолковский, «чаще всего цитируется более или менее явно, кусок текста, образ, сюжетное положение». У Жолковского под словом «цитируется» следует понимать «используется». Необходимо добавить, что не всегда автор использует прямое цитирование текста. Чаще встречается прием скрытой цитации. Цитация может быть завуалированной: когда цитация более или менее очевидна, когда сходными являются: общая мысль, перекликающиеся фрагменты.

В «Петербурге» А.Белого читаем: *«У нее со стен упали каскады ярчайших неугомонных цветов: очень огненных – там; и здесь – поднебесных. На стенах японские веера, кружева и подвесочки, банты, а на лампах атласные абажуры развевали бумажные крылья. Софья Петровна Лихутина развесила японские пейзажики. И в комнатах туго набитых диванами, креслами, софами, веерами... тоже не было перспективы»*. Привлекает внимание восточный антураж комнат и слово «перспектива». Думается, можно предположить, что символы Востока в домашнем

мире Лихутиной призваны выразить, с одной стороны, внешнюю прогрессивность героини, а с другой – более глубокое размышление автора на тему о путях развития России. В этом контексте слово «перспектива» из дизайнерского термина превращается в философский. Белый не видит перспективы в ориентации России на Восток («...не было перспектив»). В "Москве под ударом", описывая ненавистную героиню, Белый помещает её в комнату, набитую ненужным хламом, как бы подтверждая, насколько она глупа. *"Здесь шкура пласталась малайского тигра с осколённой головою, глядевшей вставным стеклом глаза; [...] бамбуки занавесили двери, ведущие в спальню; [...] здесь и статуя в рост человеческий негра из черного дерева кошку проскаломпугала*... В доме все искусственно. Такое же пустое, как и сами хозяева. Хочется вспомнить произведение А.П.Чехова «Попрыгунья», где автор зафиксировал подобное психологическое состояние как характерное для определенных групп общества: *«Ольга Ивановна в гостиной увешала все стены сплошь своими и чужими этюдами в рамах и без рам, а около рояля и мебели устроила красивую тесноту из китайских зонтов, мольбертов, разноцветных тряпочек, кинжалов, бюстиков, фотографий. В столовой она оклеила стены лубочными картинками, повесила лапти... И все находили, что у молодых супругов очень миленький уголок*... Здесь перед нами налицо цитация целого «куска текста». Антураж комнаты больше говорит о характере героини, чем, если бы герои заговорили. Внешнее говорит о внутреннем.

Для художников русского символизма характерен интерес к философскому осмыслению исторически предначертанного пути России. Эта тема в литературе начала XX века развивается в плане переосмысления социально-философских и этических тенденций эпохи. Однако авторы-символисты не теряют ощущения единого со всей классической русской литературой корня в своих размышлениях. Авторы-символисты ощущали текст, как явление, живущее самостоятельной жизнью, и в этом плане интертекстуальные моменты схождения русских символистских текстов дают широкую перспективу для выявления таких составляющих русского психологизма, как историческая личность и её художественное воплощение.

Такие ведущие прозаики символизма, как А.Белый и Дм. Мережковский, были вовлечены в единый культурно-этический поток своей эпохи. Для художников русского символизма характерен интерес к философскому осмыслению исторически предначертанного пути России. Эта тема в литературе начала XX века развивается в плане переосмысления социально-философских и этических тенденций эпохи. Наличие в романах образов-символов может сказать больше, чем пространственные диалоги героев. В романе Мережковского маску носит Петр и его окружение. Таким образом Мережковский показывает, что реформы Петра, может, и приведут Россию к высшей точке развития, т.е. к «цивилизации», но в то же время это может быть и крахом России. Россия потеряет свою душу. Мережковский против тех жестоких мер, носителем которых в романе является Пётр. Неслучайно в романе есть такие строки: *«Некий мерзкий и престашный черный Змий, который в никонианских церквах, во время богослужения, на плечах архиереев, вместо святого амофора висит, ползая и стрегочуще; или ночью, обогнувшись около стен царских палат, голову и хобот имея внутри палаты, шепчет на ухо царю*». Здесь сразу же хочется провести параллель с текстом А. Белого: *«Ползучая многоножка ужасна ... Нет предела людской многоножки;... хвост просунут в Морскую; по Невскому шаркают членистоногие звенья*». В романе "Москва под ударом": *"Спрут" - грозная фантазмагория: имажинация близящейся социальной катастрофы*». В "Серебряном голубе" тоже идёт

речь о некоем неизвестном и страшном Звере: *"Слушайте, православные, царство Зверя приходит, и только огнём Духовным попадим Зверь сей..."*.

Архетипически змея является трансцендентальным символом, олицетворяющим посредника между небом и землёй, т.к. это представитель подземного мира, имеющий дело с наземным миром. Авторы пытаются показать, что приближается время царства архетипического подземного мира, на земле воцарился Аид, здесь нет места живым людям. Змей, «многоножка», длинный хвост, спрут- это одни и те же символы, символы надвигающегося апокалипсиса, катастрофы, хаоса. И если Мережковский и Белый в начале своего творчества такими образами-символами, т.е. «молчанием», описывали свои предчувствия, то в романе "Москва под ударом"(1932год) Белый называет эпоху, в которой он живёт, *"социальная катастрофа"*.

Для Белого вся Россия – лишь маска, под которой скрывается истинное, неприглядное лицо. Действие романа "Серебряный голубь" происходит в вымышленном городе, которым может быть любой уголок России. Описание города Лихова применимо к любому городу России. *"Лихов был город, не спасаемый, так сказать, никогда, никем и ничем: истребляемый наоборот, желудочными болезнями, пожарами, пьянством, развратом и скукой"*. Это Россия в миниатюре.

Интересно рассмотреть этимологию названия города "Лихов". Очень часто в романе Белого употребление словосочетания *"Лик Духов"*. Лик Духов отвернулся от города (шире России) и город превратился в Лихов. В этимологическом словаре русского языка дается следующее определение прилагательному *"лихой"*: "В просторечье зло, беда, несчастье". И производные от этого слова: *Лиходейство-злодейство, лихой* - могущий причинить вред. В русском языке много пословиц со словом *"лихо"*, несущем отрицательный оттенок. "Лиха беда - начало". "Хватить лиха". Нет блага этому городу, пока вновь Лик Духов не обратится на него.

В городе настало *"лихолетье"* - пора смут, потрясений и бедствий. Уже название города указывает на несчастья, произошедшие в этом маленьком провинциальном городке. Хотя само начало романа никак не указывает на трагический финал. *"Россия несчастная страна"*.

Таким образом, концепт «молчание» является центральным в прозе символистов и является своеобразным стилевым приемом для высказывания тех мыслей, которые являлись доминирующими для авторов начала века.

The concept of "silence" in the prose of Andrei Bely

T. Bondarenko
Georgian Technical University
Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia

Silence can be considered one of the ways to transfer information that is communication. Occurs decoding the text. Opportunity to express his thought through the silence even greater than when it is pronounced. Understanding the motives and cultural concepts, expressed by silence, is absolutely necessary for the generation and correct reading of the text, to disclose its intellectual and emotional inner symbolism.

კონცეპტი "დუმილი" ანდრეი ბელის შემოქმედებაში

თ. ბონდარენკო

*საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77*

დუმილი წარმოადგენს ინფორმაციის გადმოცემის ერთ-ერთი საშუალება, ანუ კომუნიკაცია, რომლის დროსაც წარმოებს ტექსტის დეკოდირება. მოტივების და კონცეპტების აღქმა, რომელიც გადმოიცემა დუმის მეშვეობით სრულიად აუცილებელია ტექსტის სწორი წაკითხვისათვის, მისი ინტელექტუალური და ემოციური შიდა სიმბოლიკის გახსნისათვის

უსრული წინადადებები დიალოგში

ასმათ ევსაია

*ახალციხის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტის მასწავლებელი
რუსთაველის №193*

უსრული წინადადება ყველაზე მეტად დამახასიათებელია ზეპირი მეტყველებისათვის, რომლის არსებითი თავისებურებაც – სიტუაციურობა (წერითი მეტყველების კონტექსტურობისგან განსხვავებით). ზეპირი მეტყველების დამხმარე საშუალებები (მიმიკა, ქესტიკულაცია) ან აუცილებლად თანმხლები პირობები (ინტონაცია) საშუალებას აძლევს მეტყველს, ბევრი რამ არ წარმოთქვას და აზრი ისე გააგებინოს თანამოსაუბრეს. შაუბრის პროცესში აგრეთვე ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს წინა ნათქვამსაც, რომლის განმეორება ჩვეულებრივ, არ ხდება ხოლმე, თუ რაიმე ლოგიკურ – სტილური დატვირთვა მასზე არ მოდის, სწორედ ამიტომაც, რომ უსრული წინადადებანი ყველაზე ხშირია დიალოგებში. იგი წარმოადგენს "ისეთ გამონათქვამთა გაცვლა-გამოცვლას, რომელიც ბუნებრივად წარმოქმნის ერთუროს საუბრის პროცესში".(4)

დიალოგის აზრობრივი ერთიანობა გავლენას ახდენს ენობრივ-ინტონაციურსა და რამდენადმე ფორმობრივ თავისებურებებზეც. სწორედ ეს აზრობრივი ერთიანობა განაპირობებს დიალოგურ მეტყველებაში უსრულ წინადადებებს წინა ნათქვამის მიხედვით.

დიალოგში გამოყენებული უსრული წინადადებები შეიძლება წარმოადგენდნენ კითხვაში მოცემული აზრის განგრძობა-შევესებას, დასტურს ან უარყოფას. ასეთ წინადადებებს შეიძლება აკლდეს ერთ-ერთი ან რამდენიმე, ან კიდევ რეალურად არ იყოს წარმოდგენილი არც ერთი სტრუქტურულად აუცილებელი წევრი.

დიალოგური მეტყველებას, მიუხედავად იმისა, თუ წინადადებების როგორი სტრუქტურული ტიპებისგან შედგება იგი, გააჩნია აგებულების თავისი საკუთარი კანონზომიერებები, რომლებიც გამოწვეულია მისი ფორმირების პირობებითა და მიზნობრივი დანიშნულებით: თითოეული რეპლიკა წარმოიქმნება უშუალო საუბრის დროს და ამიტომაც გააჩნია ორმხრივი

კომუნიკაციური მიმართულება. დიალოგის ბევრი სინტაქსური თავისებურება დაკავშირებულია სწორედ საუბართან.

დიალოგურ წინადადებებს შორის გამოიყოფა წინადადება-რეპლიკა, წინადადება-კითხვებზე პასუხი, წინადადება-პასუხები-გამეორებითი კითხვები, წინადადება-დადასტურება ან უარყოფა.

წინადადება-რეპლიკები წარმოადგენენ ძირითად რგოლებს ურთიერთ-მონაცვლე რეპლიკების საერთო ჯაჭვში. დიალოგის რეპლიკაში, როგორც წესი, გამოიყენება წინადადების ის წევრები, რომლებიც გადმოცემულ ამბავს მატებენ რაღაც ახალს და არ მეორდებიან წინადადების ის წევრები, რომლებიც უკვე ნახსენები იყო მოსაუბრის მიერ. რეპლიკები, რომლებითაც იწყება დიალოგი, ჩვეულებრივ, შემადგენლობის მიხედვით უფრო სრულია და დამოუკიდებელი, ვიდრე შემდგომი, რომლებიც ლექსიკურად და გრამატიკულად ორიენტირებენ წინა რეპლიკებზე. მაგალითად:

- იგრიკა? – იკითხავს ერმა.
- მწყემსია, სალამური გაუჩრია პირში.
- ვარდობისაი?
- ქალწულია, ყვავილებით შემკული.
- მარიალი?
- მეცვლეა. თაველების გვირგვინი დაუდგამს თავზე.
- ტირისდენი?
- ბერიკაცია, ბუხარს ეფიცხება.
- ახპანი?
- მენადირეა...[გამს.]
- А Игрिका? – спрашивает мальчик.
- Пастух, в руках у него свирель.
- А Вардобиса?
- Дева в уборе из цветов.
- Мариали?
- Косарь. Венец из колосьев носит он на голове.
- Тирисдени?
- Старик. Он льнёт к огню.
- Апани?
- Охотник....

უსრული წინადადებები-რეპლიკები განსხვავდებიან პასუხის ან რეპლიკის ხასიათის მიხედვით. ისინი შეიძლება წარმოადგენდნენ პასუხებს იმ კითხვებზე, რომლებშიც წინადადების ესა თუ ის წევრი გამოიყოფა:

- გუშინ დაცვაზე იყავი?
- კი.
- როგორ ჩაიარა?
- ისე, ჩვეულებრივად.
- ბევრი ხალხი იყო?
- არა უშავს, კი.
- შენიშვნები ბლომად ჰქონდათ?
- არა, არც ისე... შიგადაშიგ (დოჩან).
- Был вчера на защите?
- Да.
- Как прошла?

- Ничего, как всегда.
- Много народу пришло?
- Да так, было.
- А замечаний много сделали?
- Нет, не очень. . . кое-какие.

- შენ ვინა ხარ?
- გამვლელი. . . მოხეტიალე. . .
- ღამისთვის ხარ თუ საცხოვრებლად?
- იქ შევხვდავ. . .
- Ты кто такой?
- Проходящий... странствующий...
- Ночуешь или жить?
- Погляжу там... (M. G.).

უსრული წინადადებები შეიძლება წარმოადგენდნენ იმ კითხვის პასუხებს, რომლებიც მხოლოდ ნათქვამის დადასტურებას ან უარყოფას ითხოვენ:

- Это твои стихи в журнале вчера напечатаны?
- Мои (C. Бар.);
- ეს შენი ლექსები დაიბეჭდა გუშინდელ ჟურნალში?
- ჩემი.

შეიძლება იყოს პასუხები კითხვებზე შემოთავაზებული პასუხების ვარიანტებით:

- მოვწონს თუ არ მოვწონს? – კითხვა მან სვენებ-სვენებით.
- მომწონს – თქვა მან.

და ბოლოს, პასუხები მტკიცების მნიშვნელობით შემხვედრი კითხვების ფორმით:

- Чем же вы жить-то будете?
- А голова-то, а руки-то на что? (M. G.)
- მაინც რითი უნდა იცხოვროთ
- თავი და ხელები რისთვისღა გვაქვს?

წინადადებები პასუხები-გამეორებითი კითხვები:

- Приезжал затем, чтоб тебе предложение сделать.
- Предложение? Мне? (Ч.).
- ჩამოვედი რომ ხელი გთხოვოთ.
- ხელი მთხოვოთ? მე?

უსრული წინადადებები დიალოგში წარმოადგენენ რეპლიკებისა და კითხვა-პასუხების ერთიანობას. უსრული დიალოგური წინადადებების თავისებურებას განსაზღვრავს ის გარემოება, რომ სიტყვებთან ერთად ზეპირ-მეტყველებაში დამატებითი კომპონენტების სახით გამოიყენება არაენობრივი ფაქტორები – ჟესტი, მიმიკა, სიტუაცია. ასეთ წინადადებაში გამოიყენება მხოლოდ ის სიტყვა, რომლის გარეშეც აზრი გაუგებარია.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ა. დავითიანი. ქართული ენის სინტაქსი. თ.1972.გვ.135
2. ლ.კვაჭაძე. თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი. გვ.208

3. Т.Н. Колокольцева Специфические коммуникативные единицы диалогической речи. Волгоградский Государственный университет, 2001.
4. Н.Ю. Шведова. Очерки по синтаксису русской разговорной речи. М.,1960,ст.281
5. Л.П.Якубинский. О диалогической речи. Петроград, 1986.ст.17-58.

Неполные предложения в диалогической речи

Асмат Евсаиа

Ахалцихский Государственный учебный университет

Данная работа касается выявлению лингвистических особенностей неполных предложений в диалогической речи художественных произведениях. На основе изучения диалогов русского и грузинского языков был сделан сравнительный анализ их структур. Проанализированы примеры их перевода с русского на грузинский язык, и наоборот. Указаны сходство и различие структур построения неполных диалогических предложений в обоих языках.

Uncompleted sentences in the conversations

Asmat Evsaia

The teacher of Akhaltsikhe state educational university

Our current work is related to the identification of linguistic specifics of uncompleted sentences in the conversations of artificial creations. On the basis of investigation of dialogs in Georgian and Russian languages comparison analysis of their structures has been done. Examples of their translation from Georgian into Russian languages and vice versa have been analyzed.

ენა და სამყაროს აღქმა

ქანეცა ვარძელაშვილი
ოსუ

სამყაროს შემეცნებისა და ამ პროცესში დაგროვილ ცოდნის ამსახველი აზრის გამოხატვის ძირითადი საშუალება არის ბუნებრივი ენა. ენა აფიქსირებს შემეცნების აქტებს (კოგნიციებს), სახელს არქმევს რეალიებს და მოვლენებს, ინახავს ამ სახელებს და იყენებს ინფორმაციას, რომელიც შეკუმშულია ენობრივ ერთეულებში და იშლება მეტყველების დაწყებისას. სამყაროს შესახებ შეხედულებათა უმეტესობა ადამიანს უყალიბდება ენით გაშუალებული მოღვაწეობის პროცესში.

კოგნიცია (ლათ. *cognitio* – ცოდნა, შემეცნება და *cogitatio* – აზროვნება, განსჯა) თანამედროვე სამეცნიერო დისკურსში განიმარტება როგორც შემეცნებითი პროცესი, რომლის საშუალებითაც ხდება აღქმა, კატეგორიზაცია, გააზრება, ინფორმაციის გადამუშავება; კოგნიცია მოიცავს გარე სამყაროში ადამიანის მიერ საკუთარი თავის შეცნობასა და შეფასებას, სამყაროს განსაკუთრებული სურათის აგებას, რაც ადამიანის ქცევისა და ორიენტაციის საფუძველია. კოგნიცია კოგნიტივიზმის უმთავრესი ცნებაა. იგი მე-20

საუკუნის ბოლოდან აღიარებულია მენტალური, კოგნიტური პროცესების კვლევის სფეროში წამყვან თეორიულ სკოლად.

კოგნიტური კვლევების განმასხვავებელი ნიშანია დისციპლინათშორისობა. კოგნიტურ მეცნიერებაში შემაჯავალი სხვადასხვა დისციპლინა იკვლევს კოგნიციის განსხვავებულ ასპექტებს. ამასთანავე კვლევის სფეროში ერთგვარადა ფსიქოლოგიური პროცესების მთელი დიაპაზონი: აღქმა, ხატვა ამოცნობა, ყურადღება, მესხიერება, სწავლება, ქცევა, ემოციები, ენა. დღევანდელი მეცნიერებისთვის აშკარაა, რომ სწორედ ენით ხდება ცნობიერება უფრო ბუნებრივად მისაწვდომი: „...ჩვენ შემეცნების სტრუქტურებს მხოლოდ ენის წყალობით ვიცნობთ. იგი გვაძლევს საშუალებას, გამოვხატოთ და აღვწეროთ ეს სტრუქტურები ნებისმიერ ბუნებრივ ენაზე...“ (Курьякова: 1997, 21). ამგვარად, კოგნიტური ლინგვისტიკა უპირატესად დაკავებულია „სიღრმისეული სემანტიკით და დაინტერესებულია პირველ რიგში ენობრივი ფორმების შინაარსობრივი ასპექტებით, /.../ ამიტომ, საკმაოდ ხშირად კოგნიტური მეცნიერების სპეციფიკას უკავშირებენ კონსტრუირებული მნიშვნელობის გამოკვლევის მიმართულებას, მის დინამიკას, მნიშვნელობის ჩამოყალიბების სირთულეს სხვადასხვა კონსტრუქციის ფარგლებში და დისკურსში და ა. შ. (Cognitive Linguistics: Foundations, Scope, and Methodology: 1999).

ამ სამეცნიერო დისციპლინის ძირითადი ამოცანაა ფსიქოლოგიურად ახსნას ენობრივი ფაქტები და კატეგორიები, შეეცადოს შეუსაბამოს ენობრივი ფორმები მათ მენტალურ რეპრეზენტაციებს და იმ გამოცდილებას, რომელსაც იგი ასახავს ცოდნის სტრუქტურის სახით.

კოგნიტური ლინგვისტიკის ერთ-ერთი ძირითადი საკითხია, თუ როგორ ხდება ენობრივი ცოდნის სტრუქტურების რეპრეზენტაცია და მათი მონაწილეობა ინფორმაციის გადამუშავებაში.

ადამიანის აზროვნება მიემართება კონკრეტულიდან აბსტრაქტულისკენ და აგებს სხვადასხვა სირთულის სტრუქტურებს – კონცეპტებს, ფრეიმებს, სლოტებს. სამეცნიერო აბსტრაქციის ამ ჩამოთვლილ ტერმინთა შორის სამეცნიერო დისკურსში უფრო ხშირია ტერმინი „კონცეპტი“. იგი ნომინირდება იმ სიტყვით, რომელიც უფრო ადეკვატურად და კონცენტრირებულად გადმოსცემს მოცემულ რეფერენტში შემაჯავალ აზრს. კონცეპტში ჩახვეული მნიშვნელობა არის ფიქსაცია იმისა, თუ როგორ მიემართება აზრი უფრო მეტად აბსტრაქტული ლოგიკური კონსტრუქციებისკენ რეალის შემეცნების პროცესში. ენა გამოხატავს მნიშვნელობას, მაგრამ სირთულე იმაშია, რომ მნიშვნელობა „არ შეიძლება დაყვანილი იქნას სამყაროსა და ენას შორის ურთიერთობამდე /.../ მნიშვნელობა ანთროპოცენტრულია, ანუ, ის ასახავს ადამიანური ბუნების ზოგად თვისებებს, უფრო მეტიც, ის ეთნოცენტრულია, ანუ ორიენტირებულია მოცემულ ეთნოსზე“ (Падучева: 1996, 5). ანა ვეუბიციკაიას თანახმად, „თვით ბუნებრივი ენის ბუნება ისეთია, რომ იგი არ ასხვავებს ექსტრალინგვისტურ რეალიებს ფსიქოლოგიურისგან და ენის მატარებლის სოციალური სამყაროსგან“ (Вежбицкая: 1997, 16). ენობრივ ნიშანში მატერიალიზებული აზრი გადმოიცემა კონკრეტული ენის ენობრივი სქემა-სტრუქტურის შესაბამისად. თუმცა მატერიალურ გამოხატვასთან ერთად, ყოველი ბუნებრივი ენა რეალური და წარმოსახვითი სამყაროს სიმბოლიზაციის იდეალური ობიექტია, რომლის იმავდროული მატარებელიცაა ამ ენაზე მოლაპარაკე ყოველი ინდივიდი. ენობრივი ნიშნის ინტერპრეტაცია არის შემეცნებითი ქმედების გაგრძელება,

რომელიც ემყარება აზროვნების ტრადიციებს, ცნების ინტერპრეტაციის ეროვნულ, სოციალურ და კულტურულ კანონებს.

შემეცნება ადამიანის სულიერი შემოქმედების სპეციფიკური სახეა, ეს არის სამყაროს წვდომის პროცესი. ცოდნა კი შემეცნების პროცესის შედეგია. იგი არის სინამდვილის ფრაგმენტის იდეალური სახე, წარმოდგენა საგანზე ან რეალიაზე. ფილოსოფიური განმარტების თანახმად, ცოდნა წარმოადგენს „ერთულებს სისტემას, რომელიც სოციალური მესხიერების სახით წარმოგვიდგება“. მისი სიმდიდრე თაობიდან თაობას, ხალხიდან ხალხს გადაეცემა სოციალური მემკვიდრეობითობისა და კულტურული მექანიზმების მეშვეობით“ (Спиркин)¹. ბუნებრივი ენა სოციალური მემკვიდრეობითობისა და კულტურის იმანენტურია, ის უშუალოდ ჩართულია ადამიანის სულიერი მოქმედების ამ სფეროებში, ფართოვდება და გარდაიქმნება საზოგადოებასა და კულტურასთან ერთად. ენა ყალიბდება კულტურასთან ერთად, ამავე დროს მასაც აყალიბებს, ასახავს და ინახავს ენის მატარებლის სულიერ და პრაქტიკულ გამოცდილებას.

შემეცნების პროცესში ადამიანი იყენებს არა მარტო გონებას, არამედ გრძნობასაც: გრძნობა გონებას უგზავნის მონაცემებს შესამეცნებელ რეალიაზე, გონება აზოგადებს ინფორმაციას და ამის საფუძველზე აკეთებს დასკვნებს. ფილოსოფიური მეცნიერების ჩარჩოებში ჩამოყალიბებულია შემეცნების თეორია (გნოსეოლოგია/ეპისტემოლოგია), რომელიც მთავარ პრობლემად განიხილავს საკითხს იმის შესახებ, თუ როგორ ჩნდება ცოდნა და როგორ ხდება ის ადამიანისთვის ხელმისაწვდომი. თუმცა ამ პრობლემის ფესვები უნდა ვეძებოთ ანტიკურ ფილოსოფოსებთან. უკვე პლატონისა და არისტოტელეს განსჯებში იკვეთება ამ გლობალური პრობლემის გადაჭრისას ახალი დროის მეცნიერებაშიც აქტუალური ორი ძირითადი მიმართულება: პლატონის იდეებიდან წარმოშობილი რაციონალიზმი და ემპირიზმი, რომელიც სათავეს არისტოტელეს ფილოსოფიაში იღებს.

რაციონალიზმის პოზიციიდან ყოფიერების კანონზომიერებები ადამიანის მიერ გამოიყვანება გონების და ინტელექტის მეშვეობით. ემპირიზმის პოზიციიდან კი – აზრს წინ უსწრებს ემპირიული გამოცდილება. ამ პრობლემასთან დაკავშირებული ფილოსოფიური დისკუსიის ძალზე განზოგადებული შედეგი შესაძლებელია შემდგენაირად წარმოვიდგინოთ: თუ არც თუ ისე შორეულ წარსულში ითვლებოდა, რომ შემეცნებას აქვს ორი საფეხური – გრძნობითი, „ცოცხალი განჭვრეტა“ და სინამდვილის რაციონალური ასახვა, მოცემულ ეტაპზე აღიარებულია, რომ მთელ რიგ სიტუაციებში გრძნობითი იმსჭვალება რაციონალურით. ამიტომ შემეცნების დონედ მიჩნეულია ემპირიული და თეორიული, ხოლო გრძნობითი და რაციონალური განიხილება როგორც უნარი, რომელიც არის ემპირიულისა და თეორიულის ჩამოყალიბების საწყისი ბაზა. ითვლება, რომ შემეცნების რეალური სტრუქტურის სწორედ ასეთი გაგებაა ადეკვატური.

ამრიგად, ინდივიდის შემეცნებითი აქტივობა დამყარებულია გრძნობითსა და რაციონალურზე, ხოლო შემეცნების შედეგია ცოდნა სამყაროს შესახებ.

¹ Философия : электронული რესურსი;

მისაწვდომობის რეჟიმი :http://www.gumfak.ru/filos_html/spirkin/content.shtml; მისაწვდომობის თარიღი: 2011 [მაისი-ივნისი]

როგორც სამყაროს ათვისების პროცესი, ასევე ამ პროცესის შედეგები დაკავშირებულია აღქმის ფსიქოლოგიურ ფენომენტთან, ხოლო ადამიანის აღქმის აქტივობა თავის მხრივ დაკავშირებულია აღქმის განწყობასთან, რომელიც სამყაროს რეალურობის „მტკიცებულებების“ უწყვეტი ძიების, მათი გამრავლების და ამ რეალურობასთან კავშირის საიმედოობის მოტივაციას ახდენს (იხ. ნათაძე: 1982, 80-88; Старовойтенко: 2001, 77).

აღქმა არის შეგრძნებათა სინთეზი, რომლის შიგნითაც ცალკეული შეგრძნებების ევოლუცია და დიფერენცირება ხდება. აღქმა არის ჩვენი შეგრძნებების განვითარება; ითვლება, რომ ინდივიდს აღქმის პოტენცია დაბადებიდანვე აქვს. ამასთან, როგორც ბ. გ. ანანიევი აღნიშნავს „ადამიანის ფსიქოლოგიურ განვითარებაში, ისევე, როგორც მთელი კაცობრიობის სულიერ განვითარებაში, მჭიდროდ არის დაკავშირებული ორი ტენდენცია: გრძნობითი ხატის ვიზუალიზაცია და გრძნობითი ცხოვრების ვერბალიზაცია...“ (1982, 24). ლინგვისტიკის პოზიციისათვის არსებითია ის ფაქტი, რომ ენის შესახებ არსებულ კოგნიტურ კონცეფციებში უპირატეს „პოსტულატად ყალიბდება გრძნობითი, თვალსაჩინო აღქმის განსაკუთრებული როლი ენის აგებულებაში (ამის თაობაზე მაგ. იხ. ლიტერატურის ჩამონათვალი [Carlson-Radvonsky, Irwin 1994, 670])“ (Кубрякова: 2004, 76).

რაკი დაწვრილებით არ ვჩერდებით აღქმის თეორიაზე, გამოვყოფთ ორ დებულებას, რომლებსაც ენაში კოგნიტური პროცესების კვლევისთვის პრინციპული მნიშვნელობა აქვთ.

პირველი: აღქმის განწყობა ატარებს უპირატესად არაცნობიერ ან ქვეცნობიერ ხასიათს. თუმცადა, აღქმის თვისობრივი და ძალისმიერი პარამეტრები შესაძლოა გახდეს ინდივიდის სპეციალური გაცნობიერებული ძალისხმევის საფუძველი. ასე ყალიბდება წარმოდგენა აზრის მეშვეობით. შესაბამისად, აღქმის პროცესში ერთვება კონცეპტუალური აქტი: აზრი ანაწევრებს იმას, რაც შერწყმულია არაცნობიერ პერცეფციაში (სტაროვოიტენკო: 2001, 84). როგორც ფსიქოლოგიურ შრომებშია აღიარებული, სწორედ აზროვნება განაპირობებს აღქმულის სიტყვიერ-ლოგიკურ კატეგორიზაციას.

მეორე: აღქმა ტრადიციულად ხასიათდება როგორც „განცდის მოვლენა“, რომელიც შეიცავს ემოციურ-შეფასებით კომპონენტს. და ეს არის აღქმის შეფასებითი და ემოციური სისავსე, რომელიც თავის მხრივ გადაიხრდება აზრის აქტში და პოულობს ვერბალურ გამოხატვას. „ჩვენი გრძნობითი განზოგადებული ხატები, ისევე როგორც ცნება, მოიცავს მოძრაობას და, ალბათ, წინააღმდეგობებს; ისინი ასახავს ობიექტს თავისი მრავალმხრივი კავშირებითა და გასაშუალებებით. ეს ნიშნავს, რომ არც ერთი გრძნობითი მნიშვნელობა არ არის გაყინული ანაბეჭდი“ (Леонтьев: 1975, 71). ეს ზოგადი დებულებები საჭიროებს წმინდა ლინგვისტურ ინტერპრეტაციას და შესაძლებელია ნაწილობრივ დამტკიცდეს ნომინაციის სფეროს მონაცემებითაც.

სახელდების პროცესის არსი მკაფიოდ ჩამოაყალიბა ჩეხმა მეკლევარმა მ. დოკულიმმა: „ახალი სახელდების ჩამოყალიბების ყოველი აქტი გულისხმობს, რომ ცნობიერებაში (ანუ შინაარსი) სინამდვილის განზოგადებული ანარეკლი თავიდან გარკვეული სახით გადაამუშავდება, დანაწევრდება და წესრიგდება მოცემული ენის სახელდების უნარის შესაბამისად. მოცემულ ენაში ცნების გამოხატვასთან დაკავშირებული ეს შინაგანი ჩამოყალიბება

ხდება ე. წ. ონომასიოლოგიური კატეგორიებით, ანუ ძირითადი ცნებითი კატეგორიებით, რომლებიც ქმნიან სახელწოდების საფუძველს“ (Докулил: 1982, 96). შესაბამისად, ენობრივი სისტემის სემანტიკური კომპონენტი ურთიერთქმედებს შემეცნებისა და აზროვნების სფეროსთან, რომელშიც ლოკალიზდება ადამიანისა და ასახული (ასევე წარმოსახული) გარე სამყაროს დამაკავშირებელი აზრობრივი (მენტალური) მოვლენები და პროცესები.

ჯერ კიდევ ა. პ. პეშკოვსკი წერდა, რომ „გრამატიკა იწყება მხოლოდ იქ, სადაც მიჩნეულია, რომ არა მარტო ბგერები, არამედ სიტყვის მნიშვნელობაც კი არამთლიანია, დანაწევრებულია და ცალკეულ ელემენტებად არის დაყოფილი...“ (Пешковский: 1959, 76). ხოლო 2003 წელს რუსი ლინგვისტი ა. ე. კიბრიკი ამტკიცებს, რომ თანამედროვე ლინგვისტიკის პოზიციიდან ცალკეული სიტყვებიც კი შეიძლება განიხილებოდეს „ელემენტებად, როგორც მთელი კოსმოსი“ (Константы и переменные языка: 2003). ამრიგად, თანამედროვე ლინგვისტიკა ემიჯნება ჯერ კიდევ 1963 წელს დ. ნ. შმელოვის მიერ გამოთქმულ (Шмелев: 1964, 87). იდეასაც დიფუზურობის შესახებ, რომელიც ჩადებულია სიტყვის ლექსიკურ მნიშვნელობაში. სემები, რომლებშიც ყალიბდება სიტყვის ლექსიკური მნიშვნელობა, შეესაბამება სათანადო ცნებების ნიშან-თვისებებს. თავის მხრივ, ცნებათა ნიშან-თვისებები ასახავს მოვლენების, რეალური სინამდვილის ნიშან-თვისებებს, ამიტომ სემები თავიანთ საფუძველში არაღინგვისტური ბუნებისაა. მნიშვნელობის ტიპის (პირდაპირი, გადატანითი), სამეტყველო ურთიერთობის სიტუაციის, პრაგმატული მიზანდასახულობის გათვალისწინებით პირველ პლანზე გამოდის სიტყვის მნიშვნელობის გარკვეული მიკროკომპონენტი. ამ პროცესში აისახება სიტყვასთან დაკავშირებული კულტურული წარმოდგენები, ტრადიციები და სხვა არაენობრივი ფაქტორები.

შემეცნების მეშვეობით, რომელიც გადაედინება კულტურულ კონტექსტში და გარკვეულწილად მოცემული კულტურის მოდელს წარმოადგენს, ადამიანი იღებს ინფორმაციას გარე სამყაროზე. ამასთან დაკავშირებით ედვინ ჰათინსის ნაშრომში ”Cognition in the World” (1995) მითითებულია, რომ „კულტურა ყველაფერთან ერთად, აყალიბებს თავად ჩვენს შემეცნებას“. რუსი ლინგვისტის ილინის აზრით, კულტურისა და აზროვნების შექმნა ერთი პროცესის ნაწილებია, ხოლო უნიკალურობის ელემენტები შემეცნების ტიპებით არის განპირობებული (Ильин: 2001).

შემეცნებული სამყაროს აზრობრივი უწყვეტობა შესაძლებელია წარმოვიდგინოთ როგორც კონცეპტუალური კონტინუუმი, სადაც „ყველაფერი დაკავშირებულია ყველაფერთან“. სამყაროს მრავალფეროვნება ადამიანის მიერ აღიქმება როგორც გონების ინტუიციური სწრაფვა აღიქვას სამყარო არა დისკრეტულად, როგორც ამას მეცნიერება აკეთებს, არამედ სინთეტურად, მის ერთიანობაში, მოძრაობაში, მისი ელემენტების კავშირსა და ურთიერთკავშირში, უამრავი ანალოგიის გათვალისწინებით. ამგვარი მიდგომით, ენა არის სამყაროს პირველადი კონცეპტუალიზაციისა და ადამიანური გამოცდილების რაციონალიზაციის უნივერსალური ფორმა, რომელიც გამოხატავს და ინახავს სამყაროს შესახებ არაცნობიერ სტიქიურ ცოდნას, რომელშიც ვერბალიზდება ისტორიული მეხსიერება ადამიანის ცხოვრების სოციალურად მნიშვნელოვანი მოვლენების შესახებ.

ლიტერატურა

1. Ананьев Б. Г. Задачи психологии искусства. Л., 1982.
2. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. М., 1997.
3. Докулил М. Словообразование в чешском языке. Прага, 1982.
4. Ильин И. П. Постмодернизм. Словарь терминов. М., 2001.
5. Кибрик А.Е. Константы и переменные языка. СПб., 2003.
6. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения. М., 1997.
7. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о мире. М., 2004.
8. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. М., 1975
9. Натадзе Р. Г. Восприятие и установка //Познавательные процессы: ощущения, восприятие. М., 1982
10. Падучева Е. В. Семантические исследования. М., 1996
11. Пешковский А. П. Избранные труды. М., 1959
12. Старовойтенко Е. Б. Современная психология. М., 2001.
13. Шмелев Д. Н. Современный русский язык. Лексика. М., 2003.
14. Hutchins, E. Cognition in the World. Cambridge (Mass.): MIT Press, 1995.

Язык и восприятие мира

Жанетта Вардзелаშვილი

В статье сквозь призму когнитивной лингвистики освещается ряд вопросов глобальной проблемы отражения процессов восприятия в языке. Отталкиваясь от утверждения о синкретичности человеческого мышления, делается вывод о том, что многообразие мира воспринимается человеком как интуитивное стремление разума воспринимать мир не дискретно, как это делает наука, а синтетически, во взаимосвязи его реалий, с учетом бесчисленных аналогий и тождеств.

При таком подходе язык может быть понят как экспликатор обыденного знания о мире, в котором вербализуется историческая память о социально значимых событиях в человеческой жизни.

Language and perception of the World

Jannetta Vardzelashvili

The article highlights a number of issues related to the the global problem or reflecting the process of perception in a language through the prism of cognitive linguistics. Based on the idea of the syncretism of human thinking, it is concluded that the diversity of the world is perceived by human mind with an intuitive desire to view the world not discretely, like the science does, but synthetically, seeking inner-connections in its realities and taking into account the many of its analogies and identities.

Within this approach, a language can be understood as an explicator of casual knowledge we have about the world where the historical memory of the socially significant events in human life is verbalized.

«Смещение» стилей в художественной литературе

Гурамишвили З.

*Грузинский технический университет,
Грузия, Тбилиси. Костава, 77.*

Стилистика – это раздел языкознания, в котором исследуются закономерностей развития языка в процессе речевой коммуникации, функционирование языковых единиц и категорий в рамках литературного языка в соответствии с его функциональным расслоением в различных условиях речевого общения, а также функциональная система, или система стилей литературного языка.

В зависимости от целей анализа, от лингвистического и коммуникативно-речевого объекта изучения, от методологических установок исследовании выделяют функциональную стилистику, практическую стилистику, стилистику текста и стилистику художественной речи.

Стилистика художественной речи изучает вопросы, связанные с приобретением языковыми единицами в контексте цельного художественного произведения эстетической значимости. Проблематика стилистики художественной речи включает: а) проблему «образа автора» как идейно-композиционного стержня художественного произведения, вокруг которого организуются его языковые и композиционные элементы, благодаря которому они приобретают целесообразность и свое идейно-эстетическое значение; б) построение разных типов авторского повествования, речи персонажей, диалога – как таковых, и во взаимном соотношении в рамках цельного художественного произведения; в) отбор языковых элементов, их трансформацию в контексте художественного произведения, художественной речи в целом, синкретический характер состава языковых элементов с точки зрения их стилевой принадлежности, стилистической окраски, предметно-логического содержания; г) вопрос о повествовательной норме; внутреннюю организацию художественного повествования с позиции автора, рассказчика, персонажа, типологию композиционно-синтаксических форм повествования в данном художественном тексте; д) вопрос о соотношении литературного языка и языка художественной литературы. Термин «язык художественной литературы» следует отличить от термина «литературный язык».

Наряду с понятием функционального стиля выделяется понятие функционально-стилевой системы языка, которая может объединять ряд стилей. Так, одной из функционально-стилевых систем является книжная речь, в составе которой выделяют публицистический стиль, научный стиль, официально-деловой стиль, язык художественной литературы, устную публичную речь, язык радио, кино и телевидения.

Иногда язык художественной литературы считают особой функциональной разновидностью наряду с официально-деловым, научным, публицистическим стилями, однако это неверно. Язык науки или деловой документации и язык художественной прозы и поэзии нельзя рассматривать как явления одного порядка. Художественный текст не имеет определенного лексического набора и грамматического инструментария, которые отличают, обычно, одну разновидность от другой. Особенность языка художественной литературы не в том, что он использует какие-то специфические языковые средства, свойственные только ему; он является открытой системой и не ограничен в использовании любых языковых возможностей. Автор литературного текста смело использует все ресурсы языка, а единственным мерилom правомерности такого использования является лишь художественная целесообразность. Не только те

лексические и грамматические особенности, которые характерны для деловой, публицистической и научной речи, но и особенности нелитературной речи - диалектной, просторечной, жаргонной - могут быть приняты художественным текстом и органически усвоены им.

С другой стороны, язык художественной литературы более чуток к литературной норме, считается с большим количеством запретов (Значение рода неодушевленных существительных, тонкие смысловые и стилистические оттенки и многое другое). Так, например, в обычной речи слова *лошадь* и *конь* - синонимы, но в поэтическом контексте они незаменимы: *Куда ты скачешь, гордый конь, и где опустишь ты копыта?*; в стихотворении М.Ю. Лермонтова «*Ночевала тучка золотая На груди утеса- великана...*» род существительных *тучка* и *утес* контекстуально значим, служит основой не только олицетворения, но и создания художественного образа стихотворения, и, если заменить их синонимами, например, *облако* и *гора*, получим совершенно иное поэтическое произведение. Языковая ткань в художественном тексте создается по более строгим законам, которые требуют учитывать мельчайшие стилистические и экспрессивные свойства слова, его ассоциативные связи, способность члениться на составляющие морфемы, иметь внутреннюю форму.

В художественное произведение могут входить такие слова и грамматические формы, которые находятся за пределами литературного языка и в нехудожественной речи отвергаются. Так, ряд писателей (Н. Лесков, М. Шолохов, А. Платонов и другие) широко используют в своих произведениях диалектизмы, а также довольно грубые обороты речи свойственные просторечию. Однако замена этих слов на литературные эквиваленты лишила бы их тексты той силы и выразительности, которыми отличаются эти тексты.

Художественная речь допускает любые отклонения от норм литературного языка, если эти отступления эстетически оправданы. Художественных мотивов, которые допускают введение нелитературного языкового материала в художественный текст, бесконечно много: это и воссоздание атмосферы, создание нужного колорита, "снижение" объекта повествования, ирония, средства обозначения образа автора и многие другие. Любые отступления от нормы в художественном тексте происходят на фоне нормы, требуют от читателя определенного "чувства нормы", благодаря которому он может оценить, насколько художественно значимо и выразительно отклонение от нормы в конкретном контексте. "Открытость" художественного текста воспитывает не пренебрежение к норме, а умение ее ценить; без острого чутья общелитературной нормы нет полноценного восприятия экспрессивно-напряженных, образных текстов.

"Смешение" стилей в художественной литературе обусловлено авторским замыслом и содержанием произведения, то есть стилистически маркировано. Элементы других стилей в художественном произведении используются в эстетической функции.

М.Н.Кожина отмечает: "Выведение художественной речи за пределы функциональных стилей обедняет наше представление о функциях языка. Если вывести художественную речь из числа функциональных стилей, но считать, что литературный язык выступает во множестве функций, - а этого отрицать нельзя, - то получается, что эстетическая функция не является одной из функций языка. Использование языка в эстетической сфере - одно из высших достижений литературного языка, и от этого ни литературный язык не перестает быть таковым, попадая в художественное произведение, ни язык художественной литературы не перестает быть проявлением литературного языка".

Язык художественной литературы, несмотря на стилистическую неоднородность, несмотря на то, что в нем ярко проявляется авторская индивидуальность, все же отличается рядом специфических особенностей, позволяющих отграничить художественную речь от любого другого стиля.

Особенности языка художественной литературы в целом определяются несколькими факторами. Ему присуща широкая метафоричность, образность языковых единиц почти всех уровней, наблюдается использование синонимов всех типов, многозначности, разных стилевых пластов лексики. В художественной речи существует свои законы восприятия слова, значение которого в большей степени определяется целевой установкой автора, жанровыми и композиционными особенностями того художественного произведения, элементом которого является это слово: во-первых, оно в контексте данного произведения может приобретать художественную многозначность, не зафиксированную в словарях; во-вторых, сохраняет свою связь с идейно-эстетической системой этого произведения и оценивается нами как прекрасное или безобразное, возвышенное или низменное, трагическое или комическое."

Исследования М.М. Бахтина (Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. М., 1986) показали, что художественное произведение по самой своей сути диалогично: в нем звучат голоса автора и персонажей, которые необычайно сложно соотносятся друг с другом.. Поэтому принципиально важным становится рассмотрение того, какими способами изображается речь героев и как происходит взаимодействие с речью повествователя. В прямой зависимости от противопоставления речи героев авторской находится стилистическое использование в тексте элементов разговорного, официально-делового и научного стилей. Таким образом, создается особая языковая структура, включающая иногда целые фрагменты различных функциональных стилей. В структуре художественного произведения обычно выделяется авторская речь, прямая, несобственно-авторская и несобственно- прямая.

В прямой речи наиболее активно проявляется разговорный стиль. Авторская речь, отражающая внешнюю по отношению к автору действительность, строится с преобладанием книжно-письменных элементов. В несобственно-авторской и несобственно-прямой речи в различных пропорциях сочетаются собственно авторская речь и речь персонажей.

В других функциональных стилях эстетическая функция не имеет такого большого удельного веса, не развивает качественного своеобразия, типичного для нее в системе художественного произведения. Коммуникативная функция стиля художественной литературы проявляется в том, что информация о художественном мире произведения сливается с информацией о мире действительности. Эстетическая функция тесно взаимодействует с коммуникативной, и это взаимодействие приводит к тому, что в языке художественного произведения слово не только передает какое-то содержание, смысл, но и эмоционально воздействует на читателя, вызывая у него определенные мысли, представления, оно делает читателя сопереживателем и в какой-то мере соучастником описываемых событий.

Присущая художественной речи динамика, в отличие от статики научной и официально-деловой речи, проявляется в высокой частотности употребления глаголов. Известно, что их частота почти в два раза выше, чем в научных, и в три раза выше, чем в официально- деловых текстах.

Широта охвата художественной речью средств общенародного языка настолько велика, что позволяет утверждать: в художественную речь возможно потенциальное включение всех существующих языковых средств.

Литература

1. Виноградов В. В. О языке художественной литературы. М., 1959;
2. Горбачева К. С. Нормы современного русского литературного языка. М., 1989;
3. Кожина М. Н. Стилистика русского языка. М., 1993;
4. Единцев В. В. Стилистика текста. М., 1980.

სტილების „შერევა“ მხატვრულ ლიტერატურაში

გურამიშვილი ზაირა

*საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
თბილისი, კოსტავას ქ77.*

სტატიაში განხილულია ლიტერატურული რუსული ენის დიფერენციაცია ფუნქციონირების სფეროებში, მისი კოდიფიკაციის პრობლემები. მოცემულია ლიტერატურული ენის ნორმებიდან გადახრების დახასიათებები, ანუ სტილების „შერევა“, რომელიც განპირობებულია ავტორული ჩანაფიქრით და ნაწარმოების შინაარსით.

Styles “mixing” in Literature

Guramishvili Zaira

*Georgian Technical University
77 Kostava, Tbilisi*

Here we consider differentiation of Russian literature language according to the fields of its functioning, as well as the problems of its coordination. Also in this article are characterized departures from the norms of literature language, that is style “mixing”, which are stipulated by the author and content of the work.

Intertextuality in Political Debates

Tamar Natroshvili

Georgian Technical University

Text refers to or comments on prior works, prior codes, and prior networks of cultural expression. These references play an important role in determining the meaning of works in different media. The concept of intertextuality, first introduced by Julia Kristeva refers to this notion. As Chandler notes, “every text and every reading depends on prior codes.” Roland Barthes views every text as an amalgamation of quotations that relies on previous texts and is never original and that the writer's only function is to “mix writings” in a way that doesn't seem like a rehashing of previous texts. Intertextuality can be examined in many different contexts as it is not limited to the text and can refer to any medium. It can now even be

termed intermediality, as cultural expression cut across media and since the popular media is in an ongoing state of dialogue. Texts cannot be viewed in isolation, as meaning is created through prior codes and its relation to other texts. "Each text exists within a vast 'society of texts' in various genres and media".

Intertextuality also acts as a discourse; a dialogue between texts. This suggests that subjectivity is created through language. In the interpretation of a text or any other work, we use the cultural codes that we are familiar with. In turn, new ideas and things are generated out of these previously internalized codes. This fits in with the notion of the cultural encyclopedia, which creates a sense of shared meaning through which individuals can make sense of the world. Umberto Eco's notion of a cultural encyclopedia refers to "how members of an interpretive community decode meanings in texts or images by rule-governed procedures". As such, "the very nature of signs postulates an active role on the part of the interpreter" because signs can only be interpreted in accordance with our previous experiences, readings, and viewings of works. Dr. Martin Irvine describes the cultural encyclopedia as always in an ongoing mode of transmission as new information and new ways of interpretation come into being. It contains the codes of symbolic correspondences which help create meaning and understanding. This cultural encyclopedia helps provide background knowledge and a foundation for understanding any cultural object that is read, viewed, or heard. Just as a person cannot learn every word in a dictionary, no one individual can learn all of the codes and knowledge of the cultural encyclopedia, which contains all the ways one can comprehend information. Intertextuality acts as a grammar of cultural meaning which contains networks upon networks of presupposition. As Culler mentions, for something to be intelligible, it presupposes everything that came before it.

There are many aspects of intertextuality. In the simplest sense, intertextuality involves referencing other works. Another aspect is that of the genre, which contains conventions that frame our understanding of all those works within the genre. Some texts make direct references to others, while other times references are implicit and those who can identify them feel like they have extra information with which to construct meaning. People like references because they are something that they can identify. It's like an inside joke- they "get" it. Sometimes the recognition of a reference on the part of the viewer is extremely important for understanding the work and other times it isn't as necessary. Another distinction of intertextuality is that it functions as a dialogue among texts or works. Works don't have to directly reference one another in order to show that they are influencing each other. A work that is influenced by another can be a reaction against it. This dialogue is what helps create "cultural knowledge." An important function of referencing is that every reference to a work changes its meaning. To sum up intertextuality refers to and can include: a grammar of cultural meaning (cultural encyclopedia), dialogue among texts, presupposition, parody, negation, preexisting genres, implicit/direct references, and references in within a particular media, as well as references across media (intermediality). My examination of the following media will look into these different areas of intertextuality and will also examine the impact of referencing.

In this study, I examine political debate by applying the critical linguistic approach described by Fairclough. I focus particularly on the phenomenon of intertextual reference, which is the relation of one text, in this case the text of the debate, to other texts. The four dimensions for analysis of intertextual reference that are important to this analysis include repetition of previously presented information, representation and interpretation of other people's words, mentioning another text to criticize or to reject it, and making presuppositions, defined as introducing information as though it were previously presented.

I propose the following claims regarding intertextuality in the debates. First, the candidates' incorporate a high proportion of other texts, so they present very little new information in a debate. Second, intertextual references in political debates are primarily of five types: (a) reporting current events or conversations, (b) mentioning or explaining social programs, (c) presenting his or her own agenda for change, (d) mentioning legislation either by name or by purpose, and (e) repeating prior information which includes things said by anyone during an earlier part of the debate.

Each of the intertextual references was placed in one of the five categories. The first category is reporting other people's discourse, which commonly occurs when a candidate repeats a conversation that reflects his or her position on an issue. At the same time, the candidate adds an evaluation or interpretation of the event to advance his or her argument. In (1) below, the politician reports the following conversation:

(1) ...when I talk to people who work for major corporations, they tell me that they are moving assets out of America because it is too expensive to do business here, and I say, well, what are the reasons? What are the main problems you're having? And they say, "regulation and litigation".

Since regulation and litigation reform are two of the key concepts that he mentions over and over throughout the debate, he offers this report, which is essentially a summary of several conversations, as an interpretation that supports her position.

The other type of report generally comes from a current event or news item.

In the next example (2), the candidate, running for elections mentions the flood in Texas that had occurred a few days before the debate. Since the initial question had not been directed to him and pertained to his national guard service, he has no possibility of addressing this question. Even so, he takes his speaking turn. She says,

(2) ...and I do want to take the opportunity to say thank you to the hundreds of guardsmen who helped in this recent flooding down in southeast Texas.

By mentioning an event the audience knows about, he is not only justified in speaking when he has need to answer, but he represents himself as a caring and compassionate governor.

Another aspect of intertextuality is to mention another text and then reject or contest it. In these debates, the candidates primarily mention or explain social programs, generally to point out the flaws in them and imply, if not directly claim, that they can improve how these programs operate. One of the candidates mentions the welfare system several times throughout the debate. The example in (3) is typical.

(3)...we have to make sure that we provide a way for these mothers to escape from welfare, raise their families in a dignified manner ...the government needs to reform the welfare system in this country and make it a bridge to the private sector, and to prosperity, and not a permanent trap.

The author of these words claims that welfare should be a bridge to prosperity, but doesn't say how he or the government will do it. Throughout the debate the audience hears him associate welfare with the same words, specifically 'private sector,' 'prosperity,' and 'permanent trap' four times.

Another candidate is also concerned with welfare, but he goes one step further, exempting Medicaid, a specific social program. He says,

(4)..I am not for changing Medicaid for the elderly or the nursing homes. What I am for saying is that people can be on welfare for two years, these are able-bodied, and ... and people without children, for two years, and then they're off.

The politician seems to offer more information about his proposal, but the people he names, notably people without children, are those who do not receive welfare. He doesn't provide the listeners with much information about their programs to solve problems. Instead, he focuses primarily on the things that are problematic within established programs.

The third type of intertextual reference is the candidates' mention of their own agenda, which has been outlined in other speeches, written in campaign literature, and presented as press releases during the months preceding the debate. An example of a sequence by one of the candidates to present his agenda comes from his closing remarks and is given below

(5)...I hope people in Texas understand I am for open and honest government. I hope the people in Texas can see that I can identify problems, but I also have concrete, solid, positive solutions for Texas' problems in welfare, education, and juvenile justice. I wanna be your governor.

At this point in the debate, every listener knows that his three agenda issues are welfare, education, and juvenile justice; he has mentioned them repeatedly, so this sequence offers nothing new, and serves only as a final reminder.

Although this candidate devotes a lot of his time to promoting his agenda, his opponent, nearly matches him with references to his own agenda. He, in (6), offers the following summary:

(6) ...I think in the next four years the problem that faces us is inextricably bound to education, and that is that we must create jobs, we must build the infra-structure, we must do everything that we can do to make Texas preeminent in the international scene.

He names two of his issues, education and jobs in other places in the debate. The only new information is his mention of building the infrastructure. He does not elaborate on this during this speaking turn, and he does not mention it at any other time in the debate.

Almost all the candidates repeat the key words or concepts of their agendas in more than half of their speaking turns, but rarely do they elaborate or provide specific information. Most of their agenda material not only appears several times during the debate, but also was presented numerous times in their advertisements and campaign speeches.

This brings us then to the fourth category of intertextual reference-- mentioning legislation. The senatorial candidates introduce the titles of bills, the offices that administer legislation, or the fact that certain legislation either needs to be enacted, revised, or more effectively administered. Although the candidates frequently mention legislation during their debate, one of them makes the greatest use of this type of intertextuality:

(7) ...I am for free and fair trade. I hope that I will be able to vote for GATT, but I'm not there yet. There are several areas of concern for me. One is state sovereignty and the World Trade Organization and the other is the way we are paying for GATT.

The politician presupposes that the listeners are aware of the role of the World Trade Organization, that GATT is an acronym for General Agreement for Trade and Tariffs and also how the GATT agreement affects the state's right to regulate trade. It is to her advantage, however, to make this presupposition and mention the legislation and their limitations as an indication of her knowledge about them.

Another example of reference to legislation comes from one of the candidate's solution to "the problem in Washington." He says,

(8)"...I'll tell you how we solve that problem. We subject the Congress to the very laws that they impose on the American people, OSHA, sexual discrimination in the work place, all these laws, congresswomen, congressmen, and senators should be subject to..."

He refers to one of his principle agenda items, to change the federal government, and does so by naming one agency, one aspect of legislation and a vague general reference to

"laws" providing little concrete information to the listeners. All of the candidates name legislation, such as GATT or OSHA, and presuppose that the audience knows what the legislation says and what it does.

Finally, the largest portion of intertextual material is the prior references. All of this type of intertextuality comes from something that has been said earlier in the debate, or has been said before in another situation. Nearly a third of all the intertextual tokens refer to material the candidates have said before in the debate. Of course, some of these references provide a sense of coherence, such as when the questioner asks about education, and then the candidates repeat part of the question in their answers. References of this kind, however, account for less than one fourth of the times they repeat information. Most of the repetitions, frequently a word for word repetition comes from prior material. In (9) is an example of one candidate is pointing out another's inexperience.

(9)"...the question that was raised though and is consistently raised and is the one in which the public really has a right to know, and that is whether or not someone who puts himself forth to run the state of Texas with a 70 billion dollar budget, has the qualifications either in his background as a businessman or her background as an elected official to do that job."

The speaker presents a similar message in seven of her twenty speaking turns. The other candidate also devotes many of his words to criticizing the opponent for inaction. He does so eleven times in this debate.

(10)"...The problem is we don't have any boot camps, and we don't have any detention centers because nothing has been done to change the juvenile justice system in the state of Texas in the past four years."

This analysis suggests that intertextual reference is a major component of political debate. While getting information, people often try to find intertextual links between information they have provided many times before, and the issue, being explained through the debates.

ინტერტექსტუალობა პოლიტიკურ დებატებში

თამარ ნატროშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

სტატიაში განხილულია პოლიტიკურ დებატებში გამოყენებულ ტექსტთა ინტერტექსტუალური კავშირი სხვა ტექსტებთან. პოლიტიკოსები ხშირად იმეორებენ მსმენელისთვის ნაცნობ ინფორმაციას, იხსენებენ და ახლებური ინტერპრეტაციით გადმოსცემენ სხვა ადამიანთა სიტყვებს, მოჰყავთ სხვადასხვა ტიპის მაგალითები, რათა გააკრიტიკონ, ან მხარი დაუჭირონ ამა თუ იმ მოსაზრებას. მსმენელი ამ ყოველივეს გაანალიზებისას ცდილობს აღმოაჩინოს ადრე მიღებულ ინფორმაციასა და განხილულ საკითხს შორის არსებული ინტერტექსტუალური კავშირები.

Интертекстуальность в политических дебатах

Тамар Натрошвили

Грузинский технический университет

В статье рассматривается интертекстуальность текста политических дебатов в связи с другими текстами. Политики часто повторяют известную информацию, слушают и передают с новой интерпретацией слова других людей.

ქალღმერთი დალის ბუნების ტრანსფორმაციის გზები და საფეხურები

ოთარ ონიანი

დალი ქართველი მითოლოგიის ყველაზე პოპულარული პერსონაჟია. მასზე დიდძალი ლექს-სიმღერები, გადმოცემები და მეცნიერული ლიტერატურაა შექმნილი. ერთხმადაა აღიარებული, რომ ნადირთ პატრონის ბუნება გენეზისურად წმინდაა, იგი კეთილი ღვთაების ტიპს განასახიარებს. როგორც ამბობენ, დალისა და მონადირის ურთიერთობის ამსახველი თქმულებები არა მარტო ქართული ფოლკლორის, არამედ ეთნოგრაფიული ყოფის, რელიგიური რწმენა-წარმოდგენების და რიტუალების ორგანულ ნაწილს წარმოადგენს. ესეცაა იმის ერთერთი მიზეზი, რომ დალის განსაკუთრებული, შეძლება ითქვას, გამოკვეთილად გამორჩეული ადგილი უკავია სვანთა წეს-ჩვეულებებსა და ყოფიერებაში. ნადირთა პატრონის მუდმივი საბრძანისი კლდოვან-ყინულოვანი არეალია. იგი კლდის დედოფლადაა წოდებული და არის ყველაზე წმინდა, ღვთიური ნადირის, ჯიხვისა და არჩვის მწყემსი, გამგებელი. მის საუფლოში მხოლოდ მარხულსა და სულიერად განწმედილ მონადირეს მიესვლება, ისიც დროებით, ქალღმერთის საბინადრო გამოქვაბულიც იღუმალებითაა მოცული. იგი ფიზიკური თვალისათვის შეუმჩნეველია. ამ წმინდა მიდამოში მოკვდავთაგან ვერაფერს შეაბიჯებს დალის ნებართვის გარეშე. ნადირთ პატრონის, როგორც არსების, წარმოსახენად აუცილებელია სვანეთის სამონადირეო ფაუნის გათვალისწინება, მ. ჩიქოვანმა საგანგებოდ შეისწავლა იგი და ოთხ ჯგუფად დაჰყო. თითოეულს თავისი გამგებელი ჰყავს. მკლევარის დასკვნით, დალი ყველაზე ადრინდელ საზოგადოებრივი ფორმაციის, მატრიარქატისდროინდელი ღვთაებაა, ყველა ნადირის უფროსი. თავის მხრივ, დასძენს ავტორი, წარმართულმა ქალღმერთმა სრული ტრანსფორმაცია განიცადა, კეთილი ღვთაებიდან იგი ტყის ბოროტ ქალად იქცა. ასეთი დეგრადაცია დასტურდება როგორც შიგნით, სვანეთის ფარგლებში, ისე მთელ საქართველოს მაგალითზე. (მ. ჩიქოვანი მ:1959-113) მკლევარი სხვა შემთხვევაშიც, ნაშრომს სხვა ადგილას, სხვა საკითხებზე მსჯელობისას ვრცლად იკვლევს დალის ვინაობას, ბუნებას, რომ იგი ტყის მავნე სულად, ალად გარდაიქმნა. პრობლემა ფართოდაა განხილული თვით ტრადიციულად და ენობრივად დაცილებული კუთხეთა რწმენა-წარმოდგენებთან, ფოლკლორულ ეთნოგრაფიული მასალებთან მიმართებით და მკლევრის საბოლოო დასკვნით ”ფშაური და სვანური მასალები ერთიმეორეს ავსებენ ამირანის დედის ვინაობს გარკვევაში... რომ ამირანის დედა დალი არის. თავის მხრივ დალი დედმთავრული ოჯახის ღვთაებაა. ოჯახის უფროსი დედა იმდენად ძლიერი და გავლენიანია, რომ ტყის ნადირსაც კი ფლობს და თავის სურვილის მიხედვით წარმართავს მონადირის ბედს... მატრიარქატის დროის კეთილი ქალღმერთი დალი თანდათან ბოროტ ტყის ქალად (ალი) იქცევა, ხოლო წარმართულ პანთეონში მის ადგილას კაცღვთაება იჭერს (აფსათი) (ჩიქოვანი მ: 1959-157-158-242). დამოწმებული მოსაზრებასთან დაკავშირებით გამარტებაა საჭირო. ერთერთ ლექს-სიმღერაში “მონადირე კაცი” ვკითხულობთ: სანადიროდ წასული ბედნიერი მონადირე შეხვდა მგელს,

რომელსაც “პირში ჩვილი ბაში გაუჩრია.” ეს ბავში ქალღმერთი დალისაა. ბედნიერმა მონადირემ დააქუხა თავისი კუთხვა და მგელს ჩვილი დააგდებინა. “აიყვანა და კალთაში გამოიხვია”. კლდეებიდან მწარე მოთქმა მოესმა. მონადირე გაესაუბრა:

“ტყის რომელი ბედნიერი ბინადარი ბრძანდები”-ო
“მე კლდის დალი ვარ,
წუხელ სამრევლოში ვიყავი,
მგელმა შვილი მომტაცა”...

მონადირემ აუწყა, რომ მგელი მან მოკლა. დალმა ჯერ შვილი აიყვანა კლდეზე. შემდეგ კი მონადირე, რომელიც ჯიხვის ბაღანში დამალა.

“საღამოს აფსათი მობრძანდა:
“დედავ, ადამიანის სუნი მცემს!”
დალმა უამბო აფსათს:
წუხელ სამრევლოში ვიყავი,
მგელმა შვილი მომტაცა,
ის მგელი მონადირემ მოკლა,
შვილი უკან დამიბრუნა.”

დალმა ბაღანი გადაწია და მონადირე აფსათთან მიიყვანა. აფსათმა კი დააჯილდოვა:

“რაკი ასე გივაჟაკია,
ვაღად მეღვას სექტემბრის ჯიხვები.”(სვანური:1939-135)

როგორც ვხედავთ, დალის ბუნებაში უკვე განვითარების გზები და საფეხურებები იკვეთება. დამოწმებული ტექსტის მიხედვით და საერთოდ ცალკეულ ბაღადებისა და მითოსურ გადმოცემებში აშკარაა ნადირთ პატრონის ფუნქციათა გარდაქმნა-დაქვეითების პროცესი, მისი უფლებამოსილებები ისეა შეკვეცილი, რომ იგი ოჯახის დიასახლისის როლში უფროა წარმოდგენილი, ვიდრე ქალღმერთის, მაგრამ ერთი რამ ცხადია; ძველ წარმართულ ღვთაებათა შორის არამცთუ სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლაა გაჩაღებული, არამედ სრული ჰარმონიული ურთიერთობაა დამყარებული იმდენად, რომ ნადირთ ღვთაება აფსათი დალის შვილადაა წოდებული და იგი კრძალვით მიმართავს ყოფილ ნადირთ პატრონს: “დედავ, ადამიანის სუნი მცემსო.” ორივენი ერთად ქმედობენ და აჯილდოებენ დალის შვილის გადამრჩენ მონადირეს სექტემბრის თვეში ჯიხვების მონადირებით. ასე რომ, რაიმე სირთულეებზე საუბარი გაჭირდებოდა. აქ შეიძლება გვესაუბრა ქალი ღვთაების ფუნქციათა შეზღუდვაზე და არა დაცემაზე. სწორედ ამ აზრითაა საინტერესო ელ. ვირსალაძის დაკვირვებები. მკვლევარმა ვრცლად განიხილა დალის ბუნების განვითარების გზები და საფეხურები. იგი არ იფარგლება მხოლოდ სვანური ბაღადებზე დაკვირვებით. მასალები მოხმობილია ფშავ-ხევსურულ, ქრთლ-კახური, მოხევეური და საქართველოს სხვა კუთხეთა, ასევე ჩრდილო კავკასიის ხალხთა ფოლკლორიდან, ეთნოგრაფიიდანაც. პრობლემა თანმიმდევრულადაა შესწავლილი. მითითებულია, რომ მატრიარქატის დაშლასთან ერთად იზრდება მამაკაცური ოპოსტასის არსებობის მოტივაცია და თანდათანობით იზღუდება ქალი ღვთაების ფუნქციები... მაგრამ, მიუხედავად იმისა, რომ მთავარი ღვთაების ფუნქცია მამაკაც ღვთაებას ეკისრება, ქალი, ნადირთა პატრონი განაგრძობს არსებობას მის პარალელურად, ზოგჯერ დავიწყებას ეძლევა... ხევსურეთში ნადირთა ღვთაებები მხოლოდ მამაკაცები არიან (ვირსალაძე ელენე:1964-31-32). მკვლევრის აზრით, მის მიერ

სვანეთში ჩაწერილი მასალების მიხედვით, დალის სახე ერთგვარად გაორებული ჩანს. 85 წლის დიმიტრი იოსელიანის თქმით, დალის ბუნება ორგვარია. არის დალი ღმერთი, რომელიც ადამიანებისადმი კარგად არის განწყობილი და მონადირის სიკეთეს, იღბალს ანიჭებს იმ შემთხვევაში, თუ მონადირე მის კანონს არ არღვევს. მეორე დალი ავი არსება არის, რომელიც ადამიანს აწველებს.” (ვირსალაძე ელ:1964-114-115) მკვლევარი იმასაც გვაუწყებს, რომ „დალის კავშირი კლდეში მცხოვრები ნადირთ პატრონ დალთან განსაკუთრებით კარგად ჩანს საქართველოში ყველგან გავრცელებული ალის შელოცვაში... აქ ცხადი ხდება ის გზა, რომელიც წარმართული რელიგიის დამხობის შემდეგ ქრისტიანული წარმოდგენების გავლენით გამოიარა ნადირთ პატრონი ქალის სახემ.” (ვირსალაძე ელ: 1964-115) მკვლევარი დარწმუნებით ამბობს, რომ ... თუკი ზოგიერთ კუთხეში დალი დიოფლობა საუკუნეებით გრძელდებოდა, ცენტრალურ რაიონებში ქრისტიანულ ეკლესიის გავლენით დიოფალი დალი, ტყის მეფე ქალი, ტყის მავნე სულად გადაიქცა.” (ვირსალაძე ელ. 1964-113)

დასმული საკითხთან დაკავშირებით საინტერესოა ალ. ღლონტის მოსაზრება. მისი აზრით, ტყის ქალი ქართული ღვთაებაა. მკვლევარი ემყარება თ. სახოკიას ჩანაწერებს და მიუთითებს, რომ გურულების წარმოდგენით ტყის ქალი არაჩვეულებრივი სილამაზისაა, აქვს ოქროსფერი გრძელი თმა, რომელიც მის ტანს ფარავს. დალის ტყეში შიშველი. ადამიანს ერიდება, ხშირად ხედებიან ახალგაზრდა მონადირეებს, რომელებიც მას უმიჯნურდებიან... ტყის ქალის ორეულია სვანური დალი, რომელიც სწორედ ნადირობის ღვთაებაა, რომელიც ტყეში ცხოვრობს და გრძელ ოქროს თმას ატარებს (ღლონტი ალ: 1963-183)

აპ. ცანავას აზრით, მეგრულ ზეპირსიტყვიერებაში დალის სახე არ არის ცნობილი. მას ცვილის ტყაშმაფა, ტყაშმაფა დალის ორეულია და არის ნადირათა გამგებელი... მასზეა დამოკიდებული მონადირის ბედიალობა და უბედობა... ტყაშმაფა წარმოდგენილი ჰყავთ ტანშიშველ მზეთუნახავად გრძელ, ჩამოშლილ დალალებით, მსუბუქი სიარულით... მას ემორჩილება მფრინველთა მთელი სამყარო... ტყაშმაფა და მონადირე ოჯახურ ცხოვრებას ეწვეიან ერთად, ჰყავთ შვილები, ოჯახს უვლიან, ერთმანეთს ელაპარაკებიან... ე.ი მათ ურთიერთობა ყოფით პლანშია გადატანილი (ცანავა აპ: 1970-13-18)

თავი რომ მოვუყაროთ ზემოთ თქმულს, ასეთ ვითარებასთან გვაქვს საქმე: მ. ჩიქოვანისა და ელ. ვირსალაძის დაკვირვებით დალი ტყის ბოროტ ქალად გარდაისახა, ალ. ღლონტის აზრით კი გურული ტყის ქალის ორეულია სვანური დალი... აპ. ცანავა ფიქრობს, რომ მეგრულ ზეპირსიტყვიერებაში დალის სახე არ არსებობს... ტყაშმაფა კი მისი ორეულია, ნადირთ გამგებელი, უფრო მეტად ფრინველთა სამყაროსი... დალის ბუნებასა და ფუნქციებზე ვრცლად მსჯელობს მკვლევარი ქ. სხარულიძე. ცნობილი ბალადების გარდა დამოწმებულია საარქივო მასალაც, ძირითადად თსუ ფოლკლორისტიკის კათედრის არქივივიდან. მითითებულია, რომ სვანური გადმოცემების მიხედვით აშკარაა, რომ თვითონ დალი დასჯილი ღვთაებაა. მას არ შეუძლია თავისი საუფლოს დატოვება.. დიდი ღმერთი უკრძალავს დალის შვილის გაჩენას და თუ ის ამას მაინც ახერხებს, ამისათვის მეელი ჰყავს მას დარაჯად მიჩენილი, რომელიც ახალშობილს პირს სტაცებს და მთარბენინებს, როგორც ჩანს ღმერთი კარგს არაფერს მოელის დალის შვილისაგან (სისა-

რულიძე ქ: 2006-221). “რა დააშავა დაღმა ქართულ თქმულებაში არ ჩანს, მაგრამ ჩრთილოეთ კავკასიელი ქალღმერთის (ქარბუქის დედა) ისიც ღმერთების ძველ თაობას ეკუთვნის, რომლებიც ღმერთს უპირისპირდებიან, თავიანთ შვილებსაც ამხედრებენ მათ წინააღმდეგ (სიხარულიძე ქ: 2006-221) მკვლევარი იმოწმებს ნაადრევ მშობიარე დაღის სიტყვებს ამირანის ერთერთ სვანურ ვარიანტიდან: ამას (ე.ი. შვილის) ჩემ მუცელში რომ დასცლოდა დრომდე ყოფნა თვითონ ღმერთს შეებრძელებოდაო და სწორედ ამ მიზნით უნდონდა შვილის გაჩენა ე.ი. ამირანის ღმერთთან დაპირისპირებაში მის მშობელსაც მიუძღვის წვლილი” (სიხარულიძე ქ. 2006-221) იქვე თქმული, რომ ამირანი ებრძოდა დევებსა და გველეშაპებს, მაგრამ მოზღვებულები ძალა ვერ დაიოკა და ღმერთის მიერ შექმნილი სამყაროს განადგურებას მიჰყო ხელი (სიხარულიძე ქ. 2006-221)

ჩვენ განსხვავებულად გვესახება დაღის ტრანსფორმაციის გზები და საფეხურები. მიგვაჩნია, რომ პრობლემების გასაღები ისევ სვანურ ზეპირსიტყვიერებაშია. დავსძენთ, რომ ქალღმერთი დაღის კულტი განსაკუთრებით ძლიერია სვანურ ფოლკლორისა და ეთნოგრაფიულ ყოფაში, რწმენა-წარმოდგენებს და სამონადირეო რიტუალებში, თვით ხალხის ცნობიერებაში. პრობლემა კომპლექსურ შესწავლას საჭიროებს. ამ საკითხზე ვრცელი ნაშრომი დაიწერება. ამჯერად მხოლოდ ავღნიშნავთ, რომ დაღი სვანთა წარმოდგენით სილამაზისა და სიკეთის განსახიერებაა. ძალიან ლამაზ, თეთრ, ნათელ იერსახის ქალიშვილზე, ქალზეც იტყვიან: “იმაჟი დაღშალ ლამაზლი” როგორ დაღივით ლამაზია, “დაღშავ ხოჩა ნიხულ ხარ”–დაღივით ლამაზი სახე აქვს. თოჯინას სვანეთში “დაღელს”– დაღს უწოდებენ. ელკნინობითობის აღმნიშვნელი სუფიქსია. ისიც უნდა ითქვას, რომ ქალღმერთი დაღიზე იმდენი ლექს-სიმღერა და გადმოცემებია შექმნილი დამოუკიდებლად (აქ ამირანის ვარიანტებს არ ვგულისხმობთ), რომ დაკვირვებულ მკითხველს, მით უმეტეს პრობლემის სირთულეებში ჩახედულ სპეციალისტს შეუძლია სწორი, მათრინტერებელი გზების პოვნა, ოღონდ აუცილებელია ზუსტი ტექსტობრივი დაკვირვებები, წინასწარ შემუშავებული აზრების გარეშე. კონკრეტულ შემთხვევაში გასათვალისწინებელია, რომ ჩანაწერები არაა ყოველთვის სანდო, ამიტომ ტექსტები გულდასმით უნდა შეჯერდეს ტრადიციულ ჩანაწერებთან. საერთოდ დაღის ციკლის მასალებში წინააღმდეგობებიც იჩენს თავს... ჩვენს ხელთ იმდენად უხვი მასალაა, რომ არაა აუცილებელი ცნობილი თეორიული თვალსაზრისების მოშველიება ფოლკლორის განვითარების კანონზომიერებებზე, გზებსა და საფეხურებზე. პირველი რიგის ამოცანად გვესახება საკვლევი მასალის დალაგება, დაჯგუფება და მწყობრი თანმიმდევრობით განხილვა, უმთავრესის წარმოჩენა და არა გამონაკლისებისა. რასაკვირველია, აუცილებელად უნდა გავითვალისწინოთ ადგილობრივი ფოლკლორული ტრადიციები თავის მრავალფეროვნებებით. ასე, მაგალითად, როცა საუბარია, რომ დაღი ტყის ქალად, ბოროტ არსებად (აღი) გარდაისახა, მეტი დაფიქრებაა საჭირო: ჯერ ერთი, ასეთ გადმოცემები გამონაკლისებად შეიძლება ჩაითვალოს დაღის ციკლის მრავალრიცხოვანი მასალების ფონზე, თანც მათზე დამყარებით ზოგადი მნიშვნელობის დასკვნების გამოტანა გაჭირდებოდა. აუცილებელია, რომ თვითოეულს თავის ადგილი მიეჩინოს. პირველ რიგში ტექსტშია გასარკვევი დამოწმებული ფაქტის მნიშვნელობა, არის თუ არა იგი ორგანული ნაწილი სიუჟეტისა, რა

ადგილი შეიძლება დაიკავოს მან დალის ციკლის მასალებში, კუთხის ფოლკლორულ ტრადიციასა და ეთნოგრაფიულ ყოფაში, ხალხის რწმენა – წარმოდგენებსა და ცნობიერებაში? კვლევის მხოლოდ ამგვარი გზით შეიძლება ვისაუბროთ საპირისპირო მასალის მეცნიერულ ღირებულებაზე. ასე რომ, განსხვავებული ფაქტები მთელთან მიმართებაშია განსხვავებული და, რაც მთავარია, ახლად მოძიებული ტექსტები დეტალურადაა შესაჯერებელი ტრადიციულთან, რომ განსხვავებულმა მასალამ თავისი კუთვნილი ადგილი იპოვოს. ამგვარი კვლევისაგან კი შორს ვარჯერჯერობით. ამდენად, მხოლოდ კომენტირებული ჩამონათვალი ფაქტებისა არაა საკმარისი. ამას იმიტომ ვამბობთ, რომ სვანური ფოლკლორსა და ეთნოგრაფიულ ძეგლებშიც ტყის ქალზე და კაცზეც საკმარისად მდიდარი გადმოცემებია შექმნილი, ხოლო ალზე კი თვისობრივად განსხვავებული. ქართველი ფოლკლორისტები დუმილით უვლიან გვერდს ამგვარ მასალას, არც ახსენებენ. ტყის ქალს სვანებში მაქციობის უნარი აქვს, იგი ადამიანს (მამაკაცს) მისთვის სასურველი ქალის იერსახით ეცხადება და აცთუნებს კიდევ. სწორედ ტყის ქალი, და არა დალი, უჩვენებს მამაკაცს ათ თითს იმის ნიშნად, რომ ურთიერთობა ათი წელი გაგრძელდეს. თითოეულს კარგის გაკეთებაც შეუძლია. ამბობენ, რომ დევის დანალოცი კეთილად უხდება ოჯახსო. (ონიანი ო. 2009-195-196) რაც შეეხება ალს, იგი მისტიკურ არსებათა შორის მნიშვნელოვანი თავისებურებით არის წარმოდგენილი. მასზე მასალა არცთუ ისე ბევრია. იგი ზოგჯერ ცეცხლის ალად წამოიმართება და ყველაფერს წვავს და ბუგავს მიკროადგილზე. ალი წყლის ბინადარიცაა. ხშირად გავიგონებთ ქალების პირით წყევლას: "ალუ აჯშყედა, აჯყენა"-ალი ჩაგვარდნოდეს, ჩაგყვეს. ვიმეორებთ ქართველ ფოლკლორისტთა შრომებში ტყის ქალსა და კაცზე, ალზე სვანური ზეპირსიტყვიერებიდან და ეთნოგრაფიულ ყოფიდან საერთოდ არაფერია დამოწმებული. კვლევის ამგვარი გზა კიდევ უფრო ხლართავს და აბუნდოვანებს ისედაც რთულ პრობლემას... სვანური მასალების მიხედვით არ ჩანს, რომ დალი დასჯილი ღვთაება იყოს. ზემოთ დასახელებულ ნაშრომში ვრცლადაა მსჯელობა ამ საკითხზე... ჩვენს ხელთ არსებული მასალების მიხედვით შეიძლება მწყობრი, ლოგიკური თანმიმდევრობით წარმოვადგინოთ დალის ბუნების განვითარების გზები და საფეხურები, ტრანსფორმაცია. ამ შემთხვევაში, რასაკვირველია, გასათვალისწინებელია სამონადირეო ტრადიციებიდან არა მხოლოდ ის, თუ როგორ იცავს მონადირე აკრძალვებს, მარხვას, რომ იგი დუმილში უნდა იყოს და იწმინდებოდეს როგორც ფიზიკურად, ისე სულიერად, არამედ სიზმრისეული ხილვები, ნადირთ პატრონი ინსპირირებს მონადირეზე ფიზიკური ხილვის გარეშე და აძლევს ნიშანს, რომ მასზე დაშვებულია მადლი და აუცილებლად მოინადირებს ჯიხვს, არჩვს ან დათვს... ამგვარი ხილვა არის იმის ნიშანიც, რომ დალი არის ყველა ნადირის გამგებელი, უფრო ზუსტად იყო. საინტერესოა ისაა, რომ ამგვარი სიზმრეული ხილვის შემდეგ მონადირეს არანაირი მომზადება, რაიმე აკრძალვების დაცვა აღარ სჭირდება, მიდის სანადიროდ და ხელცარიელი არასოდეს ბრუნდება. ასეთი მონადირეა ლენტეხის რაიონის სოფ. სასაში მცხ. ამჯერად გარდაბანში, ჩვენი საძმოს წევრი, ჯუმბერ ონიანი. მიგვაჩნია, რომ დალისა და მონადირის ურთიერთობის ყველაზე ადრეული ფორმა სწორედ ამგვარი სიზმრისეული ხილვებია. ე.ი ნადირთა პატრონი ფიზიკურად მონადირეს არც კი ენახება. ამ ეტაპზე დალი უხილავ, უკიდურესად საკრძალვ არსებად არის წარმოდგენილი, სულიერად ქმედობს მონადირეზე... მისი ბუნების რაიმე

უარყოფითი ნიშნით წარმოდგენაც კი უხერხული იქნებოდა. იგი დამოუკიდებლად ზრუნავს ნამდვილ, ჭეშმარიტ მონადირეზე...

დალის ტრანსფორმაციის გზებისა და საფეხურების წარმოსადგენად საინტერესოა ბესარიონ ნიჟარაძის ნაშრომი “ისტორიული – ეთნოგრაფიული წერილები, II.1964წ. გამომც. თსუ. მკლევარი ასეთ ცნობას გვაწვდის: დალი დედათა სქესის არსებაა, მუდამ კლდეებში მცხოვრები. იგი ბედნიერ მონადირეს კიდევ დაენახვება და მაშინ მონადირს საქმე გაკეთებულია, მხოლოდ დალის მნახველი მონადირემ არ უნდა გაამჟღავნოს ეს, თორემ დალს ეწყინება და უთუოდ კლდეზე გადააგდებს. დალის წმ. გიორგისაგან ჩაბარებული ჰყავს ჯიხვები და არჩვები და მათი რიცხვი, როგორც ცოცხალს, ისე მოკლულისა ყოველთვის უნდა იცოდეს. რაც დალის ჯიხვი და არჩვი უყვარს, იმათ მონადირეს არ მოაკვლევინებს.” (ნიჟარაძე ბ:1964-35) მიგვაჩნია, რომ თავისუფალი სვანის მოწოდებული მასალა მეორე საფეხურია ქალღმერთი დალი ტრანსფორმაციისა. იგი ბედნიერ მონადირეს მხოლოდ შორიდან დაენახვება. ეს კი იმის ნიშანია, რომ მონადირე ხელცარიელი არ დაბრუნდება შინ, მაგრამ საიდუმლო, უნდა შეინახოს არასად არ უნდა გაამხილოს, რომ დალი დაენახვა, წინააღმდეგ შემთხვევაში დაღუპვა გარდაუვალია. ესაა იმაგინაციური ხილვა, მაგრამ არა სიახლოვე... ერთერთ მითოსურ გასდმოცემაში ”დვიდღანთ ბიბუ ვკითხულობთ: ”ბიბუს გარეთ მყოფი ჰყოლია მოკეთედ,” ”გარეთ მყოფი” – იგულისხმება დალი, მაგრამ მთქმელის ცნობიერებაში იგი იმდენად საკრძალველია, რომ სახელებიც – ზედწოდებით მოიხსენიება. დალი გადმოცემაში მონადირე ბიბუს აღზრდელია, იგი ასწავლის, რომელი ნადირია მისთვის გამოშვებული, დილითაც ადრე ადვილებს, რჩევა–დარიგებას აძლევს, როგორ მოიქცეს, როგორი ნიშნით გამორჩეული ჯიხვი მოკლას და სხვა. მონადირის მიზანმიღწეული მდგომარეობა მთლიანად ნადირ პატრონზეა დამოკიდებული. ამ ეტაპზე მათ შორის რაიმე ინტიმურობაზე ფიქრიც კი უხერხული იქნება მდენად წმინდაა მათი ურთიერთობა, მაგრამ ფაქტია, რომ დალი უკვე მოახლოებულია ადამიანურ ყოფით რეალობათან. ერთერთ გადმოცემაში “დალი და ვობურ დადა”, რომლებშიც ზღაპრული ეპიზოდები და მოტივებია მოჭარბებული, დალი მზეთუნახავის როლშია გამოყვანილი. მასში ის აზრია ამოსაკითხი, რომ ცნობიერად ძლიერ პიროვნებას დალი არ ღუპავს... შემდგომ საფეხურზე დალი ინტიმურ მდგომარეობაშია მონადირესთან. ეს საკითხები ვრცლად გვაქვს განხილული დასახელებულ ნაშრომში (ონიანი თ:2009-190-387) ასე რომ, დალი არც ტყის ქალადაა გარდაქმნილი და არც ალაღ. იგი დამოუკიდებული თავისთავადობაა, კულტურული გმირის მშობელი დედა...

დალი სვანურ სვანურ ზეპირსიტყვიერებას და ეთნოგრაფიულ ყოფაში კეთილი ღვთაების ტიპს განასახიერებს. მის ბუნებაში ტრანსფორმაციის გზები და საფეხურები იკვეთება. მათ შორის თავდაპირველი ჩანს მონადირის სიზმრისეული ხილვები. დალი ფარულად ინსპირირებს მონადირეზე და აძლევს ნიშანს რომ იგი ნადირობიდან ხელცარიელი არ დაბრუნდეს. მეორე ეტაპზე ნადირთ პატრონი შორიდან შეიძლება დაენახვოს მონადირეს, რაც იმის მიშანია, რომ ხელი მოემართება ნადირობაში. მესამე საფეხური კი დალი უშუალოდ ეცხადება მონადირეს, რჩევა–დარიგებას აძლევს და ასწავლის, თუ როგორი ნიშნით გამორჩეული ჯიხვი ან არჩვია გამოშვებული

მისთვის მოსანადირებლად. ამ ეტაპზე ინტიმურ ურთიერთობაზე ფიქრიც კი შეუძლებელია ბოლო საფეხური კი რჩეული მონადირე მისი სატრფოა...

დამოწმებანი: ჩიქოვანი მ. : ქართული ეპოსი 1959
სვანური პოეზია : 1933
ვირსალაძე ე. : ქართული სამონადირო ეპოსი 1964
ღლონი ალ.: ხალხური ნოველა 1963
ცანავა აპ.: მეგრული მითოლოგია 1970
სიხარულიძე ქ.: კავკასიური მითოლოგია 2006
ნიჟარაძე ბ.: ისტორიულ-ეთნოგრაფიული წერილები 1964
ონიანი ო.: კულტურული გმირი პრობლემა ქართულ ფოლკლორში 2009

Пути и ступени трансформации природы богини Дали

Отар Ониани

В статье рассматривается самый популярный в грузинской мифологии персонаж, в частности богиня Дали в устном творчестве сванов и этнографическом бытии представляет доброе божественное начало.

Paths and steps of transforming the nature of the goddess Dali

Otar Oniani

This article discusses the most popular in Georgian mythology character, in particular, the goddess of Dali in the oral and ethnographic art Svan being good is divine.

ზღაპრის კლასიფიკაციის საკითხი ქართულ ფოლკლორისტიკაში

ოთარ ონიანი

ზღაპრის კლასიფიკაციის საკითხი თეორიულ სფეროს განეკუთვნება და იგი ზოგადი ფოლკლორისტიკის, კერძოდ, ზღაპართმცოდნეობის, ერთერთ ურთულეს პრობლემადაა მიჩნეული. სამეცნიერო ლიტერატურაში არაა შემუშავებული ერთიანი აზრი ზღაპრის კლასიფიკაციაზე, უმთავრესი მიზეზი ისაა, რომ ზღაპარი ყველაზე რთული სიუჟეტური აღნაგობის ფოლკლორული ჟანრია. როგორც ამბობენ: “იგი ზეპირშემოქმედების ისეთ ტეკადი სახეა, რომელიც ეპიკურ შემოქმედების ყველა ნიმუშს აერთიანებს... რომ ხალხურ პროზის საფუძველი ზღაპარია... ყველაფერი ის, რაც ეპიკურ სტილით გადმოიცემა, ფართო გაგებით, ეპოსია, რის დედაძარღვს, უეჭველად, ზღაპარი შეადგენს.” (ღლონტი ალ.: 1963-26). მკვლევარს გაფართოებულად აქვს წარმოდგენილი ზღაპრის მნიშვნელობა, იგი მთელ ხალხურ ეპოსს მოიცავს,

ამდენად, მისი კლასიფიკაცია ეპოსის კლასიფიკაციას გულისხმობს ამ სიტყვის ფართო გაგებით.

ზღაპრის კლასიფიკაციის მრავალი ცდა არსებობს როგორც საქართველოში, ისე უცხოეთშიც. მაგრამ აზრთა სხვაობა აზრთა სხვაობად რჩება, ვინაიდან ფოლკლორისტიკაში სხვადასხვა თეორიულ მიმდინარეობის, სკოლის წარმომადგენლები ზღაპრს სხვადასხვა თვალსაზრისებიდან განიხილავდნენ. ზღაპრის კლასიფიკაციის ნაირსახეობაც აქედან იღებს სათავეს. დღემდე არსებულ კლასიფიკაციათა შორის, რომელიც საფუძვლად დაედო მომდევნო კლასიფიკაციებსაც, ასახელებენ საერთოშორისოდ არსებულ კლასიფიკაციას, რომელიც შეიმუშავა ფინურმა სკოლამ, კერძოდ, მისმა ცნობილმა წარმომადგენელმა აარნემ. “აარნეს სისტემით ზღაპრები გაიყოფიან სამ ქვეყანრად. 1. ზღაპრები ცხოველების შესახებ. 2. საკუთრივ ზღაპრები და 3. ანეგდოტები. ყველაზე რთული და მრავალფეროვანია მეორე ქანრი-“საკუთრივ ზღაპრები.” აარნე ამ ქანრს შემდეგ ჯგუფად ყოფს: 1. ჯადოსნური ზღაპრები, 2. ლეგენდარული ზღაპრები, 3. ნოველისტური ზღაპრები, 4. ზღაპრები უგნური ეშმაკის შესახებ. აარნესეული კლასიფიკაციის საფუძვლებზე, ადგილობრივი მასალის ჩართვით, შეიქმნა ცნობილი აარნე-ანდრეას საძიებელი. (Андрее Н: 1929) ძნელი არაა აარნე-ანდრეას კლასიფიკაციაში იმის დანახვა, რომ იგი თითქმის მთელი ხალხური პროზის კლასიფიკაცია და არა დამოკიდებულად ზღაპრის ქვეყანრებისა, მაგრამ მისი მნიშვნელობა მაინც დიდია, ვინაიდან იგი საფუძვლად დაედო სხვა ავტორთა კლასიფიკაციებს. ასე, მაგალითად ვ. მიღერიც გამოყოფს სამ ჯგუფს: 1.სასწაულებრივი ზღაპრები, 2. საყოფიერო და 3. ზღაპრები ცხოველებზე, უკანასკნელი პროპმა самое обычное деление უწოდა (Проппя: 1928-35)

წარმოდგენილ სქემაში ”კორექტივი შეიტანა ი. სოკოლოვმა. მისი აზრით, ხალხური ეპოსი შეიძლება დაიყოს: ცხოველთა ზღაპრებად, ჯადოსნურ ზღაპრებად, საყოფიერო ზღაპრებად და ზღაპარ ანეგდოტებად. (Соколо Ю: 1941-319) იური სოკოლოვის კლასიფიკაცია წინგადადგმული ნაბიჯია, მაგრამ მას, ისევე როგორც სხვა კლასიფიკაციებს, მკლევართა ერთი ნაწილი ცალმხრივად მიიჩნევს. ე.ვ პომერნაცევი კოლექტიურ ნაშრომში “ რუსული ხალხური პოეტური შემოქმედება” ასეთი კლასიფიკაცია შემოგვთავაზა: “ზღაპრები ცხოველებზე, ჯადოსნური ზღაპრები, ისტორიული ზღაპრები, ავანტურისტული და საყოფაცხოვრებო” (რუსული : 1954-242) ალ.დლონტს საეჭვოდ მიაჩნია “ისტორიული ზღაპრები.” ეჭვს აძლირებს ისიც, რომ ავტორს ამ რუბრიკის ქვეშ განხილული აქვს ლეგენდები თუ გადმოცემები იონე მეოთხეზე, სტეფანე რაზინზე, პეტრე პირველზე... ზღაპრები კია ისინი? ტერმინი ”ისტორიული ზღაპრები” უხეიროა და სრულიად ვერ გადმოგვცემს საქმის შინაარსს”... (დლონტი ალ: 1963-29)

ქართული ზღაპრის პირველი კლასიფიკაცია მოგვცა ალ. ხახანაშვილმა, მართალია, მჩიქოვანი მას მოძველებულად მიიჩნევს, მაგრამ რამდენადც ზღაპრის კლასიფიკაციას თავისი ისტორია აქვს, საინტერესოა მისი აქ წარმოდგენა: “ქართული არაკები, წერდა ალ. ხახანაშვილი, შეიძლება სამ ჯგუფად გავყოთ: 1. ზღაპრები მითური შინაარსია რომელნიც სასწაულებრივ ანუ ფანტაზიურ ელფერით არიან შემოსილნი; 2. ზღაპრები საყოფაცქეონი, სადაც კაცის ზნეობრივი ღირებულებაა დაფასებული; 3. ზღაპრები პირუტყვების მონაწილეობით შევსებულნი. შეიძლება ითქვას, რომ ხახანაშვილისეული კლა-

სიფიკაცია არცთუ ისე მოძველებულია. მითიური შინაარსის ზღაპრებში, რომლებიც სასწაულებრივ, ანუ ფანტაზიურ ელფერით არიან შემოსილი, ჯადოსნური ზღაპრები იგულისხმება და მისი პირველად მოხსენიება კლასიფიკაციაში არაა მიუღებელი. ზრაპრები საყოფაქციონში, იგივე საყოფიერ ნოველისტური ზღაპრებია. მესამე ადგილზე ცხოველთა ზრაპრები. სახანიშვილისეული კლასიფიკაცია იმ მხრივაც საყურადღებო, რომ მან ზღაპრის სამი ქვეყანრი გამოყო დამოუკიდებლად. ზღაპრის, როგორც ჟანრის, ასეთი გააზრება მისაღებია.

ქართული ხალხური ეპოსის ახლებური სიუჟეტური კლასიფიკაცია წარმოდგენა მჩიქოვანმა: 1. ცხოველთა ეპოსი, 2. მისნური ანუ ჯადოსნური ზღაპრები, 3. საყოფიერო ნოველისტური ზრაპრები, 4. საგმირო ეპოსი, 5. ლეგენდები და 6. ანეგდოტები. მჩიქოვანისეული კლასიფიკაციაში ხალხური პროზის დაჯგუფებაა და არა კონკრეტულად ზღაპრისა...

აღ. ლლონტის აზრით, ქართული ზეპირშემოქმედებით ეპიკური ნაწარმოებნი, ანუ ხალხური პროზა იყოფა: 1. ხალხურ ნოველად, 2. ხალხურ მოთხრობად და 3. ხალხურ რომანად. (ღლონტი აღ: 1963-31) ხალხური მოთხრობას მკლევარი “ზღაპრული ეპოსის ძირითად, განსამზღვრელ ჟანრად მიიჩნევს. “აქ გვაქვს: ცხოველთა ზღაპრები, ჯადოსნური მოთხრობები, ლეგენდა-გადმოცემები, საგმირო თქმულებები... რომ ხალხური მოთხრობა იტევს ყველაფერს, რასაც ფართო გაგებით ზღაპარი ჰქვია” (ღლონტი აღ: 1963-31).

რასაკვირველია ზღაპრის კლასიფიკაციის სხვაგვარი ცდებიც არის, მაგრამ დამოწმებული-დანაც აშკარაა, რომ პრობლემა ძალზე რთულია. თითოეულ მკლევარს საკუთარი, დამოუკიდებელი პოზიცია უკავია ზღაპრის კლასიფიკაციის საკითხში. ასე, მაგალითად, აღ. ლლონტი დღემდე არსებულ კლასიფიკაციებს ნაკლად მიიჩნევს იმას, რომ “მკლევარები ზღაპრული ეპოსის კლასიფიკაციისას ამოდიოდნენ ტრადიციული სქემიდან.. გვერდს უვლიდნენ ზღაპრებს, როგორც მხატვრულ ნაწარმოებებს, რომ ასეთი კლასიფიკაცია იყო ცალმხრივი” (ღლონტი აღ: 1963-27).

როგორც ვხედავთ, ზღაპრის კლასიფიკაციის საკითხი ზღაპართმცოდნეობის ერთერთ რთულ პრობლემად რჩება. მკლევართა მიერ ზღაპრის ისე ფართოდ და ყოველისმომცველი მნიშვნელობით გააზრება, რომ მასში მთლიანი ხალხური პროზა გაერთიანდეს, გადახედვას საჭიროებს. ვფიქრობ, რომ კლასიფიკაციაში არ უნდა შევიტანოთ ისეთი დამოუკიდებელი მნიშვნელობის სპეციპიკური ჟანრები, როგორიცაა: საგმირო ეპოსი, ლეგენდები, თქმულებები, გადმოცემები და ანეგდოტები. ჩვენთვის მისაღებია რ. ჩოლოყაშვილის ზღაპრის ქვეყანრებად დაყოფა. ცხოველთა ეპოსი, ჯადოსნური ზღაპრები, ნოველისტური ზღაპრები.” (ჩოლოყაშვილი რ: 2004-6) ნაშრომში კარგადაა ნაგრძნობი ზღაპრის ბუნება, სამივე ქვეყანრი თანმიმდევრულადაა განხილული და მათ შორის უძველესი რწმენა-წარმოდგენების საერთო საფუძვლებია გამოვლენილი. ჩვენთვის იგი ზღაპრის კლასიფიკაციაა, ყველაზე უფრო მისაღები სხვა კლასიფიკაციათა შორის, ჩვენ განსხვავებულად გვესახება პრობლემა, კერძოდ ჩვენეული კლასიფიკაცია ასეთია: 1. ჯადოსნური ზღაპრები, 2. ფანტასტიკური, ანუ ისეთი ზღაპრები, რომლებშიც ადამიანის ფიზიკური და გონებრივი უპირატესობებია დადასტურებული, 3. ცხოველთა ეპოსი და ნოველისტური ზღაპრები. ამგვარი კლასიფიკაცია საკამათო იქნება, ზღაპრის მკლევართა უმეტესი ნაწილისათვის მიუღებელიც, განსაკუთრებით მეორე

ტიპი ზღაპრებისა, სადაც ადამიანის ფიზიკური და გონებრივი უპირატესობაა დადსტურებული. ასეთი გაბედული ნაბიჯის გადადგმა გაგვაბედვინა სვანური ჯადოსნური ზღაპრის არქაულობებმა, თემატიკურმა სიმდიდრემ და რთულმა სიუჟეტურმა აღნაგობამ. კლასიფიკაციაში პირველს ტიპიური ჯადოსნური ზღაპრებს ვუწოდებთ. ამგვარ სახელწოდებაში ჩვენ განსხვავებულ შინაარს ვდებთ. საქმე იმაშია, რომ სვანურ ჯადოსნურ ზღაპრებში უფრო სრული სახითაა შემორჩენილი ანიმისტური და ტოტემური მსოფლწარმოდგენილთა ნიშნები უძველესი დროიდან დღემდე. ასე, მაგალითად, “სახლიდან გასულ გმირს უდაბურ ტყეში მუხა დაეხმინა: ”ჭაბუკო, საით მიდიხარ, მაინტერესებს შენი ვინაობა, “გასაჭირსაც ჰკითხავს, რჩევა-დარიგებასაც აძლევს, გამოცდასაც უტარებს... ე.ი. ადამიანის შემწე ხე-მცენარეა. იგი ზღაპრის პერსონაჟია... სხვა შემთხვევაში ასეთიები არიან: ალვის ხე, ცაცხვი (სვანური 1939 :) ასეთ ზღაპრებში არ ჩანს გმირის დამოუკიდებელი ქმედება, იგი მთლიანად მიწობილია გარემოე ძალებს და ამ ძალებითაა მართული. ფათერკებით აღსავსე გზების გავლით საბოლოოდ განახლებული უბრუნდება თავის კერას, სახლს და კარგ ცხოვრებას ეწევა. მაგრამ არის მთელი რიგი ზღაპრებისა, სადაც გმირი საკმარისად აქტიურია, ძლიერია, მოხერხებულადაც ქმედობს, სიტუაციაში გარკვევის უნარიც აქვს, ეძებს მძიმე მდგომარეობიდან გამოსვლის საშუალებებს და აღწევს კიდევ, რასაკვირველია დამხმარე ძალებით. ამასთანავე, ზოგჯერ გმირი თავის ფიზიკურ ძლიერებითაც ეწევა საწადელს. ასე, მაგალითად “ზღაპარი უხეიროსი.”უხეირო იმდენად ძლიერია, რომ მან ამინდის გამგებელი ელია აიძულა რომ დაელოცა, ცოტას ჭამდეთ.” (ხალხური 1964) სწორედ ამ გვარი ზრაპრები მიგვანჩნია გარდამავალ საფეხურებად ტიპიური ჯადოსნური ზღაპრებიდან ცხოველთა ეპოსამდე.

ცხოველთა ეპოსი ზღაპრის ყველაზე არქაულ ქვეყანარადაა მიჩნეული სამეცნიერო ლიტერატურაში. ცხადია, მასში მოქმედი პერსონაჟები ცხოველებია. მათ ურთიერთობაში მტრობა, სიცრუე, ღალატი, სისასტიკე ჩვეულებრივ მოვლენაა, აქ სრული უპასუხისმგებლობაა. ისინი ერთმანეთს ხვდებიან, ძმობილდებიან, სამეურნეო საქმიანობასაც ეწევიან, მიწას ხნავენ, თესავენ, მკიან. მიუხედავად ამგვარი ურთიერთობებისა, ბოლო მაინც ტრაგიკულია. ცხოველთა ეპოსის სამყარო გაუტანლობას, ურთიეთმოდორების, მუხანათობას, პრინციპულად ანტაგონისტიკური სამყაროა. იგი შორს დგას ჯადოსნური ზღაპრის სიუჟეტისაგან. მართალია, აქაც არის მაცნე, ცრუ გმირი, მაგრამ არიან შემწე და მხუჭებელნიც. ცხოველთა ეპოსში არ არსებობს შემწე. ასეთი მხოლოდ საკუთარი თავია. ამა თუ იმ გვარის ცხოველი საკუთარი ძალითა და უნარით აღწევს თავს ხიფათისაგან. რა არის თითოეული გვარის ცხოველის ასპარეზზე გამოსვლის მიზეზი, ჩვენთვის უცნობია. მას არ ჰყავს შინიდან გამსტუმრებელი. ისინი გზაში ხვდებიან ერთმანეთს, ძმობილდებიან, მაგრამ დაძმობილება არასოდეს მთავრდება მშვიდობიანდ. მელამ თავისი ძმობილ მგელს, რომელმაც თავისი წილი ერბო შეუჭამა, არ აკმარა მოტყუება და ტყავი გააძრო. მათ შორის ერთიანობა არ არსებობს, ძმობა-მეგობრობა უმაღლე წყდება. ცხოველთა ეპოსში ყველაზე მოხერხებული მელაა, დათვი გულუბრყვილობის განსახიერებაა, მგელი სიხარბის და გაუმაძღრობის. თუ სამონადირეო ტრადიციებს გავითვალისწინებთ დასახელებული ცხოველები სრულებითაც არ არიან ისეთები, როგორც ცხოველთა ეპოსშია, დათვს არ აკლია ეშმაკობა და სიფრთხილე, მაგრამ მელა მაინც განსაუთრებულად ხერხიანია, იგი მისი საბინადროს

ზედმიწევნით კარგი მცოდნეა, აქვს თავისი საწვრთნელი ბილიკები, წყალზე გადასახტომი, სამალავიც, ამიტომ მასზე დადევნებულ მწვეარ-მეძებრებს და მონადირეს იოლად უბნევს გზას, სწრაფად უსხლტება ხელიდან. როგორც ჩანს, ხალხის ფანტაზიაც მოხერხებულ ქმედებს ანიჭებს უპირატესობას და არა დიდ ფიზიკურ ძლიერებას, რომელიც დათვშია განსახიერებული. როგორც ვხედავთ, ცხოველთა ეპოსი ძალზე რთული ქვეყანარია. მათ ერთიმეორის მოტყუება, გაუტანლობა, სისასტიკე მრავალმხრივია დამაფიქრებელი... იგი მართლაც შორს დაგას ჯადოსნური ზღაპრის სიუჟეტისაგან...

ზღაპრის სპეციფიკური ქვეყანარია ნოველისტური ზღაპრები. აქ ჩვეულებრივი ადამიანები არიან თავიანთი ყოველდღიური საქმიანობით, მიზნებითა და საყოფაცხოვრებო ინტერესებით. მათ ქმედებაში თითქოს საარსებო საშუალებებია წამყვანი: მდიდრებიან, განძს იპოვნიან, სოვდგრებისა და ყაჩაღის სიმდიდრეს ეუფლებიან, სამი ძმაში ან ორში ერთი ზარმაცია და სხვა. მაგრამ ხდება ისე, რომ სწორედ ამგვარს მოემართება ხელი, კი მკითხველისათვის მოულოდნელი ჩანს ალოგიკური, მაგრამ თუ ღრამდ დავაკვირდებით, აქ სულ სხვა სირთულეები, სხვა სულიერი იდუმლებებია დაფარული, რომელიც ზედაპირზე არ ჩანს, მაგრამ ფაქტია, რომ ნოველის გმირიც ისეთივე რთულ დავალებას ასრულებს, როგორც ჯადოსნური ზღაპრის და ცხოველთა ეპოსის პერსონაჟები. ისიც იმქვეყნიური საიდუმლო სიბრძნის მცოდნეა, ზღაპრის კლასიფიკაციაში მას კუთვნილი ადგილი უნდა მიუჩინოთ.

Вопрос о классификации сказки в грузинской фольклористике

Отар Ониани

Вопрос классификации сказок является одним из наиболее сложных вопросов, в частности признан сложнейшей проблемой сказоведения.

The question of classifying tales of Georgian folklore

Otar Oniani

The classification of fairy tales is one of the most difficult issues, in particular recognized the great challenge of skazovedeniya.

ფრიმი, მისი ბუნება, მნიშვნელობა და ზოგადი დახასიათება

თ.პეტრიაშვილი

*საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
თბილისი კოსტავას 77*

ენა აზროვნების გამოსახვის საშუალებაა. ადამიანი შეიმეცნებს გარესამყაროს და ეს პროცესი ენით არის გაშუალებული. ვინაიდან რეალური სამყარო

ადამიანის მიერ ცნებების მეშვეობით აისახება, ენა, როგორც ნიშანთა სისტემა, უნდა განვიხილოთ, როგორც ცნებისა და აკუსტიკური სახის (ფორმის) კავშირი. აზრი, როგორც რეალურ სამყაროში მიმდინარე პროცესის ენობრივი ასახვა, ენობრივი სისტემის ორ დონეზე - სიღრმული და ზედაპირული სტრუქტურის დონეზე აისახება. ენის სიღრმისეულ სტრუქტურაში აისახება ცნებები და მათ შორის არსებული ლოგიკური მიმართებები, იგი განიხილება, როგორც ერთგვარი ინვენტარი წინადადების წარმოსაქმნელად; ზედაპირულ სტრუქტურაში კი ტრანსფორმაციის შედეგად ხდება მატერიალიზაცია: ამასთან, მორფოლოგიურ დონეზე ხდება აღსანიშნის მორფოლოგიური მატერიალიზაცია, სინტაქსურ დონეზე კი იმ ლოგიკურ მიმართებათა მატერიალიზაცია, რომელიც არსებობს ცნებებს შორის ენის სიღრმისეულ სტრუქტურაში.

ფრეიმის თეორიას პრაგმატული საფუძვლები აქვს. მისი გამოყენება შეიძლება სხვადასხვა სამეტყველო დარღვევის დიაგნოსტიკისა და მკურნალობის დროს აფაზიოლოგიაში, სურდოპედაგოგიკასა და ფსიქიატრიაში; უცხო ენების შესწავლასა და მშობლიური ენის გრამატიკის შესწავლის საქმეში. განსაკუთრებულია ბავშვის მეტყველების შესწავლაში, სასამართლო ფსიქოლოგიასა და კრიმინალისტიკაში (ნ. ტინბერგენი, 39, 64–76).

თემის სიახლე გამოიხატება ფრეიმის შეპირისპირებით კვლევაში თანამედროვე ინგლისური და ქართული ენების მაგალითებზე, რაც აქამდე არ გაკეთებულა და რომელიც, ვიმედოვნებთ ზოგადი და, კერძოდ, კოგნიტიური ლინგვისტიკის თეორიულ ასპექტებს ახლებური კუთხით წარმოაჩენს.

უაღრესად საინტერესოა ფრეიმის მოდელირების გზით აგება. ეს გულისხმობს აბსტრაქტული სისტემების (მოდელების) შექმნას, რომელთა შემდგომი სპეციფიკაციისა და ინტერპრეტაციის შედეგად განსახილველ ენებს მივიღებთ. ასეთი მოდელები ერთგვარად იდეალიზებულ ენობრივ სექემებს მოგვცემს, მაგრამ იდეალიზებული ობიექტების აგება ემპირიულ მეცნიერებაში რეალურ ობიექტთა შესწავლის აუცილებელი პირობაა: ეს ობიექტები ხშირად მეტად რთულია და მათი კვლევა შეუძლებელია გამარტივებისა და იდეალიზაციის გარეშე. მაგალითად, ენათმეცნიერი, იდეალიზებულ ენობრივ მოდელს აგებს და რეალურ ენებს ამ მოდელთან შედარების გზით ახასიათებს. ენის, როგორც ნიშანთა სისტემის ბუნების გარკვევა მისი სტრუქტურის შესწავლით დავიწყეთ. ასეთი სისტემების თავისებურებათა დახასიათება საშუალებას მოგვცემს უფრო ნათლად და მკაფიოდ წარმოვიდგინოთ ნიშანთა ისეთი რთული სისტემის აგებულება, როგორც ადამიანის ფრეიმული ენაა.

მაგალითად, სინტაქსური აგების ნაირგვარობა, რომელიც ზმნური თავისებურებებითაა შეპირობებული, შესაძლებელი აიხსნას შინაგანი და გარეგანი ფაქტორებით.

შინაგან ფაქტორებს განეკუთვნება ის, რომ, მაგალითად, ინგლისურში ზმნას შეუძლია შესიტყვება წარმოქმნას, რომელიც სტრუქტურული ტიპების მრავალფეროვნებით გამოირჩევა, რომლებიც რთული შესიტყვებების ფარგლებში გაცილებით დიდი სიღრმისა და საკმაოდ რთულ სინტაქსურ კონსტრუქციებს ქმნიან. გარეგან ფაქტორებად შეიძლება სიტუაციური მართვის

მრავალფეროვნება და რეალობაში არსებული თავისებურებები, რომელიც მათ მრავალფეროვან რეპრეზენტაციასა და ზმნურ ლექსემებთან დამახასიათებელ შერწყმას გულისხმობს.

ფაქტორბივი მასალის ანალიზი ფრეიმის ფარგლებში სინტაქსური აგებულებების ყველაზე რეკურენტულ ტიპებს გამოგვაყოფინებს. აქვე მოვიყვანოთ სინტაქსური აგებულების მოდელების წარმოსადგენად პირობით აღსანიშნებს: P – კომპონენტ პრედიკატის რეპრეზენტაციის საშუალება; S - კომპონენტ სუბიექტის რეპრეზენტაციის საშუალება; O - კომპონენტ ობიექტის რეპრეზენტაციის საშუალება; A - კომპონენტ ხერხის რეპრეზენტაციის საშუალება; A1 - კომპონენტ დროის რეპრეზენტაციის საშუალება; A2 - ტერმინალური კომპონენტ ადგილის რეპრეზენტაციის საშუალება; prep - წინდებული; pron – მიმართებითი ნაცვალსახელები, რომელიც განსაზღვრებით დამოკიდებული წინადადების ერთ-ერთ ვარიანტს წარმოგვიდგენს; აღნიშვნების მოცემული სისტემა ცოტათი გამარტივებულია აღწერის გამარტივების მიზნით. მაგალითად, S სიმბოლოს მიერ აღინიშნება არა მხოლოდ მაღალი კომპონენტის – სუბიექტის ვერბალიზაციის საშუალება, არამედ ლექსემაც, რომლითაც ხდება ტერმინალ სუბიექტის ხასიათის რეპრეზენტაცია – president = former president = S. ეს ეხება კომპონენტ ობიექტისა და ობიექტის მახასიათებლების ლექსემარეპრეზენტაციებს (ჯ. სირლი, 3; 32–36; რ. ფინმანი, 5; 68–70).

ფრეიმის ვერბალიზებული კომპონენტები მარტივი წინადადების შემადგენლობაში მოქმედებითი თუ ვნებითი გვარის ზმნების გამოჩენას გულისხმობს. ასევე რთულ თანწყობილ და რთულ ქვეწყობილ წინადადებებში განსაზღვრებითი დამოკიდებული წინადადებების სახით შემდეგ სინტაქსურ კონსტრუქციებს განსაზღვრავენ: SO.SOa.SOa1. SOa2. SOaa1.:

The could not lead, but they could capture the whole authories.

კომპონენტ ობიექტის იმპლიკაცია მოცემულ მაგალითში იმით აიხსნება, რომ ეს უკანასკნელი წინარე კონტექსტში იქნა რეპრეზენტირებული. ასეთ სიტუაციებში პრაქტიკულად ყველა მართვის ზმნებს შეუძლიათ ფუნქციონირება.

SOa ტიპის სტრუქტურულ აგებულებას ძირითადად განაპირობებენ ზმნები: rule, reign, govern. ვნახოთ ეს ფაქტორბივ მასალაზე:

The rulers governs in the interests of the ruled.

The president governs with the assistance of an appointed Cuncel of ministers.

ზოგადი ხასიათის თხრობისას, მიზნის შესახებ აბსტრაქტულ მსჯელობაში ან მართვის ხერხების დროს, წინადადების სტრუქტურაში პირდაპირი დამატების არქონა, სტრუქტურის ფრეიმში კომპონენტ ობიექტის უკანა პლანზე გადასვლის გამო:

The rules rather according to the wisdom.

აქედან დასკვნა: სინტაქსური კონსტრუქციების ტიპები: SOa1/SOa2/SPaa1 - SOa შშა კონსტრუქციის ნაირსახეობებს წარმოადგენენ. ამგვარი მოდელირებიდან გამოტანილი დასკვნა ფრეიმული სემანტიკის ტერმინებით, სინტაქსური

კონსტრუქციის მრავალფეროვნებას გამოხატავს, რომელიც თავად ფრეიმის დინამიკური სტრუქტურით გამოიხატება.

პირობით ნიშანთა სისტემას, რომლის საშუალებით რაღაცის შეტყობინების გაგზავნა შეიძლება – კოდი ეწოდება. ასეთ სისტემებში გვაქვს როგორც სინტაქტიკური, ასევე სემანტიკური წესები. კოდის ნიშნებს შეიძლება სხვადასხვა ფიზიკური ნიშნები ჰქონდეს – რადიოტალღები, ელექტროიმპულსები, წერილობითი ნიშნები... ბუნებრივი ენაც არსებითად კოდია, რომლებშიც ბგერითი ნიშნებია გამოყენებული [ამაზე უფრო დაწვრილებით ქვემოთ ვისაუბრებთ] (ჩ. ფილმორი, 4; 24–35).

სამეტყველო აქტის ფრეიმები სტატიკური ფრეიმებია, რომლის კვანძები (სლოტები) ენის პარადიგმატულ დონეს განეკუთვნება და კონკრეტულ ენაში ნომინატორის სემანტიკურ სტრუქტურას. დინამიკური ფრეიმი სინტაგმატიკურ დონეზე ვერბალიზაციის დროს იშლება სამეტყველო აქტის პროტოტიპული ბუნებით, რომელსაც თავისი ენობრივი კორელატი გააჩნია დისკურსის სახით. სამეტყველო აქტის ფრეიმის ყოველი სლოტი სუბფრეიმადაა მიჩნეული, – ესაა გარკვეული ტიპის ინფორმაცია, რომელიც სამეტყველო აქტის „სცენარის“ აღსაწერად რელევანტურია. დისკურსში სამეტყველო აქტის მნიშვნელობა რეალიზდება მისი სუბფრეიმების ვერბალიზაციით.

კონცეპტუალური კვანძები (სლოტების) შინაარსი ნომინატორის სამეტყველო აქტში ძვეს, რომელიც, თვავის მხრივ, სამეტყველო აქტის ფრეიმული სტრუქტურის საფუძველია, და ის ქმნის შინაარსობრივ ინვარიანტს მოცემული ტუპი სამეტყველო აქტისა ეროვნულ ენაში მისი აქტუალიზაციისა და დისკურსის გზით.

სამეტყველო აქტის დინამიკური ფრეიმი ადამიანის კატეგორიულ გამოცდილებას ასახავს კომუნიკაციის პროცესში, როგორც დისკურსული მოღვაწეობის ხერხემალი. სამეტყველო აქტის ანალიზი დინამიკური ფრეიმის ჭრილში პროტოტიპული ფრეიმული სტრუქტურის საფუძველზე (სტატიკური ფრეიმი) საშუალებას იძლევა სამეტყველო აქტის შინაარსისა და გამოხატვის პლანის ადეკვატურად აღწერისა სინტაგმატურ დონეზე კონსტანტური და ვარიანტული შესატყვისობების გათვალისწინებით.

სამეტყველო აქტების თეორიაში სამეტყველო აქტი განისაზღვრება როგორც კომუნიკაციის მინიმალური ერთეული, რომელსაც საკუთარი სტატუსი გააჩნია კომუნიკაციის სხვა ერთეულებს შორის. წინადადება, ამასთანავე, მიჩნეულია ენობრივ ერთეულად, გამონათქვამი კი - მეტყველების ერთეულად, სამეტყველო აქტი – საკომუნიკაციო ერთეულად. ამ გაგებით სამეტყველო აქტი თანამედროვე ლინგვისტურ პრაგმატიკაში ფართო გაგებისაა: ეს არაა მხოლოდ მოსაუბრის ინტენციის გამოხატვა, არამედ პიროვნებთშორისი სამეტყველო ურთიერთობა, რამეთუ მასში აისახება სამეტყველო ურთიერთობის ბუნება. მრავალი მკვლევარი ამასთან დაკავშირებით ნებისმიერ ინტენციონურ დისკურსს მაკროსამეტყველო აქტად მიიჩნევს. სამეტყველო აქტის ასეთი ფართო გაგებით მხედველობაში იღებენ კომუნიკაციის ყველანაირ სოციალურ, კულტურულ და ისტორიულ ფაქტორს, რომელშიც კარგად ჩანს უკანასკნელ წლებში ლინგვისტიკაში დამკვიდრებული

ანთროპოცენტრისტული ტენდენცია: ყურადღების ცენტრში მეტყველებისა და ეთნოკულტურული ტრადიციების მატარებელი და პიროვნება დგას.

სამეტყველო აქტების ლინგვისტური ანალიზის დროს ძირითად პრობლემას ქმნის სამეტყველო აქტების მნიშვნელობების ინტენციური დისკურსის ვერბალიზაცია. მარტივი (მიკროსამეტყველო) აქტების მნიშვნელობების პროპოზიციული სტრუქტურის ანალიზი სამეტყველო აქტის ნომინატორის გამონათქვამის სიღრმისეული სტრუქტურის კომპონენტური ანალიზის გზით ხორციელდება. სამეტყველო აქტების ინტენციური დისკურსის მნიშვნელობების ტრადიციული ლინგვისტური ანალიზის მეთოდები ამასთან დაკავშირებით არასაკმარისია მნიშვნელობის ბირთვის გამოსავლენად და აღსაწერად, რომელიც რეალიზებული სამეტყველო აქტის მრავალრიცხოვანი ვარიანტის დისკურსში ვერბალიზაციის დემონსტრაციის საშუალებას იძლევა.

იმის გათვალისწინებით, რომ სამეტყველო ურთიერთობის სიტუაციები სამეტყველო ურთიერთქმედებების კონვენციული ვერბალიზაციის სცენარით ხორციელდება, სამეტყველო აქტის სისტემური კვლევა და აღწერა და ეროვნულ ენაზე ურთიერთობის რეფერენტული სიტუაციის კონცეპტუალიზაციის სპეციფიკა მშობლიური ენი მატარებლების ენობრივ ცნობიერებაში სამეტყველო აქტების ფრეიმული სამეტყველო აქტების გამოვლენითა და აღწერით ხორციელდება, როგორც საურთიერთო სიტუაციის გამოცდილი კოგნიტივი ცოდნის რეპრეზენტაციის პრინციპი, რომელიც წარმოდგენილია ენის მატარებლის ენობრივ აზროვნებაში ლინგვოკოგნიტიური სცენარების სახით. ამის გამო, განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა მშობლიურ სამეტყველო აქტში ნომინირებულ ლექსიკურ ერთეულებს. ამ ლექსემების სემანტიკური სტრუქტურა აზროვნებაში აფიქსირებს სამეტყველო აქტის კოგნიტიური სცენარის ძირითად კომპონენტებს და ფრეიმის სამეტყველო აქტის ენობრივ კორელატს წარმოადგენს, რომელიც თავის თავში შეიცავს მშობლიური ენის მატარებლის მიერ სამეტყველო ურთიერთქმედების კოგნიტიური სქემის სცენარის გაშლის პოტენციალს, სამეტყველო აქტის ფრეიმის დისკურსში აქტუალიზებული ვერბალური განხორციელების ყველა ვარიანტს (კ. ფიშერი, 6; 34–39).

ცოდნის რეპრეზენტაციის სხვადასხვა ერთეულებს შორის ფრეიმი მაქსიმალურად განზოგადოებულია და ამიტომაც ცოდნის უნივერსალურ სისტემას წარმოადგენს და უპირატესად გვევლინება არა როგორც თავად რეპრეზენტაცია, არამედ რეპრეზენტაციის პრინციპად. მ. მინსკის ფრეიმი ქსელის სახით წარმოუდგენია, რომელიც შედგება კვანძებისა და მათი კავშირებისაგან. თუკი ზედა, სუპერორდინალური ქსელის კვანძები ყოველთვის განსაზღვრულია, რამდენადაც ისეთი ცნებებით ყალიბდებიან, რომლებიც მოცემული სიტუაციისათვის ყოველთვის ჭეშმარიტია, სუბორდინალურ დონეებზე მრავალი მწვერვალი ტერმინალი გვაქვს („სლოტები“), რომლებიც მოცემული სიტუაციის კონკრეტული მონაცემებით უნდა შეივსოს (მ. მინსკი, 2; 47–56).

კოგნიტიური ლინგვისტიკის სფეროში გამოკვლევების შედეგად შეიძლება ვამტკიცოთ, რომ ენობრივი კატეგორიზაციის ყველა პროცესი აგებულია ფრეიმირებაზე – კატეგორიული ფრეიმების მეტყველების ჩასახვისას, როდესაც

ენობრივი ერთეულის მნიშვნელობა ან სტრუქტურები განსაკუთრებულ კატეგორიულ ფილტრს „გადის“ და მოცემული ერთეულებისა თუ სტრუქტურების დანიშნულებას ეთანხმება, რათა შეასრულოს მისი განსაზღვრული ფუნქცია საერთო ენობრივ კონტექსტში, რომელიც ვერბალიზებული კოგნიტიური ერთეულის აზრობრივ მატერიალიზაციას ახდენს. მოცემულ შემთხვევაში შეიძლება ვისაუბროთ სხვადასხვა დონის კატეგორიულ ფრეიმებზე, რომლებიც მთლიანობაში ენობრივ თეზაურუსს ქმნიან, რომელსაც ადამიანის ენობრივი მონაცემთა ბაზის ფრეიმულ ორგანიზაციის იდეამდე მივყავართ და აქცენტი სწორედ ამ აზრის ორგანიზაციის პრინციპზე კეთდება. ამ თვალსაზრისით ფრეიმი ენობრივი კატეგორიების „შეფუთვა“ და ინტენციურ დისკურსში მათი მატერიალიზაციის ხერხი.

ფრეიმების სტრუქტურულ აგებაში ხუთი თავისებური თვისებაა გამოყოფილი: ფრეიმების პირველი თვისების მიხედვით ისინი ურთიერთგამსჭვალით ხასიათდებიან; მეორე ადამიანის უნარი ყურადღება მიაქციოს ფრეიმის ნებისმიერ ნაწილს; მესამე თვისებას ფრეიმი დინამიკაში შეჰყავს სააზროვნო პროცესებთან; ფრეიმების მეოთხე თვისების მიხედვით ფრეიმებს დინამიკური არსი გააჩნიათ როგროც ცოდნის ღია სტრუქტურებს, რომელიც ტიპურ ობიექტებზე ან მოვლენებზე იძლევა წარმოდგენას; ფრეიმების მეხუთე თვისებაა მათი სტრუქტურის ფორმალური წარმოდგენისა. ფრეიმის მაღალი დონეები ფიქსირებულია და ეთანადება იმ საგნებს, რომლებიც ყოველთვის ჭეშმარიტია მოცემული სიტუაციის მიმართ.

ამდენად, ფრეიმი მრავალასპექტიანი კოგნიტიური ფენომენია, რომელიც ენობრივ კატეგორიზაციასთან, ინფორმაციის შენახვასთან და რეპრეზენტაციასთან მჭიდროდაა დაკავშირებული, ასევე მეტყველების ჩასახვასთან და დისკურსი ორგანიზაციასთან.

ფრეიმი ადამიანური ცოდნის კოგნიტიური გამოცდილების რეპრეზენტაციის პრინციპია, რომელიც აერთიანებს კოგნიტიურსა და ენობრივს ინტენციური აზრის ვერბალიზაციის პროცესში, რომელიც ახლოსაა საკვანძო სქემით მნიშვნელობის სათანადო სემანტიკურ/პროპოზიციულ ერთეულთან – ენის სტრუქტურასთან და რომელიც ააქტიურებს მის სათანადო ფრეიმს ენის მატარებლის ცნობიერებაში (მ. მინსკი, 2).

კოგნიტიური ერთეულებისაგან (ცნების, სახის და ა.შ.) განსხვავებით ფრეიმი მომავალი გამოთქმის აზრობრივი ჩონჩხია. რაც იმას ნიშნავს, რომ ნებისმიერი ვერბალიზებული აზრი ენობრივ ეტაპამდე ფრეიმის სახით არსებობს. საპირპისპირო პროცესს ვხვდებით მეტყველების დეკოდირების დროს, როდესაც ერთგანზომილებიანი ენობრივი სტრუქტურა იქცევა განათლებული რეციპიენტის საშუალებით ფრეიმულ სტრუქტურად მრავალგანზომილებიან კოგნიტიურ ერთეულად, რომელიც რეციპიენტის ცნობიერებაში სათანადო სახეებსა და ცნებებს იწვევს. აქედან გამომდინარე, ის ასეთ სახეს მიღებს: 1) ფრეიმის კვანძები; 2) ვერბალური სტრუქტურის მნიშვნელობების, სემები.

ლიტერატურა

1. Croft, William A. and D.A. Cruse (2004). 'Metaphor'. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Marvin Minsky. Communication with Alien Intelligence *In memoriam: Hans Freudenthal*; Published in *Extraterrestrials: Science and Alien Intelligence* (Edward Regis, Ed.) Cambridge University Press 1985. Also published in *Byte Magazine*, April 1985.
3. "Minds, Brains, and Computers" by John Searle, in *Philosophy: The Quest for Truth*. Oxford Univ. Press; 5th edition, ISBN: 0195156242
4. Fillmore, Charles J. (1982). 'Frame semantics'. In *The Linguistic Society of Korea* (eds.).
5. R. Feynman, *The Character of Physical Law*, Modern Library, 1994, ISBN: 0679601279.
6. Fisher, Kimberly (1997). 'Locating frames in the discursive universe'. *Sociological Research Online*, 2/3.

Фрейм, его природа, значение и общая характеристика

Т. Петриашвили, докторант

ГТУ, Тбилиси, Костава 77

В статье рассмотрена сущность фрейма, а также значительное количество деталей, хотя они (эти детали) в данной ситуации не могут быть подтверждены, ибо отсутствие задания не связано «тесно» со свойствами терминала.

Frame, its nature, means and common characteristics

T. Petriashvili

Ph.D.GTU, Tbilisi, 77 Kostava

The article discusses the essence of the frame, and a significant amount of detail, although they (these items) in this situation can not be confirmed because no jobs are not related to "closely" with the properties of the terminal.

გიორგი ლეონიძის მხატვრული ენის შესწავლის ისორიიდან

ეკატერინე შაკიაშვილი

სტუ დოქტორანტი

გ. ლეონიძის მხატვრულ ენაზე უამრავმა მკვლევარმა გამოთქვა აზრი. ვფიქრობთ, ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანია ელენე კოშორიძის დაკვირვება, რადგან იგი იმ რეგიონის მკვიდრია, რომელსაც განეკუთვნება გ. ლეონიძე, ამიტომაც მოსალოდნელი უნდა იყოს, რომ სხვებზე უფრო ახლოს გ. ლეონიძის პოეტური ენის თავისებურებათა წვდომის თვასაზრისით, ამ სამყაროს არსთან იგი უნდა მისულიყო. ხაშმის ენობრივი სამყარო, საიდანაც წარმოშობითაა ე. კოშორიძე გ. ლეონიძის მშობლიური სოფლის პატარძეულის სასაუბრო ენობრივ ტრადიციებთან დიდ განუყოფელ ერთიანობას ქმნის. ე. კოშორიძე უპირველესად ენობრივი ინტერესებით ხელმძღვანელობს და,

აქედან გამომდინარე, გრამატიკული კატეგორიებით ოპერირებს. ის გ. ლეონიძის მსატვრული ენის ერთ უმთავრეს თავისებურებად იმას ხედავს, რომ ჭარბობს შერწყმული წინადადება, თანაც ისეთი, რომელშიც რამდენიმე მსაღვრელს ახლავს განკერძოებული განსაზღვრება. მისი დაკვირვებით, ერთგვარშემასმენლიანი შერწყმული წინადადებით აღწევს გ. ლეონიძე იმას, რომ თხრობა უფრო დინამიურია, რადგან ფრაზა ასეთ შემთხვევაში “მდიდარია მსგავსი სტრუქტურების ანუ ერთგვაროვანი აგებულების ხმა-ბაძვითი სიტყვებით და გამოირჩევა შინაგანი რიტმითაც”.

ე. კოშორიძე წერილში “ენა მდიდარი და მშობლიური”, იმაზე ამახვილებს ყურადღებას, რომ “ლექსიკურ წყვილებს ხშირად შეესაბამება ხარისხის ფრომები” თანაც ისეთი, რომლებიც არსებითი სახელიდანაც კი არის ნაწარმოები, მაგ., “უციაგესი”, “უტოლუმბაშესი” და მისთ.

აღნიშნულის გარდა, ე. კოშორიძე ფიქრობს, რომ გ. ლეონიძის ლექსიკას “სახიერს ხდის მოულოდნელი პოეტური შედარებები”, ხოლო სასაუბრო მეტყველების იერს ანიჭებს სასაუბრო სიტყვის მასალა”.

ე. კოშორიძე, აღნიშნულ წერილში არ გასცდენია ენათმეცნიერულ ინტერესთა ფარგლებს და ამის გამო, მისი ანალიზი ქართული ენის გრამატიკულ მორფოლოგია-სინტაქსთან გ. ლეონიძის დამოკიდებულებას წარმოადგენს [კოშორიძე 2000: 10-12].

ე. კოშორიძის გ. ლეონიძის პოეტურ ენასთან მიმართების თავისებურებები მეტი სისრულითა და სიღრმით არის გამოვლენილი წერილში “დაავსებული ბარბაროსულად მიყვარდა სიტყვა მიმინოსებრი” (ქურნალი “ლიტერატურა და სხვა”). ამ წერილში ე. კოშორიძე შეეცადა დაშორებოდა პოეტის მსატვრული ენის წმინდა ენათმეცნიერულ აღწერა-დახასიათებას და უფრო ენის ფილოსოფიის და ენის ლიტერატურათმცოდნეობითი ინტერესების ასპექტები წარმოეჩინა. ამგვარი გამოზნულობა აღნიშნული წერილისა განსაკუთრებით ცხადად ჩანს დასკვნით ნაწილში. აქ გ. ლეონიძის ლექსიკა-ფრაზეოლოგიაზე ნათქვამია: “ლექსიკა-ფრაზეოლოგია გულუხვადაა დაპურებული არამარტო ქართული კლასიკური მწერლობიდან, არამედ ხალხური მეტყველების წიაღიდანაც... პოეტური გზებით დამუხტულმა მწერალმა ყრმობა ვასილ ბარნოვის ხელში გაატარა... რომლის მდიდარი ლექსიკით გამორჩეული ისტორიული რომანები რიტმული პროზის იშვიათი ნიმუშებია”. ამის იქით გ. ლეონიძის ენობრივი სამყაროს ვ. ბარნოვის პროზასთან კავშირის წარმოჩენის თვასაზრისით, ე. კოშორიძე, სამწუხაროდ, არ მიდის. აღნიშნავს მხოლოდ, რომ “ვ. ბარნოვთან ურთიერთობასაც არ შეიძლებოდა უკვალოდ ჩაეველო” (გვ. 78). არადა ეს მინიშნება კვლევა-ძიების ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულების წინაპირობაა, მიმართულებისა, რომლის მიზანიცაა გ. ლეონიძის პოეტური ენის ქართული წიგნიერი სიტყვის სამყაროსთან კავშირისა.

ჩვენი აზრით, კიდევ უფრო დიდი მნიშვნელობა აქვს ამავე ნაშრომში გამოთქმულ შემდეგ თვალსაზრისს, რომელიც ე. კოშორიძისავე მითითებით ქართულ ლიტერატურათმცოდნეობაში ფუნქციონირებული თვასაზრისის თავისებურ პარაფრაზს წარმოადგენს. ესაა მითითება იმაზე, რომ ქართული ენა გ. ლეონიძისათვის “მხოლოდ გამოსატვის საშუალება კი არ არის, არამედ შინაფორმაც. თითქოს პოეტის იდეათა სამყარო ენით კი არ ფორმდება, არამედ ენიდან” (გვ. 78).

ცხადია, რომ წარმოდგენილი მოსაზრება თანამდეროვე ლინგვისტიკის, მათ შორის, ლინგვოკულტუროლოგიისა და ლინგვოფსიქოლოგიის მონაპოვრებს ემყარება და ენის მომხმარებლის სამყაროს ენობრივი ხატის გაგებით საზრდოობს, რომლის თანახმადაც **“ხედვის ფრეიმში” წინასწარ აპირობებს სათქმელის ფორმას, რადგან თავადაა მისი შინაფორმა.** ეს გამოიხატება იმ თქმით, რომ ენა და მისი სიღრმისეული დონეები, ამ დონეების წვედომის უანარი, არის საზოგადოდ ენის მომხმარებლის, და მათ შორის, გ. ლეონიძის ენობრივი სამყაროს თავისებურების განმსაზღვრელი.

რაც შეეხება ე. კოშორიძის აღნიშნული წერილის ცალკეულ ასპექტებს და გ. ლეონიძის პოეტურ ენაზე დაკვირვების რაგვარობას, აქ, უპირველესად, ყურადღებას იქცევს ე. კოშორიძის ერთ-ერთი სასაფუძვლო არგუმენტი: “საოცრად ფრთხილი და მოკრძალებული იყო გ. ლეონიძის გადასვლა პოეზიიდან პროზაში. სახელმძღვანელო პოეტი თითქოს უბოდიშებდა მკითხველს თუ თავისი წიგნის პერსონაჟებს: “-მე ხომ თქვენს უბირ ცხოვრებას ვწერ გამოუცდელი პროზაიკოსის ხელით”, - მიმართავს იგი დიდ ხნის წინ დამიწებულ თანასოფლელებს, “უღვთო ჯაფით დაწრეტილებს”... “ხელჩქარად მომიხდა ამ წიგნის წერა, სულ რამდენიმე თვეში!”” (გვ. 68) აქ აშკარაა, რომ მკვლევარი ერთგვარად “წამოეგო” გ. ლეონიძის თხრობის ხერხს – მობოდიშებას, ცხადია, პოეზიაში უფრო ძნელია საკუთარი სიტყვის თქმა, ვიდრე პროზაში. პროზა მეტ ასპარეზს გადუშლის მწერალს ენასთან სიახლოვის ჩვენების თვალსაზრისით. თუ პოეზიაში ტროპული მეტყველების აუცილებლობა ზღუდავს პოეტს, პროზაში, ამ მხრივ, უფრო დიდი ასპარეზია, ამიტომ, ჩვენი აზრით, დაზუსტებას საჭიროებს ე. კოშორიძის თქმა: “საოცრად ფრთხილი და მოკრძალებული იყო გ. ლეონიძის გადასვლა პოეზიიდან პროზაშიო” [კოშორიძე 2001: 68-78].

გ. ლეონიძის პროზა, როგორც ცნობილია, გამოკვეთილად “ნატვრის ხით” არის წარმოდგენილი. ესაა მისი ცხოვრების წიგნი, მისი სამყაროს თხრობა. გ. ლეონიძის აზროვნების მეტაფოროულობა და მათი ქართულ ხალხურ მსოფლგანცდასთან მიბმულობა უკვე ამ მოთხრობათა კრებულის სათაურში მქდავანდება. “ნატვრის ხე” თავისი სემანტიკური გაფორმებით არის ღრმადეროვნული, უზუაღურიც და საავტორო ინდივიდუალურიც. უზუაღური იმდენად, რამდენადაც კომპოზიციის პირველი ნაწილი ხალხურია – ფოლკლორული. ხოლო ინდივიდუალურ-საავტორო იმდენად, რამდენადაც ფოლკლორულ ლექსიკაში გვაქვს ნატვრის თვალი და არა – ნატვრის ხე. აქ ნატვრის ხე მართლა სურვილის ხის სემანტიკასაც იტევს, მაგრამ გ. ლეონიძისეული თქმის ელფერიც აშკარად ატყვია.

ე. კოშორიძის დაკვირვებით “ნატვრის ხეში” არეკლილია გ. ლეონიძის მიერ ცოცხალ, ტრადიციულ ყოფაში ძირძველი ქართული სიტყვების ძიების შედეგები. ე. კოშორიძე იმოწმებს გ. ჯავახიშვილის ცნობას იმის თაობაზე, რომ პოეტს უყვარდა “... მაძღარი სიტყვა” არ უყვარდა “ენით მოფინფვლა” და მარტო სამცხე-ჯავახეთში სამსაზე მეტი ასეთი სიტყვა ჩაიწერაო.

ე. კოშორიძე კარგად იცნობდა მამის ყრმობის მეგობარს, გ. ლეონიძის და აღნიშნავს: “ბუნებით სათნო და კეთილშობილი მწერალი ვერ ეგუებოდა “უხათრო”, “პილპილიან , გამძვალებულ სიტყვებს”. “ავი სიტყვა ზამთარია, ტკბილი სიტყვა ზაფხული”, უხეში სიტყვა ადამიანის სულს ატლანქებსო, კაცს ანადგურებსო”. ჭეშმარიტი შემოქმედის სიტყვას, მართლაც, აქვს ამგვარი ძალა, რომელსაც განსაკუთრებით აფასებდა გ. ლეონიძე. ტ.

ტაბიძისადმი მიძღვნილ სხდომაზე მან იმითაც გამოარჩია მეგობარი, რომ მას “არ უყვარდა სიტყვა სიტყვისთვის” და ესმოდა, რომ “ცარიელ სიტყვას უკან რაღაც უნდა მოსდევდეს, რომ სიტყვის იქით უნდა იყოს ხანძარი, წყალდიდობა, საშინელება თუ სიხარული” [კოშორიძე 2001: 72]. აქ ის პოეტური მუხტი იგულისხმება, რომელიც სიტყვას მხატვრულ ესთეტიკურ ხარისხში აიყვანს, ის მხატვრული სახეები ივარაუდება, რომელთა მიგნებაც მხოლოდ ბუნებასთან წილნაყარ შემოქმედს ხელეწიფება. სწორედ ასეთი შემოქმედია გ. ლეონიძე.

საყურადღებოა ე. კოშორიძის მითითება იმაზე, რომ “გ. ლეონიძე სიტყვას ბიბლიური სიბრძნით უყურებდა, სწამდა, რომ ყოველი სიტყვა ღვთით ბოძებული მაღლი იყო”, სწამდა ისიც, რომ “სიტყვას შეეძლო გაეთბო და გაეთოშა კიდევ კაცი” (გვ. 69). ცხადია, აქ გ. ლეონიძის ლექსიკის კიდევ ერთი წიგნიერი წყაროა გამომუდგენებული და აღმდენად სამერმისო კვლევითი პერსპექტივების შემცველია.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. კოშორიძე ე., “ენა მდიდარი და მშობლიური”, ჟურნალი “ბურჯი ეროვნებისა”, 2000 წ., №4, გვ. 10-11; №5, გვ. 11-12;
2. კოშორიძე ე., “და ავსებული ბარბაროსულად მიყვარდა სიტყვა მიმინოსებრი”, ჟურნალი “ლიტერატურა და სხვა”, 2001 წ. №1(3), გვ. 68-78;

Из истории изучения поэтического языка Георгия Леонидзе

Э. Шакиашвили
Докторант ГТУ

О поэтическом языке Георгия Леонидзе писали многие исследователи. Средних последовательностью и глубиной изучения языка произведений писателя выделяется Э. Кошоридзе.

Статье дается оценка языковедческих изысканий Э. Кошоридзе - лингвиста.

From the history of the study of poetic language George Leonidze

E. Shakiashvili
Doctoral GTU

On the poetic language of George Leonidze wrote many researchers. Medium consistency and depth of learning the language works of the writer stands E. Koshoridze.

Article assesses the linguistic research of E. Koshoridze - linguist.

გიორგი ლეონიძის შემოქმედება ბესარიონ ჯორბენაძის თვალთახედვით

ეკატერინე შაკიაშვილი
სტუ დოქტორანტი

გიორგი ლეონიძეს ქართული ენის ბუნების, მისი ლექსიკურ-სემანტიკური ველის წვდომა-გათავისებობისა და გამომწვეურების მხრივ XX საუკუნის მწერალთაგან ძნელად თუ შეედრება ვინმე. მისი ენობრივი სამყაროს არსებითი მახასიათებელი ისაა, რომ მოულოდნელად თანამყოფობს ძველი წიგნიერი ლექსიკა (ზოგჯერ ფრაზეოლოგიაც), და თანამედროვე ცალკეული ენობრივი ერთეულები, რომელთა ძირძველი მნიშვნელობა შეცვლილია. ამ ენობრივ მოვლენათა კვალი გ. ლეონიძის ნაწერებში აშკარაა, ეს ყოველივე მის ჩამოქნილ ენაში ვლინდება და ამ მწერლის მეცნიერულ, სტილისტიკურ, ლექსიკოლოგიურსა და ლექსიკოგრაფიულ ძიებაში გამოიხატება.

თანამედროვე ენათმეცნიერთაგან გ. ლეონიძის პოეტური სიტყვისადმი ინტერესით გამოირჩევა ბ. ჯორბენაძე, რომელიც გ. ლეონიძის შემოქმედების გამოკვეთილი მკვლევარი არ ყოფილა. იგი პოეტის დაბადებიდან 100 წლის-თავთან დაკავშირებით შეესო აღნიშნულ საკითხს და თავისი შეხედულებები გადმოსცა ნაშრომში “მუხლადი სიტყვა გ. ლეონიძისა”, რომელიც ცალკე წერილების სახით დაიბეჭდა ჟურნალში “ბურჯი ეროვნებისა” [ჯორბენაძე 1999: 13-14] ამ ნაშრომში საინტერესოა უპირველესად საკითხისადმი მიდგომა.

ბ. ჯორბენაძე წინამორბედ ენათმეცნიერთაგან იმითაც განსხვავდება, რომ მშრალ გრამატიკალიზაციას და გრამატიკულ სტილისტიკას გვერს უვლის და მწერლის პოეტურ ენაზე დაკვირვების ახალ ხედვას წარმოგვიდგენს. მისი აზრით, “გ. ლეონიძის შემოქმედებაში მთელი სისრულითა და ფერადოვნებით გახშიანდა ქართული სიტყვა. წარმოჩნდა მისი აზრობრივი სიზუსტე და პოეტური ბგერადობა. მზისეული სიფიცხე და გაზაფხულის სინედლე. ბრძნული სიდარბაისლე და ჭაბუკური სიკისკასე” [ჯორბენაძე 1999: 13].

ცხადია, რომ ავტორი გ. ლეონიძის პოეტური ენის თავისებურებათა განსაზღვრებებს გვთავაზობს: ესაა ფერადოვნება “აზრობრივი სიზუსტე”, “პოეტური ბგერადობა”, “მზისეული სიფიცხე”, “გაზაფხულის სინედლე”, “ბრძნული სიდარბაისლე” და “ჭაბუკური სიკისკასე”. დეფინიციათა (ეპითეტთა) სპეციფიკა მსჯელობის ზოგადობას და პოეტური ენის ოდენ ეპითეტებით დახასიათების მცდელობაა. ცხადია, ავტორი მხოლოდ მიგვანიშნებს და მკითხველმა ამ მინიშნებით უნდა წარმოიდგინოს რაღაც გამორჩეული, არაჩვეულებრივი, მაგრამ, სახელდობრ, როგორი, ამაზე პასუხს მოყვანილი ციტატა, სამწუხაროდ, ვერ იძლევა. შესაძლოა საკამათო იყოს ბ. ჯორბენაძის ისეთი გამოთქმაც, როგორცაა ქართული სიტყვის “აზრობრივი სიზუსტე”, რასაც თითქოს უნდა ვხედავდეთ გ. ლეონიძის ენაში და ესეც იმიტომ, რომ კარგად არის ცნობილი ქართული სიტყვის პოლისემანტიკურობა.

ბ. ჯორბენაძის დაკვირვებით გ. ლეონიძის მხატვრულ ტექსტებში ჩვეულებრივი ქართული სიტყვა კონკრეტულ კონტექსტში განსხვავებულ, “ადრე უქონელ უღერადობას იძენს” ამ დაკვირვებას, ბუნებრივია, აქვს თავისი საფუძველი, რადგან ნებისმიერი ლექსიკური ერთეული არამხოლოდ უღერადობას, არამედ სემანტიკასაც კი იცვლის კონკრეტულ კონტექსტსა და

გამონათქვამში. ამიტომაც არ არის გასაკვირი ჩვეულებრივი სიტყვის აღნიშნული ფერისცვალება გ. ლეონიძის მხატვრულ ენაში.

გასახიარებელია ბ. ჯორბენაძის დაკვირვება იმის თაობაზე, რომ: “პოეტი შინაგანი ალღოთი მიაგნებს ხოლმე ამ სატყვასაც და მის გამანედლებელ კონტექსტსაც.” გასაგებია ავტორის მითითება ეროვნული ბუნებრივი ენის გ. ლეონიძის მიერ ღრმა ცოდნაზე. ცხადია, პოეტის მხატვრული ნიჭიერება სწორედ შესაფერისი სიტყვის მოძებნაშია. აზრის ნიუანსობრივად გადმოცემას სიტყვა და თქმა განსაზღვრავს. ხოლო თქმა ენის ღრმა ცოდნის გარეშე არავის ეძლევა. გ. ლეონიძე ამ მხრივ გამორჩეულია, ამას ცხადყოფს ჩვენი ავტორის დაკვირვებაც: “გ. ლეონიძის ყოველი სიტყვა აზრობრივად დატვირთულია და შინაგანი სიტბოთი გასხივოსნებული.” ამ თქმაში ყურადღება გასამახვილებელია ერთ ასპექტზეც “ყოველი სიტყვა... შინაგანი სიტბოთი გასხივოსნებული”. ამ მხატვრული თქმის მიღმა გ. ლეონიძის ენის კიდევ ერთი თავისებურება ჩანს. ესაა ლექსიკის გამორჩეულობა. გ. ლეონიძე თავისთვად პოეტურ ლექსიკურად იმთავითვე განსხვავებულ, რაიმეთი არაჩვეულებრივ სიტყვას კი არ ეძებს, არამედ მშობლიური ენის ლექსიკის მიერ ადამინური სიკეთის, სინათლის და კაცთმოყვარების აბსტრაქტული შინაარსების დაკონკრეტების უნარს ამზეურებს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, გ. ლეონიძე საკუთარი პოეტური მეტყველებით იმას ცხადყოფს, თუ რა ღრმა ქვეტექსტური, სემანტიკური დონეების მქონეა ქართული სიტყვა.

ბ. ჯორბენაძე ყურადღებას ამახვილებს იმ გარემოებაზე, რომ “გ. ლეონიძეს არ უყვარდა “მაღალსამტვრევი სიტყვები და ფეხმოკლე აზრი”. სწორედ ამიტომ ათქმევინა თავის ერთ-ერთ პერსონაჟს “სიტყვა ვთქვათ, ხალხი დავაპარღვიანოთ!”

პოეტის სიტყვების ციტირება მკვლევარს აქაც გ. ლეონიძის ლექსიკის სპეციფიკაზე ყურადღების გასამახვილებლად დასჭირდა. ცხადია, ძნელი გასარკვევია გ. ლეონიძის ფრაზა “მაღალსამტვრევი სიტყვები და ფეხმოკლე აზრი”, მაგრამ ამგვარი სიტყვებისადმი პოეტის დამოკიდებულება სიტყვის აზრთან შეუსაბამობაზე წუხილს უნდა გამოხატავდეს. მაღალსამტვრევი სიტყვებში კი ფუჟე, უაზრო (კალკირებული) სიტყვის ფონეტიკური ზიზილპიპილურობა უნდა იგულისხმებოდეს. ბ. ჯორბენაძე ფიქრობს, რომ გ. ლეონიძის პოეტური აღმაფრენა “ქართული პურ-ღვინის მადლითაა განათლული” ეს, თავისთავად სწორი დაკვირვებაა, მაგრამ საკითხის, თუნდაც ისტორიის თვალსაზრისით, ალბათ, უნდა აღინიშნოს, რომ მანამდე მსგავსი მოსაზრება გამოთქვა გრ. კიკნაძემ. როგორც ზემოთ უკვე ითქვა, მან გ. ლეონიძე ქართულ მწერლობაში სწორედ იმით გამოარჩია, რომ მის ნაწერებში სუნისა და გემოს პოეზია იგრძნობა, ხოლო ნიმუშად გ. ლეონიძის შემდგომი პოეტური სიტყვებიც მოიყვანა: “გადეყარა ნარიყალას ნისლიანი ბური, ხაში, ხილი და თონიდან ამოყრილი პური”. ბ. ჯორბენაძეს აღნიშნულის დასტურად გ. ლეონიძის სხვა თქმა მოაქვს “ასე მგონია, პურის კალამი მიჭირავს ხელთ და ამ ქართული პურის მადლითა და სიმართლით ქაღალდზე გადამაქვს ის, რაც დამავალა დედამ და ჩემმა მშობელმა ხალხმა”. აშკარაა, რომ გ. ლეონიძე ცალსახად მიანიშნებს ეროვნულ ენობრივ სტიქიონთან თავის განუყოფლობას.

ამიტომაც უწოდებს მას ე. კვიციანიშვილი “ქართული სიტყვის ბაზიერს”.

ბ. ჯორბენაძის ერთგვარად შემაჯამებელი დაკვირვება გ. ლეონიძის პოეტურ ენაზე ასეა ფორმულირებული: “პირველყოფილი, ყოვლისწამლეკავი

შინაგანი ენერგია, მიწიერი სილამაზით ტკბობის დაუოკებელი ჟინი. სიცოცხლის მძაფრი წყურვილი განსაზღვრევენ მის პოეტურ მსოფლხედვას. დარბაისლური გლექსკაცური სიბრძნის მადლიც დაჰყვება მისეულ სტრიქონებს, რაც განაპირობებს გ. ლეონიძის ენობრივი სტილის მკვეთრად გამოსატულ პირადულობას”.

გ. ლეონიძის შემოქმედებაში დაფიქსირებულ დიალექტიზმებს ენის გახალისებისა თუ პოეტური ონავრობის ფუნქცია აკისრია.

გ. ლეონიძის შემოქმედებაში ჭარბად იგრძნობა ხალხური ინტონაცია. არა ხალხური მოტივების უშუალოდ გადმოღება, არამედ ინტონაციური მსგავსება. მოყვანილი ციტატა ცხადყოფს, რომ ბ. ჯორბენაძემ სწორად ამოიცნო გ. ლეონიძის მშობლიურ ენასთან მიმართების ბევრი თვისება. ყველაზე მნიშვნელოვანი ამ დაკვირვებებში ისაა, რომ პოეტმა მხოლოდ წყაროს როლი კი არ დააკისრა ეროვნული ენის ლექსიკურ სამყაროს, ცალკეული სიტყვები თუ თქმები კი არ დაძებნა და გადმოიტანა თავის მხატვრულ ტექსტებში არამედ ამოიკითხა და მიაგნო იმ ენერგიას, რომელიც ამ ლექსიკაში პოტენციურად არის დაუნჯებული. მან ბუნებრივი გზნება, ექსპრესია, ემოცია და ინტონაცია ამოიცნო. გ. ლეონიძის პოეტური სიდიადე და მისი ენის გამორჩეულობა ამ გზნებისა და ემოციის განსიტყვების უნარშია. მიწიერი სილამაზით ტკბობის დაუოკებელი ჟინი უწოდა ბ. ჯორბენაძემ პოეტის ამ უნარს და ამ ინტენციის (გამიზნულობის) საფუძვლად სიცოცხლის მძაფრი წყურვილი დაასახელა. ძნელია არ დაეთანხმო ამ განსაზღვრებას ერთი დაზუსტებით: გ. ლეონიძის პოეტურმა ხედვამ არამხოლოდ ამოიცნო მშობლიური ენის სტიქიონური თავისთავადობა, არამედ მკითხველამდე მისი დიდი მადლის მიტანაც შეძლო. ეს კი იმით მოახერხა, რომ თავის მკითხველსა და მშობლიურ ენას შორის შუამავლობა კი არ იკისრა მხოლოდ, არამედ მშობლიური ენის ფილოსოფიის განმსაზღვრელი ხალხური საწყისები ამოზიდა და მათი შინაარსი გადაუშალა მკითხველს. მკვლევარნი, და მათ შორის, ბ. ჯორბენაძეც, ამ უნარს დარბაისლური გლექსკაცური სიბრძნის მადლის გადმოცემის უნარს უწოდებენ. ხოლო ეს თქმა სამართლიანი იმ აზრით არის, რომ სწორედ გაეხკაცურ მეტყველებას არ ახლავს არც მანერულობა და არც ფუნქციური სტილისტიკის ნიშან-წყალი ეტყობა.

ბ. ჯორბენაძის დაკვირვებით, გ. ლეონიძის პოეტური ენის ხალხურ ენობრივ სტიქიონთან განუყოფლობაზე კიდევ ერთი თავისებურება მიანიშნებს. ესაა დიალექტიზმების გამოყენების სპეციფიკა.

მწერლის ენაში დიალექტიზმების გამოყენების რავგარობის კვლევა ტრადიციული საკითხია ენათმეცნიერებაშიც და ლიტერატურისმცოდნეობაშიც. ეს, ცხადია, ბ. ჯორბენაძისთვისაც კარგადაა ცნობილი, მაგრამ ამ ფაქტის მიღმა იგი სხვა თავისებურების გამოვლენასაც ხედავს: ერთი მხრივ, დიალექტიზმებით “ენის გადახალისების” ტენდენციაზე მიგვითითებს, მეორე მხრივ, დიალექტიზმებში გ. ლეონიძის პოეტური ონავრობის ფუნქციას ხედავს. დიალექტიზმებით ენის გადახალისებაში, შესძლოა, დიალექტური ფორმების და ფრაზეოლოგიის ჭარბი გამოყენება დავინახოთ. ხოლო დიალექტიზმებით პოეტურ ონავრობაში გ. ლეონიძის სიტყვათქმნადობაზე მინიშნება უნდა ვიგულისხმოთ, თანაც გრამატიკული სტილისტიკის ნორმათა ხელყოფით. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ გ. ლეონიძის მხატვრულ ენაში ახალ სიტყვათა უჩვეულო წარმოება გველოდება. ეს კი თავისთავად სამომავლო კვლევის პერსპექტივების არსებობასაც ცხადყოფს. ამას ისიც აზუსტებს, რომ გ.

ლენინის პოეტური ენა ხალხურთან ინტონაციურ მსგავსებასაც ამჟღავნებს. ასეთ შთაბეჭდილებებს აღძრავს ბ. ჯორბენაძის განხილული წერილი.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ჯორბენაძე ბ., “მუხლადი სიტყვა გიორგი ლენინისა”, ჟურნალი “ენა და მწერლობა” 1999 წ., №9, გვ. 13-14; №11, გვ. 8-11; №12, გვ. 2-5;
2. კვიციანიშვილი ე., “ქართული სიტყვის ბაზიერი” გაზეთი “ლიტერატურული საქართველო”, 1977 წ., 16 სექტ., 23 სექტ.;
3. კიკნაძე გრ., “მეტყველების სტილის საკითხები”, თბ., უნივერსიტეტის გამომც., 1957 წ., გვ. 269-303.

Видение художественной речи Г. Леонидзе в работах Б. Джорбенадзе

Е. Шакиашвили
докторант ГТУ

Особенности художественной речи Г. Леонидзе исследованы многими грузинскими языковедами и литературоведами, среди которых выделяется Б. Джорбенадзе.

В статье проанализированы его взгляды на данный феномен.

The apparition artistic sermons G. Leonidze when in use B. Jorbenadze

E. Shakiashvili
doctorate of GTU

The peculiarity of artistic speech G. Leonidze research many Georgian linguist and expert in literature among which be distinguished to B. Jorbenadza.

In article analyses his glance of give way phenomenon.

სამეცნიერო პროზის ზოგიერთი თავისებურებანი

*მარიამ შონია, ასოცირებული პროფესორი
მანანა ჩხარტიშვილი, ასოცირებული პროფესორი
ნატალია დოლიძე, დოქტორანტი (თსუ)
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საქართველო,
თბილისი, კოსტავას ქ., 77*

სამეცნიერო პროზის სტილს მრავალნაირად მოიხსენიებენ: მეცნიერულ-ტექნიკური, ინტელექტუალური მოხსენების, ტექნიკური, მეცნიერულ-პროფესიული, მეცნიერული გადმოცემის, მეცნიერული ნაშრომის სტილი და ა.შ.

რა ძირითადი თვისებებით ხასიათდება სამეცნიერო პროზის სტილი? როგორია მისი სპეციფიკა? მეცნიერული აზროვნების ფუნქციას წარმოადგენს გარემომცველი სამყაროს შეცნობა ლოგიკური კატეგორიების შექმნით. ამიტომ სამეცნიერო პროზა ძირითადად მსჯელობითა და მტკიცებით ყალიბდება. სიზუსტე მიიღწევა გამონათქვამის მთლიანობით და აზრობრივი ადეკვატურობით. ლოგიკური სიმკაცრე, ობიექტურობა, სიზუსტე და თანმიმდევრობა – ეს ის თვისებებია, რომლებიც სამეცნიერო პროზის იდეალს წარმოადგენს. სამეცნიერო ნაშრომის სტილის საწყისად ითვლება გადმოცემის ლოგიკური თანმიმდევრობა, ორიენტაცია ლოგიკურ აღქმაზე და გადმოცემის ინტელექტუალური ელემენტების ფართო გამოყენება. სამეცნიერო პროზის ავტორის ნაშრომში, პირველ რიგში, ყურადღებას იმსახურებს ლოგიკური მსჯელობის ჯაჭვი, რომელიც ააშკარავებს არა შემთხვევითს და ცალკეულს, არამედ საერთოს, კანონზომიერს.

ენობრივი საშუალებების შერჩევა განპირობებულია ადამიანის მოღვაწეობის ამა თუ იმ სფეროთი და, აქედან გამომდინარე, სფეროს სპეციფიკა განსაზღვრავს როგორც ენობრივი საშუალებების შერჩევასა და გამოყენებას, ასევე აღნიშნული სტილის ფუნქციურ ამოცანებს. სამეცნიერო ნაშრომის ლონგვისტურ ანალიზს შეუძლია ტექსტის სპეციფიკური სამეცნიერო მხარის ახალი ასპექტების გაშუქება. გ.ო. ვინოკური სამართლიანად აღნიშნავდა, რომ ყველა ენათმეცნიერი, რომელიც ამა თუ იმ ენას იკვლევს და სწავლობს, ამავე დროს იმ კულტურის მკვლევარადაც გვევლინება, რომლის ნიადაგზეც აღმოცენდა ეს ენა [4, 211]. ანალოგიურად შეიძლება ითქვას, რომ სამეცნიერო ნაშრომების ენის შესწავლა ახლებურად წარმოგვიდგენს კვლევის მიმართულებასა და შესასწავლი სფეროს განვითარებას.

სამეცნიერო პროზის ამოცანას, უპირველეს ყოვლისა, წარმოადგენს გარკვეული მოსაზრებების დასაბუთება, ჰიპოთეზების წამოყენება, არგუმენტირება, სამეცნიერო საკითხების ზუსტი ჩამოყალიბება, აღწერა, განსაზღვრა ინფორმაციის გადაცემისა და მიწოდების მიზნით, აგრეთვე ახლად ჩატარებული კვლევის შედეგების გაშუქება. სწორედ სამეცნიერო ენის გამომხატველობითი საშუალებების მეშვეობით ხდება არსებული სინამდვილის აღწერა და მტკიცდება ჭეშმარიტი ფაქტები.

რადგანაც სამეცნიერო პროზა ადამიანის გონებრივ საქმიანობას ასახავს, მისი ენაც ლოგიკური აღნაგობით ხასიათდება. ეს შეეხება სამეცნიერო ტექსტის გადმოცემის როგორც ლექსიკურ, ასევე სინტაქსურ თავისებურებებს.

სწრაფვას იმისკენ, რომ ენობრივი ფორმა რაც შეიძლება ზუსტად შეესაბამებოდეს გამონათქვამის შინაარსს, მიუყვართ ტერმინების მრავლად გამოყენებისაკენ. როგორც შ. ბალი წერდა, ტერმინი ლექსიკისა და ფორმულა სინტაქსის სფეროში წარმოადგენს ენობრივი გამოხატვის იდეალურ ხერხს, რომლისკენაც მისწრაფვის სამეცნიერო ენა [1, 244].

არჩევს რა შესაფერის ლექსიკას, სამეცნიერო ტექსტი ყოველთვის გვიჩვენებს მოვლენებისა და მათი განვითარების ობიექტურ მხარეს. როდესაც სიტყვები გამოიყენება ისეთი აზრის გამოსახატავად, რომელიც ცალკეულიდან და შემთხვევითიდან ზოგადისა და კანონზომიერებისაკენ არის მიმართული, მაშინ სიტყვის მნიშვნელობა კარგავს ზუსტ გამომხატველობას და, გარკვეულწილად, აბსტრაქტული ხდება. ეს მეცნიერული აზროვნების დამახასიათებელი ნიშან-თვისებებია.

სამეცნიერო ტექსტისათვის აგრეთვე დამახასიათებელია მკვეთრად განსაზღვრული სინტაქსის გამოყენება და სიტყვათა გარკვეული წყობა. სამეცნიერო მეტყველების სინტაქსურ კონსტრუქციებს გარკვეული სტერეოტიპულობა ახასიათებს. ამასთან, სამეცნიერო ნაშრომების სტილის სპეციფიკას წარმოადგენს ტერმინებსა და გამომხატველობას მოკლებული სიტყვების გამოყენება, ნორმატიული ლექსიკისა და ფრაზეოლოგიისაკენ სწრაფვა. ამ კანონზომიერი მახასიათებლების გამო მეცნიერული გადმოცემის სტილი ჩვენს შეგნებაში არსებობს, როგორც ფუნქციური სტილი, გარკვეულწილად, დახურული სისტემა [5, 39, 44].

უდავოა, რომ სამეცნიერო პროზის უპირველეს დანიშნულებას წარმოადგენს მკითხველის გონებაზე და არა გრძნობებზე ზემოქმედება. ამიტომაც, რომ იგი გადმოცემის მაქსიმალური ობიექტურობისაკენ ისწრაფვის. ამის გამო, გავრცელებულია შეხედულება, თითქოს სამეცნიერო სტილი მოკლებულია ემოციური დატვირთვის მქონე ელემენტებს (სტილის ნეგატიური მახასიათებელი). ამიტომ, ხშირად ჩნდება აზრი, რომ სამეცნიერო პროზა ყოველთვის მოსაწყენი და არაორიგინალური და, აქედან გამომდინარე, ერთგვაროვანიცაა.

მკვლევარები ამტკიცებენ, რომ მეტყველების მხატვრული და სამეცნიერო სტილი პოლარულობას მხოლოდ გამონათქვამის ხატოვნობის თვალსაზრისით როდი ამჟღავნებს. ამ შემთხვევაში ერთმანეთს უპირისპირდება სუბიექტური შეფასება და ობიექტური ნეიტრალურობა, დინამიკურობა და სტატიკურობა, აშკარად გამოხატული ინდივიდუალობა და ამ უკანასკნელის არარსებობა. სამეცნიერო აზროვნების ფუნქციაა სამყაროს აღქმა ლოგიკური ანალიზის გზით, მხატვრულ აზროვნებაში კი შემოქმედებითი მიდგომა დომინირებს.

ამ მოსაზრებების მომხრეების აზრით, ემოციურზე და ჰიპერბოლიზებაზე ოდნავმა ყურადღების გამახვილებამაც კი, ისევე, როგორც მინიმალურმა ხატოვანებამ შეიძლება უარყოფითად იმოქმედოს გადმოცემის სიზუსტეზე, რადგან ნებისმიერი ცნება, რომელსაც ალევორიული ელფერი დაჰკრავს, გადის მეცნიერული ჩარჩოების მიღმა. თუკი სამეცნიერო პროზა თავის სიმაღლეზე დგას, იგი თავისუფალი უნდა იყოს ნებისმიერი სახის ემოციური გამოხატვის საშუალებებისაგან.

ემოციური ელემენტის გაძევებას სამეცნიერო ლიტერატურიდან სხვადასხვაგვარად ხსნიან:

უპირველეს ყოვლისა, იმ ფაქტით, რომ ინტელექტუალური და ემოციური აღქმა ერთმანეთს გამორიცხავს. სამეცნიერო პროზა თვითონ მეცნიერებაა და მიისწრაფვის რა მაქსიმალური ობიექტურობისაკენ, თავიდანვე გამორიცხავს აფექტურ ალევორიულ ელემენტებს.

მეორეც, ჩამოყალიბდა აზრი, რომ სამეცნიერო ენა და მისი არსი „ცხოვრების მიღმა“ და ამიტომ სამეცნიერო აზრი ყოველთვის თავისუფალია ნებისმიერი სახის გრძნობითი ელფერისაგან.

მესამე არგუმენტი არის ის, რომ ნებისმიერი სუბიექტური ელემენტი და დამოკიდებულება ზუსტი სამეცნიერო დისკუსიის მიღმა დგას.

ზემოთ ჩამოთვლილ რადიკალურ მოსაზრებებს უპირისპირდება მკვლევართა საკმაოდ დიდი ნაწილი იმის შესახებ, რომ ემოციურმა ელფერმა შეიძლება შეადწიოს სამეცნიერო ლიტერატურაში.

ეს ფენომენი შეიძლება რამდენიმე მიზეზით აიხსნას. უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ ენაში თითქმის არ არსებობს სრულიად იზოლირებული სტილისტური რესურსები და სამეცნიერო პროზის სტილი არ შემოიფარგლება მხოლოდ განსაკუთრებული ენობრივი ფორმებით.

სამეცნიერო პროზაში ემოციური ელემენტების შეღწევის ერთ-ერთ მიზეზად სამეცნიერო პოლემიკაც ითვლება. პოლემიკის დროს, რომელიც ისეთივე ძველია, როგორც მეცნიერება, ემოციური ლექსიკის ელემენტების დანიშნულებას წარმოადგენს იმ შეხედულებათა და ცნებათა შესუსტება, რომლის წინააღმდეგაც მიმართულია პოლემიკური დარტყმა.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ სამეცნიერო ნაშრომებში მხოლოდ ზემოაღნიშნული მიზნით ნახმარი ელემენტები როდი ავსებენ გამომხატველობითისა და ინდივიდუალურის მარაგს. ავტორის ინდივიდუალობა, მისი ხედვა, დამოკიდებულება ნათქვამის ან დაწერილის მიმართ მეცნიერულ ნაშრომში ემოციური შეფასების ელემენტს წარმოქმნის, და, აქედან გამომდინარე, შემოაქვს ემოციური შეფერილობა. უფრო მეტიც, შემოქმედებითი ინდივიდუალობა შეიძლება დროდადრო ისეთივე ძლიერიც იყოს, როგორც მხატვრულ პროზაში. ამიტომ ეჭვის ქვეშ დგება აზრი, რომ სამეცნიერო ენა სავსებით მოკლებულია პიროვნულობას. „აზრი, რომელიც გრძნობითაა გაღესილი, უფრო გვარწმუნებს, ვიდრე მხოლოდ ობიექტური გულგრილი გამონათქვამი“ [6, 347].

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ემოციურ-სუბიექტური შეფასებისა და მისი ენობრივ-სტილისტური მახასიათებლების შესწავლა აქტუალურია არა მარტო მხატვრული ენის სტილთან მიმართებაში, არამედ მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სამეცნიერო ენის სტილის ჩამოყალიბებაშიც.

ემოციურისა და ინტელექტუალურის კავშირი და ურთიერთმიმართება ყოველთვის იპყრობდა ენათმეცნიერთა ყურადღებას. მიუხედავად აღნიშნული საკითხის გარშემო არსებული რადიკალური შეხედულებებისა, ზემოხსენებული ასპექტების ურთიერთგამომრიცხავობის შესახებ, უფრო მისაღებად უნდა მივიჩნიოთ ლინგვისტური კონცეფცია, რომლის მიხედვითაც ენის ინტელექტუალურ და ემოციურ მხარეებს შორის მჭიდრო ურთიერთკავშირი არსებობს.

ინტელექტუალური და აფექტური ენის ორ მნიშვნელოვან და აუცილებელ ასპექტს წარმოადგენს. განსხვავება მხოლოდ იმაშია, რომ ერთ შემთხვევაში ადგილი აქვს ლოგიკურ, ინტელექტუალურ დომინანტას, ხოლო მეორე შემთხვევაში – ემოციურ-გამომხატველობითს.

ენის კვლევის დროს ორივე ასპექტს უნდა მიექცეს ყურადღება და არა იმის მცდელობას, რომ ეს ელემენტები ერთმანეთს დაუუპირისპიროთ. ლოგიკური ენა შეიძლება არ იყოს მოკლებული ემოციურ შეფერილობას, ხოლო ემოციური – მყარ ლოგიკურ წყობას. ენის ინტელექტუალიზაცია გულისხმობს არა ემოციური ელემენტის მთლიანად გაძევებას, არამედ გაზრდილ კონტროლს მასზე.

სამეცნიერო პროზაში შემფასებლური და ინდივიდუალური ელემენტების გამოყენებას თავისი სპეციფიკა ახასიათებს, რაც შემდეგში მდგომარეობს:

- მართალია, სამეცნიერო პროზაში ინდივიდუალობის გამოჩენა დასაშვებია, მაგრამ არ წარმოადგენს სტილის ორგანულ მახასიათებელს;
- ემოციური ელემენტი განიცდის გარკვეულ ფუნქციურ გარდატეხას, რის გამოც არ ირღვევა სტილის საერთო კანონზომიერება;

– მხატვრული ენისაგან განსხვავებით, სადაც ემოციურ-გამომხატველობითი ელემენტი განუყოფელი ნაწილია, სამეცნიერო ენა მხოლოდ უშვებს ასეთი ელემენტების გამოყენების შესაძლებლობას;

– ერთის მხრივ, ემოციური ელემენტების სტილისტური შეფერილობა განსაკუთრებულ გამომხატველობას იძენს ლოგიკური, ობიექტური მსჯელობისა და საგანთა და მოვლენათა კვალიფიკაციის ფონზე, მეორეს მხრივ კი, ემოციური შეფერილობის ლექსიკის სპეციფიკური შეზღუდული ხასიათი სამეცნიერო პროზის სტილის ერთიანობის შესაძლებლობას იძლევა.

მიუხედავად ამ ორი სახის აზროვნებასა და სტილს შორის მნიშვნელოვანი განსხვავებისა, მათ შორის მაინც ბევრია საერთო. როგორც ვ.ა. ბოგოროდიცკი აღნიშნავს, შემოქმედებითი სული ერთი და იგივე ხასიათისაა როგორც მეცნიერებაში, ასევე პოეზიაში. განსხვავება მხოლოდ ენის ელემენტების ხასიათსა და მათ წყობაშია [2, 314–315]. ვ. ბრიუსოვის აზრით კი განსხვავება მხოლოდ იმ მეთოდებშია, რომლებსაც ისინი იყენებენ. მეცნიერების მეთოდს ანალიზი წარმოადგენს, ხოლო ხელოვნებისას – სინთეზი. მეცნიერება შედარებისა და შეპირისპირების საშუალებით ცდილობს სამყაროს მოვლენების შესწავლას, ხოლო ხელოვნება მიისწრაფვის იმისკენ, რომ სამყაროს მოვლენები ანალოგიის მეშვეობით ერთ მთლიანად შეკრას [3, 208].

როგორც მეცნიერება, ასევე ხელოვნება სპეციფიკური მეთოდების გამოყენებით იკვლევს სამყაროს და ამდიდრებს ადამიანის გონებას ცოდნით. ალბათ, ეს კავშირიც განაპირობებს იმ გარემოებას, რომ მხატვრული სტილის ელემენტები იჭრებიან სამეცნიერო ნაშრომებში, ამდიდრებენ სამეცნიერო ენის სტილს და მეტ გამომხატველობას ანიჭებენ მას. ძნელად თუ მოიძებნება სამეცნიერო ნაშრომი, რომელშიაც ზომიერად მაინც არ არის გამოყენებული ემოციური დატვირთვისა და შეფერილობის მქონე სტილისტური საშუალებები.

ლიტერატურა

- 1) Ш. Балли. Французская стилистика. М., 1961, с. 244.
- 2) В.А. Богородицкий. Очерки по языковедению и русскому языку. 2004, с. 314–315.
- 3) В. Брюсов. Научная поэзия. т.2, М., 1955, с. 208.
- 4) Г.О. Винокур. Избранные работы по русскому языку. М., 1979, с. 211.
- 5) Н. Поспелов. Проблема стилистики и проблема стиля. Тезиси докладов. Изд-во МГУ, 1961, с. 39, 44.

Некоторые особенности стиля научной прозы

М. Шония, М. Чхარтишвили, Н. Долидзе
Грузинский технический университет,
Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77

Поскольку научная проза используется для отображения мыслительной деятельности человека, её стиль отличается логической последовательностью и объективностью, что проявляется как на синтаксическом, так и на лексическом уровнях. Однако, это не исключает наличия в стиле научной прозы эмоционально окрашенных слов, выражений и конструкций, которые придают ей большую выразительность и индивидуальность.

Some Peculiarities of Scientific Prose Style

M. Shonia, M. Chkhartishvili, N. Dolidze

*Georgian Technical University,
Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia*

As scientific prose is used for expressing the intellectual activity of the man, its style is characterized by accuracy, logical consistency and objectivity. These features are manifested both on the syntactic and lexical levels. However, this does not rule out the presence of emotive words expressions and constructions in the scientific style which add to its expressiveness and individuality.

ემოციურ-სუბიექტური შეფასების გამოხატვის ლექსიკური საშუალებები სამეცნიერო პროზაში

*მარიამ შონია, ასოცირებული პროფესორი
მანანა ჩხარტიშვილი, ასოცირებული პროფესორი
ნატალია დოლიძე, დოქტორანტი (ოსუ)
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას ქ., 77*

ემოციურ-ექსპრესიული ლექსიკა ენაში არსებული სიტყვების მარაგის იმ ჯგუფს განეკუთვნება, რომელიც ადამიანის გრძნობებს უკავშირდება და, აქედან გამომდინარე, დადებით ან უარყოფით დამოკიდებულებას გამოხატავს.

მეტყველების ნაწილებში ჩადებული ემოციურ-ექსპრესიული პოტენცი-
ალის საკითხი ყოველთვის იქცევა მკვლევართა ყურადღებას.

ემოციური ლექსიკის რესურსების შევსებაში დიდი წვლილი შეაქვთ ფართო სემანტიკის მქონე ზედსართავ სახელებს, აგრეთვე აწმყო და წარ-
სული დროის მიმღებებს. თვით ზედსართავი სახელის ბუნებაში ჩადებულია
სუბიექტური ინდივიდუალური საწყისი. ასე რომ, ავტორი ზედსართავი სახე-
ლის ხმარებისას გამოხატავს თავის დამოკიდებულებას საგნის ან მოვლენის
მიმართ და, აქედან გამომდინარე, შეფასებას აძლევს მას.

თვისობრივი ზედსართავების შინაარსი ელასტიკური და მრავალფე-
როვანია. მათი გამოყენების დროს საგნის თვისება გარდატყდება ინდივიდუ-
ალურ-ემოციური აღქმის ფაზაში და შემოაქვს ემოციურ-შემფასებლური
ელემენტი. თვისობრივი ზედსართავები ერთიანდებიან იმ სიტყვათა ჯგუფში,
რომელთაც ხან აფექტურ, ხან კი ემოციურ ლექსიკას უწოდებენ.

შეიძლება გამოვყოთ დადებითი და უარყოფითი ემოციური შეფასების
ზედსართავი სახელები.

დადებითი შეფასების მქონეა ისეთი ზედსართავები, როგორცაა, მაგ.,
მარველლოუს, წონდერფულ, მაგნიფიცენტ, გრეატ, ეხცელენტ, ბეაუტიფულ,
ადმირაბლუ, სპლენდიდ, ეხქუისიტე და ა.შ. განსაზღვრების როლს ასრულებენ
აგრეთვე მიმღებები: ასტონდინგ, სტრიკინგ, სტარტინგ და ა.შ.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ზოგჯერ ზედსართავების შინაარსი სცილ-
დება მის საგნობრივ-ლოგიკურ მნიშვნელობას და გადაინაცვლებს ავტორის

სუბიექტურ-ემოციური მახასიათებლის სფეროში. განვიხილოთ ეს მოვლენა, მაგალითად, ზედსართავ ბეაუტიფულ-ის მაგალითზე:

"Another *beautiful* contrast to this arrangement is afforded by the plants which continue to flavor in the depths of winter".

"The calculations in both methods are full of *beautiful* details".

რა თქმა უნდა, ამ შემთხვევაში ავტორი არ იყენებს სიტყვას მისი პირდაპირი გაგებით. ასე რომ, თვისობრივი განსაზღვრება გადადის ემოციურ-სუბიექტური მახასიათებლის სფეროში, ხდება ზედსართავი სახელის საგნობრივ-ლოგიკური მნიშვნელობის გაუფერულება, სუსტდება აგრეთვე სემანტიკური კავშირი იმ არსებით სახელთან, რომლისგანაც ეს ზედსართავია წარმოებული.

იგივე მოვლენასთან გვაქვს საქმე ხშირად უარყოფითი შეფასების ზედსართავებთანაც. მაგ., ზედსართავი მონსტროუს-ის ხმარების შემთხვევაში ხშირად დაკარგულია სემანტიკური კავშირი არსებითთან, განსაკუთრებით კი მაშინ, როდესაც ეს ზედსართავი გამაძლიერებელი ეფექტის მატარებელ სიტყვად გვევლინება. მაგალითად:

"It would be simply *monstrous* to conclude that seeds and plants had been "spontaneously generated".

"It appears *monstrous* to include the diameter of a foramen as put of the base of the skull".

ამასთან, უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ რაც უფრო დიდია საგნობრივ-ლოგიკურ მნიშვნელობასთან დაშორების ხარისხი, მით უფრო ძლიერია ემოციურ-გამომხატველობითი უნარი.

"In recent years proponents of gender have made *remarkable* progress in providing equal opportunity to women".

"Lose coupling can be a major irritant, but it need not be a *fatal* flow".

"A large non-profit sector, poorly trained and poorly paid providers, *frazzled* parents and *dramatic* changes cause self-correcting market forces".

"These *startling* trends have created new opportunities and new problems".

"It also bears a *striking* resemblance to what Anderson calls pragmatic liberalism".

"These are different *wrenching* choices on which much depends".

ინგლისური ენის ემოციურ-ექსპრესიული ლექსიკის რესურსების შეფასებაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვთ ზმნიზედებს, რომლებიც ავტორის სუბიექტური შეფასების ერთ-ერთ საშუალებად გვევლინებიან. ისინი თავისი სემანტიკური ბუნებით ემოციურ გამაძლიერებლებს წარმოადგენენ, რომლებიც ახდენენ ზომისა და ხარისხის, თუ რაიმე სხვა თვისების ჰიპერბოლიზაციას. ისევე როგორც ზედსართავი სახელები, ზმნიზედებიც იყოფა დადებითი და უარყოფითი შეფასების მქონედ. დადებითი შეფასების მატარებელი ზმნიზედების მაგალითებია: admirably, beautifully, excellently, expusitely, wonderfully და ა.შ., ხოლო უარყოფითის – terribly, ruthlessly, awfully, jealiously და ა.შ. არსებობს აგრეთვე ე.წ. „შუალედური“ ზმნიზედები, ისეთები, როგორიცაა, მაგალითად: extremely, excessively, enormously, incredibly, extraordinarily და ა.შ. აღნიშნული ზმნიზედების დადებითი, უარყოფითი თუ ნეიტრალური შეფასება დამოკიდებულია იმ ზედსართავზე, რომელიც ზმნიზედას მოსდევს. მაგალითად, extremely stable, extremely unstable, extremely different.

ხარისხობრივი დატვირთვის მქონე ზმნიზედები მიგვითითებენ ხარისხობრივი მაჩვენებლის გარკვეული რაოდენობით არსებობაზე. ასეთებია,

მაგალითად, pretty, absolutely, perfectly, utterly, exceedingly, vastly, extraordinarily და ა.შ.

მოვიყვანოთ სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოყენებული ზმნიხედების რამდენიმე მაგალითი:

"By accepting *extraordinarily* low wages in an effort to accommodate tight parental budgets, provider help children to pay their bills".

"The number of working women has increased *sharply*".

"Evening child care is *extremely* hard to find".

"Quality of child care varies *dramatically* from center to center and system to system".

"Child care in the United States is *strikingly* uneven".

"They fail to help many consumers who *desperately* need guidance".

ენის ემოციურ-ექსპრესიულ ტონალობაში თავისი წვლილი შეაქვთ არსებით სახელებსაც. თუკი ზმნიხედა და ზედსართავი სახელი სალაპარაკო ენის ფენას მიეკუთვნება, არსებითი სახელები უფრო წიგნიერ ლექსიკას უნდა მიეკუთვნოთ. ისეთი არსებითი სახელები, როგორცაა, მაგალითად, beauty, admiration, triumph, gracefulness, ardour, absurdity, generosity, flattery, evil, excellence, enthusiasm, devotion, disgrace, ignorance, scorn, disaster და ა.შ. სამეცნიერო ლიტერატურაში ხშირად გამოიყენება ემოციური ელფერის გასაძლიერებლად და დადებითი ან უარყოფითი დამოკიდებულებისა და შეფასების გამო-სახატავად.

არსებითი სახელების მიერ გამოხატული დადებითი შეფასება გამოიყენება მეცნიერის ნაშრომის შესაფასებლად, თვითონ მკვლევარის დასახასიათებლად, მისი განსაკუთრებული ღვაწლის აღსანიშნავად, კვლევის პროცესის დასახასიათებლად და ა.შ.

უარყოფითი შეფასების მატარებელი არსებითი სახელები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს, მაგალითად, სამეცნიერო თეორიის კრიტიკული ანალიზისათვის, პროცესის ფაქტის ან მოვლენის უარყოფითი დახასიათებისათვის, ექსპერიმენტის მსვლელობის დროს წარმოშობილი არასასურველი ან განსაკუთრებით ხაზგასასმელი გარემოებების დასახასიათებლად და ა.შ. როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი შეფასების მქონე არსებით სახელებს აკისრიათ ეფექტის გამაძლიერებელი ფუნქცია და შემოაქვთ თავისებური სტილისტური შეფერილობა, მაგალითად:

"Despite these *virtues* the iron triangle falls short of being a comprehensive normative framework".

"A timely subsidy helped to cushion the family day care community against the *shock* of new regulations".

"Providers must take advantage of every opportunity to raise their rates without triggering a public *outcry*".

"Academy react if its code violation were publicized with equal *vigor* by the mass media".

"The *burdens* imposed on Mediating Structures will be lessened considerably".

სამეცნიერო ენის ემოციური შეფერილობის შექმნის თვალსაზრისით გარკვეული როლი ზმნებსაც აკისრიათ. ექსპრესიული ზმნები გამოიყენება ავტორის ნაშრომის ან მოვლენისა და ფაქტის უარყოფითად ან დადებითად შესაფასებლად, ასევე გამონათქვამებისათვის ზედმეტი გამომსახველობის მისანიჭებლად. აღნიშნული მიზნით გამოიყენება როგორც ის ზმნები, რომლებიც სალაპარაკო ენას მიეკუთვნებიან, ასევე ისინი, რომლებიც „წიგ-

ნურ“ ლექსიკას ეკუთვნიან. ასეთი ზმნებია, მაგალითად, to disparage, to endow, to commence, to venture, to perish, to succumb, to entomb, to disdain და ა.შ. სალაპარაკო ენის სფეროდან – to brush aside, to brake down, to hit upon, to push, to crush, to spring up და ა.შ.

გამაძლიერებელი ეფექტის მქონე ზმნების გამოყენების მაგალითები:

"It captures headlines and triggers public policy debate".

"If child care arrangements crash, a sceptical client's commitment may crash as well".

"When a child is ill, the working mother must leave work and cope with her child or scramble to contrive some other arrangement".

"Even they get upset, though, when government regulations huff and puff over technicalities".

"Between 1977 and 1987, as expenditures on home health and out patient clinics skyrocketed, the for-profit sector's market share increased dramatically".

სამეცნიერო ენის სტილის ანალიზისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს მეტაფორას. ატარებს რა ტრადიციულ ხასიათს, ენობრივი მეტაფორა წარმოადგენს შესანიშნავ მასალას ლოგიკურად თანმიმდევრული აზრის გამოსახატავად, არგუმენტირებისათვის და ა.შ. გარდა ამისა, ასეთ მეტაფორას არ გადააქვს მკითხველის ყურადღება ძირითადი აზრისაგან, არ იწვევს დამატებით შეუთავსებელ ასოციაციებს.

სამეცნიერო ტექსტში ძირითადად გვხვდება როგორც ზმნური, ასევე არსებითი სახელებით გამოხატული მეტაფორები. როგორცაა, მაგალითად, to throw the light, to bridge a gap, to attack a problem, to crown with success, to toil through the solution, to wrestle with the problem, to ventilate an idea, to wake up to the fact, strides of science, armour of sanctity, treasury of the deep, a ray of hope, fruits of inheritance და ა.შ.

მიუხედავად იმისა, რომ მეტაფორა სამეცნიერო ტექსტში დამხმარე ხასიათს ატარებს, იგი უფრო იპყრობს მკითხველის ყურადღებას, ვიდრე მხატვრულ პროზაში. ამ შემთხვევაში მოქმედებს ე.წ. კონტრასტულობის კანონი. მეცნიერულ ნაშრომებში, რომლებიც აგებულია ლოგიკური მსჯელობისა და მტკიცების პლანში, მეტაფორის გამოჩენა მყისვე იპყრობს მკითხველის ყურადღებას.

ის, რომ სამეცნიერო ტექსტში მეტაფორა დამხმარე ხასიათს ატარებს, იმითაც მტკიცდება, რომ ავტორი, უპირველეს ყოვლისა, აზრს მკაცრად და ლოგიკურად აყალიბებს, ხოლო შემდეგ, აღნიშნულის განსამტკიცებლად, იყენებს მეტაფორას, რომელიც გამოთქმულ აზრს ემოციურ-სუბიექტურ შეფერილობასა და შეფასებას აძლევს. ასე რომ, გარკვეულად ხდება ემოციურისა და სუბიექტურის გამიჯვნა. მოვიყვანოთ შემდეგი მაგალითები:

"Almost every square mile of the sea bed yields different species. In fact, the treasury of the deep is inexhaustable".

"An idea is beginning to dawn upon us that there may be much real ability among the boys in other directions, they may be a kind of unworked mine of possibilities and resources".

მეცნიერულ ნაშრომებში მეტაფორა სხვადასხვა მიზნით გამოიყენება, მაგალითად:

- ა) ამას თუ იმ თეორიის გასაკრიტიკებლად;
- ბ) კვლევის საგნის აღსაწერად (დადებითი ან უარყოფითი შეფასების გარეშე);
- გ) კვლევის საგნის აღსაწერად მისთვის დადებითი ან უარყოფითი ემოციურ-სუბიექტური შეფასების მინიჭებით;

დ) მეცნიერის ნაშრომის დადებითად ან უარყოფითად შესაფასებლად (მაგ. პოლემიკური ხასიათის რეცენზიებში).

ასე რომ, მეტაფორა, როგორც სტილისტური ხერხი, სამეცნიერო პროზაში გამოიყენება შეგნებულად და იმ ფარგლებში, რომელიც შეესაბამება მეცნიერული აზრის გამოხატვის ამოცანებს.

მეტაფორის ფუნქციონირების გარკვეული შეზღუდვა კიდევ ერთხელ მიგვითითებს სუბიექტურ-ემოციური ელემენტების რაციონალურ გამოყენებაზე სამეცნიერო ლიტერატურაში

მეტაფორების გამოყენების მაგალითები:

"Even in Vermont, where *chains do not dot the child care landscape*, for-profit centers violate state rules more often".

"It might be said that society *fills the gaps* left by inadequate markets".

"Decentralization has liberated *oppressive red tape*".

"In the word of some researchers, it would require new *habits of the heart*".

"They have jealously guarded their autonomy to reach out those in need instead of *encasing themselves in protective cocoons*".

"In *wrestling with these questions* I have relied upon two normative frameworks".

სამეცნიერო პროზაში გამოყენებულ სტილისტურ საშუალებებს შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს შედარებას. ეს ბუნებრივიცაა, რადგან მეცნიერულ ლოგიკურ მსჯელობას ესაჭიროება შედარებითი ანალიზი, ანალოგიების მოძებნა, საგანთა და მოვლენათა შედარება, საერთოს აღმოჩენა და საპირისპიროს გამოყოფა და ა. შ.

შედარება შეიძლება გამოყენებულ იქნას მეცნიერის დეაქტივებისა და შემოქმედების დადებითად დასახასიათებლად, კვლევის ობიექტის დასახასიათებლად და ა.შ., მაგრამ, ყველა შემთხვევაში შედარების გამოყენებისას ავტორი გამოხატავს თავის ემოციურ დამოკიდებულებას აღწერილი მოვლენისა თუ ფაქტის მიმართ. ეს დამოკიდებულება ადვილად კპოვებს ასახვას მკითხველის წარმოსახვაში, მოქმედებს მის გრძნობებზე და ქმნის რა ემოციურ შეფერილობას, ამყარებს ავტორის მიერ გამოთქმულ აზრს. მოვიყვანოთ შედარების რამდენიმე მაგალითი:

"All you know that this idea is almost *as old as mankind*".

"*Unlike other regulatory hurdle*, these requirements are not even remotely related to the health and safety of children".

"It is tempting to dismiss changes that can be achieved so quickly *as trivial or incremental in nature*".

"We would have to recreate a spirit of community comparable *to that evoked so vividly in old Frank Kapra movies*".

სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოიყენება აგრეთვე სიტყვათა კომბინაციები, რომლებიც ჩამოყალიბებულნი არიან „გამზადებულ“ გამოთქმებად, სტაბილურ ერთეულებად.

განსხვავებით ლექსიკოლოგიისაგან, რომელიც სტაბილურ ლექსიკურ ერთეულს ნაწილებად შლის კვლევისა და ანალიზისათვის, სტილისტიკა ასეთ ერთეულებს განიხილავს იმ საკომუნიკაციო ეფექტის თვალსაზრისით, რომლის გადმოცემასაც ავტორი ცდილობს. სტილისტიკა ინტერესდება იმ სიტყვათა კომბინაციებითაც, რომლებიც, როგორც ლექსიკური ერთეულები, ჯერ კიდევ ჩამოყალიბების პროცესში იმყოფებიან. როდესაც ასეთ გამოთქმებზე ვლაპარაკობთ, ჩვენ წინაშე დგება ე.წ. „კლიშეს“ პრობლემა. ამ პრობ-

ლემის გარშემო პოლემიკა არ წყდება. არსებობს აზრი, რომ კლიშე ყოველთვის გაცვეთილია და როდესაც შეგვიძლია ვიწინასწარმეტყველოთ, თუ რა სიტყვა მოჰყვება ბოლოს ნათქვამ სიტყვას, საქმე გვაქვს კლიშესთან. მეორეს მხრივ, არსებობს მოსაზრებაც, რომ ის, რაც ძველი და გაცვეთილია ერთი მსმენელის ან მკითხველისათვის, შეიძლება ახალი იყოს მეორისათვის.

გარდა ამისა, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ისეთი სიტყვათა კომბინაცია, რომელიც მიუღებელია გარკვეული ენობრივი საზოგადოებისათვის, არ ეხამება ენის შინაგან წესებს, ვერ გახდება სტაბილური ენობრივი ერთეული და, აქედან გამომდინარე, ხშირი ხმარებისაგან „გაცვეთილიც“.

ის, რომ ესა თუ ის ლექსიკური ერთეული მოცემულ ენაში ნაცნობი და გასაგები ხდება, მიგვითითებს იმაზე, რომ იგი აღიარებულია, როგორც ენობრივი ერთეული.

ასეა თუ ისე, გაცვეთილია ეს გამოთქმები თუ არა, ისინი მაინც ფართოდ გამოიყენება ენაში და მათი მაგალითები სამეცნიერო ლიტერატურაშიც გვხვდება. ისეთი სიტყვათშეთანხმებები, როგორიცაა, მაგალითად, *crushing defeat*, *sky rocketing costs*, *unthinkable thoughts*, აგრეთვე შედარებით ნეიტრალური ელფერის მქონე სიტყვათშეთანხმებები, როგორიცაა *growing awareness*, *rising expectations*, *overwhelming majority* და ა.შ. ფართოდ გამოიყენება და ენის გამომხატველობითი რესურსების მარაგს ავსებს.

გამოყენებული მყარი სიტყვათშეთანხმებების მაგალითები:

"Individual subsystems often *march to the beat of different drummers*".

"Such pressures *add to the heavy burdens* that families already face".

"Would for-profit centers still be worse than nonprofit centers if we could wave a magic wand and *banish the chains*?"

"Employers pass along the *overwhelming majority* of the incremental costs".

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ინტელექტუალური და აფექტური ენის ორი მნიშვნელოვანი მახასიათებელია. ისინი არ გამორიცხავენ ერთმანეთის თანაარსებობას. უბრალოდ, ერთ-ერთი მათგანი შეიძლება ლოგიკურად დომინირებდეს მეორეზე.

ემოციური ელემენტი არა მარტო აღწევს სამეცნიერო ლიტერატურაში, არამედ სუბიექტური შეფასების მიზანმიმართული და, ამავე დროს, ზომიერი გამოყენება მეტ დამაჯერებლობას აძლევს აზრს, რომლის მიზანსაც ფაქტის ან მოვლენის ლოგიკური არგუმენტაცია წარმოადგენს.

ლოგიკური მსჯელობის ლაკონურობისა და ნეიტრალურობის შესამება ემოციურ-სუბიექტურ ელემენტთან კიდევ უფრო ამყარებს და განამტკიცებს სამეცნიერო ნაშრომში გადმოცემულ გაანალიზებულ ინფორმაციას. ზომიერად გამოყენებული ემოციური ელემენტი ისე ჩაიქსოვება სამეცნიერო ენის „ამაღლებულ, მწიგნობრულ“ ლექსიკაში, რომ არ არღვევს სამეცნიერო ლიტერატურის სპეციფიკურ მთლიანობას და, ამავე დროს, მეტ გამომხატველობას მატებს მას.

ლიტერატურა

- 1) И.В. Арнольд. «Стилистика современного английского языка». 1973.
- 2) А.В. Фёдоров. «Очерки общей и сопоставительной стилистики». М., 1971
- 3) М.П. Брандис. «Стилистический Анализ». М., 1971.
- 4) Н.Ф. Пелевина. «Стилистический анализ художественного текста». Л., 1980.

- 5) I.R. Galperin. "Stylistics". "Higher School". 1977.
6) William T. Gormley. "Everybody's Children". Washington DC, 1995.

Лексические средства выражения эмоционально-субъективной оценки в стиле научной прозы

М. Шония, М. Чхартишвили, Н. Долидзе

Грузинский технический университет, Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77

К многочисленным и разнообразным средствам выражения эмоционально-субъективной оценки относятся эмоционально-окрашенные прилагательные, наречия, существительные, глаголы, а также фразеологические единицы. Использование таких слов и выражений в стиле научной прозы не только не нарушает специфической целостности этого стиля, но и придает ему большую выразительность, способствуя лучшему осмыслению передаваемой информации.

Lexical Means of Expressing Emotional Appraisal in Scientific Prose

M. Shonia, M. Chkhartishvili, N. Dolidze

Georgian Technical University, Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia

Multiple and diverse lexical means of expressing emotional appraisal include emotionally coloured adjectives, adverbs, nouns, verbs as well as phraseological units. Using such words and expressions in scientific prose does not disturb the specific integrity of this style; on the contrary, it adds to the expressiveness of the information conveyed and, therefore, contributes to the better comprehension of the text.

Семантика роли «адресата» (AD)

(в контексте грузинской глагольной супер-парадигмы)

Г.Б. Чикоидзе

В работах Chikoidze 2007, Чикоидзе 2010 предложено нетрадиционное понятие супер-парадигмы как совокупности парадигм грузинского глагола, образованных от одной и той же глагольной лексемы. Одной из основ для введения этого понятия служит общность и упорядоченность набора семантических ролей, к которым непосредственно адресуются члены этой совокупности посредством соответствующих глагольных аффиксов, и «ответная» упорядоченность выбора падежного оформления актантов, выражающих эти роли (Чикоидзе 2010 а).

Так, например, в случае супер-парадигм, рассматриваемых в Чикоидзе 2010 как регулярные, набор ролей выглядит в соответствии с Рис.1, где CS представляет роль «каузатора», AG – агенса, OB –объекта (пациенса) и AD – «адресата». Каждой парадигме регулярной супер-парадигмы взаимоднозначно соответствует часть этого набора: каузативная парадигма адресуется своими аффиксами к паре (CS, AG), активная (не адресованная) – к (AG, OB), а та же активная (адресованная) – к (AG, AD), наконец пассив (без адресации) – к единственной роли OB, а с адресацией – к паре (OB, AD).

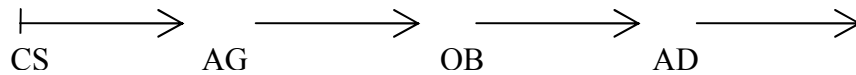


Рис.1 Набор семантических ролей «регулярной» супер-парадигмы. Комментарии в тексте.

Стрелки на Рис.1 символизируют зависимости, связывающие эти роли: «головная» (крайняя левая, согласно схеме Рис.1) роль оказывает доминантное влияние на остальные члены набора и, в первую очередь, на непосредственно следующую за ней роль, определяя ее оформление, так и придавая некоторые дополнительные оттенки ее семантике. Так, например, присутствие в наборе CS лишает AG его базисного (присущего ему в головной позиции) оформления, заменяя его маркерами адресата (AD), что впрочем, не противоречит здравому смыслу, если учесть, что AG в таком наборе действительно становится адресатом воздействия каузатора CS.

В отличие от этого позиция AD в наборе всегда является крайней правой («хвостовой») - согласно Langacker 1991), а оформление зависит от адресованности или неадресованности парадигмы: в первом случае AD оформляется как традиционное косвенное дополнение (глагольная адресация объектными аффиксами (Ob) и оформление актанта дательным (d) падежом в I, II серии); при отсутствии адресации глагольными аффиксами актант AD маркируется тем или иным послелогом (tvis – ‘для’, tan – ‘с’, ze – ‘на’) в зависимости от глагольной лексемы, реализующей предикат (PRED). Этот последний вариант маркирования в большинстве случаев возникает и при глагольных формах III серии, что можно объяснить тем, что в этой серии объектные аффиксы (Ob) переадресуются к AG, принимающему к тому же форму дательного падежа: сохранение того же падежа за актантом AD привело бы к двусмысленностям, которых, как правило, избегает язык. Это подтверждается и тем, что в случаях, когда «партнеры» по набору ролей не принимают в III серии форму дательного или вообще отсутствуют (s3inavs mas (d) – ‘спит он’), то форма дательного за актантом AD сохраняется.

Что касается семантики AD, то в основе ее лежит (в соответствии с позицией AD в схеме Рис.1) направленность на него как на конечный ориентир, адресат процесса (иногда - состояния), выражаемого глагольной лексемой. Детали этой «направленности» определяются семантикой глагола и участника ситуации, наиболее тесно связанного с AD, а также самого AD. В частности, в зависимости от этих семантических отношений направленность может быть прямой или косвенной, более или менее уточненной, а результат воздействия на AD может быть того или иного рода: AD может изменяться или оставаться неизменным, приобретать что-то дополнительное или, наоборот, терять что-то ему принадлежавшее и т.д.

Схема Рис.2 предназначена для определения этих различий результата воздействия на AD, непосредственным инициатором которого является один из участников, роль которого отлична от AD: агенс (AG), инструмент (INSTR), объект (OB); в некоторых специфических случаях это воздействие распространяется на AD, исходя непосредственно из семантики глагола (PRED).

Здесь, как и в Чикоидзе 2010, используется «радиальный» путь описания семантики, в данном случае – роли AD. Схема Рис.2 представляет собой попытку структурирования базовых значений AD, из которых могут развиваться вторичные

(переносные, метафорические, идиоматические) значения этой роли, не теряющие, однако связи со своими исходными, базовыми значениями.

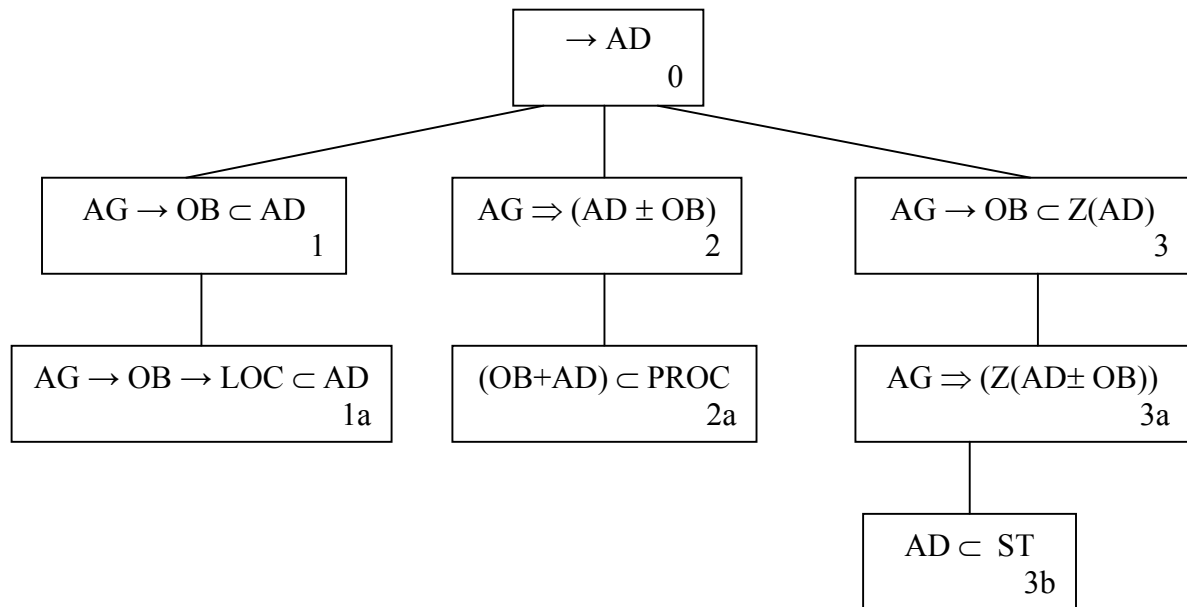


Рис.2 Схема значений AD и ролевых контекстов, определяющих возможность их реализации в высказывании. Комментарии в тексте (нумерация пунктов текста соответствует индексации блоков, к которым они относятся).

В некотором смысле радиальной является и структура самой схемы Рис.2; ее исходному (нулевому – 0) блоку соответствует простейший, пространственно-вещественный вариант значения AD; прямое и непосредственное воздействие на адресат одного из участников ситуации (AG, INSTR, OB) без уточнения позиции AD, на которую направлено это воздействие и без упоминания результата, к которому оно приводит:

→ AD

Примеры:

man (AG) didxans urtqa / ubraxuna qars (AD) – ‘Он долго бил / громыхал по двери’;
man (AG) didxans urtqa / ubraxuna qars (AD) muşti (/t) (OB/INSTR) – ‘Он бил / громыхал по двери кулак (/ом).’

Важным случаем переносных значений этого (0-го) блока является поток информации, направленный на «адресат» AD:

man (AG) utxra / ŧeaŧqobina / ganuxhada / auŧqa mas (AD) raŧasa – ‘Он сказал / сообщил / объявил ему что-то / его о чем-то.’

Примером весьма частых пересечений значений различных блоков и даже ветвей схемы Рис.2 могут служить высказывания квази-синонимичные только что приведенным, которые связывают передачу информации от AG к AD с некоторым (как правило – вещественным) объектом OB, что вызывает ассоциацию со значением блока 3a при условии, что одним из вариантов Z(AD) (см. ниже пункт 3a) можно считать совокупность доступных для AD источников информации:

man (AG) mas (AD) gaugzavna / miaçoda / ... çerili / sabuti / kvitari / gancxadeba / angariši / ... (OB) – ‘Он послал / доставил /... ему письмо / документ / квитанцию / заявление / отчет/ ...’.

Зато прямыми «наследниками» блока 0 выглядят «грубоватые» идиомы:

man (AG) mas (AD) (pirši (LOC)) miaxala / tavši rexva/ ... is (OB), gasac fikrobda – ‘Он прямо выложил ему / обрушил на него (/ему на голову) то, что думал’.

Впрочем, при факультативном добавлении LOC (tavši - ‘ему на голову’) и этот идиом сдвигается к другому (на этот раз – к 1b) блоку.

Нумерация дальнейших пунктов будет соответствовать номерам блоков схемы Рис.2, к которым относятся эти пункты.

1. Символика этого блока

$$AG \rightarrow OB \subset AD$$

указывает на то, что непосредственной целью воздействия (AG) в данном случае является не AD в целом (как в предыдущем случае), а некоторая его часть, которую обозначает OB, уточняя таким образом направленность действия, ориентированного, вообще говоря, на AD:

ekimma (AG) mas (AD) šeuxvia binçit xeli / amouço qbilis fesvi / mourçina tirkmelebi (OB) – ‘Врач ему перевязал бинтом руку / удалил корень зуба / вылечил почки’.

Идиомы:

man (AG) mas (AD) şeuçuxa guli / amouço tvini / şeukra xel-fexi (OB) – ‘Он ему издергал нервы / достал мозги / связал руки-ноги’.

1а. Этот пункт отличается от предыдущего лишь заменой OB на LOC, т.е. роли объекта (OB) на роль, соответствующую обстоятельству места (LOC), указывающую в этом случае место AD, на которое непосредственно направлена активность AG:

$$AG \rightarrow LOC \subset AD$$

Примеры:

man (AG) mas (AD) aqosa loqaze / tuçebši /... (LOC) – ‘Он поцеловал ее в щеку / губы/ ...’

Иногда между AG и LOC(AD) посредничает «освободившийся» OB:

ekimma (AG) mas (AD) çausva xelze (LOC) malamo (OB) / gauçeta nemsı (OB) barçaqşı (LOC) / çautara ekosqoria (OB) gulze / ... – ‘Врач ему помазал мазь на руку / сделал укол в ляжку / произвел эхоскопию сердца (/на сердце) /...’

Идиомы:

is (AG) mas (AD) tavze (LOC) xels (OB) usvams / tvalši (LOC) nacars (OB) aqris / ... ‘Он гладит его/ее по голове / пускает ему/ей пыль в глаза / ...’

2. Значения левой ветви схемы рассматривают AD и воздействующего на него объекта как две вначале и в конечном итоге независимые друг от друга единицы. В отличие от этого средняя ветвь (2, 2а) подразумевает тесную связь между ними, возникающую в процессе взаимодействия или, наоборот, нарушающуюся в его результате. Так, например, значения соответствующие блоку 2, подразумевают объединение AD и OB в одно целое (AD+OB) или отделение от целого AD одной из его частей (AD-OB) под воздействием, исходящим от AG (возможно через посредство INSTR):

$$AG \Rightarrow (AD \pm OB)$$

man (AG) daumaça sacıvs (AD) sunelebi (OB) / miaçera perangs (AD) žibe (OB) / miuerta qompiuters axalı modemi (OB) / ... ‘Он добавил в сациви пряности / пришел к рубашке карман / подсоединил к компьютеру новый модем / ...’;

man (AG) danit (INSTR) moacila purs (AD) kerki (OB) / moaṭexa ṭoṭs çveri (OB) / moagliṣa ḳedels (AD) ṣveli ṣpaleri (OB) / ... ‘Он срезал ножом с хлеба корку / отломил кончик ветки / содрал со стены старые обои / ...’

Большинство переносных значений этого узла совпадает со значениями блока 3а. Все же специфическими для данного (2-го) блока можно считать значения, связанные с возникновением / исчезновением некоторого качества AD:

sunelebma (AG) misca axali gemo (OB) ḳerṣs (AD) – ‘Пряности придали новый вкус пище’;

am samḳaulebma da ḳosmeṭiḳam (AG) damaṭebiti eṣxi da brçqinvaleba (OB) mianiḳa mis garegnobas (AD) – ‘Эти драгоценности и косметика придали дополнительные изящество и блеск ее внешности’;

am mukaram / ubedurma ṣemtxvevam (AG) çartva / gaukro gambedaoba (OB) mis kcevas (AD) – ‘Эти угрозы / несчастные случаи лишили смелости его поведение’.

2а. Роль единого целого в этом случае выполняет процесс (PROC), в рамках которого взаимодействуют OB и AD:

$(AD+OB) \subset PROC$.

Основным вариантом можно считать случай, когда AD и OB одновременно или попеременно выполняют аналогичные действия:

is (OB) mas (AD) esaubra / eḳamata / eṣxuba / eḳidava / ṣeeḳibra / evaḳra / ... ‘Он с ним беседовал / спорил / дрался / боролся / соревновался / торговался / ...’

Все же участие этой пары ролей в процессе не выглядит в этих высказываниях вполне симметричным: OB приобретает в них оттенок инициатора, ориентированного на AD (блок 0). Этот нюанс становится более наглядным на фоне высказываний, полностью симметризирующих оценку поведения этой пары в рамках PROC:

isini esaubrnen / eḳamatnen / ... ertmanet (s/tan) – ‘Они побеседовали / поспорили / ... друг с другом’

или просто:

isini saubroben / ḳamatoben / ... – ‘Они беседуют / спорят / ...’

В еще большей степени этот перевес активности OB при вероятной (хотя и – необязательной) статичности AD проявляется в примерах вроде:

is (OB) ṣexvda / daeḳaxa / daeḳia / daemsgavsas / gauṭolda / ... mas (AD) – ‘Он встретился с ним / столкнулся с ним / догнал его / стал походить на него / сравнился с ним / ...’

Здесь дополнительно всплывают нюансы значений блоков 0 и 2.

Пересечение этого рода характерно для семантики многих блоков схемы Рис.2 и, в частности, для ее третьей ветви: возглавляющий ее блок 3 аналогичен во многом головному блоку схемы (0) и составляющим левой ветви (1, 1а); в основе семантики блока 3а лежат черты сходные со значением блока 2; наконец, ряд примеров, соответствующих семантике блока 3b, определенно напоминает семантику блока 2а. Своеобразие же этой ветви заключается в специфических отношениях, связывающих OB с AD (блоки 3, 3а) и в том, что AD (в одиночку или вместе с «партнером» OB) подвержен некоторому состоянию (ST), а не «втянут» в процесс PROC (блок 3b).

Переменная Z в символике блоков 3, 3а представляет совокупности, множества объектов OB (конкретных или абстрактных), находящихся в одном из «специфических» отношений с AD и таким образом удовлетворяющих требованиям значений этих блоков. Примерами частных случаев таких отношений AD и определяемой ими совокупности («зоны») могут служить: «собственность» AD, «круг семьи» AD, иные «близкие» (родственные, дружественные, служебные) отношения,

зона «стремлений», «желаний» AD и предполагаемые пути, средства их достижения и надежды на их осуществление, и т.д. Именно эти зоны (Z) и содержащиеся в них объекты (OB) представляются настолько «близкими сердцу» AD, что воздействие на них AG воспринимается как косвенное, метонимическое воздействие на самого AD.

3. Значения этого доминантного узла правой ветви схемы Рис.2 определяются символикой:

$$AG \rightarrow OB \subset Z(AD),$$

подразумевающей воздействие AG на один из объектов (возможно их группу), принадлежащих одной из зон Z(AD).

Наиболее частыми и очевидными являются высказывания, где Z(AD) представляет зону «собственности»:

man (AG) mas (AD) daulaga / gautbo / gaubinžura / ... otaxi / bina / ... (OB) – ‘Она ему убрала / согрела / загрязнила / ... комнату / квартиру / ...’;

man (AG) mas (AD) gauresxa / gauutova / dauxia / gaućućqiana / ... perangi / řaba / řarvali / ... (OB) – ‘Она ему выстирала / погладила / загрязнила / порвала / ... рубашку / штаны / ...’

Возможны примеры, где Z(AD) является зоной «близости» AD с OB:

ekimma (AG) mas (AD) umřurnalala / gadaurřina / gamouřanmrtela / ... řvili / coli / řma / deda / axlo megřbari / sařvareli gogo – ‘Врач вылечил / спас / оздоровил / ... ему сына / жену / брата / мать / близкого друга / любимую девушку / ...’.

В рамках семантики этого блока AG может оказывать воздействие на возможные пути, процессы, ведущие к достижению некоторых целей, желательных ситуаций, предметов стремления, мечтания, надежды:

man (AG) mas (AD) daxmareba gauřia / xeli řeućqo / xeli řeuřala / gza gauřsna / gza řauřęta / ... miznis miřęevaři / misařęevad – ‘Он ему оказал помощь / способствовал / препятствовал / открыл путь / перекрыл дорогу / ... в / к достиген (и/ю) цели’.

В этих метафорах роль OB выпадает на долю переносных понятий «помощи» (daxmareba), «рук» (xeli), «пути» (gza).

3а. Аналогично блоку 2а значения этого блока связаны с изменением состава Z(AD):

$$AG \Rightarrow Z(AD \pm OB),$$

т.е. под воздействием AG зона Z «приобретает» или «теряет» объект OB.

И в этом случае наиболее простые и наглядные примеры возникают в связи с зоной «собственности»:

man (AG) mas (AD) misca / aćuka / uqida / ... řigni / řekmebi / mankana / saxli / ... (OB) – ‘Он ему дал / подарил / купил / ... книгу / сапоги / машину / дом / ...’;

man (AG) mas (AD) řaartva / mopara / gamořęqua / ... fuli / řxeni / koneba / ... (OB) – ‘Он у него отнял / украл / выманил / ... деньги / коня / имущество / ...’

Примеры возможных вариантов, где Z(AD) представлено зоной «близких человеческих отношений»:

man (AG) mas (AD) daumegobra / dauaxlova / daařora / ... mezoblebi / nasnobebi / natesavebi / tanamřromlebi / ... (OB) – ‘Он его подружил / сблизил / развел / ... с соседями / знакомыми / родственниками / сослуживцами / ...’;

возможны и конструкции без упоминания источника внешнего воздействия (AD):

mas (AD) daebada řęupebi / gardaescvala deda / gařorda kmari / ... (OB) – ‘у нее родились близнецы / умерла мать / ушел муж / ...’

Метафоричность и в этом случае чаще всего характеризует высказывания, в которых Z(AD) представляет собой зону «желаний, стремлений, надежд» AD:

man (AG) mas (AD) gaučina / čaunerga / čausaxa / ... imedi / midrekileba / osneba / ... (OB) – ‘Он у него породил / ему внушил / у него создал / ... надежду / стремление / мечту ...’;

man (AG) mas (AD) gaukarçqla / gaukro / gausamčvera / ... qoveli imedi / iluzia / osneba / ... (OB) – ‘Он развеял / разрушил / ... ему все надежды / иллюзии / мечты / ...’

3b. Согласно со значением этого блока участник ситуации, интерпретируемый как AD, находится в состоянии ST:

$$AD \subset ST$$

Позиция блока в схеме Рис.2 определяется предположительной возможностью считать «состояние» (ST) на каком-то уровне абстракции некоторым аналогом «зоны» Z(AD) остальных блоков (3, 3a) этой ветви. Напрашивается и определенная аналогия с «процессом» (PROC) блока 2a: статика состояния ST имплицитно поддерживается динамикой некоторого процесса, социального, физиологического, эмоционального, ментального, в зависимости от характера самого состояния ST.

Типичные случаи физиологического ST:

mas (AD) sžinavs / yvižavs / šia / sçquria / ... – ‘Он спит / бодрствует / голоден / испытывает жажду / ...’

Социальная тематика звучит в примерах:

mas (AD) ućirs / (ar) ulxins – ‘Он нуждается / ему (не) легко живется’.

Во многих случаях состояние определяется отношением AD к некоторому объекту OB (что дополнительно поддерживает аналогию Z и ST):

mas (AD) akvs / hqavs / eķutvnis / ... raγasa / viγasa – ‘Он имеет / ему принадлежит / ... что-то / кто-то’.

В отличие от примеров, связанных с блоками 3, 3a здесь происходит лишь фиксация принадлежности OB зоне собственности AD. Аналогично определяется принадлежность OB к зонам «желания», «потребности», «необходимости», «возможности» AD в высказываниях:

mas (AD) sćirdeba / unda / šeužlia / šurs / ... raγasa (OB) – ‘ему нужно / он хочет / может / желает / ... что-то / чего-то’.

«Подражанием» процесса «партнерского» взаимодействия (блок 2a) можно считать выражения эмоциональных ST, в которых AD и OB воздействуют друг на друга, хотя и различным образом:

mas (AD) moççons / uqvars / sžuls is (OB) – ‘ему нравится / он любит / он ненавидит кого-то / что-то’.

Одностороннее влияние OB адресат AD испытывает в состоянии эмоционально возбужденного воображения:

mas (AD) ečveneba / elandeba / esizmreba raγasa (OB) – ‘ему является / мерещится / снится что-то’.

Та же роль фактора, вызывающего состояние AD, получает (по до сих пор неясным причинам) нестандартное для OB оформление родительным падежом в контексте глаголов:

mas (AD) sžera / sçams misi (SR) – ‘Он верит ему / верует в него’.

SR здесь подразумевает «источник» (Source) возникновения состояния.

Весьма любопытным представляется совпадение оформления SR при следующих грузинских глаголах и в их русских переводах:

mas (AD) ešinia / scxvenia / erideba / etaḡileba / ... misi (SR) – ‘Он боится / стыдится / стесняется / смущается / ... кого-то / чего-то’.

Проблема оформления SR в этих контекстах приобретает особое значение на фоне той определяющей роли, которую придает языковой форме представления семантических ролей предлагаемый здесь подход (в соответствии с более ранними работами - Chikoidze 2007, Чикоидзе 2010, 2010a). Естественным развитием данной работы было бы рассмотрение структуры значений остальных семантических ролей (CS, CI, AG, OB) на основе характера их оформления, выражающего их языковую интерпретацию, т.е. исходя из того, как их «понимает» и как «нам преподносит» их язык.

ლიტერატურა – References – Литература

1. G. Chikoidze 2007. The Marking of Verb-Actant Relations in Georgian Language. Proceedings of 6th International Tbilisi Symposium on Logic, Language and Computation. B.D. Springer-Verlag, Berlin Heidelberg.
2. Г. Чикоидзе 2010. Систематизация значений некоторых классов языковых единиц. Институт Систем Управления им. Элиашвили, Тбилиси
3. Г. Чикоидзе 2010a. «Цепочка действий» грузинской глагольной супер-парадигмы. Труды Института Систем Управления им. Элиашвили, №14, Тбилиси
4. Langacker 1991. Concept, Image, and Symbol. The Cognitive Basis of Grammar. Mouton de Gruyter. Berlin, New York.

“ადრესატის” (AD) როლის სემანტიკა (ქართული ზმნური სუპერ-პარადიგმის კონტექსტში)

გ. ჩიკოიძე

მოცემულია AD როლის მნიშვნელობათა სქემა, რომლის საფუძველს წარმოადგენს იმ ზეგავლენის ცნება, რომელსაც AD განიცდის სუპერ-პარადიგმის სხვა როლებიდან (AD, INSTR, OB). ეს ზემოქმედება შეიძლება ეხებოდეს AD-ს მთლიანად ან იყოს გამიზნული რომელიმე მისი ნაწილისთვის, შეიძლება იწვევდეს მის გარდაქმნას ან შემადგენლობის ცვლილებას და ა.შ. სწორედ ამ ნიუანსებს ასახავს სქემის სხვადასხვა კვანძები.

The semantics of “addressee” role (AD) (in the context of Georgian verbal super-paradigm)

G. Chikoidze

The proposed here scheme of AD’s meanings is based on the concept of influence on AD which is exerted by other semantic roles: CS-causer, AG-agent, OB-object, INSTR-instrument. In the result of this influence AD may be transformed, divided into parts or united with some complementary part, etc. All these and some other nuances are taken into account by the nodes of the proposed scheme.

არქიტექტურა – Архитектура – Architectura

კონტექსტუალიზმის პრობლემა ქართულ არქიტექტურულ რეალობაში

მ. დავითაია

*საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
თბილისი, კოსტავას ქ. 77*

XX საუკუნემ მძლავრი იმპულსი მისცა პლურალიზმს ხელოვნების ყველა დარგში. არქიტექტურაში შეირყა საუკუნეების მანძილზე განმტკიცებული ისტორიული მემკვიდრეობისადმი დამოკიდებულების დოგმები, რომელიც უპირველეს ყოვლისა, მემკვიდრეობისადმი მოწიწებასა და რევერანსში გამოიხატებოდა, ხოლო ისტორიულ-არქიტექტურულ გარემოში ახლის ინკორპორაცია შესაძლებელი იყო მხოლოდ არსებულთან კონტექსტის ნიშნით-თანამასშტაბურობით, საჭიროებისამებრ სტილური შეთავსებულობით, რომელიც არც თუ იშვიათად სტილიზაციაში და კომპილაციაში გადადიოდა. განსხვავებულობა, ერთადერთობა, არატრადიციულობა ეპოქის სულის და განწყობილების ნიშანია, ამიტომ არქიტექტურაში განსაკუთრებულის შენარჩუნებისა და განვითარების ახალი გზების ძიება სულ უფრო აქტუალური ხდება, ანუ მიმდინარეობს „კონტექსტის ძიების“ პროცესი.

ნაწილობრივ, ასეთი ძიებები „წარსულთან ჰარმონიის“ ნოსტალგიურმა ორიენტაციამ გამოიწვია, რომელმაც მხატვრული შემოქმედების ყველა სფერო მოიცვა და ორიენტირებული იყო რეტროსპექტივაზე. ის ჩამოყალიბდა როგორც თანამედროვე ქალაქების გაუფერულების სპონტანური დაპირისპირების შედეგი, რომელიც გამოწვეული იყო ინტენსიური ინდუსტრიული მშენებლობით. ამასთან კულტურული მემკვიდრეობის ღირებულებების გათვალისწინებამ, არქიტექტურაში ახალი ნოვატორული წინადადებების გაჩენის მხრივ პოზიტიური შედეგები გამოიღო, გააღრმავა რა ის ახალი ფორმალური და რიტორიკული შესაძლებლობებით, არქიტექტურული ენის ინდივიდუალიზაციით.

კონტექსტის ცნება და მასთან დაკავშირებული კონტექსტური აღქმა, კონტექსტური აზროვნება დამკვიდრდა ჩვენში 1990-იან წლებში. მას ხშირად ვხმარობთ მაგალითად, „ისტორიული“, „კულტურული“, „ცხოვრებისეული“, „სოციალური“, „მეცნიერული“, „არქიტექტურული“, „ეკოლოგიური“ კონტექსტი და სხვ.

დღეს, როდესაც ისტორიულ გარემოში ახლის ინკორპორაციის აუცილებლობა დგება კონტექსტი, თანამასშტაბურობა, მხატვრული და სტილური თანაარსებობა უწინდელი ერთად ერთობიდან ერთ-ერთის კატეგორიად იქცა. კიდევ მეტი, არსებობს ტენდენცია კონტექსტი შეიცვალოს კონტრასტით, რადიკალურად ახლით, რადიკალურად განსხვავებულთ, ამიტომაც ტრადიციისა და თანამედროვეობის მიმართება დღეს განხილულ უნდა იქნას ამ ორი პოზიციიდან.

კონტექსტი არ არის მხოლოდ მასშტაბური ან სტილური შეთავსება, იგი პირველ რიგში არის არსებული არქიტექტურული და ლანდშაფტური სიტუაციის ატმოსფეროსა და განწყობილების შენარჩუნება, ხოლო უკეთეს

შემთხვევაში, მის ახალ ემოციურ რეგისტრში აყვანა. ხშირ შემთხვევაში ეს ატმოსფერო განისაზღვრება არა ცალკეული შენობით, არამედ მთელი არქიტექტურული გარემოთი. მაგალითად, ძველი თბილისის ან სვანეთის ატმოსფერო, კოლხეთის ან შატილის განაშენიანების სპეციფიკა.

დიდი მნიშვნელობა ენიჭება იმას, რომ არქიტექტურულ-სივრცული სიტუაცია თანამედროვე ტენდენციებთან კონტექსტში ისეთი სახით იქნეს მოწოდებული „მომხმარებლისადმი“, რომ იგი გრძნობდეს უწყვეტ კავშირს წარსულთან, ერის სულიერ და მატერიალურ კულტურასთან. ადამიანში ასეთი ემოციური შეგძნებების გამოწვევა „ეროვნულის“ ერთ-ერთ არსებობის ნიშანს წარმოადგენს. ასეთი ემოციების გაღვიძების მეთოდები შეიძლება სხვადასხვა იყოს. დიდ არქიტექტურულ ნაწარმოებებში ზღვარი ტრადიციულსა და თანამედროვეს შორის ძნელად დასადგენია. ამ აზრის დასტურად ერთ მაგალითს მოვიშველიებ. რა არის ფუნქციური – ტრადიცია თუ თანამედროვე? ის ერთდროულად ტრადიციულიცაა და თანამედროვეც. ამაშია მისი სიდიადე.

მართალია XX საუკუნის ტექნიციზტურმა ტენდენციებმა ჩამოაყალიბეს რეგიონალური და ეროვნული ტრადიციების და ტექნიკური პროგრესის ერთმანეთთან შეუთავსებლობის საკმაოდ მყარი შეხედულება, მაგრამ ბევრი არქიტექტორის პოზიციას ის, რომ არქიტექტურა, ერის სულიერი კულტურის სფეროა და ისტორიის, ტრადიციის, ადათ-წესების გააზრება უნდა მოხდეს თანამედროვე მეცნიერებისა და ტექნიკის მიღწევებთან სიმბიოზში.

კონტექსტი წარმოგვიდგება მოკავშირედ ახალ მხატვრულ ფორმებსა და გარე არქიტექტურულ სტრუქტურებს შორის, რომლებშიც იგულისხმება: ერთის მხრივ - ისტორიულად ჩამოყალიბებული კონკრეტული გარემო, რომელიც ამ შემთხვევაში ფუნქციონირებს არქიტექტურული ტექსტების ნაკრებად. მეორეს მხრივ - რეგიონალური, ნაციონალური არქიტექტურული ტრადიციები, რომლებიც ზოგ შემთხვევაში შეიძლება ვერ გამოვლინდნენ კონკრეტულ გარემოში, მაგრამ სინთეზში შექმნან მაქსიმალურად შევიწროვებული არქიტექტურული რეალობა, რომელთანაც ურთიერთკავშირში იქნება თანამედროვე არქიტექტურული ფორმა. ეჭვგარეშეა, რომ ნებისმიერი არქიტექტურული ნაწარმოები, როგორც მხატვრული კულტურის ფენომენი ვერ იარსებებს ამ ფაქტორების გარეშე.

თანამედროვე არქიტექტურულ პროცესებში წარმოქმნილი სიტუაციებიდან გამომდინარე საინტერესოა იმ პროექტებისა და რეალიზაციების განხილვა, რომლებიც გარემოსა და ტრადიციას შორის დიალოგის ამა თუ იმ ფორმას ავლენენ.

ასეთმა დიალოგმა შესაძლებელია პოზიტიური შედეგი გამოიღოს, რადგან: 1. ასეთი დიალოგი წარმოადგენს თანამედროვე არქიტექტურის განვითარების ერთ-ერთ საშუალებას; 2. ის თვით ტრადიციის მხატვრული სისტემის ევოლუციის გაგრძელების, ახლებურად გააზრების, ინტერპრეტაციისა და ზოგჯერ ცხოვრებასთან ხელახალი დაბრუნების საშუალებას იძლევა; 3. კონტექსტუალურ მიდგომას შეუძლია შექმნას არქიტექტურული გარემოს უწყვეტობა და მისი კომპონენტები ფორმის, იდეის დონეზე ახალი მხატვრული ტიპის პოლიფონიურ სტრუქტურას, კომპოზიციას, ანსამბლს დაუკავშიროს; 4. სამივე შედეგს გააჩნია სოციალური ეფექტი, რომელიც მიმართავს საზოგადოებას ტრადიციული, ყოველი ადგილისთვის განკუთვნილი ღირებული ინდივიდუალური სისტემების აღზევებისკენ, რაც მას შეგრძნების, ტრადიციის გააზრების, დროისა და კულტურათა კავშირის დანახვის საშუალებას მისცემს, და საზოგადოებაში ურთიერთობათა ტრადიციული მარეგულირებლის - არქიტექტურის როლს ააღორძინებს.

აქედან გამომდინარე თანამედროვე არქიტექტურული პროცესის განვითარებისთვის დიალოგი ტრადიციას, გარემოს, წარსულისა და აწმყოს კულტურებს შორის აუცილებლობას წარმოადგენს.

დღეს ქართულ არქიტექტურას მრავალი პრობლემა აქვს გადასაჭრელი. ჩვენ ხშირად ვსაუბრობთ ქართული არქიტექტურის მსოფლიო არქიტექტურული პრაქტიკისგან გარკვეულ ჩამორჩენაზე. ამ თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია ისეთი საკითხების განხილვა, რომლებიც ერთგვარად შეავსებენ იმ დეფიციტს, რომელიც არსებობს ქართული არქიტექტურის მსოფლიო არქიტექტურის პროცესებთან მიმართებაში. თანამედროვე ქართული არქიტექტურის წინაშე დგას “ტრადიციული” ამოცანა – შეინარჩუნოს თვითმყოფადობა, ეროვნულ ფესვებთან კავშირი. კონკრეტული აზრის ჩამოყალიბებისთვის აუცილებელი ხდება ჩვენი ტრადიციები ახალი თვალსაზრისით, თანამედროვეობასთან შესაბამისობაში გაგიაზროთ.

თანამედროვე არქიტექტურაში ტრადიციის გადმოტანის რამდენიმე მეთოდის გააზრებით, შესაძლებელი იქნება ადგილის ისტორიის, არქიტექტურულ-კომპოზიციური თავისებურებების, ამა თუ იმ ნაგებობის ხასიათის გათვალისწინება და თანამედროვეობაში მისი ფაქიზი ჩართვა. ეს მეთოდები შემდეგს გულისხმობს:

1) ტრადიციული, ისტორიული არქიტექტურული ფორმების მოძიება და არქიტექტურულ ნაწარმოებში მათი ჩართვა პირდაპირი გადმოტანით მხოლოდ ახალი ტექნიკისა და თანამედროვე მასალების გამოყენებით,

2) ძველი ისტორიული ფორმებიდან, ცალკეული ფრაგმენტების ამოკვეთა და თანამედროვე კონსტრუქციაში მათი ჩართვა. ეს არის ხელახალი კომბინაცია. ამავე დროს ისტორიული ფორმების პირველადი მნიშვნელობა იკარგება, რადგანაც ახალ კომბინაციაში ის სხვა მნიშვნელობას იძენს.

3) “უხილავი ტრადიციები” – მაგალითად კონკრეტული კულტურის ცხოვრების და აზროვნების წესების, ადათ-წესების, ესთეტიკის გამოვლენის საფუძველზე ისეთი სიმბოლოების შემოტანა, რომლებიც ამ ყოველივეს წარმოაჩენს. ის აბსტრაქტულ შტრიხს შეიცავს.

ამ მიდგომების გათვალისწინებით ჩვენი რეალობიდან შესაძლებელია ტრადიციისადმი დამოკიდებულების რამდენიმე მაგალითის განხილვა და იმის დადგენა თუ რა მეთოდით, რა პროფესიული ხერხებით აღნიშნავენ დღეს ქართული არქიტექტორები მემკვიდრეობასთან კავშირს. ისტორიული გარემოსადმი დამოკიდებულების ქართული პროფესიული მენტალიტეტი ხომ მაინც ისტორიული მემკვიდრეობისადმი პატივისცემას ამჟღავნებს. მემკვიდრეობისადმი ფაქიზი დამოკიდებულების, მისი აქტიური როლი სივრცის ფორმირების საკითხში ნათელია, თუმცა გარემოს ორგანიზაციის სასურველი შედეგები ყოველთვის ვერ მიიღება.

ქალაქური სახლებისთვის სახასიათო იყო შიდა ეზო და აივნები, რომლებიც სამი მხრიდან ერტყმოდა მას. აივანს ორმაგი დატვირთვა ჰქონდა, პირველი, ის საჭირო იყო ქალაქის კლიმატური პირობებიდან გამომდინარე და მეორე, თავისი არსით უპირისპირდებოდა სხვა ქვეყნების, მაგალითად, აღმოსავლური ქვეყნების ხასიათს და არქიტექტურულ მიდგომას, რომელიც გულისხმობდა “ჩემი სახლი ჩემი ციხესიმაგრეა”, თბილისური აივანი პირიქით გამოხატავდა სიმბოლოს გახსნილი ცხოვრების წესისა და ურთიერთობებისა, რომელიც მთელი დატვირთვით აისახებოდა მაშინდელი თბილისის არქიტექტურაში. ორ-სამ სართულზე განვითარებული აივნები ქმნიდა ზონებს, სივრცეებს, რომლებიც იძენდნენ ე.წ. “სალაყობების” ფუნქციასაც, ხოლო სამი მხრიდან აივნებით შემოფარგლული ეზო სხვადასხვა ოჯახის გამაერთი-

ანებულ სივრცედ წარმოჩნდება (მაგ. ტიპურია სახლი გუდიაშვილის მოედანზე).

ტრადიციის პირველი მეთოდის გადმოტანის საინტერესო მაგალითად შეიძლება დასახელდეს შავთელის ქუჩაზე აშენებული სასტუმრო, რომლის არქიტექტურული კომპოზიცია იმეორებს ტრადიციული ქართული სახლის გეგმარებით პრინციპს სამხრეთი აივნები, შიდა ეზო, რომლის ერთ-ერთ კუთხურში მრგვალი კიბე განთავსა, შესასვლელს აფორმებს რკინის აქურული ჭიშკარი. აივნის სვეტების ფორმა და კაპიტელები მსგავსია გუდიაშვილის მოედანზე განთავსებული სახლის სვეტებისა. ახალი მასალების გამოყენებით მოხერხდა ტრადიციის გადმოტანა. გადაჭარბებულად მეჩვენება კიბისა და ჭიშკრის რკინის აქური, თუმცა ეს არ არღვევს შენობის საერთო კომპოზიციას და მას დადებით მუხტს სძენს. ფასადის კლასიციტური მოტივები შერწყმულია მოდერნის ელემენტებთან.

საქართველოს მაღალმთიანი სოფლები ფერდობებზეა შეფენილი. მათი არქიტექტურული კომპოზიცია ბრწყინვალედ ეწერება გარემოსა და ესადაგება მას. თითოეული რეგიონი ინდივიდუალობით გამოირჩევა და მათთვის დამახასიათებელი კომპოზიციური მიდგომები გააჩნია. ქთბილისში, იპოდრომის მიმდებარე ტერიტორიაზე, ფერდობზე უნდა აშენებულიყო ცხოველთა ფიტულების კოლექციონერისთვის მუხეუმი - “მონადირის სოფელი”. მისი არქიტექტურული სახე ასოციაციით შატილის, ომალოსა და უშგულის ფრაგმენტებსა და ქართლის ძველ სოფლებს გვაგონებს. ამგვარი ასოციაციების და „მოგონებების“ შემდეგ იწყება დეტალების, მოცულობათა პროპორციების, ინტერიერის ახლებული ინტერპრეტაცია, რაც ტრადიციის მეორე მეთოდთან შეიძლება დაგაკავშიროთ.

ფეოდალური ხანის XVI-XVII სს. ციხე-სიმაგრე, არაგვის ერისთავთა რეზიდენცია ანანური შედგება ციტადელისა და კოშკებისგან. ერთ-ერთი „შეუპოვარის“ სახელითაა ცნობილი. სწორედ მისი ინტერპრეტაცია მოახდინეს ავტორებმა მიმდებარე ტერიტორიაზე აშენებულ სასტუმროს დაპროექტებისას. მასში ინტერპრეტირებული ტრადიციული ელემენტი კონტექსტს ქმნის თანამედროვე ფორმასთან და გარემოსთან შეთავსების საუკეთესო მაგალითს წარმოადგენს, რაც ტრადიციის ასახვის მეორე მეთოდს პასუხობს.

ამავე პრინციპს ეფუძნება ქართული ტრადიციული არქიტექტურული ელემენტების - „დარბაზული“ ჭერისა და „დედა ბოდის“ ჩართვა თანამედროვე სტრუქტურაში. თბილისის ყოფილი რიტუალების სასახლის ინტერიერში ტრადიციებთან კავშირის შეგრძნება ემყარება ასოციაციათა მრავალფეროვნებას, შეგრძნებებს, რაც ვლინდება ერთ-ერთი დარბაზის გადახურვაში.

„დედა ბოდის“ გამოყენების მცდელობაა მცხეთაში, სვეტიცხოვლის მახლობლად მდებარე პოსტმოდერნისტულ სტილში გადაწყვეტილ შენობაში, რომელსაც ტრადიციის ციტირების საუკეთესო ნიმუშად ვერ დავასახელებთ. სივრცისადმი დამოკიდებულების ქართული „ტრადიცია“ ითხოვს ისტორიულ გარემოსთან, ქალაქგეგმარებით და ლანდშაფტურ სიტუაციასთან მორგების აუცილებლობას, რაც ამ შემთხვევაში გათვალისწინებული არ არის.

„ტრადიცია არა მხოლოდ ერის მატერიალური კულტურაა, არამედ არანაკლებ მნიშვნელოვანია, უხილავი, არამატერიალური „ტრადიციები“ – რელიგია, მუსიკა, მხატვრობა, ცეკვა, თეატრი, ზნე-ჩვეულებები, რიტუალები, მთლიანად ერის სულიერი სამყარო, რაც მესამე მეთოდს მიეკუთვნება.

უხილავ ტრადიციებზე მსჯელობისას წარმოგვიდგა ისევ თბილისური ეზოს საზოგადოებრივი სივრცე, რომელიც თანაარსებობის საფუძველს ქმნიდა. თბილისის ახალ რაიონებში მცხოვრები ხალხის მიერ თავისთავად

მსგავსი ტენდენციები გამოვლინდა. ახალი გეგმარებითი პრინციპების მიხედვით, ერთმანეთისაგან დაშორებულ კორპუსებს შორის არსებული ტერიტორიები მობინადრებმა აითვისეს, როგორც დამატებითი „საცხოვრებელი ფართები.“ განვითარებული ცხოვრებისეული პროცესები ბინიდან ეზოში გამოტანილი ცხოვრების დემონსტრირება გახდა – ეს თანაცხოვრების ტრადიციის მაჩვენებელია, რომელიც ალბათ მიუთითებს იმ ტრადიციის ასახვის აუცილებლობაზე, რომელიც თბილისურ სახლში ადრე არსებობდა და ასეთი ორგანული იყო საქალაქო ცხოვრებისათვის.

თელეთისკენ მიმავალ გზაზე XX საუკუნის 70-იან წლებში გაჩნდა მთელი რიგი მკაცრი ჩაკეტილი სისტემებისა (გგულისხმობ კორპუსებს), რომლებიც არანაირად არ პასუხობენ ადამიანთა ცხოვრების სტილს და არ ექვემდებარებიან რაიმე ლოგიკას, ხოლო ადგილის ბუნება და ხასიათი თითქოსდა ურთიერთდაპირისპირებაში მოვიდა მსგავს სისტემებთან, რის გამოც მაცხოვრებლებმა დაიწყეს კორპუსის ეზოებში “ნალიების” აგება, რაც ტრადიციული სოფლის სახლის ალეგორიად იქცა და მისთვის დამახასიათებელი გარემო შექმნა.

ვფიქრობ დღეს ჩვენი დედაქალაქისთვის სასიცოცხლო მნიშვნელობას წარმოადგენს თანამედროვე არქიტექტურაში კონტექსტის გათვალისწინება, რაც სხვადასხვა მეთოდითა და ხერხით შეიძლება განხორციელდეს. სწორედ ეს შეუნარჩუნებს თბილისს ურბანულ, ისტორიულ იერსახესა და ხასიათს.

ლიტერატურა

1. Архитектура и общество, В поисках контекста, N 6, 1987

Проблема контекстуализма в грузинской архитектурной реальности

Maia Davitaia

*Грузинский технический университет,
Грузия, Тбилиси, ул. Костава 77*

В процессе глобализации постепенно стираются границы национальных культур. Уважение к грузинским традиционным архитектурно-композиционным приемам и их включение в современную урбанистическую среду представляется важнейшим шагом на пути сохранения самобытности.

В статье представлено несколько методов переноса традиции в современную архитектуру и рассмотрены примеры решения этого вопроса некоторыми грузинскими архитекторами.

The Problem of Contextualism in Reality of Georgian Architecture

Maia Davitaia

*The Georgian Technical University,
77 Kostava st, Tbilisi, Georgia*

The globalization process is gradually erasing the borders of national cultures. Respect to the Georgian traditional architectural and compositional methods and their incorporation in contemporary urbanity represents as an important step in preservation of originality.

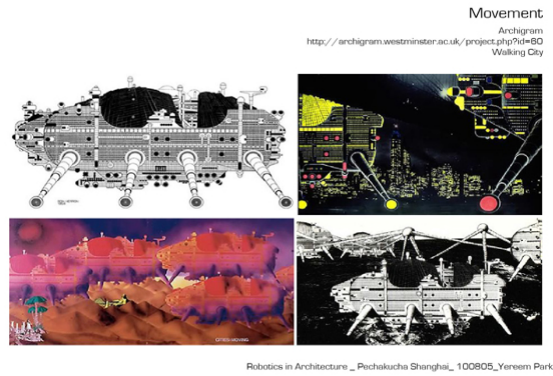
In the article is presented several methods of traditions carrying over into modern architecture and considered examples of solutions of these problems by number of Georgian architects.

ახალი ფორმად წარმოქმნილი პრინციპების ძიება თანამედროვე არქიტექტურაში (ნაწილი პირველი: “კინეტიკური არქიტექტურა”)

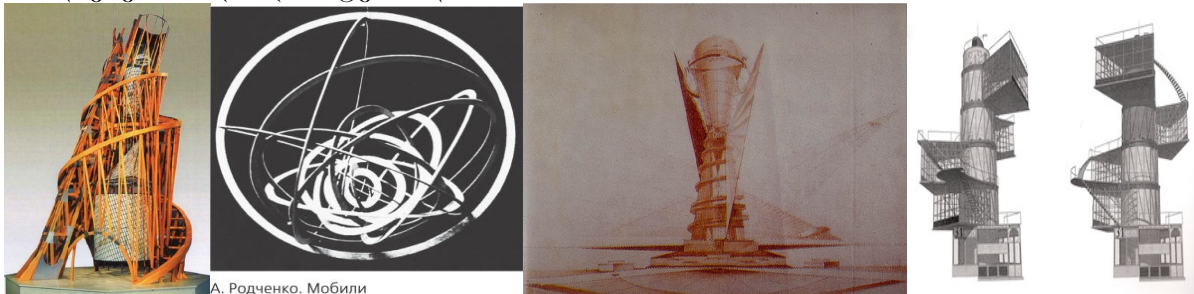
*ასოცირებული პროფ. ნინო იმნაძე
სტუ. არქიტექტურის, ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტი*

დღევანდელ, წინააღმდეგობებით სავსე ტენდენციების მქონე არქიტექტურაში – “არქიტექტურა კრიზისშია”. ეს სიტყვათა შეთავსება ჩვეულებრივ მოვლენად იქცა, მაგრამ “კრიზისშია კი არქიტექტურა?” მოვიყვან არქიტექტურის თეორეტიკოსის ა. რაპაპორტის მოსაზრებას, რომელიც აღნიშნავს: “არქიტექტურა კრიზისში იყო მაშინაც, როდესაც კლასიციზმს ჩაენაცვლა ეკლექტიზმი, როგორც ენა არქიტექტურული ფორმების და კომპოზიციური ხერხების თავისუფლად არჩევისთვის, ეკლექტიკა გაკრიტიკებული იყო და ადგილი დაუთმო მოდერნს, რომელიც ასევე უპირატესობას აძლევდა თავისუფალ არჩევანს, მოდერნმაც ვერ იარსება დიდ ხანს და მას ჩაენაცვლა ფუნქციონალიზმი და კონსტრუქტივიზმი, რომელიც გახდა თანამედროვე სტილის საფუძველი, თითქოს მოიძებნა არქიტექტურის ახალი სამეტყველო ენა, კრიზისი დაძლეული იყო, მაგრამ ცოტა ხანში ახალი სტილიც აცლენდა კრიზისის ნიშნებს და ადგილი დაუთმო ე. წ. “პოსტმოდერნიზმს”, “დეკონსტრუქტივიზმს” და სხვა მთელ რიგ მიმდინარეობებს არქიტექტურაში”. არქიტექტურული შემოქმედების პარადიგმების ასეთი ხშირი ცვლა თითქოს უნდა მიგვანიშნებდეს არქიტექტურის განვითარებაზე. წინამდებარე სტატიის მიზანია გავაანალიზოთ თუ რას წარმოადგენს XXI სუკუნის პირველი ათწლეულის არქიტექტურის სამეტყველო ენა, ერთერთი საინტერესო შემოქმედებითი კონცეფციის განხილვის მაგალითზე.

არქიტექტურა სახეს უცვლის თავის სივრცეებს, უარი სთქვა ტრადიციულ სტატიურ ფორმებზე და ადგილი დაუთმო თავისუფალ შემოქმედებით აზროვნებას. ამ არქიტექტურის გრამატიკა პროვოკაციულია, რადგან ახალი ფორმად წარმოქმნილი პრინციპების ძიებებისთვის მიმართა სამეცნიერო მოღვაწეობის ერთ-ერთ შემოქმედებით მიმართულებას “კინეტიკურ მექანიკას” და მის საფუძველზე აღმოცენებულ “კინეტიკურ ხელოვნებას”. ხელოვნებაში ახალი ხაზის განვითარებას ხელი შეუწყო 1878 წელს პარიზში მსოფლიო გამოფენაზე რუსი მათემატიკოსის პაფნოტია ჩებიშევის მიერ წარმოდგენილი “მოსიარულე მანქანა”. ამ გამოგონებამ განაცვიფრა მნახველები იმით, რომ “ჰგავდა ცოცხალს” და ეს აღელვებდა წარმოსახვებს: “გრძნობდე მასში სულს და სიცოცხლეს”. (“მოსიარულე მანქანის” პრინციპი მოგვიანებით XXI საუკუნეში გამოყენებული იყო ტეო იანსენის მიერ შექმნილ “არსებებში”-ექვსფეხა სატრანსპორტო ანიმარისი, რომელიც ქარის და წყლის დინებების საშუალებით გადაადგილდება. “არქიგრემის” მოსიარულე ქალაქების პროტოტიპი)



“კინეტიზმი” ეს არის მხატვრული შემოქმედების სახეობა, რომელიც ისწრაფის ხელოვნებათა სინთეზისკენ: კინეტიზმის თეორეტიკოსები ფ. მორრელე და ზ. ხულტენი კინეტიკურ ხელოვნებას ანიჭებდნენ უპირატესობას, როგორც მხატვრული ფორმის უსასრულო გამეორების, მონოტონურობის და შემოქმედებითი კრიზისის დაძლევის საშუალებას. “კინეტიკური ხელოვნება” ორიენტირებულია სივრცულ-დინამიურ ექსპერიმენტებზე, ნაწარმოების ან მისი ცალკეული ფორმების რეალური მოძრაობის გათამაშების ეფექტით. კინეტიზმის ელემენტები უძველესი დროიდან არსებობდა ქანდაკებაში, არქიტექტურაში, თეატრალურ სცენოგრაფიებში. თუმცა მისი კონცეფციების ჩამოყალიბებას ხელი შეუწყო მე-XX საუკუნის 20-იან წლების ავანგარდულმა მიმდინარეობებმა და უტოპიური გიგანტური კინეტიკური პროექტების გაჩენამ. მაგ. ვ. ტატლინის “მესამე ინტერნაციონალის კოშკი”, კ. მელნიკოვის “კოლუმბის ძეგლი”. მინიმალისტურ ტრანსფორმირებად კონსტრუქციები ა. როდჩენკოს, ლ. ლისიცკის და ა.შ.



“კინეტიკური ხელოვნების” ფუძემდებლებად ითვლებიან ვ. ტატლინი და ამერიკელი მოქანდაკე ა. კალდერი.



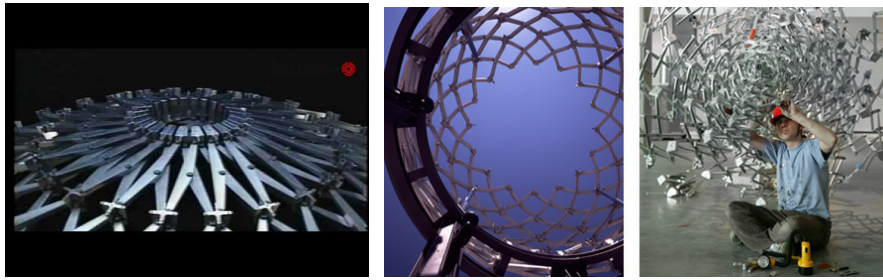
კალდერმა დაამუშავა ე.წ. “მობილი”. ანიჭებდა რა თავის ნაწარმოებებს მოძრაობას ცდილობდა გადელახა ქანდაკების ტრადიციული სტატიურობა. ისეთი გამონათქვამები, როგორცაა “სამყარო ახალ მოძრაობაში მოვიდა” და “ყველაფერი ისწრაფის დინამიურებისკენ” (ნ. გაბო) განმარტავენ კინეტიკების ამოცანას. ნ.გაბომ თავის “რეალისტურ მანიფესტში” გამოაცხადა “კინეტიკური რითმები” და გახდა კინეტიკური ქანდაკების მიმდევარი. მისი პირველი მობილური ნამუშევარია “კინეტიკური კონსტრუქცია”. ვერტიკალურად მდგარი მოძრავი კონსტრუქცია სპირალურად დახვეული მავრთულის და მას-

ზე სიმძიმის ზემოქმედებით იღებდა სხვადასხვა ფორმას. კინეტიკური ხელოვნების მკაფიოდ გამოვლენილი ორი ტენდენცია: მინიმალისტური ობიექტი – მობილუ და სინთეტიური კინეტიკური გარემო მჭიდროდ უახლოვდება ფუტურისმს, კონსტრუქტივიზმს და სუპრემატიზმს. კინეტიზმის მიმდევრები ცდილობენ შეიტანონ ადრე არსებულ ესტეტიურ სფეროში ახალი ფორმები, სტრუქტურები და სიტუაციები: ექსპრესიული, თეატრალური, კარნავალური, ეფექტური, მხიარული, რაც გახდა უამრავი კონცეპტუალური პროექტის საფუძველი. (მაგ. ხ. ლ. პარკა, ჯგუფები “მოძრაობა” და “კოლექტიური მოქმედება”, ფ. იმფანტე “სპონტანური თამაშები ბუნებაში” და სხვა.)

მხატვრების ზემოქმედებითმა ძიებებმა ნიადაგი მოამზადეს კინეტიზმის განვითარებისთვის არქიტექტურაში და მე-XX საუკუნის 50-იანი წლებიდან სრულყოფილ მიმდინარეობად ჩამოყალიბდა. კინეტიზმის მიმდევრებმა განაცხადი გააკეთეს გამოფენებით, მანიფესტებით, პროექტებით. კინეტიზმის ექსპერიმენტებს შორის შეიძლება დავასახელოთ ჟ.ტენგლის “თვითღამანგრეველი” კომპოზიციები, რ. სოტოს “დახვეწილი კომპოზიციები”, ნ. შოფერის “ქალაქთმშენებლობითი ფიქრები” (ან “კინეტიკური კოშკები”), გ. იუკერის “კინეტიკური ფოლკლორი”, “თვითმკვლეელი” (ან თვითგამანადგურებელი) ხელოვნება (მაგ. წიგნის გრაფიკაში კითხვის დროს უეცრად ქრება სიტყვები, ხელოვნებაში იჭრებოდა ჩაქუჩები და ანადგურებდა ხელოვნების ნიმუშს და ა.შ.). ვიქტორ ვაზარელი, რომელიც იკვლევდა ხელოვნების გავლენას არქიტექტურაზე “კინეტიზმზე” ამბობდა: “კინეტიკური ხელოვნების მიზანი არის ის, რომ მაყურებელი გახადოს ავტორის შემოქმედების აქტიური მონაწილე”. თანამედროვე კინეტიკურ ხელოვნებაში მოძრაობა აისახება სხვადასხვანაირად: ერთის მხრივ ნაწარმოები გარდაიქმნება მაყურებლის მიერ ან ჰაერის რხევების ზემოქმედებით, მეორეს მხრივ მექანიკურად, კომპიუტერული პროგრამების საშუალებით და ლაზერით. მოძრაობის ილუზიის შესაქმნელად გამოიყენება სარკე და ცვალებადი განათება. აქ კინეტიზმი პოპ-არტს უახლოვდება. ყველა ეს ხერხი აფართოებს მაყურებლის ჩართულობას ავტორის შემოქმედებაში.

მექანიკურად ცვალებადი სივრცეები და ობიექტები აქტიურად შემოვიდა არქიტექტურაში მე-XX საუკუნის ბოლოს. მაგ. 1982 წელს ჯონ ლაუტნერმა შვეიცარიაში დააპროექტა ტერნერის საცხოვრებელი სახლი, სადაც გამოყენებულია მექანიკური მოწყობილობები თავისუფალი გარდამავალი სივრცეების ეფექტის მისაღებად. კედლები ტრიალებენ ასოთხმოცი გრადუსით. კალიფორნიის საცხოვრებელ სახლში შექმნა ისეთი სივრცე, რომელიც თითქოსდა დაუსრულებელია, ოსკარ ნიმეირმა დააპროექტა ისეთი საცხოვრებელი სახლი, რომელშიც გარეთა კედლების მზის დამცავი პანელები ტრიალებენ ვერტიკალური ღერძის გარშემო და ა.შ.

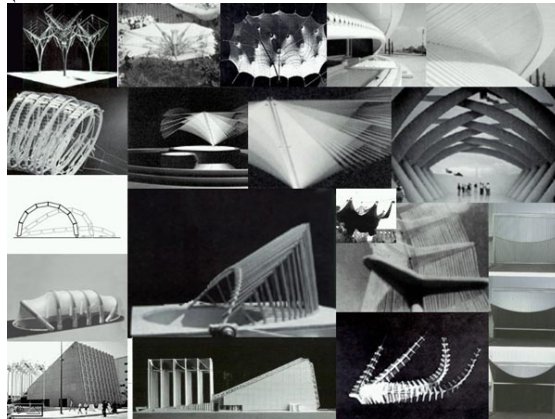
გაცნობიერება იმისა, რომ ცვალებადი მოცულობა შეიძლება გახდეს არქიტექტურული ფორმის ძიების ერთ-ერთი ხერხი, გამოყენებული იყო ამერიკული კომპანია “ჰობერმან ასოსიეთის” მიერ, რომელიც 1990 წელს დააფუძნა ჩაკ ჰობერმანმა. კომპანიამ დაიწყო ტრანსფორმირებადი კონსტრუქციების და დინამიური სტატიკის დანერგვა არქიტექტურაში. 1992 წელს რეალიზებული იყო კომპანიის პირველი კონსტრუქცია სფეროს სახით “ირის ომე”.



ტრანსფორმირებადი გუმბათი “იკეცება” და “იშლება”. გუმბათი მოდის მოძრაობაში ოთხი ჰიდრაულიკური დგუმით და იმართება კომპუტერით. მისი პროტოტიპი გამოყენებული იყო ჰანოვერში X 2000-ზე დრეზდენის ტაძრის “რაუნკირცჰე” რეკონსტრუქციის კინეტიკური ინსტალაციისთვის. კომპანიის მიერ შექმნილი იყო არაერთი კინეტიკური ობიექტი, როგორც ამერიკაში ისე მთელს მსოფლიოში. მაგ. ვენესუელის პავილიონი EXPO -2000 ჰანოვერში, პავილიონი გადახურულია გიგანტური ყვავილის ფორმის კონსტრუქციით. ყვავილის ფოთლების მოძრაობით იცვლებოდა ექსპოზიციის მთელი სახე,



კუვეიტის პავილიონი EXPO - 92 ბარსელონაში (არქ. სანტიაგო კალატრავა) ამ პავილიონის ცნობილი “თევზის ნეკნები” აღფრთოვანებაში მოყავდა მნახველი. მოძრაობის შედეგად პავილიონი პერიოდულად გადაიქცეოდა ფურცურისტულ ობიექტად.



ინტერაქტიულ მუზეუმში “მირადორი” (ჩილე) მოეწყო ინსტალაცია ხუთი ტრანსფორმირებადი სფეროთი. ტრანსფორმირებადი სფეროები, ჰიპერბოლოიდური პარაბოლოიდები ხდებოდნენ საგამოფენო ინსტალაციის მთავარი ელემენტები, რომლებიც იმართებიან კომპუტერის საშუალებით.

დღესდღეობით კომპანიამ ტრანსფორმირებადი კონსტრუქციის ტექნოლოგიაში განავითარა ორი მიმართულება: პირველი მოცულობის ტრანსფორმაცია ნაგებობის ტიპური ნაწილების მოძრაობით. მოძრაობაში მოყვანილი ეს ელემენტები ცვლიან ნაგებობის ფორმას. მობილური კომპონენტი “აცოცხლებს” სივრცეს და ცვლის ნაგებობის აღქმას. მეორე მიმდინარეობა – ბადისებრი ზედაპირების გამოყენება, რომელსაც უამრავი შესაძლებლობა გააჩნია.

მაგ. კალიფორნიის სამეცნიერო ცენტრის სამ იარუსიანი ატრიუმის სივრცე შევსებულია კინეტიკური ობიექტით “ჰიპარი” (ჰიპერბოლოიდური პარაბოლოიდი).



ეს კარკასული ობიექტი მუდმივ მოძრაობაშია, კონსტრუქცია იკეცება და იშლება გარმონის პრინციპით., გარკვეული ინტერვალებით დიდდება მთელ სივრცეში და შემდეგ მცირდება მის ცენტრში. მოძრავი რთული კარკასის მობილური კომპონენტი “აცოცხლებს სივრცეს” და ცვლის ატრიუმის აღქმას.

ამერიკული კომპანიის “ჰობერმან ასოციეითის” გამოცდილებამ სტიმული მისცა არქიტექტურაში ჩამოყალიბებულიყო ახალი კონცეფციები. მაგ: ტრანსფორმირებადი და ადაპტირებული სივრცე “PRADA” პავილიონსში არქრემ კოალჰასი.



მრავალწახნაგოვანი სივრცე ტრიალდება. ექსპოზიციის მოწყობის თემატური თავისებურებიდან გამომდინარე ერთმანეთს ენაცვლება იატაკი, კედელი, ჭერი, სანტიაგო კალატრავას “მბრუნავი ტორსი”. ფლორენციელი არქიტექტორის დევიდ ფიშერის “დინამიური ცათამბრჯენი”, რომელიც ერთდროულად მოძრაობს და ტრიალებს, მოძრაობის ხარჯზე ეს ცათამბრჯენები შექმნიან ახალ პლასტიურ და კომპოზიციურ ფორმებს.



საკმაოდ მომხიბლავია მაგრამ ამავე დროს იუმორისტული და შოკის მონრგერელი. ერნსტ გისელბერტის “დინამიური ფასადი”.



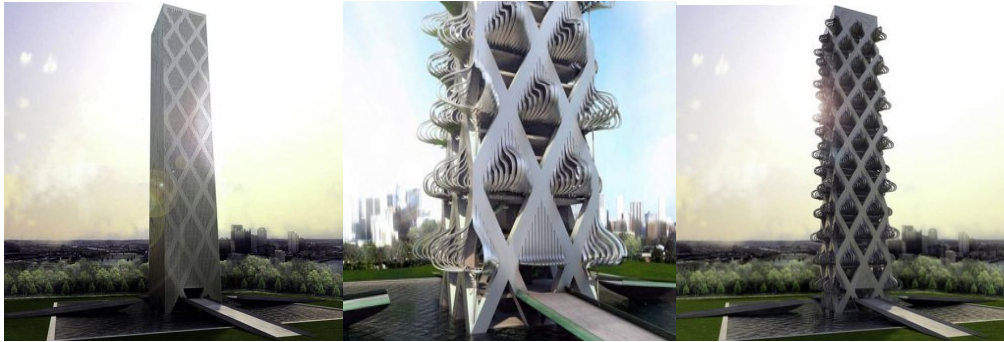
კინეტიკური არქიტექტურა ხელს უწყობს ინოვაციური კომუნიკაციური სივრცის შექმნას. ეს არის ვიზუალური ურთიერთობის “სათამაშო სტილი”, რომელმაც აამოძრავა შენობათა ფასადები. ფასადი, როგორც არქიტექტურული ფორმა მჭიდროდ არის დაკავშირებული ფერწერასთან. კერძოდ კი ოპ-არტთან (ოპტიკური ხელოვნება - “Optical art”) და imp-არტთან (შეუძლებელი ხელოვნება - “Impossible art”) ეს არის გრაფიკულ ხელოვნებაში სიბრტყეზე მოძრაობის შემქმნელი მიმდინარეობა, რომელმაც არქიტექტურაზე გადაინაცვლა. იგი კლასიკური მაგალითია “ილუზიის” არქიტექტურაში.



ფასადი “დეკორაციის” და “ნიღაბის” მსგავსად ასახავს შენობის “სივრცულ” და “აზრობრივ” თავისებურებებს. “კინეტიკური” ფასადი ერთ-ერთი საინტერესო თემაა. მაგ. მრავალდონიანი ავტოფარეხის ფასადი მართალია არ წარმოადგენს უახლეს ტექნოლოგიურ ნოვაციას, მაგრამ მთელი ეფექტი მიღებულია ქარის და მზის სხივების ზემოქმედების საშუალებით. მხატვარ ნედ კომონთან ერთად არქიტექტურულმა ჯგუფმა BAC შექმნა “ვერტიკალური ტბის” კონცეფცია, რომელიც დამოკიდებულია ქარზე. ნაკადების მოძრაობას დინამიზმში მოყავს თვითოეული ელემენტი (კინეტიკური ფასადი შედგება 250 ათასი ალუმინის პანელებისგან) და მუდმივად ფორმირდება ფასადის ცვალებადი რელიეფი.



კინეტიკური ფასადი წყვეტს რამოდენიმე პრობლემას: მზის და ქარის ზემოქმედებით შენობა მოგვაგონებს ზღვის ტალღებს, ინტერიერში საინტერესო შექმნილი თამაშია და რაც მთავარია წყვეტს შენობის განიაგების და ინსოლაციის პრობლემებს. კინეტიკური არქიტექტურის მიმდევარმა კრისტოფერ ბაუდერმა, აღნიშნა, რომ “კინეტიკური არქიტექტურა არის შემდეგი ნაბიჯი ჩვენი გარემოს შესაქმნელად. არქიტექტურა ყოველთვის ცნობილი იყო, როგორც სტატიური, მყარი და მძიმე. მომავლის არქიტექტურა ფიზიკურად ადაპტირდება ჩვენი მოთხოვნების მიხედვით, რადგან ცვალებადობა ჩვენი დროის მუდმივი პროცესია”. მაგ: შოურუმი “კიფერ ტექნიქ” ცვალებადი ფასადით, გასაწევი სახლი ინგლისში, დინამიური ფასადი გერმანიაში, კინეტიკური კოშკი, რომლის ფანჯრის ელემენტები რეაგირებენ მზის სინათლეზე და ყვავილის მსგავსად ვიზუალურად გარდაქმნიან ნაგებობას.



ამრიგად, როგორც განხილულმა მაგალითებმა გვიჩვენა “კინეტიკური არქიტექტურა” უარს ამბობს სტერეოტიპებზე და ორიენტირებულია ესთეტიურ ეფექტზე. თანამედროვე ტენდენციები აახლოვებს მას პოსტმოდერნიზმის ესთეტიკასთან და ვირტუალურ არქიტექტურასთან. რთული კონცეპტუალური სტრუქტურებით იქმნება ცვალებადი სივრცეები, რომლებიც იდეის ხარჯზე იძენენ მოულოდნელ ეფექტს და თეატრალურობას.

არქიტექტურა ახალ “განზომილებას” იძენს – მოძრაობს სივრცეში და დროში. აუცილებელი აღარ არის კედელი იყოს ვერტიკალური ან შესაძლოა სულაც არ იყოს, გადახურვა აღარ ასრულებდეს შემოსაზღვრულ ფუნქციას, რადგან იგება მხოლოდ კარკასი. არქიტექტურა მხოლოდ ფორმა ან კონსტრუქცია არ არის იგი გახდა გარემოს ცოცხალი და ცვალებადი დეტალი, რომელსაც ღრმა აზრი გააჩნია. შენობის უსიცოცხლო გარსი იძენს სიცოცხლეს. ნათლად ჩანს, რომ არქიტექტურამ დაკარგა მკაფიო საზღვრები.

კინეტიკური არქიტექტურა ეს არის პროცესი გადმოსცეს ობიექტის, როგორც მხატვრული ნაწარმოების შინაგანი სამყარო. მას ახასიათებს ელემენტების შემოქმედებითი შეთავსება ისე, რომ ასახოს გრძნობები და ემოციები.

ლიტერატურა:

“Форма в архитектуре” А. Г. Раппапорт, М. Строиздат 1990 г

Поиски новых формообразующих принципов в современной архитектуре (часть первая: “Кинетическая архитектура”)

Имнадзе Н.

Цель данной статьи, анализ архитектуры начала нашего столетия на примере творческой концепции Кинетическая архитектура. Архитектура меняет свои пространство. Отказалас от традиции статичных форм и уступило место свободному творческому мышлению. Перемещается в пространстве и во времени. Граматика этой архитектуры провокативна так как основой архитектурного формообразования послужила Кинетическая искусство.

The search of the new form princips in contemporary architecture
(part one: “Kinetic architecture”)

Imnadze N.

The purpose of this article is analys of architecture beginning of this century in the example of creative concept “Kinetic Architecture”. Architecture is changing his spaises. Moves in space and time. Grammar of this architecture is provocative because architectural form baised in Kinetic art.

თანამედროვე მასალები და კონსტრუქციები – უნიფიცირებული
არქიტექტურა

მელა მელქაძე

*საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
ქ. თბილისი, კოსტავას ქ. №77*

პრეამბულა

თემის აქტუალურობა: თანამედროვე ტექნოლოგიების საფუძველზე, უახლესი სამშენებლო მასალების ინოვაციურ-განახლებული შესაძლებლობები გამოხატული მათ ე.წ. სუპერმდგრადობის კოეფიციენტში, ხდება კონსტრუქციული ბადე სტრუქტურებისა და დეტალების უნიფიცირების მიზეზი, რაც გამოიხატება რამდენიმე (n+1) ჯგუფისა და ქვეჯგუფების ტიპებში-სტანდა-რტული მოდელირებული დამლა-კლიშეების სახით.

ეს მოვლენა, თავის მხრივ იწვევს არქიტექტურული გამომსახველობითობის ჩასმას ამ (n+1) ვარიაციულობის ქარგილების სისტემაში, რომელიც რამდენიმე მოდულირებული სტრუქტურის ინტერპრეტაციის (n+1) ჯგუფს ადგენს.

შედეგად, მსოფლიო არქიტექტურის გამომსახველობითი ენა (იგჰ-თეცჰ-ი დიდი მოლოდი-დინების მიუხედავად) გამწირდა და შესაბამისად (სავალალოდ) ერთგვაროვანი გახდა. უწინ თუ ცნობილი არქიტექტორების (მაგ. ალვარ აალტო, რაიტი, კორბუზიე და ა.შ.) შემოქმედება პერსონიფიცირებულობის გენოკოდს ფლობდა, მათი განუმეორებელი ხედვის გამო, დღეს ეს ინდივიდუალობა გაქრა, ზემომოყვანილი მიზეზებიდან გამომდინარე, და გახდა უნიფიცირებული-“ტიპობრივი”, რაც საბჭოური ტიპური პროექტირებას უახლოვდება დიდი პრეტენზიების მქონე ე.წ. დასავლურ არქიტექტურაში.



ტერმინთა განმარტება

მასა (Маса) – მასა ხალხთა ერთობა გადანაწილებული სივრცეში.

ბრბო (толпа) - ხალხის ერთობის შეყრა სივრცეში (სტადიონზე, თეატრში, ქუჩის დემონსტრაცია-მიტინგი და ა.შ.)

მასა შეიძლება გარდაიქმნას ბრბოდ-მსოფლიო ინტერნეტქსელის საშუალებით, სადაც იწყებს მუშაობას ბრბოს ინსტიტუტები...

ასიმტოტე - [Asimotote] - არათანხვედრი (несовпадающие) ანალიტიკური გეომეტრიის ნაწილი.

2. სწორი ხაზი, რომელსაც განუსაზღვრელად უახლოვდება რაღაც მრუდის უსასრულობაში მსწრაფი წერტილების ერთობა.

გუსტავ ლებონმა (ფრანგი, სოციოლოგი, ფსიქოლოგი, ანტროპოლოგი, არქეოლოგი 1841-1931). ერთ-ერთმა პირველმა სცადა დაესაბუთებინა „მასების ერის“ დადგომა და ამ მოვლენის დაკავშირება კულტურის საერთო დონის დაცემასთან. [1] მას მიაჩნდა, რომ ადამიანთა დიდი მასები, მათი დაბალი ინტელექტუალური დონის შედეგად, იმართება არაცნობიერი ინსტინქტებით. განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ადამიანი ხვდება ბრბოში და მის ნაწილად გარდაიქმნება. ამ შემთხვევაში ხდება ინტელექტის დონის დამცრობა, ვალდებულების გრძნობის, დამოუკიდებლობის შეგრძნების და კრიტიკული ხედვის დაცემა, ქრება პიროვნება როგორც ასეთი.

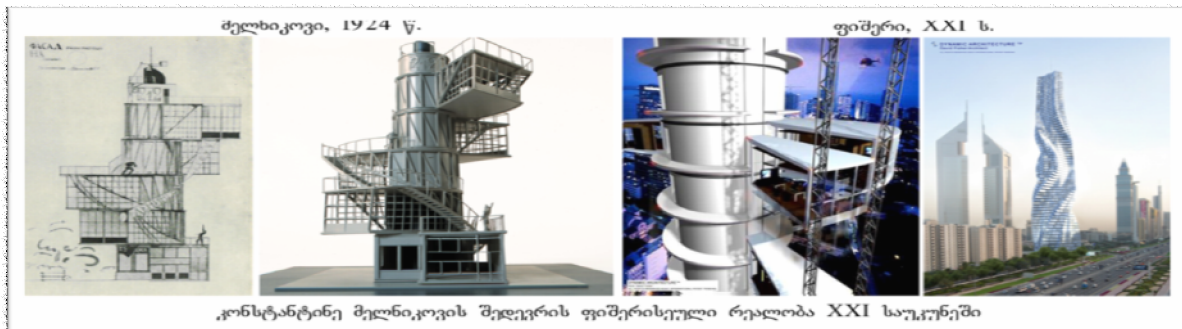
საკომუნიკაციო, ინფორმაციული კავშირების ტოტალური განვრცობა, ინტერნეტქსელის ყველა შემადგენლის სახით, ცვლის მსოფლიოს თვალს და ხელს შუა. ქვეყნების-ერების ისტორიულ-კულტურული ინდივიდუალურობას ესმება წერტილი და კაცობრიობის პერსპექტივაა გადაიქცეს მასად-ბრბოდ, რაც არ იყო წინა ეპოქებისათვის დამახასიათებელი. შედეგად ვიღებთ-ხალხთა ერთობას, თვისობრივად სხვა დონეზე გადასულს, რომელიც ექვემდებარება შთავგონებას.

ამიტომაც, შემოქმედება აღარ ატარებს ექსკლუზიურობის ნიშანს: ავტორი გაქრა-მოკვდა. შედეგად არქიტექტურა განმეორებადი გახდა, ისე რომ უნებლიე პლაგიატები ვერც კი შეიმეცნებენ, რომ ბანალური არეკვლის საგნები ხდებიან ქვეცნობიერის დონეზე. მუდმივი „რეტოსპექტიული“ თვალის გადავლება არქიტექტურული, ლიტერატურული თუ „art news“-ა იდეექება სადღაც ქვეცნობიერში, პასიური მასსოვრობის საღაროებში, და ოდესმე მყისიერად ამოყვინთავს ამა თუ იმ ექსტრემალურ სიტუაციაში, ეს იქნება პროექტი, კონკურსი თუ სხვა რამ. ვიღებთ ერთ გრძელ თასმას „second hand“-ის არქიტექტურული, ლიტერატურული თუ მუსიკალური „ნიუსების“ სახით.

რა არის ეს? – პროგრესი? თითქოს ჰო, იმიტომ რომ ტექნოლოგიური პროგრესის შედეგია, მაგრამ არა, რადგან ადამიანთა ინდივიდებს, ამ ქსელების სივრცეში მასებად – ბრბოდ გადაქცევა ემუქრება. ეს ძალიან მძიმე დასაწერია, მაგრამ, ამ შემთხვევაში, უბრალოდ ფაქტის კონსტანტაციას აქვს ადგილი. როგორ უნდა შევინარჩუნოთ პერსონიფიცირების დონე შემოქმედებაში? უკვე საზღვრები ისე წაიშალა, რომ უმრავლესობა თვლის, რომ ტექნოლოგიური „კოწკოწკო“ ხსნის ახალი სახის არქიტექტურული გამომსახველობითობის ეპოქას. ეს ასეც არის, მაგრამ სად და რა შემთხვევაში? როდემდე გაგრძელდება ეს პროცესი? კინეტიკური არქიტექტურის იდეების-ფიშერის მოძრავი ცათამბრჯენის ხიბლი სად და როდის გაქრება, უკვე მეორე მსგავსი „შედევრის“ აგებისას, თუ მესამემდე მაინც გაიტანს ლელოს? [2] ახალი არქიტექტურული, ტექნოლოგიური, მეცნიერული ინოვაციები, სინამდვილეში არაახალია, და მრავალი წლის განმავლობაში ცალცალკე ამოიტვიფრებოდა კაცობრიობის გონის ეტრატზე დაფიქსირებული მარგალიტების სახით: ალტერნატიული ენერჯო მატარებლები – მაგ. მზის ენერჯია, სართული – შრე-დონეები-კაპსულები, ცათამბრჯენები, კონსოლები, ნანოტექნოლოგიები და მათი შე-საძლებლობების გამოყენება ურბო-ვიტა-სისტემებში. და ეს ყველაფერი ერთად აკინძული, როგორც მძივი, ლოგიკით უნდა იღებდეს უნიკალურ ჰუმან-სისტემის სახეს და... მაშინვე ისმება კითხვა სად? როდის? რატომ? რა ზომის?



დავიწყოთ ბოლოდან: რა- ზომის? მეგამაშტაბის-დიდი-ძალიან დიდი-გიგანტომანია-ლენინის ძეგლები საბჭოების სასახლეების გვირგვინად, ქალაქი ბუშტები-ხეები-მომავლის ქალაქები, ეს ხომ უკვე იყო, მაგრამ ახლა ბინების წრიული ტრიალი 360 გრადუსით ღერძის ირგვლივ სადღაც ღრუბლებს ზევით (ფიშერის მოძრავი ცათამბრჯენები). რატომ? ადამიანი ხომ სულიერი, კამერული არსებაა. რას ვერჩით? სპორტული ინტერესია? - რამდენსაც შევძლებ, - რადგანაც შემოიძლია - ვაკეთებ? სად არის აქ არქიტექტურა, ანუ შემოქმედების შედეგი. „გამოცდილება-თეორია, აწმყო-პრაქტიკა, ესაა არქიტექტურა“- თქვა ვიტრუვიუსმა. ტრადიცია სადღაა? რაც არის ერის, ადამიანის იდენტიფიცირების ინდიკატორი: „ტრადიციამ რომ იარსებოს, მუდმივად უნდა ექვემდებარებოდეს მსხვერველს, იმავდროულად განადგურება როგორც ასეთი არ ქმნის კულტურის ახალ ფორმებს. დიალექტიკური სინთეზი, ტრადიციის და ანტიტრადიციისა -აი რა ქმნის ჭეშმარიტი შემოქმედების სტრუქტურას“, -კენძო ტანგე.[3]



კონსტანტინე მელნიკოვის შედეგის ფიშერისეული რეალობა XXI საუკუნეში



კონსტრუქციული უნიფიცირება იწვევს არქიტექტურის უნიფიცირებას. მოძრავი ცათამბრჯენი ჰგავს ბიორობოტს, რომელიც გარეგნულად თითქოს ადამიანია, მაგრამ მას ძირითადი ნიშანი, მსგავსება და ხატება შემქმნელისა-არ გააჩნია. მსგავსება სულია, ხატება-შემოქმედების უნარი, აი რაც ადამიანს განასხვავებს სამყაროს სხვა ქმნილებებისგან, იგი ფშვინვიერისა და სულიერის ჰარმონიზაციის შედეგია. ეს მოძრავი ცათამბრჯენი კინეტიკური არქიტექტურის სიყრმის შვილი (ბინის ფასით 30 მილიონი დოლარი) ფანტომია, მაგრამ რისთვის? უნიკალური სათამაშოა? ხსნის-აფართოვებს არქიტექტურის გამომსახველობითობის საზღვრებს?! -ხსნის კი? გაზრდა სიმაღლეში არ არის საზღვრების გახსნა.

-რატომ? -ამპარტავენების გამო, ეს “უკვე გავიარეთ”. ბაბილონის გოდოლი მორალური კატეგორიაა, ის ზნეობის ინდიკატორია. -არის ცივილიზაცია პროპორციული კულტურული დონისა? ყველამ იცის რომ ეს ორი კატეგორია ანტიპოდია. არქიტექტურა კი უკვე ხდება არა ტექნოლოგიების გენერატორი არამედ შემსრულებელი-ყმა. ყმის ენა კი-ბრგვილია.

-როდის? დღეს, ხვალ... იაპონიამ ამ დროს კი წამზომი ჩართო. ტექნოლოგიური, სამშენებლო მასალები-კონსტრუქციული ინოვაციები არ არის დაცულობის გარანტი. ამას დაემატა ამერიკის სამხრეთ-აღმოსავლეთის 8 შტატის ტორნადო. ისევ ნგრევა ისევ ატომური სადგურების ავარიული მდგომარეობა და გაჩერება...

-სად? აი ეს კი აქტუალურია, იქ სადაც ეს ატლანტები არაფერს არ დააზიანებენ, და იმ სიკეთეს რაც მათი შემქმნელების მიერ დეკლარირდება-სუფთა-ჯანმრთელი მიკროჰავა შიგნით, ხედი, მწვანე დონე-ტერსაები გარეთ, მზის ენერჯის აკუმულირება და რეგენერაცია გამოიყენება ჰუმანური მიზნით. -უდაბნო, უდაბნო და კიდევ უდაბნო. ეს იქნება ის “კომილფო” რაც ამ ატლანტებს მაქსიმალურ სარგებელს მოატანინებს.

.შ. უნიფიცირება, სტანდარტიზაცია-ეს მოვლენა რომ არ არის არქიტექტურისათვის დამახასიათებელი, ცნობილი რუსი დირიჟორის გენადი როჟდესტვენსკის გამონათქვამიდანაც ჩანს: “ყველგან კომპიუტერმა შეცვალა შემოქმედი... მე ვერ ვხედავ შემოქმედებს, ისინი აღარ არსებობენ. ყველაფერი

ერთმანეთს ჰგავს, გამოჩენილი ნაწარმოებები აღარ იქმნება. ცუდი, დაბალი გემოვნება ინერგება.”

როდესაც გრძნობა-გემოვნება პრევალირებს გონზე-სწორი არქიტექტურის კეთების უნარზე, პროფესიონალიზმზე და არ არის ამ ორი ფენომენის ჰარმონიული ერთობა, ჩნდება მომწონს-არ მომწონს შეფასების ობივალტური სივრცე და ადგილი აქვს არქიტექტურული გარემოს მარგინალიზაციას.

დასკვნა

1. ინდივიდუალურობის დაკარგვა-შექმნის უნარის დაკარგვა, არქიტექტურის სხვა განზომილებაში გადაყვანა;
2. ტექნოლოგიურ-კონსტრუქციული ინოვაციების დიქტატის შედეგად არქიტექტურული ენის სტანდარტიზაცია ინტერნეტ ქსელებში განვრცობის სახით;
3. High Tech-ის და ნანოტექნოლოგიების ფრთხილი, სწორი და გონივრული გამოყენება არქიტექტურულ შემოქმედებაში.

ლიტერატურა

1. http://en.wikipedia.org/wiki/Gustave_Le_Bon
2. <http://www.dubai-architecture.info/GALL/DUB-DT.htm>
3. Кензо Танге. Архитектура Японии. Традиция и современность. Москва 1976 Издательский дом "Прогресс".

Modern Materials and Structures – The Unified Architecture

Melkadze M.

The innovative-renewed possibilities of the advanced building materials updated on the basis of the modern technologies and expressed in their so called Superstability Index, become a reason for unification of the constructional nets – structures and details, that is reflected in several types of n+1 group and subgroup in a form of the standard-modulated brands – clichés.

This event, in its turn, causes a certain limitation of the architectural image in this (n+1) variable system of curves, which forms several modulated structures of interpretation of (n+1) group (Illustrations).

As a result, an expressive language of the world architecture (despite the great expectations of high-tech) became scarcer and correspondingly (unfortunately) homogenous.

Современные материалы и конструкции – унифицированная архитектура

Мелкадзе М.

На основе современных технологий, обновлённо- инновационные возможности новейших строительных материалов, выраженных в их т.н. суперустойчивых коэффициентах, становятся поводом для унификации конструктивных сеток-систем и деталей, что выражается в нескольких (n+1) типовых группах и подгруппах в виде стандартно моделированных клише-образов.

Это событие, в свою очередь, вызывает определение архитектурных образов в эти (n+1) вариационные системы, которые создают группу (n+1) модулированных структурных интерпретаций.

В итоге, мировой архитектурный изобразительный язык обеднел и стал однообразным.

არქიტექტურის იდენტიფიცირება ეთნიკური რეგიონის სოციალურ მახსოვრობასთან მიმართებაში მესტიის მუზეუმის მაგალითზე

*მაია ძიძიგური, თონა ეპიტაშვილი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
კოსტავას 77, თბილისი, საქართველო*

წარმოდგენა ისტორიული წარსულის შესახებ მჭიდროდ უკავშირდება თვითიდენტიფიკაციას სამყაროში. უმთავრესი ფაქტორი ეროვნული იდენტურობისა ეფუძნება სოციალურ მეხსიერებას, რომლის მთავარი განმსაზღვრელი ფაქტორებია კულტურული და მატერიალური სიმბოლოები. მთავარი მიზანი მისი შენარჩუნება და ერთი თაობიდან მეორეზე გადაცემის შესაძლებლობაა. სოციალური მეხსიერება წარმოადგენს გარკვეულწილად “ნაციონალურ გენეტიკურ კოდს”, რომელიც ინახავს ინფორმაციას ისტორიის, ეპოქების განვითარების, ცხოვრების პირობების და ერის ეთნიკური პოტენციალის შესახებ.

საქართველოს თითოეულ რეგიონს საკუთარი “გენეტიკური კოდი” გააჩნია, რომელიც საუკუნეების მანძილზე ვითარდება. ამ კოდის მორგება თანამედროვეობასთან საკმაოდ რთულია, თუმცა, როდესაც ისეთ რეგიონს ეხები როგორც სვანეთია, რომლის გამოსახულება საუკუნეების მანძილზე მუდმივობას ინარჩუნებს და სადაც მეხსიერება ინახავს მყარ მტკიცებულებას, როგორც ფიზიკური, ასევე სოციალური კულტურის სიმდიდრის შესახებ, რთულია გაყვე თანამედროვე სამყაროს კანონებს და უგულვებელყო ადგილის მეხსიერება.

სვანეთის სოფლები მჭიდროდ, ჯგუფებადაა განლაგებული მთების ციცაბო ფერდობებსა და ღრმა ხეობების ძირში. მათ თავისებურ, განუმეორებელ სახეს უქმნის ძველებური კოშკიანი საცხოვრებელი კომპლექსები, რომლებიც მთელ სვანეთში არის გავრცელებული. ეს კომპლექსები სიმაგრეებს წარმოადგენს და ნათლად გამოხატავს სვანი ხალხის ბუნებას. მთავარ ფაქტორს, რომელიც განსაზღვრავს შენობათა ხასიათს, წარმოადგენს მათი თავდაცვითი ფუნქცია. დასახლებებში არქიტექტურით გამოკვეთილი სოფლის ცენტრი არ არსებობს. დასახლების საერთო ანსამბლის ღირსშესანიშნაობა მთელი თავისი სურსათიანობითა და ორიგინალობით საცხოვრებელ ობიექტებში გამოიხატება და არა საკულტო, ან საზოგადოებრივ ხუროთმოძღვრებაში. სვანური სახცოვრებელი სახლის სილუეტი საკმაოდ მრავალფეროვანია, რადგანაც მრავალი განსხვავებული ელემენტისგან შედგება: მრავალსართულიანი კოშკი, ორსართულიანი მაჩუბი ან დარბაზი, ტერასები, გადახურვები, საერთო ეზო. მათი ერთობლიობა ქმნის მდიდრულ ფორმათა ნაკრებს და ანიჭებს არქიტექტურას განსაკუთრებული გამოხატვის საშუალებას და ზოგი მკვლევარის თქმით “თავისი არქიტექტონიკით ასრულებს პეიზაჟის მნიშვნელობას”

მოდრენიზაციის ყველა მოდელი ცალმხრივად უდგებოდა ფორმის შექმნას, რადგანაც დროის და ადგილის ფაქტორი მათში არ ფიგურირებდა და მათ ადგილის სული არ აცოცხლებდა. ამდენად რთულია წარმოიდგინო თანამედროვე არქიტექტურის ნიმუში ისეთ ისტორიულად, გეოგრაფიულად, კულტურულად მრავალფეროვან ადგილას, როგორც სვანეთია. 1972 წელს აშენებული მესტიის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმი არის კარგი

მაგალითი იმისა თუ როგორ მოხერხდა დელიკატური ბალანსის შენარჩუნება ადგილობრივ, ეროვნულ და საერთაშორისო “სამყაროებს” შორის.

მუზეუმი მდებარეობს ზემო სვანეთის მესტიის რაიონულ ცენტრში (ავტორები რამაზ კიკნაძე, გივი მეტრეველი). შენობა დაპროექტებულია კლდის რთულ რელიეფზე, რომელიც თავისი ადგილმდებარეობის გამო დომინირებს ისტორიულად მდიდარ არქიტექტურულ გარემოში, მის ირგვლივ ძველი საცხოვრებელი სახლები (მაჩუბი) კოშკები, სალოცავები და საგვარეულო სასაფლაოა განლაგებული, ასე რომ არქიტექტორების წინაშე საკმაოდ რთული ამოცანა იდგა. მესტიის ეთნოგრაფიული გამოსახულების, მისი სამეცნიერო ენის შენარჩუნებისთვის საჭირო იყო ზუსტი სტრატეგიის განსაზღვრა. არქიტექტორებმა იმდროინდელი სტანდარტების თანახმად არქიტექტურა გარემოსგან დამოუკიდებლად კი არ გაიაზრეს და კონსტრუქციული, ტექნოლოგიური სიახლეებით ყურადღება მუზეუმის ეფექტურ გამოსახულებაზე კი არ გადაიტანეს, არამედ მოცულობა დაუკავშირეს არსებულ განაშენიანებას და ერთიან ანსამბლად შეკრეს. ამავე დროს გარემოს კი არ დაუქვემდებარეს არქიტექტურა, არამედ გარემო გარკვეულწილად ფონად გამოიყენეს იმისთვის, რომ ახალ სტრუქტურას აქცენტირება გაეკეთებინა მის ირგვლივ არსებულ სივრცეზე. ამდენად თანამედროვე არქიტექტურა წარადგენს ისტორიულ გარემოს ისე, რომ არ არღვევს მის ეთნოგრაფიულ გამოსახულებას და ამავე დროს წამყვან როლს ასრულებს. საკმაოდ მასიური ნაგებობა არტიკულირებულია ფრაგმენტებად და ამის გამო მისი სიმძიმე შემსუბუქებულია. დანაწევრება მხოლოდ მასების შემსუბუქების გამო არ მომხდარა. არსებული განაშენიანების სპეციფიკიდან გამომდინარე, ერთმანეთისგან გამოყოფილი მოცულობები გაერთიანებულია ერთ სისტემაში და პრინციპში ერთ კონცეფციას იმეორებს – ნაგებობების ფრაგმენტირებულ, დანაწევრებულ ერთეულებად და არა ერთიან მასად აღქმას. სტრუქტურა ვერტიკალურად ვითარდება, მაგრამ სვანური კოშკებისგან განსხვავებით, მუზეუმის არქიტექტურას აწონასწორებს ჰორიზონტალური მიმართულებებიც და თუ კოშკებში მასიურობასა და სიპირქუშესთან ერთად გარკვეული სისმუბუქე იკითხება და ნაგებობა თითქოს ზეცისკენ ისწრაფვის, მუზეუმის შემთხვევაში ბრტყელი გადახურვების გამოყენებით, რომელიც თანამედროვე სტანდარტებიდან გამომდინარეობს, არქიტექტურა უფრო ადგილს უკავშირდება და ქმნის ერთიან პროცესს, რომელიც იბადება მიწაში, ვითარდება მის ზედაპირზე და ადგილობრივი ბუნებრივი კლიმატური პირობების გათვალისწინებით იძენს ფერს, ფორმას, ფაქტურას. ამიტომ მესტიის მუზეუმი მიეკუთვნება იმ ადგილს, რომელშიც არსებობს და არ უცხოვდება საკუთარ გარემოში. არქიტექტურული კომპოზიციის ნაწილს წარმოადგენს საფეხმავლო ხიდი, რომელიც მდ. მულხურას გადაკვეთით პირდაპირ კავშირს ამყარებს მესტიის ცენტრსა და ახალ მუზეუმს შორის. პროექტში ამ ხიდს როგორც ფუნქციური, ასევე სიმბოლური მნიშვნელობა გააჩნია. ფუნქციური თვალსაზრისით მოსახლეობას ცენტრიდან მუზეუმამდე შემოვლითი გზით უნდა ესარგებლა, ასე რომ ხიდი გააერთიანებდა ახალი მუზეუმის შენობას მესტიის ცენტრთან და მის ორგანულ ნაწილად გადაიქცეოდა, იმავედროულად მუზეუმის არქიტექტურის აღსაქმელად გაცილებით საინტერესო და შთამბეჭდავ რაკურსს შექმნიდა, სიმბოლური თვალსაზრისით კი წარმოიქმნებოდა გარდამავალი, შუალედური სივრცე ახალ და ძველ სამყაროებს შორის. მუზეუმი შესაბამისობაშია საერთო განაშენიანების (კოშკების, მაჩუბის) სიმაღლესთან, ასევე გამეორებულია სვანური კოშკების მთავარი ხასიათი,

შენობები მაქსიმალურად ჩაკეტილია საკუთარ თავში. კოშკებში მასიური ქვის კედლები იცავდნენ მცხოვრებლებს გარეშე მტრისაგან და ბუნებრივი კლიმატური პირობებისგან, ასევე მუზეუმის სპეციფიკიდან გამომდინარე ისტორიული კოლექციების შენახვა, საგამოფენო დარბაზები, ლაბორატორიები, საცავი სივრცეები დაცული უნდა იყოს გარემო პირობებიდან, აქედან გამომდინარე ორივე შემთხვევაში ფუნქცია განსაზღვრავს ორივე სტრუქტურის ხასიათს, თუმცა ორივე შემთხვევაში ეს შენობის ინტერიერში უფრო იგრძნობა, ვიდრე ექსტერიერში. მუზეუმის შინაგანი სტრუქტურა ასეთია: იგი შედგება ძირითადი სართულებისგან: პირველ სართულში მოთავსებულია ადმინისტრაცია, სამეცნიერო-სარესტავრაციო განყოფილება, საცავები, დამხმარე სათავსოები, მეორე სართული კი წარმოადგენს ძირითად საექსპოზიციო ფართსა და ვესტიბიულს. ეთნოგრაფიულ დარბაზში სვანური საცხოვრებელი სახლის (მაჩუბის) ინტერიერი იყო წარმოდგენილი. დარბაზიდან დარბაზში მოძრაობისას ფრაგმენტულად იხსნებოდა ხედი მოცულობის გარეთ არსებულ ისტორიულ გარემოზე ისე, რომ როგორც ერთ-ერთმა ავტორმა გივი მეტრეველმა აღნიშნა იქმნებოდა “მუდამ იმის შეგრძნება სად იმყოფები” და ამასთან ერთად ეთნოგრაფიული გამოსახულება ინტერიერის ნაწილად აღიქმებოდა და ისტორიულ ექსკურს კიდევ უფრო ამდიდრებდა. ადგილთან კავშირის გასაძლიერებლად საშენ მასალად ჩაფიქრებული იყო ქვა, ბეტონი, ფიქალი და სხვა. ეს რა თქმა უნდა ბუნებრივი კლიმატური პირობებიდანაც გამომდინარეობდა და არა მხოლოდ ისტორიული იერსახის შესანარჩუნებლად იყო შერჩეული. რკინა-ბეტონის გადახურვა და საერთოდ კონსტრუქციები თანამედროვე სტანტარდებს შეესაბამებოდა, ხოლო მოპირკეთება ადგილობრივი, ბუნებრივი მასალით იყო გადაწყვეტილი. ასეთი მიდგომით საზგასმული იყო მუზეუმისთვის შერჩეული ადგილის მთავარი ღირსება: ის მთელი მესტიისთვის კომპოზიციურ ცენტრად და გარკვეულწილად სიმბოლოდ უნდა გადაქცეულიყო.

საინტერესოა რამაზ კიკნაძის სვანეთის ჩანახატები, რომელშიც ჩანს, რომ არქიტექტორისთვის მნიშვნელოვანი იყო არა მხოლოდ ფორმის, სცენოგრაფიის გააზრება, არქიტექტურაში კოდირებული ინფორმაციის გადმოცემა, არამედ სვანეთის განწყობის, მისი სულის გამოხატვა.

მესტიის მუზეუმის არქიტექტურული ფორმას, მის სტრუქტურას სწორედ ეთნიკური რეგიონის ისტორიულ წარსულში დაღეპილი “გენეტიკური კოდი” აყალიბებს, რაც ჩვენი აზრით არქიტექტურული ფაქტორების (ფორმა, ადგილი, მასალა, კონსტრუქცია) განსაზღვრის სტიმულად იქცა.



ლიტერატურა

- 1) სვანეთის არქიტექტურა: გ.ლეჟავა, მ. ჯანდიერი

The identification of architecture to social memory of the ethnic region on the example of Mestia museum

*M. Dzidziguri, T. Epitashvili
Georgian Technical University
Kostava Str. 77, Tbilisi, Georgia*

In the article is analyzed the influence of regional memory on the Mestia museum architecture.

Идентификация архитектуры по отношению социальной памяти этнического региона на примере местийского музея

*М. Дзидзигури, Т. Эпиташвили.
Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77*

В статье проанализирована архитектура местийского музея с точки зрения влияния на неё региональной памяти

*Журнал издается по решению редакционно-издательского совета от 16 декабря
2010 года (протокол №6)*

Редакционный совет:

Борис Имнадзе –ф. профессор, главный редактор

Теймураз Джагоднишвили –ф. профессор, заместитель редактора

Елизавета Козлова – ассоц. профессор, ответственный секретарь

Чингиз Бедалов, профессор

Жанетта Вардзелашвили, ТГУ, преподаватель, доктор филологических наук

Константин Рамишвили, профессор, вице-президент АНО Грузии

Гоча Микиашвили, профессор, декан факультета архитектуры ГТУ

Анзор Шавгулидзе, ф.профессор

Зураб Чачхиани, ф.профессор

Елизавета Хахутаишвили, ассоц. профессор

Адрес редакции: Тбилиси, 0108, ул. Зандукели , 1

e-mail: boris151132@rambler.ru

адрес веб-страницы <http://newsletters.gtu.ge>

Georgian Technical University

Board of Editors:

Boris Imnadze – PhD. – Chef-editor

Teimuraz Jagodnishvili – PhD. – Depuli editor

Elizabed Kozlova – Executive Secretary

Board Members, Professors:

Chingiz Bedalov

Janetta Vardzelashvili

Konstantin Ramishvili

Gocha Mikiashvili

Anzor Shavgulidze

Zurab Chachkhiani

Elisabed Khakhutashvili

ISSN №1512-102X

Adress: 1, Zandukeli Str., 0108, Tbilisi, Georgia

e-mail: boris151132@rambler.ru

web-said's adress: <http://newsletters.gtu.ge>

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

განათლება №2 (ქართულ, ინგლისურ და რუსულ ენებზე)

თბილისი 2011

გამომცემლობის რედაქტორი:

კორექტორები: ე. კოზლოვა
თ. მებუკე
თ. ბონდარენკო

კომპიუტერული დაკაბადონება:

რედაქცია: ბ. იმნაძე
თ. ჯაგოდნიშვილი

გადაეცა წარმოებას

ქალაქის ზომა 1/8

ტირაჟი 500